



महाराष्ट्र शासन

# कार्यक्रम अंदाजपत्रक

२०२१-२०२२



आदिवासी विकास विभाग

मध्यवर्ती कारागृह मुद्रणालय, नागपूर

२०२१

# कार्यक्रम अंदाजपत्रक

२०२१-२०२२



आदिवासी विकास विभाग



**आदिवासी विकास विभाग**  
**कार्यक्रम अंदाजपत्रक**  
**जनजाती क्षेत्र उपयोजना, २०२१-२०२२**

**प्रास्ताविक-**

२०११ च्या जनगणनेनुसार महाराष्ट्राची एकूण लोकसंख्या ११२३.७६ लाख इतकी असून, त्यापैकी आदिवासींची लोकसंख्या १०५.१० लक्ष इतकी आहे. ही राज्याच्या लोकसंख्येच्या ९.३५ टक्के इतकी आहे. महाराष्ट्रातील अनुसूचित जमातीचे यादीत एकूण ४५ आदिवासी जमातींचा समावेश असून, त्यातील प्रमुख जमाती भिल्ल, महादेव कोळी, परधान, डोंगर कोळी, राजगोंड, वारली, कोकणा, ठाकूर, ठाकर, काथोडी कोळी, मल्हार, आंध, कोरकू, धाणका ह्या आहेत.

समाजातील कमकुवत घटकांपैकी आदिवासी घटक अत्यंत दुर्बल असून, भारतीय घटनेच्या कलम ४६ खाली समाजाच्या दुर्बल घटकांच्या आणि विशेषतः अनुसूचित जाती, जमाती यांच्या शैक्षणिक, सामाजिक व आर्थिक हितसंबंधाकडे विशेष लक्ष देऊन त्यांचा विकास करण्याकरिता आणि त्यांना सामाजिक अन्याय आणि सर्व प्रकारचे शोषण यापासून संरक्षण देण्यास शासन कटीबद्ध आहे. त्याप्रमाणे आदिवासी क्षेत्राचा तसेच या क्षेत्रामध्ये राहणा-या आदिवासींचा सर्वांगीण विकास करण्यासाठी केंद्र शासनाने केलेल्या सूचना व मार्गदर्शक तत्त्वे यानुसार राज्य शासनाने आदिवासींसाठी एक स्वतंत्र जनजाती क्षेत्र उपयोजना सन १९७५-७६ मध्ये तयार केली व त्याची अंमलबजावणी १ एप्रिल १९७६ पासून सुरु केली. या आदिवासी उपयोजनेमध्ये महाराष्ट्रातील १६ जिल्ह्यातील ६८ तालुक्यांमध्ये ६,९६२ गावे व १२ शहरे यांचा समावेश आहे. त्याशिवाय आदिवासी लोकसंख्या असलेल्या लहान लहान भागांची नोंद करून ज्या गावात ५० टक्क्यांहून अधिक आदिवासी लोकसंख्या आहे अशा गावांचा समूह तयार करून त्या समुहातील आदिवासींचा विकास करण्याच्या दृष्टीने ४३ सुधारित क्षेत्र विकास गट (माडा) व २४ लघु सुधारित क्षेत्र विकास गट (मिनीमाडा) केंद्र शासनाच्या संमतीने मंजूर करण्यात आले.

**आदिवासी उपयोजनेसाठी नियतव्यय**

आदिवासी उपयोजनेची मूळ उद्दिष्टे प्रत्यक्षात साध्य होत आहेत किंवा नाहीत, होत नसल्यास का नाहीत व तो साध्य होण्यासाठी सध्याच्या पद्धतीत बदल घडवून आणण्यासाठी शासनाला योग्य शिफारसी करण्यासाठी माजी मुख्य सचिव व नियोजन मंडळाचे सदस्य श्री. सुकथनकर यांचे अध्यक्षतेखाली तज्ञ सभासदांची एक उपसमिती नेमली होती. या समितीने आपल्या अहवालाद्वारे आदिवासी उपयोजना राबविण्याच्या कार्यप्रणालीत जे आमूलाग्र बदल सुचविले व शिफारशी सुचविल्या, त्या शासनाने स्वीकृत करून त्यानुसार १९९३-९४ पासून राज्याची वार्षिक आदिवासी उपयोजना स्वतंत्रपणे तयार केली जात आहे. आदिवासी विकास विभागास सन २०२१-२०२२ या आर्थिक वर्षाकरिता अनिवार्य खर्च अंतर्गत रु. १८०.४९७३ कोटी तरतूद अर्थसंकल्पित करण्यात आली आहे.

आदिवासी घटक कार्यक्रम सन २०२१-२२ करिता नियोजन विभागाने रु. ९७३८.०० कोटी नियतव्यय उपलब्ध करून दिलेला आहे. सदर नियतव्ययाचे वाटप करण्यासाठी मा. मंत्री (आदिवासी विकास) यांच्या अध्यक्षतेखाली झालेल्या राज्यस्तरीय बैठकीनुसार जिल्हा वार्षिक आदिवासी उपयोजनेसाठी रु. १८५८.७८ कोटीचा तरतूद अर्थसंकल्पित करण्यात आली असून राज्यस्तरीय आदिवासी उपयोजनेसाठी ७८७९.२२ कोटी इतकी तरतूद अर्थसंकल्पित करण्यात आली आहे.

याशिवाय रु. २८६०.४५ कोटी एवढी तरतूद केंद्र पुरस्कृत/केंद्र सहाय्यित योजनांच्या केंद्र हिश्याकरिता (Shadow provision) अर्थसंकल्पित करण्यात आलेली आहे.

उपरोक्तप्रमाणे आदिवासी विकास विभागांतर्गत सन २०२१-२२ या आर्थिक वर्षाकरिता एकूण रु. १२७७८.९४१० कोटी तरतूद अर्थसंकल्पित करण्यात आलेली आहे.

**सन २०२१-२२ या आर्थिक वर्षाकरिता आदिवासी विकास विभाग अर्थसंकल्पीय तरतूद**

अनुक्रमांक	खर्चाचे प्रकार	तरतूद
१.	अनिवार्य खर्च प्रस्तावित	१८०.४९७३
२.	कार्यक्रमांवरील खर्च—	
(अ)	जिल्हा योजना	१८५८.७८
(ब)	आदिवासी विकास विभाग—	६२२९.०९
	आस्थापना खर्च	रु. २१९९.५१ कोटी
	शैक्षणिक बांधील खर्च	रु. १९१५.४६ कोटी
	इतर विकास योजना	रु. २१७५.७७ कोटी
(क)	इतर प्रशासकीय विभाग—	१५८८.२८
	केंद्र योजनांना समरूप राज्य हिस्सा	रु. ८०६.९२ कोटी
	इतर राज्य योजना	रु. ७८१.३६ कोटी
		(अ+ब+क) ... ९७३८.००००
	केंद्र पुरस्कृत योजना	२८६०.४४७०
	(केंद्र हिश्याकरिता Shadow तरतूद)	
		एकूण कार्यक्रम ... १२५९८.४४७०
३.	एकूण आदिवासी विकास (१+२)	१२७७८.९४१०

**आदिवासी उपयोजनेसाठी विशेष केंद्रीय सहाय्य (Special Central Assistance to Tribal Sub Plan)**

आदिवासी क्षेत्राच्या पायाभूत विकासासाठी राबविण्यात येणा-या योजनांना पुरक निधी म्हणून केंद्र शासनाकडून दरवर्षी महाराष्ट्र शासनास विशेष केंद्रीय सहाय्य प्राप्त होते. १० व्या पंचवार्षिक योजनेच्या कालावधीपासून केंद्र शासनाकडून मिळालेले विशेष केंद्रीय सहाय्य व झालेला खर्च पुढीलप्रमाणे आहे:-

(रु. लाखात)

वर्ष	मंजूर रक्कम	खर्च झालेली रक्कम
२०१३-२०१४	७७२८.००	७७२८.००
२०१४-२०१५	११७२६.१८	११७२६.१८
२०१५-२०१६	१२५१४.९१	१२५१४.९१
२०१६-२०१७	९५४७.००	९५४७.००
२०१७-२०१८	१३७६०.३८	१३७६०.३८
२०१८-२०१९	१३८०२.५७	१३८०२.५७
२०१९-२०२०	११९२९.७९	११९२९.७९
२०२०-२०२१	५०३४.२२	-

एखाद्या वर्षी मंजूर करण्यात आलेला निधी पूर्णपणे खर्च न झाल्यास त्यापैकी उर्वरित निधी पुढील वर्षी वापरण्यात येतो.

**भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद क्र. २७५ (१) अनुसार प्राप्त होणारे केंद्रीय सहाय्य**

भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २७५ (१) मधील तरतुदीनुसार दरवर्षी केंद्र शासनाकडून विशेष सहाय्य प्राप्त होते. आदिवासी क्षेत्राच्या पायाभूत विकासाच्या योजनांवर खर्च करण्यात येतो. केंद्र शासनाकडून १० व्या पंचवार्षिक योजनेपासून महाराष्ट्र शासनास वेळोवेळी प्राप्त झालेल्या केंद्रीय सहाय्यातून पुढीलप्रमाणे खर्च करण्यात आला आहे.

(रु. लाखात)

वर्ष	मंजूर रक्कम	खर्च झालेली रक्कम
२०१३-२०१४	१२४८९.००	१२४८९.००
२०१४-२०१५	११७०१.३०	११७०१.३०
२०१५-२०१६	१३३७४.००	१३३७४.००
२०१६-२०१७	११५३६.५३	११५३६.५३
२०१७-२०१८	१२८६२.२४	१२८६२.२४
२०१८-२०१९	१७०१५.९१	१७०१५.९१
२०१९-२०२०	२३१३६.७०	२३१३६.७०
२०२०-२०२१	१०४२७.७१	-

आदिवासी क्षेत्रातील प्रशासकीय यंत्रणा बळकट करण्याच्या दृष्टीनेही हा निधी वापरता येतो.

**आदिम जमातीच्या विकासाच्या योजना**

आदिम जमातीच्या विकासाच्या विविध योजना राबविण्यात येत असून त्यासाठी केंद्र शासनाकडून दरवर्षी निधी प्राप्त होते. १० व्या पंचवार्षिक योजनेच्या कालावधीपासून केंद्र शासनाकडून मिळालेले यासंबंधीत केंद्रीय अर्थसहाय्य व झालेला खर्च पुढीलप्रमाणे आहे:-

(रु. लाखात)

वर्ष	मंजूर रक्कम	खर्च झालेली रक्कम
२०१२-२०१३	...	...
२०१३-२०१४	२६१०.००	२६१०.००
२०१४-२०१५	१९००.००	१९००.००
२०१५-२०१६	...	...
२०१६-२०१७	२०७७.००	१९००.००
२०१७-२०१८	१२२६.२५	१४०३.२५
२०१८-२०१९	१२३०.२६	१२३०.२६
२०१९-२०२०	२५१०.००	१५१०.००
२०२०-२०२१	१५१०.००	...

**विभागाच्या महत्त्वाच्या योजनांची संक्षिप्त माहिती**

**(१) शासकीय आश्रमशाळा समूह :-**

सदर योजनेतर्गत आदिवासी मुलांना निवासी शिक्षण, भोजन, बेडींग साहित्य तसेच इतर आवश्यक शैक्षणिक सुविधा उपलब्ध करून दिल्या जातात. सन २०१७-२०१८ पासून विद्यार्थ्यांचे शैक्षणिक साहित्य तसेच साधन सामुग्री खरेदीकरीता आवश्यक रक्कम विद्यार्थ्यांच्या थेट बँक खात्यात जमा करण्याचा निर्णय घेण्यात आलेला आहे. सद्यःस्थितीत विभागाच्या अधिनस्त ४९९ शासकीय आश्रमशाळांमध्ये सुमारे १.८३ लाख विद्यार्थी शिक्षण घेत आहे. सन २०२१-२२ या वर्षात सदर योजनेकरिता रु. १४४३.०० कोटी ची तरतूद करण्यात आली आहे.

**(२) अनुदानित आश्रमशाळा :-**

महाराष्ट्र राज्यात आदिवासी विकास विभागामार्फत एकूण ५३६ अनुदानित आश्रमशाळा मंजूर असून त्यापैकी ६४ प्राथमिक अनुदानित आश्रमशाळा व ४९२ माध्यमिक अनुदानित आश्रमशाळा स्वयंसेवी संस्थांमार्फत चालविल्या जातात. सदर ४९२ माध्यमिक आश्रमशाळांपैकी १५५ आश्रमशाळांमध्ये कनिष्ठ महाविद्यालय चालविण्यात येतात सद्यःस्थितीत अनुदानित आश्रमशाळांमध्ये एकूण विद्यार्थी संख्या २.३३ लाख इतकी आहे. अनुदानित आश्रमशाळांना वेतन अनुदान, परिरक्षण अनुदान, आकस्मिक खर्च अनुदान मंजूर करण्यात येते. सन २०२१-२२ साठी या योजनेकरीता रु. १४५०.०० कोटी ची तरतूद करण्यात आली आहे.

**(३) अनुसूचित जमातीच्या मुला-मुलींसाठी शासकीय वसतिगृह :-**

आदिवासी विद्यार्थ्यांना गाव, तालुका, जिल्हा व विभागाच्या ठिकाणी माध्यमिक व महाविद्यालयीन शिक्षण घेण्यास प्रोत्साहन मिळावे म्हणून शासकीय वसतिगृह सुरु करण्यात आली आहेत. राज्यात ४९४ शासकीय वसतिगृहे कार्यरत असून त्यामध्ये एकूण ५३८९५ विद्यार्थ्यांना प्रवेश देण्यात आलेला आहे. सदर वसतिगृहांमध्ये विद्यार्थ्यांना मोफत भोजन, निवास व आवश्यक शैक्षणिक साहित्य पुरवण्यात येते. सन २०१७-१८ पासून बेडींग साहित्य, वहा, पुस्तके, शैक्षणिक साहित्य इत्यादी उपलब्ध करून घेण्याकरिता विद्यार्थ्यांच्या बँक खात्यावर थेट निधी जमा करण्याबाबत निर्णय घेण्यात आला असून सन २०१८-१९ पासून महानगर, विभागीय आणि जिल्हास्तरावरील शासकीय वसतिगृहातील विद्यार्थ्यांना आहाराकरिता थेट लाभ हस्तांतर (DBT) योजनेद्वारे लाभ देण्याचा निर्णय घेण्यात आलेला आहे. सन २०२१-२२ साठी या योजनेकरिता रु. ५४१.०० कोटी ची तरतूद करण्यात आली आहे.

**(४) नामांकित निवासी शाळेत अनुसूचित जमातीच्या विद्यार्थ्यांना शिक्षण देणे :-**

अनुसूचित जमातीच्या विद्यार्थ्यांना नामांकित शाळेमध्ये इंग्रजी माध्यमातून शिक्षण देणे या उद्देशाने सदर योजना सुरु करण्यात आली असून नामांकित शाळेमार्फत विद्यार्थ्यांना पुरविण्यात येत असलेल्या शैक्षणिक व निवासी सुविधांचा खर्च शासनामार्फत करण्यात येतो. सदर योजनेतर्गत आजतागायत एकूण १७३ नामांकित शाळांमध्ये ५३३५३ विद्यार्थी शिक्षण घेत आहेत. सदर योजनेतर्गत शाळांची निवड व त्यांचा दर्जा निश्चित करून दर्जानुसार थेट शाळांना निधी वितरीत करण्याची ऑनलाईन संगणक प्रणाली विकसित करण्यात आली आहे. सन २०२१-२२ साठी या योजनेकरिता रु. ३७०.०० कोटी ची तरतूद करण्यात आली आहे.

**(५) पंडित दीनदयाल उपाध्याय स्वयं योजना :-**

अनुसूचित जमातीच्या विद्यार्थ्यांसाठी दिनांक १५ ऑक्टोबर २०१६ रोजीच्या शासन निर्णयान्वये "पंडित दीनदयाल उपाध्याय स्वयं योजना" सुरु केली आहे. सदर योजनेतर्गत वसतिगृहात प्रवेश न मिळालेल्या अनुसूचित जमातीच्या विद्यार्थ्यांना उच्च शिक्षण घेण्यासाठी भोजन, निवास व इतर शैक्षणिक सुविधा उपलब्ध करून घेण्यासाठी थेट लाभ हस्तांतरण प्रक्रियेनुसार पात्र विद्यार्थ्यांच्या आधार संलग्न असलेल्या बँक खात्यामध्ये रक्कम वितरीत करण्यात येत आहे.

सन २०१७-१८ पर्यंत सदर योजनेतर्गत महानगर, विभाग स्तर व जिल्हा स्तर या ठिकाणी कार्यरत शैक्षणिक संस्थांमधील विद्यार्थ्यांना सदर योजनेतर्गत लाभ देण्यात येत होता. शासन निर्णय, दिनांक २७ नोव्हेंबर २०१८ अन्वये सन २०१८-१९ पासून तालुका स्तरावरील कार्यरत शैक्षणिक संस्थांमधील विद्यार्थ्यांना देखील योजनेचा लाभ देण्याची सुरुवात करण्यात आलेली आहे. सदर योजनेकरिता सन २०२१-२२ या आर्थिक वर्षाकरिता रु. ७०.०० कोटी इतकी तरतूद करण्यात आलेली आहे.

**(६) पेसा ५ टक्के अबंध निधी योजना :-**

राज्यातील अनुसूचित क्षेत्रातील ग्रामपंचायतींना आदिवासी उपयोजनेतर्गत ५ टक्के अबंध निधी थेट देण्यात येतो. सन २०१५-१६ या वर्षापासून पेसा ग्रामपंचायतींना ५ टक्के थेट निधी योजना सुरु करण्यात आली आहे. त्यानुसार सन २०१५-१६ पासून सन २०१९-२० पर्यंत रु. १०३७.४३ कोटी एवढा निधी २८८० ग्रामपंचायतींच्या ग्रामसभा कोषामध्ये थेट शासन स्तरावरून वर्ग करण्यात आला आहे. सन २०२०-२१ करिता रु. २६७.८९ कोटी तरतूद करण्यात आलेली होती. त्यापैकी रु. १३३.९४ कोटी वितरित करण्यात आलेली आहे. सदर योजनेकरिता सन २०२१-२२ साठी रु. २६७.८९ कोटी इतकी तरतूद करण्यात आलेली आहे.

**(७) शबरी घरकूल योजना :- (जिल्हा योजनेकरिता उपशीर्ष - TL १७००१३)**

राज्यातील बेघर तसेच कुळा मातीची घरे असणा-या आदिवासींना घरे उपलब्ध करून देण्यासाठी दिनांक २८-३-२०१३ च्या शासन निर्णयान्वये शबरी आदिवासी घरकूल योजना सुरु करण्यात आली आहे. शबरी आदिवासी घरकूल योजनेतर्गत ग्रामीण भागाकरिता शौचालय बांधकामासह प्रति घरकूल रुपये १३२००० (सर्वसाधारण क्षेत्राकरिता) व रु. १४२००० (नक्षलग्रस्त व डोंगराळ क्षेत्राकरिता) अनुदान देण्यात येते. सदर योजनेकरिता सन २०२१-२२ या आर्थिक वर्षाकरिता रु. ३५०.०० कोटी इतकी तरतूद करण्यात आलेली आहे.

**(८) टक्कर बाप्पा आदिवासी वस्ती सुधारणा :-**

राज्यातील आदिवासी क्षेत्राच्या सर्वांगीण विकासासाठी महाराष्ट्रातील सर्व जिल्ह्यातील ग्रामीण/नागरी भागातील आदिवासी उपयोजना क्षेत्र, अतिरिक्त आदिवासी उपयोजना क्षेत्र, माडा/मिनीमाडा, अर्थसंकल्पित माडा/मिनीमाडा क्षेत्र व आदिवासी उपयोजना क्षेत्राबाहेरील ५० टक्केपेक्षा जास्त आदिवासींची लोकसंख्या असलेल्या वस्त्या/पाडे/वाड्या/गावांच्या/महानगरपालिका, नगरपरिषदेचे प्रभाग येथील विकासासाठी आवश्यक असलेल्या सामुहिक विकासाच्या सुविधा पुरविण्यासाठी टक्करबाप्पा आदिवासी वस्ती सुधारणा एकात्मिक कार्यक्रम ही योजना राबविण्यात येते. सदर योजनेकरिता सन २०२१-२२ या आर्थिक वर्षाकरिता रु. २१०.०२ कोटी इतकी तरतूद करण्यात आलेली आहे.

**(९) न्युक्लिअस बजेट :-**

ज्या योजना आदिवासी विकास किंवा कल्याणाच्या दृष्टीने स्थलकालानुरूप आवश्यक आहेत आणि त्या योजनांचा समावेश अर्थसंकल्पात नाही अशा अभिनव स्वरूपाच्या स्थानिक महत्वाच्या योजना, तांत्रिक औपचारिकतेमुळे दीर्घ कालावधीकरिता अडकून न पडता स्थानिक पातळीवर तातडीने आणि

प्रभावीपणे कार्यान्वित करून त्यांचा लाभ गरजू आदिवासींना प्रत्यक्ष मिळवून देणे हा योजनेचा गाभा आहे. तथापि, या योजनेमध्ये लाभार्थींना कर्ज देणे अपेक्षित नाही. न्युक्लिअस बजेट योजनेतर्गत प्रत्येक आदिवासी व्यक्तीस/कुटुंबास लाभाची आर्थिक मर्यादा रु. ५०,००० आहे. या योजनेतर्गत २ किंवा ३ किंवा त्यापेक्षा अधिक आदिवासी लाभार्थी एकत्र आले तर सामूहिक प्रकल्प/कार्यक्रम सुद्धा मंजूर करता येतात व अशा प्रकल्पात एकूण कमाल मर्यादा रु. ७,५०,००० आहेत. सन २०२१-२२ साठी सदर योजनेकरिता एकूण रु. १००.०० कोटी तरतूद करण्यात आली आहे.

**(१०) भारतरत्न डॉ. ए. पी. जे. अब्दुल कलाम अमृत आहार योजना :-**

अनुसूचित क्षेत्रात कमी वजनाची बालके जन्मास येणे, कुपोषण इत्यादींवर मात करणे तसेच महिला व बालकांच्या पोषणामध्ये वाढ करण्यासाठी शासनाद्वारे गरोदर स्त्रिया, स्तनदा माता आणि ७ महिने ते ६ वर्ष वयोगटातील बालकांसाठी भारतरत्न डॉ. ए. पी. जे. अब्दुल कलाम अमृत आहार योजना दिनांक १८ नोव्हेंबर २०१५ रोजीच्या शासन निर्णयान्वये सुरु केलेली आहे. या योजनेची व्याप्ती आता वाढविण्यात आली असून याद्वारे गरोदर स्त्रिया व स्तनदा माता यांना आठवड्यातून ६ दिवस एक वेळ चौरस आहार देण्यात येत असून दरमहा १,२७,६९५ महिलांना लाभ देण्यात येत आहे तर ६,४६,६२६ बालकांना आठवड्यातून ४ दिवस अंडी/केळी उपलब्ध करून देण्यात येत आहे. सन २०२१-२०२२ साठी या योजनेकरिता रु. १८९.४४ कोटी ची तरतूद करण्यात आली आहे.

आदिवासी विकास विभागाच्या योजनांकरिता राज्यस्तरावरून रु. ६२९० कोटी व जिल्हा स्तरावरून रु. २९२ कोटी अशी एकूण रु. ६४८३ कोटी नियतव्यय अर्थसंकल्पित करण्यात आली आहे. यापैकी प्रमुख योजनांना खालीलप्रमाणे तरतूद करण्यात आली आहे.

**राज्यस्तर योजना**

**महसुली योजना—**

(रु. कोटीत)

अनुक्रमांक	योजना	लेखाशीर्ष	रक्कम
१.	अनुदानित आश्रमशाळा ...	...	१४५०.००
२.	शासकीय आश्रमशाळा ...	...	१४४३.००
३.	शासकीय वसतीगृहे ...	...	५४१.५४
४.	पंडित दिनदयाळ उपाध्याय स्वयम योजना ...	...	७०.००
५.	नामांकित इंग्रजी माध्यमांच्या शाळांतील शिक्षण ...	...	३७०.००
६.	अनुसूचित जमाती प्रमाणपत्र वैधता तपासणी समिती ...	...	४१.५३
७.	क्षेत्रीय यंत्रणाचे बळकटीकरण ...	...	७४.४९
८.	आदिवासी विकास महामंडळ यास सहाय्य ...	...	३२.००
९.	शबरी आदिवासी विकास महामंडळास आर्थिक सहाय्य ...	...	७.५०
१०.	खावटी कर्ज/अनुदान योजना ...	...	३००.००
११.	केंद्रवर्ती अर्थसंकल्प ...	...	१००.००
१२.	शबरी आदिवासी घरकुल योजना ...	...	३५०.००
१३.	ठक्करबाप्पा आदिवासी विकास योजना ...	...	२१०.००
१४.	कौशल्य विकास योजना ...	...	५०.००
१५.	आदिम जमाती विकास ...	...	१००.००
१६.	ग्रामीण रस्ते दुरुस्ती ...	...	१००.००
१७.	कार्यालयीन इमारत दुरुस्ती ...	...	३.००
१८.	पोस्ट मॅट्रीक शिष्यवृत्ती (८०.०० + ३५.०० + ३ ०.००) ...	...	१४५.००
		२२२५ एफ ०९४	
		२२२५ ३५२९	
१९.	परदेशी शिक्षणाकरिता शिष्यवृत्ती ...	...	४.५०
२०.	लोकसेवा आयोग स्पर्धा परीक्षा प्रशिक्षण ...	...	१०.००
२१.	गुणवत्ता वाढविण्यासाठी विशेष शिकवणी ...	...	२.००
२२.	सैनिकी शाळा तुकडीला सहाय्य ...	...	१५.००
२३.	पोलीस/सैन्यदल भरतीपूर्व प्रशिक्षण ...	...	६.००
२४.	ई-गव्हर्नन्स प्रकल्प अंमलबजावणी ...	...	५.००
२५.	प्रशिक्षणावरील खर्च (१.५० + १.५०) ...	...	३.००
		२२२५ ३९९५	

अनुक्रमांक	योजना	लेखाशीर्ष	रक्कम
<b>भांडवली योजना—</b>			
१.	रस्ते विकास	...	५०५४ ५११७
२.	शासकीय आश्रमशाळा बांधकाम (२५०.०० + २५.००)	...	४२२५ ११०९ ४२२५ १११८
३.	शासकीय वसतीगृहे बांधकाम (५०.०० + ७५.००)	...	४२२५ १०८३ ४२२५ १०९२
४.	इंग्रजी माध्यमाच्या आश्रमशाळा बांधकाम	...	४२२५ ०५३२
५.	कार्यालयीन बांधकाम	...	४०५९ ०२३३
६.	बांधकामासाठी भूसंपादन	...	४२२५ ०९३१
७.	समाज मंदिर बांधकाम	...	४२२५ ११५४

**जिल्हास्तरीय योजना—****१९२.२६**

१.	आश्रमशाळा बांधकाम दुरुस्ती	...	४५.२९
२.	वसतीगृह दुरुस्ती	...	१८.२७
३.	समाज मंदिर बांधकाम	...	१९.०५
४.	स्वाभिमान सबलीकरण योजना	...	५.३०
५.	आश्रमशाळांमार्फत क्रीडा स्पर्धा	...	३.६८
६.	ठक्करबाप्पा (प्रलंबित दायित्व)	...	३६.४१

आदिवासी विकास विभागाच्या अखत्यारीत महत्वाच्या विकास क्षेत्रासाठी सन २०२१-२२ करिता करण्यात आलेल्या तरतुदी—

- आदिवासी विकास विभागामार्फत ४९९ शासकीय आश्रमशाळा, ५३९ अनुदानित आश्रमशाळा, ४९४ शासकीय वसतीगृहे, १७३ नामांकित शाळा तसेच वसतीगृहात प्रवेश न मिळालेल्या विद्यार्थ्यांसाठी स्वयंम योजनेतर्गत अर्थसहाय्य, तसेच सैनिकी शाळा तुकडीला अर्थसहाय्य असे शैक्षणिक उपक्रम चालविण्यात येतात. अशा शैक्षणिक उपक्रमांकरिता रु. ३८८९.५४ कोटी इतकी तरतूद अर्थसंकल्पित करण्यात आली आहे.
- आदिवासी विकास विभागाच्या अखत्यारीत आस्थापनाविषयक बाबी समाविष्ट असलेल्या काही कार्यालयीन बाबींचा समावेश असून या अंतर्गत जात प्रमाणपत्र वैधता तपासणी समिती, क्षेत्रीय यंत्रणांचे बळकटीकरण, आदिवासी विकास महामंडळ सहाय्य, शबरी आदिवासी विकास महामंडळ सहाय्य अशा क्षेत्रीय आस्थापनाविषयक बाबीकरिता रु. १५५.५२ कोटी एवढी तरतूद अर्थसंकल्पित करण्यात आली आहे.
- आश्रमशाळा बांधकाम/वसतीगृह बांधकाम/इंग्रजी माध्यमाच्या आश्रमशाळा बांधकाम/भूमिसंपादन/कार्यालयीन इमारत बांधकाम अशा इमारत बांधकामाच्या योजनांकरिता रु. ४९०.०० कोटी एवढी तरतूद अर्थसंकल्पित करण्यात आली आहे.
- मॅट्रिकोत्तर शिष्यवृत्ती योजनेकरिता रु. १४०.०० कोटी तरतूद अर्थसंकल्पित करण्यात आलेली आहे. सुवर्ण महोत्सवी आदिवासी पूर्व माध्यमिक शिष्यवृत्ती योजनेसाठी जिल्हास्तरावर रु. १७५.३७ कोटीची तरतूद करण्यात आली आहे. अशी शिष्यवृत्ती बाबींकरिता रु. ३१५.३७ कोटी इतकी तरतूद अर्थसंकल्पित करण्यात आली आहे.
- आदिवासी विकास विभागामार्फत परदेशी शिक्षणाकरिता शिष्यवृत्ती, लोकसेवा आयोग स्पर्धा परीक्षा प्रशिक्षण, गुणवत्ता वाढविण्यासाठी विशेष शिकवणी, पोलीस/सैन्यदल भरतीपूर्व प्रशिक्षण अशा प्रशिक्षण कार्यक्रमांकरिता रु. २२.५० कोटी इतकी तरतूद अर्थसंकल्पित करण्यात आली आहे.
- पेसा क्षेत्रातील ग्रामपंचायतींना ५ टक्के अबंध निधी अर्थसहाय्य याकरिता रु. २६७.८९ कोटीची तरतूद अर्थसंकल्पित करण्यात आली आहे. ठक्कर बाप्पा आदिवासी वस्ती सुधारणा योजनेतर्गत नवीन कामांसाठी रु. २१०.०० कोटी व प्रलंबित दायित्वासाठी रु. ३६.४१ कोटी अशी एकूण रु. २४६.४१ कोटी इतकी तरतूद अर्थसंकल्पित करण्यात आली आहे. अशा रीतीने ग्रामपंचायत/गावपाडे स्तरावरील मूलभूत सुविधा कामांकरिता रु. ५१४.३० कोटी इतकी तरतूद अर्थसंकल्पित करण्यात आली आहे.
- आदिवासी लाभार्थ्यांच्या घरकुलासाठी पंतप्रधान आवास योजनेखाली घरकूल योजनेसाठी राज्य हिश्यासाठी रु. ३००.०० कोटीची तरतूद करण्यात आली आहे. तसेच पंतप्रधान आवास योजनेतर्गत पात्र ठरणा-या लाभार्थ्यांना शबरी घरकूल योजनेतर्गत लाभ देण्यासाठी रु. ३५०.०० कोटीची तरतूद तसेच आदिम जमाती विकास योजनेतर्गत रु. १००.०० कोटी तरतूद अर्थसंकल्पित आहे. अशी एकूण आदिवासी लाभार्थ्यांच्या घरकुलासाठी एकूण रु. ७५०.०० कोटी एवढी भरिव तरतूद अर्थसंकल्पित करण्यात आली आहे.
- रस्ते व पूल विकास शिर्षासाठी राज्यस्तरावरून नवीन कामांसाठी रु. ३००.०० कोटी तर रस्ते सुधारणा व दुरुस्तीसाठी रु. १००.०० कोटी अशी एकूण रु. ४००.०० कोटीची तरतूद करण्यात आली आहे. याशिवाय जिल्हास्तरावरून रु. १८१.८४ कोटी एवढी तरतूद अर्थसंकल्पित आहे. अशी एकूण रस्ते विकास क्षेत्रासाठी रु. ५८१.८४ कोटी तरतूद अर्थसंकल्पित करण्यात आली आहे.



- स्थानिक गरजेस अनुरूप आवश्यक योजना राबविण्यासाठी केंद्रवर्ती अर्थसंकल्प योजनेसाठी रु. १००.०० कोटी तरतूद अर्थसंकल्पित असून कौशल्य विकास कार्यक्रमाकरिता रु. ५०.०० कोटीची तरतूद करण्यात आली आहे. आदिवासी जीवनमान उंचावण्यासाठी रोजगार निर्मितीविषयक कार्यक्रमासाठी एकूण रु. १५०.०० कोटी इतकी तरतूद अर्थसंकल्पित करण्यात आली आहे.

आदिवासी घटक कार्यक्रमांतर्गत अनुसूचित जमातीच्या लाभार्थ्याकरिता इतर प्रशासकीय विभागाच्या प्रमुख योजनांना खालीलप्रमाणे तरतूद अर्थसंकल्पित करण्यात आली आहे.

(रु. कोटीमध्ये)

राज्यस्तरीय योजना १	रक्कम २	जिल्हास्तरीय योजना ३	रक्कम ४
<b>ग्रामविकास विभाग - रु. १०३४.५० कोटी-</b>			
मुख्यमंत्री ग्राम सडक योजना	...	२५.००	पेसा ग्रामपंचायतींना ५ टक्के अबंध निधी
ग्रामीण जीवनोन्नती अभियान	...	५०.००	सुवर्ण महोत्सवी पूर्व माध्यमिक शिष्यवृत्ती योजना
आजीविका अंतर्गत कौशल्य विकास	...	२५.००	यात्रास्थळांचा विकास
महिला किसान सशक्तीकरण	...	१.००	रस्ते
प्रधानमंत्री आवास योजना (राज्य हिस्सा)	...	३००.००	...
एकूण	...	४०१.००	...
<b>सार्वजनिक आरोग्य विभाग - रु. ३६६.०५ कोटी-</b>			
महात्मा ज्योतिबा फुले जनआरोग्य योजना	...	५०.००	प्राथमिक आरोग्य केंद्र दर्जा वाढ
राष्ट्रीय ग्रामीण आरोग्य अभियान (राज्य हिस्सा)	...	१००	संवेदनशील भागात फिरत्या पथकाद्वारे आरोग्य तपासणी...
राष्ट्रीय नागरी आरोग्य अभियान (राज्य हिस्सा)	...	१०.११	प्राथमिक आरोग्य केंद्र बांधकाम/दुरुस्ती
प्रधानमंत्री मातृ वंदना योजना (राज्य हिस्सा)	...	१५.००	...
प्रधानमंत्री जन आरोग्य योजना (राज्य हिस्सा)	...	१५.००	...
राष्ट्रीय आयुष अभियान (राज्य हिस्सा)	...	३.००	...
एकूण	...	१९३.११	...
<b>सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग - रु. ३१०.०० कोटी-</b>			
संजय गांधी निराधार अनुदान योजना	...	१००.००	...
श्रावणबाळ निवृत्तीवेतन योजना	...	२१०.००	...
एकूण	...	३१०.००	...
<b>ऊर्जा विभाग - रु. २९६.५३ कोटी-</b>			
कृषिपंप ग्राहकांना वीज दरात सवलतीपोटी अनुदान	...	१५०.००	वीज वितरण विषयक सुविधा उपलब्ध पुरविणे
महाराष्ट्र राज्य विज वितरण उपकेंद्र स्थापन	...	१०.००	मेडा संस्था/अपारंपरिक ऊर्जा विकास
मुख्यमंत्री सौर कृषि पंप योजना	...	१०.००	...
एकूण	...	१७०.००	...
<b>महिला व बाल विकास विभाग - रु. २१७.६८ कोटी-</b>			
			डॉ. ए. पी. जे. अब्दुल कलाम आहार योजना
			अंगणवाडी बांधकाम
			महिला बालकल्याण समिती सहाय्य
			ग्राम बाल विकास
एकूण	...	...	२१७.६८
<b>शालेय शिक्षण विभाग - रु. २१३.५७ कोटी-</b>			
आदिवासी क्षेत्रातील माध्यमिक शाळांना अनुदान	...	४५.००	क्रीडा सुविधा उपलब्ध करून देणे
उच्च माध्यमिक शाळांना अनुदान	...	२.५०	...
सैनिक शाळांना अनुदान	...	१५.००	...
समग्र शिक्षा अभियान	...	७५.००	...
शालेय पोषण आहार योजना	...	५०.००	...
साक्षर भारत अभियान	...	०.५०	...
एकूण	...	१८८.००	...

१	२	३	४
<b>कृषि विभाग - रु. १८६.९७ कोटी-</b>			
कृषि विद्यापीठांना अनुदान	...	५.००	बिरसा मुंडा कृषि क्रांती योजना
भाऊसाहेब फुडकर फळबाग लागवड योजना	...	५.००	फळ रोपवाटिका
केंद्र योजनेतर्गत कृषि उन्नती योजनेतर्गत विविध कार्यक्रमांच्या समरूप राज्य हिश्यांकरिता.	...	८१.२८	
एकूण	...	९१.२८	९५.६९
<b>जलसंधारण व मृद संधारण विभाग - रु. १७४.३६ कोटी-</b>			
आदिवासी क्षेत्रांतील लघुपाटबंधारे प्रकल्प (१०० ते २५० हे.).	...	७५.००	स्थानिक क्षेत्र लघुपाटबंधारे प्रकल्प (० ते १०० हे.).
			मृद संधारण उपयोजना
एकूण	...	७५.००	२०.५८
<b>पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग - रु. १११.४१ कोटी-</b>			
राष्ट्रीय ग्रामीण पेयजल कार्यक्रम (राज्य हिस्सा)	...	६०.००	नळाने पाणी पुरवठा
स्वच्छ भारत अभियानांतर्गत वैयक्तिक शौचालये बांधणे (राज्य हिस्सा).	...	६.००	आश्रम शाळांना पाणी पुरवठा
			विहिर व कूपनलिका
एकूण	...	६६.००	४५.४१
<b>वन विभाग - रु. ८६.९९ कोटी-</b>			
वन पर्यटन विकास	...	१२.००	दगडी बांध
केंद्र पुरस्कृत योजनांचे राज्य हिस्से	...	१५.७८	पुनर्वनीकरण
			रोपवाटिका
			एकात्मिक जंगल विकास कार्यक्रम
			आगीपासून वनांचे संरक्षण
			गौणवनोपज विकास
			औद्योगिक/व्यापारी उपयोगासाठी वनझाडे लागवड
एकूण	...	२७.७८	५९.२१
<b>कौशल्य विकास विभाग - रु. ६६.३६ कोटी-</b>			
संकल्प योजना (राज्य हिस्सा)	...	१.४५	औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था विकास
औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था	...	०.६०	बांधकाम
व्यवसाय शिक्षण फी प्रतिपूर्ती	...	०.५०	व्यावसायिक शिक्षण
एकूण	...	२.५५	६३.८१
<b>नगर विकास विभाग - रु. ६५.६८ कोटी-</b>			
आदिवासी नागरी वस्ती सुधारणा कार्यक्रम	...	२५.००	नगरोत्थान अभियान
नगरोत्थान अभियान	...	१०.००	
एकूण	...	३५.००	३०.६८
<b>पशुसंवर्धन व मत्स्यविकास विभाग - रु. ५२.०१ कोटी-</b>			
स्वयंम योजना	...	२.००	पशुवैद्यकीय दवाखाना बांधकामे
विविध केंद्र पुरस्कृत योजनांचे राज्य हिस्से	...	१.७०	गायी-म्हशी वाटप
			शेळ्या-मेंढ्या जनावरे वाटप
			कुक्कुट पक्षी वाटप
			खाद्य पुरवठा
			मत्स्यविकास
एकूण	...	३.७०	१४.००
			१३.८९
			८.४८
			४.७७
			३.८८
			१.१०
			४८.३०

१	२	३	४
<b>सार्वजनिक बांधकाम विभाग - रु. ४३.६९ कोटी-</b>			
		कार्यालयीन व निवासी बांधकामे	४३.६९
एकूण	...	...	४३.६९
<b>परिवहन विभाग - रु. १५.०० कोटी-</b>			
आदिवासी क्षेत्रातील एसटी डेपोंचा विकास	...	१५.००	
एकूण	...	१५.००	
<b>उद्योग विभाग - रु. ७.१७ कोटी-</b>			
मुख्यमंत्री रोजगार निर्मिती कार्यक्रम	...	६.००	वीज भांडवलाकरिता अर्थसहाय्य, उद्योजकता प्रशिक्षण ... १.१७
एकूण	...	६.००	१.१७
<b>जलसंपदा विभाग - रु. ३.८५ कोटी-</b>			
विस्तार सुधारणा	...	३.८५	
सर्वेक्षण	...	०.५०	
एकूण	...	३.८५	

## तक्ता “अ”

२०२१-२०२२ आदिवासी घटक कार्यक्रमांतर्गत प्रशासकीय विभागवार केलेल्या तरतुदी दर्शविणारा तक्ता

(रुपये हजारांत)

अ.क्र.	प्रशासकीय विभागाचे नाव	अर्थसंकल्प २०२०-२१			अर्थसंकल्प २०२१-२२			
		राज्यस्तर	जिल्हास्तर	एकूण	राज्यस्तर	जिल्हास्तर	एकूण	
१	२	३	४	५	६	७	८	
१.	आदिवासी विकास विभाग	...	५१५५६१४८	५३२९३२४	५६८८५४७२	६२९०९३६९	१९२२६६८	६४८३२०३७
२.	ग्राम विकास व जलसंधारण विभाग	...	६९९२९६१	१४५२४६९	८४४५४३०	४७६०००३	७३२८६८३	१२०८८६८६
३.	सार्वजनिक आरोग्य विभाग	...	१५६३०२६	२१८५९६१	३७४८९८७	१९३१०९८	१७२९४४६	३६६०५४४
४.	सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग	...	२३००००१	...	२३००००१	३१००००१	...	३१००००१
५.	उद्योग, उर्जा व कामगार विभाग	...	२४६८००१	११६१४८७	३६२९४८८	१७६०००५	१२७७०२४	३०३७०२९
६.	महिला व बाल विकास विभाग	...	...	२४५६४४५	२४५६४४५	१	२१७६८६३	२१७६८६४
७.	शालेय शिक्षण विभाग	...	२२४६१०८	२४६३२३	२४९२४३१	१८८००००	२५५७२६	२१३५७२६
८.	कृषि व पशुसंवर्धन व मत्स्य व्यवसाय विभाग	...	९३२६३८	१६४९८५०	२५८२४८८	९४९८४३	१४४००२४	२३८९८६७
९.	पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग	...	८०००००	७२९०६७	१५२९०६७	६६००००	४५४१२१	१११४१२१
१०.	वन विभाग	...	८४८५६	६३१४९४	७१६३५०	२७७८००	५९२१६४	८६९९६४
११.	कौशल्य विकास विभाग	...	१४००१	६७३७५५	६८७७५६	२५५०१	६३८११५	६६३६१६
१२.	नगर विकास विभाग	...	२५००००	३०५६४०	५५५६४०	३५००००	३०६८७४	६५६८७४
१३.	सार्वजनिक बांधकाम विभाग	...	...	२४०३५५६	२४०३५५६	...	४३६९४६	४३६९४६
१४.	परिवहन विभाग	...	६३२००	...	६३२००	१५००००	...	१५००००
१५.	जलसंपदा विभाग	...	७	...	७	३८५७८	...	३८५७८
१६.	सहकार विभाग	...	१	३३६८१	३३६८२	१	२९१४६	२९१४७
	एकूण राज्य	...	६९२७०९४८	१९२५९०५२	८८५३००००	७८७९२२००	१८५८७८००	९७३८००००

## तक्ता "ब"

आदिवासी घटक कार्यक्रमांतर्गत राज्यस्तर अर्थसंकल्पीय अंदाज सन २०२१-२०२२

(रुपये हजारांत)

अ.क्र.	विभागाचे नाव	मुख्य लेखा शीर्ष	प्रत्यक्ष रक्कम सन २०१९-२०२०	अर्थसंकल्प सन २०२०-२०२१	सुधारित अंदाज सन २०२०-२०२१	अर्थसंकल्पीय अंदाज सन २०२१-२०२२
१	२	३	४	५	६	७
<b>(अ) अनिवार्य खर्च :-</b>						
१.	आदिवासी विकास विभाग	२०४९- व्याज प्रदान	३३६५९८	४८१०२२	६६२५६६	८६६४९८
२.	आदिवासी विकास विभाग	२२२५- अनुसूचित जाती/अनुसूचित जमाती व इतर मागासवर्गीयांचे कल्याण	७७६२८९	९७५६६७	११९०८९४	१३८७१०६
३.	आदिवासी विकास विभाग	२२३५- सामाजिक सुरक्षा व कल्याण	२०९०	४६८०	६२३०	८७४०
४.	आदिवासी विकास विभाग	२२५१- सचिवालय सामाजिक सेवा	९७५५९	१३९२३९	१३९२३९	१५२९२१
५.	आदिवासी विकास विभाग	७६१०- शासकीय कर्मचारी इत्यादींना कर्ज	९१४८०	१३८११०	१३८११०	२९९५७०
<b>आदिवासी घटक कार्यक्रम</b>						
<b>एकूण राज्यस्तर (अनिवार्य खर्च) ...</b>			<b>१३०४०१६</b>	<b>१७३८७१८</b>	<b>२१३७०३९</b>	<b>२७१४८३५</b>

अ.क्र.	विभागाचे नाव	मुख्य लेखा शीर्ष	प्रत्यक्ष रक्कम सन २०१९-२०२०	अर्थसंकल्प सन २०२०-२०२१	सुधारित अंदाज सन २०२०-२०२१	अर्थसंकल्पीय अंदाज सन २०२१-२०२२
१	२	३	४	५	६	७
<b>(ब) कार्यक्रम खर्च :-</b>						
१.	आदिवासी विकास विभाग	२०५९- सार्वजनिक बांधकामे	३७४४	२००००	१	३००००
२.	शालेय शिक्षण विभाग	२२०२- सर्वसाधारण शिक्षण	३३२४५१४	२४६५२२३	२८१५२२३	१८८००००
३.	आदिवासी विकास विभाग	२२०२- सर्वसाधारण शिक्षण	९०९१९	१७००००	७००००	१५००००
४.	आदिवासी विकास विभाग	२२०४- क्रीडा व युवक सेवा	...	१३	१३	१३
५.	सार्वजनिक आरोग्य विभाग	२२१०- वैद्यकीय व सार्वजनिक आरोग्य	९८५६०१	३३८४५२७	३३८४५२७	१७८१०९५
६.	सार्वजनिक आरोग्य विभाग	२२११- कुटुंब कल्याण	२१३५१४	१६४३९८	१६४३९८	१५००००
७.	पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग	२२१५- पाणी पुरवठा व स्वच्छता	८४३२२२	८०००००	८०००००	६६००००
८.	नगर विकास विभाग	२२१७- नगर विकास	...	२५००००	१५०००१	३५००००
९.	आदिवासी विकास विभाग	२२२५- अनुसूचित जाती/ अनुसूचित जमाती व इतर मागासवर्गीयांचे कल्याण	३७०७०९०८	४३०६४०००	३२२८४९६२	५०५०१२६८
१०.	कौशल्य विकास विभाग	२२३०- कामगार व सेवायोजन	२८१७	९००१	१२७००	११०००
११.	आदिवासी विकास विभाग	२२३०- कामगार व सेवायोजन	९६४४	२५०००	२००००	६००००
१२.	सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग	२२३५- सामाजिक सुरक्षा व कल्याण	२६०१९९५	४०१०००१	४०१०००१	३१००००१
१३.	महिला व बालविकास विभाग	२२३६- पोषण	...	...	...	१
१४.	आदिवासी विकास विभाग	२२५१- सचिवालय सामाजिक सेवा	३६१२३	७००००	३५०००	६००००
१५.	कृषि विभाग	२४०१- पीक संवर्धन	९२४४८२	९१९५४८	८६९५४८	९०५३८८
१६.	पशुसंवर्धन विभाग	२४०३- पशुसंवर्धन	४९३९८	५८२०५	३२४७२	२४४००
१७.	मत्स्य व्यवसाय विभाग	२४०५- मत्स्यव्यवसाय	...	...	...	१२६४२
१८.	वन विभाग	२४०६- वनीकरण व वन्यजीव	२६१८२	८४८५५	५९८५५	१८१८००

१	२	३	४	५	६	७
१९.	आदिवासी विकास विभाग	२४०६- वनीकरण व वन्यजीव	...	१४०००	२	२
२०.	आदिवासी विकास विभाग	२४२५- सहकार	१८४२९१	३०७५७१	५१५७५७२	३३९५०००
२१.	सहकार विभाग	२४३५- इतर कृषिविषयक कार्यक्रम	...	१	१	१
२२.	ग्राम विकास विभाग	२५०१- ग्रामविकासासाठी विशेष कार्यक्रम	२४९९२९४	३७४२९५९	३७४२९५९	७६०००१
२३.	ग्राम विकास विभाग	२५०५- ग्रामीण रोजगार	१४४०७६९	४०६०००१	४२२१६६७	३०००००१
२४.	जलसंपदा विभाग	२७०२- लहान पाटबंधारे	...	१	१	३३५७२
२५.	ऊर्जा विभाग	२८०१- वीज	१२०००००	२०८००१	८००१	१६००००४
२६.	ऊर्जा विभाग	२८१०- नवीन व नवीकरणीय ऊर्जा	१२००००	१७००००	१७००००	१०००००
२७.	उद्योग विभाग	२८५१- ग्रामोद्योग व लघु उद्योग	...	६००००	६००००	६००००
२८.	उद्योग विभाग	२८५२- उद्योग	...	३००००	१	१
२९.	आदिवासी विकास विभाग	३०५४- मार्ग व पूल	५२४९७७	९०००००	६१००००	१००००००
३०.	परिवहन विभाग	३०५५- मार्ग परिवहन	...	६३२००	५७२४५	१५००००
३१.	आदिवासी विकास विभाग	४०५९- सार्वजनिक बांधकामावरील भांडवली खर्च	२५९८९	१५००००	१००००	१०००००
३२.	आदिवासी विकास विभाग	४२०२- शिक्षक क्रीडा कला व सांस्कृतिक कार्य यावरील भांडवली खर्च	...	५००००	१	५००००
३३.	आदिवासी विकास विभाग	४२२५- अनुसूचित जाती/ अनुसूचित जमाती व इतर मागासवर्गीय यावरील भांडवली खर्च	२८४२९८४	४२९३१०१	३७३९८२६	४६००००१
३४.	कौशल्य विकास विभाग	४२५०- इतर सामाजिक व सामुहिक सेवा यावरील भांडवली खर्च	...	५०००	३७५०	१
३५.	जलसंपदा विभाग	४४०२- मृद संधारण यावरील भांडवली खर्च	...	१	१	१
३६.	वन विभाग	४४०६- वनीकरण व वन्यजीवन यावरील भांडवली खर्च	...	२	२	३६०००
३७.	आदिवासी विकास विभाग	४४२५- सहकारावरील भांडवली खर्च	...	१२००००	९००००	५०००१
३८.	जलसंपदा विभाग	४७०१- मोठे व मध्यम पाटबंधारे यावरील भांडवली खर्च	...	१	१	१
३९.	जलसंपदा विभाग	४७०२- लघु पाटबंधारे यावरील भांडवली खर्च	३६२०८	२५००००	१८७५००	७५००००
४०.	जलसंपदा विभाग	४७०२- लघु पाटबंधारे यावरील भांडवली खर्च	३२९९५५	५	५	५
४१.	ग्राम विकास विभाग	५०५४- रस्ते व पूल यावरील भांडवली खर्च	...	५०००००	५०००००	२५००००
४२.	आदिवासी विकास विभाग	५०५४- रस्ते व पूल यावरील भांडवली खर्च	१४४०५७०	३१०००००	३१०००००	३००००००

**आदिवासी घटक कार्यक्रम**

**एकूण राज्यस्तर (कार्यक्रम खर्च) ... ५६८२७३०० ७३५१८६१५ ६६३६७२३६ ७८७९२२००**

## तक्ता “क”

आदिवासी घटक कार्यक्रमांतर्गत जिल्हानिहाय केलेल्या तरतुदी दर्शविणारा तक्ता-२०२१-२०२२

(रुपये हजारांत)

अ.क्र.	जिल्हा/लेखाशीर्ष	प्रत्यक्ष खर्च सन २०१९-२०२०	अर्थसंकल्पिय अंदाज सन २०२०-२०२१	सुधारित अंदाज सन २०२०-२०२१	अर्थसंकल्पिय अंदाज सन २०२१-२०२२
१	२	३	४	५	६
१.	अहमदनगर				
	२२२५E१९६ (महसुली) ...	४६०६०२	४५७८९७	४५७८९७	४०६१४६
	४२२५ १३४१ (भांडवली) ...	९३४९६	५१५४१	५१५४१	५३७९२
	६२२५ ०८१२ (कर्जे) ...	२००	२००	२००	२००
	एकूण अहमदनगर ...	५५४२९८	५०९६३८	५०९६३८	४६०१३८
२.	अकोला				
	२२२५E३६५ (महसुली) ...	१२८९३७	१०४२५८	१०४२५८	१०४१५८
	४२२५ १५१२ (भांडवली) ...	१७८१८	१६५००	१६५००	१६६००
	६२२५ ०९८४ (कर्जे) ...	१००	२००	२००	२००
	एकूण अकोला ...	१४६८५५	१२०९५८	१२०९५८	१२०९५८
३.	अमरावती				
	२२२५E३५६ (महसुली) ...	८१४६१८	७०३४६५	७०३४६५	७१२२०५
	४२२५ १५०१ (भांडवली) ...	११४६२६	१४०८६३	१४०८६३	१२७२६३
	६२२५ ०९७५ (कर्जे) ...	५००	४००	४००	२६०
	एकूण अमरावती ...	९२९७४४	८४४७२८	८४४७२८	८३९७२८
४.	औरंगाबाद				
	२२२५E२११ (महसुली) ...	९३७२२	६४४३०	६४४३०	७६६३३
	४२२५ १३६१ (भांडवली) ...	...	१२२०३	१२२०३	...
	एकूण औरंगाबाद ...	९३७२२	७६६३३	७६६३३	७६६३३
५.	बीड				
	२२२५E२५८ (महसुली) ...	२०८८७	१७४८९	१७४८९	१७४९१
	४२२५ १४०३ (भांडवली) ...	...	१	१	...
	६२२५ ०८७७ (कर्जे) ...	...	१	१	...
	एकूण बीड ...	२०८८७	१७४९१	१७४९१	१७४९१
६.	भंडारा				
	२२२५E३११ (महसुली) ...	९३३१०	८२२३२	८२२३२	७८२१३
	४२२५ १४६८ (भांडवली) ...	८५००	१२४८१	१२४८१	५०००
	६२२५ ०९३९ (कर्जे) ...	२५०	२५०	२५०	२५०
	एकूण भंडारा ...	१०२०६०	९४९६३	९४९६३	८३४६३
७.	बुलढाणा				
	२२२५E३८३ (महसुली) ...	१२७३९७	११५२८२	११५२८२	१२७८१
	४२२५ १५३९ (भांडवली) ...	१६३२९	२६७००	२६७००	१४७०१
	६२२५ १००४ (कर्जे) ...	२५	५०	५०	५०
	एकूण बुलढाणा ...	१४३७५१	१४२०३२	१४२०३२	१४२०३२

## तक्ता "क"-(चालू)

(रुपये हजारांत)

१	२	३	४	५	६
८.	चंद्रपुर				
	२२२५E३२९ (महसुली)	...	८५८५०४	७९३४६७	७९३४६७
	४२२५ १४७७ (भांडवली)	...	८७५३९	९२५३०३	९२५३०३
	६२२५ ०९४८ (कर्जे)	...	३२०	६२५	६२५
	एकूण चंद्रपुर	...	९४६३५५	८३९३९५	८३९३९५
९.	धुळे				
	२२२५E१७८ (महसुली)	...	९०८४०४६	९९७२७९	९९७२७९
	४२२५ १३२३ (भांडवली)	...	९३०२००	९२२३९६	९२२३९६
	६२२५ ०७९७ (कर्जे)	...	२३३	५००	५००
	एकूण धुळे	...	९२९४४७९	९०४०९७५	९०४०९७५
१०.	गडचिरोली				
	२२२५E३३८ (महसुली)	...	९३४२९७२	९९३६४३२	९९३६४३२
	४२२५ १४८६ (भांडवली)	...	३०३९९४	३५५६५९	३५५६५९
	६२२५ ०९५७ (कर्जे)	...	...	९३०	९३०
	एकूण गडचिरोली	...	९६४६९६६	९४९२२९३	९४९२२९३
११.	गोंदिया				
	२२२५E३४७ (महसुली)	...	५३९०६५	४२७०२२	४२७०२२
	४२२५ १४९५ (भांडवली)	...	४५०९५	५७७४७	५७७४७
	६२२५ ०९६६ (कर्जे)	...	२५०	३००	३००
	एकूण गोंदिया	...	५७६३३०	४८५०६९	४८५०६९
१२.	हिंगोली				
	२२२५E२८५ (महसुली)	...	९६९६९८	९४८३५९	९४८३५९
	४२२५ १४३२ (भांडवली)	...	४९५५४	३२६००	३२६००
	६२२५ ०९०९ (कर्जे)	...	२०७	३००	३००
	एकूण हिंगोली	...	२९९३७९	९८९२५९	९८९२५९
१३.	जळगाव				
	२२२५E१८७ (महसुली)	...	५०४३७४	४२५४६९	४२५४६९
	४२२५ १३३२ (भांडवली)	...	३०५७८	४२७९०	४२७९०
	६२२५ ०८०३ (कर्जे)	...	२००	२००	२००
	एकूण जळगाव	...	५३५९५२	४६८४५९	४६८४५९
१४.	जालना				
	२२२५E२२२ (महसुली)	...	२७६७९	२२५९९	२२५९९
	४२२५ १३७९ (भांडवली)	...	...	...	...
	६२२५ ०८४९ (कर्जे)	...	...	...	...
	एकूण जालना	...	२७६७९	२२५९९	२२५९९



## तक्ता "क"-(चालू)

(रुपये हजारांत)

१	२	३	४	५	६
१५.	कोल्हापूर				
	२२२५E१५१ (महसुली)	...	५४३३	१४६४५	१४६४५
	४२२५ १३०५ (भांडवली)	...	...	१५०१	१५०१
	६२२५ ०७७९ (कर्जे)	...	...	...	...
	एकूण कोल्हापूर	...	५४३३	१६१४६	१६१४६
१६.	लातूर				
	२२२५E२६७ (महसुली)	...	३७२२५	३०७२८	३०७२८
	४२२५ १४१२ (भांडवली)	...	...	...	...
	६२२५ ०८८६ (कर्जे)	...	...	१	१
	एकूण लातूर	...	३७२२५	३०७२९	३०७२९
१७.	मुंबई शहर				
	२२२५E०५१ (महसुली)	...	७५५	११००	११००
	४२२५ १२०७ (भांडवली)	...	...	...	...
	६२२५ ०६७२ (कर्जे)	...	...	...	...
	एकूण मुंबई शहर	...	७५५	११००	११००
१८.	मुंबई उपनगर				
	२२२५E०६२ (महसुली)	...	१९९२२	२४४५५	२४४५५
	४२२५ १२१६ (भांडवली)	...	२९७०	४०००	४०००
	६२२५ ०६८१ (कर्जे)	...	...	...	...
	एकूण मुंबई उपनगर	...	२२८९२	२८४५५	२८४५५
१९.	नागपूर				
	२२२५E२९४ (महसुली)	...	४०८७९३	३४८६२५	३४८६२५
	४२२५ १४४१ (भांडवली)	...	९१९६८	७४४४५	७४४४५
	६२२५ ०९१२ (कर्जे)	...	४००	४००	४००
	एकूण नागपूर	...	५०९१६१	४२३४७०	४२३४७०
२०.	नांदेड				
	२२२५E२४९ (महसुली)	...	४५०२७६	५८५८०५	५८५८०५
	४२२५ १३९७ (भांडवली)	...	७८४३९	५४१९२	५४१९२
	६२२५ ०८६८ (कर्जे)	...	१००	८००	८००
	एकूण नांदेड	...	५२८८१५	६४०७९७	६४०७९७
२१.	नंदुरबार				
	२२२५E२०२ (महसुली)	...	२८१७०६६	२४०३०३७	२४०३०३७
	४२२५ १३५२ (भांडवली)	...	४६७७७०	५७०५३८	५७०५३८
	६२२५ ०८२१ (कर्जे)	...	२७९	४००	४००
	एकूण नंदुरबार	...	३२८५११५	२९७३९७५	२९७३९७५

## तक्ता "क"-(चालू)

(रुपये हजारांत)

१	२	३	४	५	६
२२.	नाशिक				
	२२२५E१६९ (महसुली)	...	२६९९७२२	२४२७२३९	२४२७२३९
	४२२५ १३१४ (भांडवली)	...	५३००७७	५६१२१८	५६१२१८
	६२२५ ०७८८ (कर्जे)	...	१०५	११०	११०
	एकूण नाशिक	...	३२२९९०४	२९८८५६७	२९८८५६७
२३.	उस्मानाबाद				
	२२२५E२७६ (महसुली)	...	१९९४७	१९२६१	१९२६१
	४२२५ १४२१ (भांडवली)	...	...	३	३
	६२२५ ०८९५ (कर्जे)	...	...	...	...
	एकूण उस्मानाबाद	...	१९९४७	१९२६४	१९२६४
२४.	पालघर				
	२२२५E४०९ (महसुली)	...	२७६५८३६	२३३६६३४	२३३६६३४
	४२२५ १५५७ (भांडवली)	...	३९३५८६	४५६६५६	४५६६५६
	६२२५ १०२२ (कर्जे)	...	६००	६००	६००
	एकूण पालघर	...	३१६००२२	२७९३८९०	२७९३८९०
२५.	परभणी				
	२२२५E२३१ (महसुली)	...	२५९७८	२१६५६	२१६५६
	४२२५ १३८८ (भांडवली)	...	...	...	...
	६२२५ ०८५९ (कर्जे)	...	...	...	...
	एकूण परभणी	...	२५९७८	२१६५६	२१६५६
२६.	पुणे				
	२२२५E११३ (महसुली)	...	३९३५५६	३९७८९६	३९७८९६
	४२२५ १२६१ (भांडवली)	...	१०९८६८	१२४५७९	१२४५७९
	६२२५ ०७३२ (कर्जे)	...	...	१	१
	एकूण पुणे	...	५०३४२४	५२२४७६	५२२४७६
२७.	रायगड				
	२२२५E०८९ (महसुली)	...	३२९७१९	३००१५२	३००१५२
	४२२५ १२३४ (भांडवली)	...	४४२९३	५९६४३	५९६४३
	६२२५ ०७०५ (कर्जे)	...	...	...	...
	एकूण रायगड	...	३७४०१२	३५९७९५	३५९७९५
२८.	रत्नागिरी				
	२२२५E०९८ (महसुली)	...	१२२२१	९८९१	९८९१
	४२२५ १२४३ (भांडवली)	...	१०००	१०००	१०००
	६२२५ ०७१४ (कर्जे)	...	...	...	...
	एकूण रत्नागिरी	...	१३२२१	१०८९१	१०८९१
२९.	सांगली				
	२२२५E१३१ (महसुली)	...	१३८५	९३००	९३००
	४२२५ १२८१ (भांडवली)	...	...	५००	५००
	६२२५ ०७५२ (कर्जे)	...	...	...	...
	एकूण सांगली	...	१३८५	९८००	९८००

## तक्ता "क"—(चालू)

(रुपये हजारांत)

१	२	३	४	५	६
३०.	सातारा				
	२२२५E१२२ (महसुली)	...	१५०७६	१५८३९	१५८३९
	४२२५ १२७२ (भांडवली)	...	...	२	५००२
	६२२५ ०७४१ (कर्जे)	...	...	...	...
	एकूण सातारा	...	१५०७६	१५८४१	१५८४१
३१.	सिंधूदुर्ग				
	२२२५E१०४ (महसुली)	...	३४८२	३७२९	३७२९
	४२२५ १२५२ (भांडवली)	...	...	...	...
	६२२५ ०७२३ (कर्जे)	...	...	...	...
	एकूण सिंधूदुर्ग	...	३४८२	३७२९	३७२९
३२.	सोलापूर				
	२२२५E१४२ (महसुली)	...	३९३४३	३९९७४	३९९७४
	४२२५ १२९९ (भांडवली)	...	१५००	१५०१	३५०१
	६२२५ ०७६१ (कर्जे)	...	...	...	...
	एकूण सोलापूर	...	४०८४३	४१४७५	४१४७५
३३.	ठाणे				
	२२२५E०७१ (महसुली)	...	६२४६२४	६४११२१	६४११२१
	४२२५ १२२५ (भांडवली)	...	९१४९७	११५९०५	११५९०५
	६२२५ ०६९९ (कर्जे)	...	२००	२१०	२१०
	एकूण ठाणे	...	७१६३२१	७५७२३६	७५७२३६
३४.	वर्धा				
	२२२५E३०२ (महसुली)	...	११९४३०	१०६८२६	१२२९१८
	४२२५ १४५९ (भांडवली)	...	३९६४७	३०१०४	१४०३८
	६२२५ ०९२१ (कर्जे)	...	१५०	२५	...
	एकूण वर्धा	...	१५९२२७	१३६९५५	१३६९५६
३५.	वाशिम				
	२२२५E३९२ (महसुली)	...	८९६८७	८३५२०	९२७३०
	४२२५ १५४८ (भांडवली)	...	२७५००	१९५००	१०३००
	६२२५ १०१३ (कर्जे)	...	२०	४०	३०
	एकूण वाशिम	...	११७२०७	१०३०६०	१०३०६०
३६.	यवतमाळ				
	२२२५E३७४ (महसुली)	...	८९११६०	८६७९६०	८२३१९६
	४२२५ १५२१ (भांडवली)	...	२३५७९१	१५५९७७	१७०७६१
	६२२५ ०९९३ (कर्जे)	...	७१४	२२०	२००
	एकूण यवतमाळ	...	११२७६६५	१०२४१५७	९९४१५७
	<b>एकूण आदिवासी जिल्हा वार्षिक कार्यक्रम</b>		<b>२१०४६७५९</b>	<b>१९२५९०५२</b>	<b>१९२५९०५२</b>
					<b>१८५८७८००</b>

### महालेखापालांच्या लेखापरीक्षण अहवालांना मिळणारा प्रतिसाद

या विभागाच्या अधिपत्याखालील सचिव, आदिवासी विकास विभाग, मंत्रालय, आयुक्त, आदिवासी विकास, नाशिक, आयुक्त, आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था, पुणे, ४ अपर आयुक्त कार्यालये व २९ प्रकल्प अधिका-यांची कार्यालये व त्यांच्या अधिपत्याखालील शासकीय आश्रमशाळा व आदिवासी मुलांच्या/मुलींच्या वसतिगृहाचे लेखापरीक्षण महालेखापाल यांच्या कार्यालयाकडून केले जाते.

प्रलंबित परिच्छेद/निरीक्षण अहवाल निकाली काढण्यासाठी मंत्रालय स्तरावर लेखापरिक्षा समितीच्या बैठका आयोजित करण्यात आल्या आहेत तसेच आयुक्त स्तरावरून अपर आयुक्त निहाय परिच्छेद प्रलंबित असलेल्या कार्यालय प्रमुखांच्या बैठका आयोजित केल्या जातात. अपर आयुक्त निहाय प्रलंबित परिच्छेदांचा निपटारा करण्यासाठी मा. सचिव (आ. वि.) मा. सहसचिव/उपसचिव यांच्या अध्यक्षतेखाली बैठका घेण्यात आलेल्या आहेत. प्रलंबित परिच्छेदांचे अनुपालन सादर करण्यासाठी संबंधितांकडे पत्राने पाठपुरावा करण्यात येतो तर अपर आयुक्तांकडे होणा-या प्रकल्प अधिका-यांच्या मासिक बैठकित याबाबतचा गोषवारा घेण्यात येतो. मार्च २०१२ ते ३१-३-२०२१ अखेर प्रलंबित परिच्छेदांची स्थिती खालीलप्रमाणे होती :-

(१) मार्च २०१२ ते ३१ मार्च २०२१

...

९९२

## आदिवासी विकास आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, नाशिक

आदिवासी विकास आयुक्तालय, नाशिक तर्फे राबविण्यात येणा-या योजनांचा सन २०१९-२०२०, २०२०-२०२१ व २०२१-२०२२ मधील आर्थिक तरतूद, खर्च तसेच भौतिक उद्दिष्ट्ये व साध्य दर्शविणारी योजनानिहाय माहिती खालीलप्रमाणे आहे.

### १. आश्रमशाळा समूह (कार्यक्रम योजनेतील तरतूद)

#### 1. Ashram School Complex (TSP+OTSP) Plan

वर्ष	खर्च	लक्ष्य (साध्य)	विवरण
Year	Expenditure (Rs. in thousands)	Physical Target	
२०१९-२०२० (खर्च)	58	...	प्राथ. आश्रमशाळा
2019-2020	11993824.6	441	माध्य. आश्रमशाळा + १४१ क. महाविद्यालये
२०२०-२०२१ (मूळ तरतूद)	58	...	प्राथ. आश्रमशाळा
2020-2021	13920601	441	माध्य. आश्रमशाळा + १५४ क. महाविद्यालये
२०२१-२०२२ (प्रस्तावित)	58	...	प्राथ. आश्रमशाळांचे वर्ग
2021-2022	15220649	441	माध्य. आश्रमशाळा + १५४ क. महाविद्यालये

### २. सेवाभावी संस्थांनी चालविलेल्या आश्रमशाळास अनुदान-(कार्यक्रम खर्च)

#### 2. Grant-in-aid to Ashram School Run by V. A. (TSP+OTSP) Plan

वर्ष	खर्च	लक्ष्य (साध्य)	विवरण
Year	Expenditure (Rs. in thousands)	Physical Target	
२०१९-२०२० (खर्च)	64	...	प्राथ. आश्रमशाळा
2019-2020	10889767	480	माध्य. आश्रमशाळा + क. महाविद्यालये
२०२०-२०२१ (मूळ तरतूद)	64	...	प्राथ. आश्रमशाळा
2020-2021	12300000	480	माध्य. आश्रमशाळा + क. महाविद्यालये
२०२१-२०२२ (प्रस्तावित)	64	...	प्राथ. आश्रमशाळा
2021-2022	14849902	480	माध्य. आश्रमशाळा + क. महाविद्यालये

### ३. आदिवासी मुला/मुलींसाठी शासकीय वसतीगृहे उघडणे

#### 3. Opening and Maintenance of Govt. Hostels for Boys and Girls

वर्ष	खर्च	लक्ष्य (साध्य)	विवरण
Year	Expenditure (Rs. in thousands)	Physical Target	
1	2	3	
२०१९-२०२० (खर्च)	...	...	...
2019-2020	3527985.5	494	वसतिगृह (कार्यक्रम)
२०२०-२०२१ (मूळ तरतूद)	...	...	...
2020-2021	5216102	486	वसतिगृह (कार्यक्रम)
२०२१-२०२२ (प्रस्तावित)	...	...	...
2021-2022	5487954	486	वसतिगृह (कार्यक्रम)

### ४. सहकारी आदिवासी विकास महामंडळ आर्थिक सहाय्य (कार्यक्रम खर्च)

#### 4. Financial Assistance to Tribal Development Corporation Ltd. (Plan)

वर्ष	खर्च	लक्ष्य (साध्य)	विवरण
Year	Expenditure (Rs. in thousands)	Physical Target	
२०१९-२०२० (खर्च)	...	...	...
2019-2020	164291	...	कार्यक्रम
२०२०-२०२१ (मूळ तरतूद)	...	...	...
2020-2021	275570	...	कार्यक्रम
२०२०-२०२१ (प्रस्तावित)	...	...	...
2021-2022	295569	...	कार्यक्रम

### ५. शबरी आदिवासी वित्त व विकास महामंडळ मर्यादित (कार्यक्रम खर्च)

#### 5. Shabari Adivasi Finance and Development Corporation Ltd. (Plan)

वर्ष	खर्च	लक्ष्य (साध्य)	विवरण
Year	Expenditure (Rs. in thousands)	Physical Target	
२०१९-२०२०	...	...	...
2019-2020	20000	...	कार्यक्रम
२०२०-२०२१	...	...	...
2020-2021	32000	...	कार्यक्रम
२०२०-२०२१ (प्रस्तावित)	...	...	...
2021-2022	40400	...	कार्यक्रम

## आदिवासी विकास आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, नाशिक

### प्रस्तावना-

महाराष्ट्र राज्यातील आदिवासींच्या सर्वांगीण विकासासाठी सन १९७२ मध्ये आदिवासी विकास संचालनालयाची स्थापना शासनाने केलेली होती. आदिवासी उपयोजनेची अधिक प्रभावीपणे अंमलबजावणी होण्याच्या दृष्टीने समाज कल्याण विभागाचे शासनाने विभाजन करून सन १९८३ मध्ये मंत्रालय स्तरावर स्वतंत्र आदिवासी विकास विभागाची स्थापना करण्यात आलेली आहे.

आदिवासींच्या सर्वांगीण विकास योजनांची अधिक परिणामकारक अंमलबजावणी करण्यासाठी तसेच विभागातील असमतोल दूर करून चांगल्या रितीने सुसूत्रता साधण्यासाठी व आदिवासी विकास विभागाचे सर्वतोपरी बळकटीकरण करण्यासाठी शासनाने आदिवासी विकास विभागातील प्रशासकीय यंत्रणेची पुनर्रचना जानेवारी १९९२ मध्ये केलेली आहे. त्यानुसार आयुक्त, आ. वि., म. रा., नाशिक, अपर आयुक्त, आ. वि., नाशिक, ठाणे, अमरावती, नागपूर तसेच ३० प्र. अ., ए. आ. वि. प्र. यांच्या कार्यालयाची निर्मिती करण्यात आली. आदिवासी उपयोजनेतर्गत आदिवासींच्या विकासासाठी शासनाच्या विविध विभागामार्फत तसेच जिल्हा परिषदेच्या यंत्रणेमार्फत विविध विकास योजना राबविल्या जातात. या यंत्रणा एकछत्री प्रशासन व्यवस्थेखाली नसल्याने प्रकल्प यंत्रणेचे बळकटीकरण करण्याचा आणि आदिवासी उपयोजनेविषयक विविध विकास योजना राबविणा-या शासकीय आणि जिल्हा परिषद यंत्रणामधील अधिका-यांवर प्रकल्प अधिकारी, एकात्मिक आदिवासी विकास प्रकल्प यांचे नियंत्रण लागू करण्याच्या दृष्टीने २९ प्रकल्पांपैकी, जव्हार, जि. ठाणे, डहाणू, जि. ठाणे, नाशिक, कळवण, जि. नाशिक, तळोदा जि. नंदुरबार, किनवट, जि. नांदेड, धारणी, जि. अमरावती, पांढरकवडा, जि. यवतमाळ, गडचिरोली, अहेरी, जि. गडचिरोली व भामरागड, जि. गडचिरोली या ११ अती संवेदनशील प्रकल्पांवर प्रकल्प अधिकारी, एकात्मिक आदिवासी विकास प्रकल्प म्हणून भारतीय प्रशासनिक सेवेतील आठ व भारतीय वन सेवेतील तीन वरिष्ठ समय श्रेणीतील अधिकारी नियुक्त करण्याचा निर्णय घेतला आहे.

आदिवासी विकास योजनांची परिणामकारक अंमलबजावणी करण्यासाठी आदिवासी जनतेच्या आर्थिक उन्नतीसाठी आदिवासी विकास महामंडळाची व शबरी आदिवासी वित्त व विकास महामंडळाची स्थापना सुद्धा शासनाने केलेली आहे. तसेच आदिवासींवर सखोल प्रमाणात संशोधन होण्यासाठी व आवश्यक सांख्यिकी माहितीचे संकलन होण्यासाठी आदिवासींच्या सामाजिक व सांस्कृतिक जीवनाचा अभ्यास होण्याचे दृष्टीने त्याचप्रमाणे विभागीय कर्मचा-यांना शास्त्रीय प्रशिक्षणाची सुविधा उपलब्ध होण्याच्या दृष्टीने पुणे येथे आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्थेची स्थापना देखील शासनाने केलेली आहे.

२०१३-२०१४ चे कार्यक्रम अंदाजपत्रक तयार करताना नवीन पुनर्रचनेतील सर्व विकासात्मक योजनांचा सर्वतोपरी सखोल विचार करून आवश्यक तेथे सांख्यिकी माहितीदर्शक तक्ते व जोडपत्रे जोडण्यात आलेली आहेत.

### आयुक्त, आदिवासी विकास



## प्रपत्र-१

## आदिवासी विकास विभाग, मंत्रालयातील पदे व पदांची वेतनश्रेणी दर्शविणारा तक्ता

अ. क्र.	पदनाम	सुधारित	वेतनश्रेणी	एकूण पदे
		वेतन मॅट्रीक्समधील वेतन स्तर	रुपये	
१.	प्रधान सचिव	...	संवर्ग पद	१
२.	मुख्य अभियंता	एस-२९	१,३१,१००-२,१६,६००	१
३.	सहसचिव	एस-२७	१,१८,५००-२,१४,१००	१
४.	उपसचिव	एस-२५	७८,८००-२,०९,२००	२
५.	अवर सचिव	एस-२३	६७,७००-२,०८,७००	४
६.	अवर सचिव (विधी)	एस-२३	६७,७००-२,०८,७००	१
७.	सहायक मुख्य अभियंता	एस-२३	६७,७००-२,०८,७००	१
८.	उप अभियंता	एस-२०	५६,१००-१,७७,५००	२
९.	कक्ष अधिकारी	एस-२०	५६,१००-१,७७,५००	९
१०.	कक्ष अधिकारी	एस-१७	४७,६००-१,५१,१००	८
११.	लेखा अधिकारी	एस-१६	४४,९००-१,४२,४००	१
१२.	उच्च श्रेणी लघुलेखक	एस-१५	४१,८००-१,३२,३००	८
१३.	सहायक कक्ष अधिकारी/रोखलेखापाल	एस-१४	३८,६००-१,२२,८००	३५
१४.	निम्न श्रेणी लघुलेखक	एस-१४	३८,६००-१,२२,८००	७
१५.	लघु टंकलेखक	एस-८	२५,५००-८१,१००	१
१६.	लिपिक टंकलेखक/रोखपाल	एस-६	१९,९००-६३,२००	४२
१७.	वाहन चालक	एस-६	१९,९००-६३,२००	२
१८.	नाईक	एस-३	१६,६००-५२,४००	१
१९.	शिपाई	एस-१	१५,०००-४७,६००	१२
एकूण ...				१३९

## प्रपत्र-२

## पर्सनल समरी

	३१-३-२०२० अखेर एकूण पदे			३१-३-२०२१ अखेर अंदाजित एकूण पदे		
	स्थायी	अस्थायी	एकूण	स्थायी	अस्थायी	एकूण
१. टेक्निकल- राजपत्रित	...	४	४	...	४	४
अराजपत्रित	...	...	...	...	...	...
एकूण	...	४	४	...	४	४
२. नॉन-टेक्निकल- राजपत्रित	२२	५	२७	२२	५	२७
अराजपत्रित	८४	२४	१०८	८४	२४	१०८
एकूण	१०६	२९	१३५	१०६	२९	१३५
३. एकूण १ व २- राजपत्रित	२२	९	३१	२२	९	३१
अराजपत्रित	८४	२४	१०८	८४	२४	१०८
एकूण	१०६	३३	१३९	१०६	३३	१३९

## आयुक्त, आदिवासी विकास, म.रा., नाशिक कार्यालयातील पदे

अ.क्र.	पदनाम	वेतनश्रेणी	स्तर	पदसंख्या
१.	आयुक्त (संवर्ग पद)	११८५००-२१४१००	एस-२७	१
२.	अपर आयुक्त (मुख्यालय)	११८५००-२१४१००	एस-२७	१
३.	सह आयुक्त	७८८००-२०९२००	एस-२५	१
४.	सह आयुक्त (शिक्षण)	७८८००-२०९२००	एस-२५	१
५.	सह आयुक्त (नियोजन)	६७७००-२०८७००	एस-२३	१
६.	उपआयुक्त	६७७००-२०८७००	एस-२३	१
७.	उपआयुक्त (वित्त)	६७७००-२०८७००	एस-२३	१
८.	उपआयुक्त (शिक्षण)	६७७००-२०८७००	एस-२३	१
९.	सहायक आयुक्त	५६१००-१७७५००	एस-२०	३
१०.	सहायक आयुक्त (शिक्षण)	५६१००-१७७५००	एस-२०	१
११.	सहायक प्रकल्प अधिकारी	४१८००-१३२३००	एस-१५	५
१२.	सहा. प्रकल्प अधिकारी (शिक्षण)	४७६००-१५११००	एस-१७	४
१३.	लेखा अधिकारी	४७६००-१५११००	एस-१७	२
१४.	निवडश्रेणी लघुलेखक	४१८००-१३२३००	एस-१५	१
१५.	सहायक लेखा अधिकारी	४१८००-१३२३००	एस-१५	२
१६.	कार्यालय अधीक्षक	३८६००-१२२८००	एस-१४	४
१७.	वरिष्ठ शिक्षण विस्तार अधिकारी	३८६००-१२२८००	एस-१४	४
१८.	संशोधन सहायक	३८६००-१२२८००	एस-१४	१
१९.	वरिष्ठ आदिवासी विकास निरीक्षक	३८६००-१२२८००	एस-१४	२
२०.	उच्चश्रेणी लघुलेखक	४१८००-१३२३००	एस-१५	१
२१.	निम्नश्रेणी लघुलेखक	३८६००-१२२८००	एस-१४	१
२२.	उपलेखापाल	३५४००-११२४००	एस-१३	४
२३.	वरिष्ठ लिपिक	२५५००-८११००	एस-८	९
२४.	कनिष्ठ लिपिक/टंकलेखक	१९९००-६३२००	एस-६	२८
२५.	वाहन चालक	१९९००-६३२००	एस-६	४
२६.	पंप ऑपरेटर	१९९००-६३२००	एस-६	१
२७.	नाईक	१८०००-५६९००	एस-५	१
२८.	शिपाई	१५०००-४७६००	एस-१	१७
२९.	पहारेकरी	१५०००-४७६००	एस-१	४
३०.	माळी	१५०००-४७६००	एस-१	२
३१.	सफाईगार	१५०००-४७६००	एस-१	१



**अपर आयुक्त, आदिवासी विकास, ठाणे/नाशिक/नागपूर/अमरावतीसाठी विहित केलेली पदे**

अ. क्र.	पदनाम	वेतनश्रेणी	स्तर	पदसंख्या					
				नाशिक	ठाणे	अमरावती	नागपूर	एकूण	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	
१.	अपर आयुक्त (संवर्ग पद)	...	११८५००-२१४१००	एस-२७	१	१	१	१	४
२.	अधीक्षक अभियंता	...	७८८००-२०९२००	एस-२५	१	...	...	१	२
३.	उपआयुक्त	...	६७७००-२०८७००	एस-२३	१	१	१	१	४
४.	सहायक आयुक्त	...	५६१००-१७७५००	एस-२०	१	१	१	१	४
५.	सहायक आयुक्त (शिक्षण)	...	५६१००-१७७५००	एस-२०	१	१	१	१	४
६.	सहायक संचालक (लेखा)	...	५६१००-१७७५००	एस-२०	१	१	१	१	४
७.	वरिष्ठ संशोधन अधिकारी	...	५६१००-१७७५००	एस-२०	१	१	१	१	४
८.	उप अभियंता	...	५६१००-१७७५००	एस-२०	१	...	...	१	२
९.	सहायक प्रकल्प अधिकारी	...	४९८००-१३२३००	एस-१५	१	१	...	१	३
१०.	सहायक प्रकल्प अधिकारी (शिक्षण)	...	४९८००-१३२३००	एस-१५	४	४	४	४	१६
११.	सहायक लेखा अधिकारी	...	४९८००-१३२३००	एस-१५	२	२	२	२	८
१२.	कार्यालयीन अधीक्षक	...	३८६००-१२२८००	एस-१४	१	१	१	१	४
१३.	वरिष्ठ शिक्षण विस्तार अधिकारी	...	३८६००-१२२८००	एस-१४	३	३	२	३	११
१४.	कनिष्ठ शिक्षण विस्तार अधिकारी	...	३५४००-११२४००	एस-१३	१	१	१	१	४
१५.	संशोधन सहायक	...	३८६००-१२२८००	एस-१४	१	१	१	१	४
१६.	वरिष्ठ आदिवासी विकास निरीक्षक	...	३८६००-१२२८००	एस-१४	१	१	१	१	४
१७.	उच्चश्रेणी लघुलेखक	...	४९८००-१३२३००	एस-१५	२	१	१	२	६
१८.	निम्नश्रेणी लघुलेखक	...	३८६००-१२२८००	एस-१४	...	...	१	१	२
१९.	कनिष्ठ अभियंता	...	३८६००-१२२८००	एस-१४	२	...	...	२	४
२०.	उपलेखापाल	...	३५४००-११२४००	एस-१३	२	२	२	२	८
२१.	आदिवासी विकास निरीक्षक	...	३५४००-११२४००	एस-१३	१	१	१	१	४
२२.	वरिष्ठ लिपिक	...	२५५००-८११००	एस-८	५	३	३	३	१४
२३.	सांख्यिकी सहायक	...	२५५००-८११००	एस-८	१	१	१	१	४
२४.	कनिष्ठ लिपिक/टंकलेखक	...	१९९००-६३२००	एस-६	२१	२२	२०	२१	८४
२५.	वाहन चालक	...	१९९००-६३२००	एस-६	२	२	२	२	८
२६.	शिपाई	...	१५०००-४७६००	एस-१	८	८	७	७	३०
२७.	रक्षक	...	१५०००-४७६००	एस-१	१	१	१	१	४
एकूण				...	६७	६१	५७	६५	२५०

## (२९) प्रकल्प अधिकारी यांचे कार्यालयातील पदे

अ. क्र.	पदनाम	वेतनश्रेणी	स्तर	पदसंख्या
१	२	३	४	५
१.	प्रकल्प अधिकारी (भा.प्र.से./भा.व.से.)(संवर्ग पद)...	११८५००-२१४१००	एस-२७	११
२.	प्रकल्प अधिकारी (श्रेणी-१) ...	६७७००-२०८७००	एस-२३	६
३.	प्रकल्प अधिकारी (श्रेणी-२) ...	५६१००-१७७५००	एस-२०	१३
४.	सहायक प्रकल्प अधिकारी ...	४१८००-१३२३००	एस-१५	५८
५.	सहा. प्रकल्प अधिकारी (शिक्षण) ...	४१८००-१३२३००	एस-१५	११२
६.	नियोजन अधिकारी ...	४१८००-१३२३००	एस-१५	१३
७.	लेखा अधिकारी ...	४४९००-१४२४००	एस-१६	११
८.	सहायक लेखा अधिकारी ...	४१८००-१३२३००	एस-१५	३०
९.	कार्यालय अधीक्षक ...	३८६००-१२२८००	एस-१४	३०
१०.	क. शिक्षण विस्तार अधिकारी ...	३८६००-१२२८००	एस-१४	१६८
११.	क. शिक्षण विस्तार अधिकारी (नि. रि.) ...	३८६००-१२२८००	एस-१४	१११
१२.	संशोधन सहायक ...	३८६००-१२२८००	एस-१४	३०
१३.	वरिष्ठ आदिवासी विकास निरीक्षक ...	३८६००-१२२८००	एस-१४	३२
१४.	निम्नश्रेणी लघुलेखक ...	३८६००-१२२८००	एस-१४	७
१५.	उपलेखापाल ...	३५४००-११२४००	एस-१३	८६
१६.	आदिवासी विकास निरीक्षक ...	३५४००-११२४००	एस-१३	९१
१७.	वरिष्ठ लिपिक ...	२५५००-८११००	एस-८	२२७
१८.	सांख्यिकी सहायक ...	२५५००-८११००	एस-८	२९
१९.	लघु टंकलेखक ...	२५५००-८११००	एस-८	२८
२०.	लिपिक टंकलेखक ...	१९९००-६३२००	एस-६	५५०
२१.	वाहन चालक ...	१९९००-६३२००	एस-६	५७
२२.	शिपाई ...	१५०००-४७६००	एस-१	१७०
२३.	पहारेकरी ...	१५०००-४७६००	एस-१	२८
२४.	अर्धवेळ सफाईगार ...	१५०००-४७६००	एस-१	२८
			एकूण ...	१९२६

अ. क्र.	पदनाम	नाशिक	कळवण	राजुर	यावत	तळोदा	नंदुरबार	धुळे	एकूण नाशिक	उहाणू	जव्हार	शहापूर	पेण	घोडेगाव	सोलापूर
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६
१.	प्रकल्प अधिकारी	१	१	१	१	१	१	१	७	१	१	१	१	१	१
२.	सहा. प्रकल्प अधिकारी	३	३	२	२	३	३	२	१८	२	२	२	२	२	२
३.	सहा. प्रकल्प अधिकारी (शिक्षण)	४	४	४	४	४	४	४	२८	४	४	४	४	४	३
४.	नियोजन अधिकारी	१	...	...	...	१	१	...	३	...	१	...	१	१	...
५.	लेखा अधिकारी	१	१	...	...	१	...	...	३	१	१	...	...	...	...
६.	सहायक लेखा अधिकारी	१	१	१	१	१	१	१	७	१	१	१	१	१	१
७.	कार्यालय अधीक्षक	१	१	१	१	१	१	१	७	१	१	१	१	१	१
८.	कनिष्ठ शिक्षण विस्तार अधिकारी	६	६	६	६	६	६	६	४२	६	६	६	६	६	३
९.	कनिष्ठ शि. वि. अधिकारी (निरि)	८	८	४	५	६	६	६	४३	६	५	४	३	३	...
१०.	संशोधन सहायक	१	१	१	१	१	१	१	७	१	१	१	१	१	१
११.	वरिष्ठ आदिवासी वि. निरीक्षक	२	२	१	१	१	२	२	११	१	१	१	१	२	...
१२.	लघुलेखक निम्नश्रेणी	१	१	...	...	१	...	...	३	...	१	...	...	...	...
१३.	उपलेखापाल	४	३	३	३	३	३	३	२२	३	३	३	३	३	१
१४.	आदिवासी विकास निरीक्षक	४	४	४	४	३	३	३	२५	४	३	३	४	२	२
१५.	वरिष्ठ लिपिक	८	८	८	८	८	८	८	५६	९	८	८	८	८	२
१६.	सांख्यिकी सहायक	१	१	१	१	१	१	१	७	१	१	१	१	१	१
१७.	लघु टंकलेखक	१	१	१	१	१	१	१	७	१	१	१	१	१	...
१८.	कनिष्ठ लिपिक	२०	२०	२०	२०	२०	२०	२०	१४०	२०	२०	२०	२०	२०	१०
१९.	वाहन चालक	२	२	२	२	२	२	२	१४	२	२	२	२	२	१
२०.	शिपाई	८	७	६	७	७	७	५	४७	५	५	५	५	७	३
२१.	चौकीदार	...	१	१	१	१	१	१	६	१	१	१	१	१	१
२२.	अर्धवेळ सफाईगार	...	१	१	१	१	१	१	६	१	१	१	१	१	१
एकूण ...		७८	७७	६८	७०	७४	७३	६९	५०९	७१	७०	६६	६७	६८	३४

## आलेली पदे व प्रकल्प अधिका-यांचे मुख्यालय

मुंबई	एकूण ठाणे	अकोला	औरंगाबाद	धारणी	कळमनुरी	किनवट	पुसाद	पांढरकवडा	एकूण अमरावती	नागपूर	चंद्रपूर	विमूर	भंडारा	देवरी	अहरी	भामरागड	गडचिरोली	वर्धा	एकूण नागपूर	एकूण एकंदर
१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७
१	७	१	१	१	१	१	१	१	७	१	१	१	१	१	१	१	१	१	९	३०
१	१३	२	२	२	२	१	२	२	१३	२	२	१	२	२	२	१	२	...	१४	५८
१	२४	४	४	४	४	४	४	४	२८	३	४	४	२	४	४	४	४	३	३२	११२
...	३	...	...	१	...	१	...	१	३	१	१	...	...	१	...	...	१	...	४	१३
...	२	...	...	१	...	१	...	१	३	...	...	...	...	...	१	१	१	...	३	११
१	७	१	१	१	१	१	१	१	७	१	१	१	१	१	१	१	१	१	९	३०
१	७	१	१	१	१	१	१	१	७	१	१	१	१	१	१	१	१	१	९	३०
४	३७	६	६	६	५	६	६	६	४१	५	६	६	३	६	६	६	६	४	४८	१६८
...	२१	३	१	५	१	४	२	६	२२	४	४	२	१	४	३	२	५	...	२५	१११
१	७	१	१	१	१	१	१	१	७	१	१	१	१	१	१	१	१	१	९	३०
...	६	१	१	१	१	१	१	१	७	१	१	१	१	१	१	...	१	१	८	३२
...	१	...	...	...	...	१	...	१	२	...	...	...	...	...	...	...	१	...	१	७
२	१८	३	३	३	३	३	३	३	२१	३	३	३	२	३	३	३	३	२	२५	८६
...	१८	३	३	३	३	३	३	३	२१	२	४	३	२	३	३	४	४	२	२७	९१
६	४९	८	८	८	८	८	८	८	५६	८	८	८	६	८	८	८	८	४	६६	२२७
१	७	१	१	१	१	१	१	१	७	१	१	१	१	१	१	१	१	...	८	२९
...	५	१	१	१	१	१	१	१	७	१	१	१	१	१	१	१	१	१	९	२८
८	११८	२०	२०	२०	२०	२०	२०	२०	१४०	१८	२०	२०	१०	२०	२०	२०	१४	१०	१५२	५५०
२	१३	२	२	२	२	२	२	२	१४	२	२	२	१	२	२	२	२	१	१६	५७
३	३३	५	५	७	५	७	५	७	४१	६	५	६	४	६	७	६	६	३	४९	१७०
१	७	१	१	१	१	१	१	१	७	१	१	१	१	१	१	१	१	...	८	२८
१	७	१	१	१	१	१	१	१	७	१	१	१	१	१	१	१	१	...	८	२८
३४	४१०	६५	६३	७१	६२	७०	६४	७३	४६८	६३	६८	६४	४२	६८	६८	६५	६६	३५	५३९	१९२६

## २. शिक्षण

### १. प्रस्तावनात्मक :

अनुसूचित व अतिदुर्गम डोंगराळ भागात राहणा-या अनुसूचित जमातींचा आर्थिक, शैक्षणिक व सामाजिक विकास जलदगतीने घडवून आणण्यासाठी १९७२-७३ पासून आश्रमशाळा समूह योजना क्षेत्रविकास योजनांतर्गत कार्यान्वित करण्यात आली. सुरुवातीला या समुहाखाली आश्रमशाळा, वसतीगृह, बालवाडी, कृषी प्रात्यक्षिक केंद्र, पशुसंवर्धन, दुग्धव्यवसाय केंद्र, व्यवसायपूर्व प्रशिक्षण केंद्र व आरोग्य केंद्र असे विविध कार्यक्रम समाविष्ट होते. परंतु या कार्यक्रमासाठी लागणारी ५०-६० एकर जमीन उपलब्ध होऊ न शकल्याने फक्त असे शैक्षणिक घटक, आश्रमशाळा, वसतीगृह व बालवाडी सुरु करण्यात आले आहेत. सध्या ४९९ आश्रमशाळा (या ४९९ शाळांमध्ये २६ ठिकाणी फक्त कन्या शाळा आहेत तर ११ ठिकाणच्या शाळा ह्या इंग्रजी माध्यमाच्या आहेत व २ आदर्श आश्रमशाळा) उपयोजना क्षेत्रात सुरु आहेत. शासकीय माध्यमिक आश्रमशाळांना जोडून आदिवासी विद्यार्थ्यांना उच्च माध्यमिक शिक्षणाची सुविधा उपलब्ध करून देण्यासाठी इयत्ता ११ वी व १२ वी चे (कला व विज्ञान शाखेचे) वर्ग सन १९९९-२००० पासून सुरु करण्यात आले आहेत. याशिवाय आदिवासी मुलां-मुलींसाठी वसतीगृहे, सेवाभावी संस्था संचालित प्राथमिक व माध्यमिक शिक्षणासाठी आश्रमशाळा, तांत्रिक शिक्षणासाठी १५ प्रशिक्षण केंद्रे वगैरे सुरु केली आहेत. याशिवाय इतरही शैक्षणिक योजना सुरु करण्यात आलेल्या आहेत त्यामध्ये भारत सरकार शिष्यवृत्ती, औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थातील आदिवासी विद्यार्थ्यांना विद्यावेतन, पोलिस, सैन्य दल भरतीपूर्व प्रशिक्षण, मोटर वाहन चालक प्रशिक्षण केंद्र, शासकीय/अनुदानित आश्रमशाळेत बक्षिस योजना, इ. १०/१२ वी गुणवत्ता प्राप्त विद्यार्थ्यांना विशेष प्रोत्साहन योजना, सुवर्ण महोत्सवी शिष्यवृत्ती, वैद्यकीय व तत्सम शिक्षण घेणा-या आदिवासी विद्यार्थ्यांना शिष्यवृत्ती इत्यादींचा समावेश आहे.

### (एक) आश्रमशाळा समूह

(१) अतिशय दुर्गम व डोंगराळ भागात राहणा-या आदिवासींची सामाजिक, सांस्कृतिक व शैक्षणिक उन्नती करण्यासाठी शासनाने आश्रमशाळा समूह योजना कार्यान्वित केली आहे.

(२) या आश्रमशाळा समूहात वसतीगृहासह प्राथमिक शाळा याचा समावेश आहे. ही आश्रमशाळा प्रत्येक वर्षी १ वर्ग याप्रमाणे पुढे जाऊन सातवीपर्यंत पूर्ण प्राथमिक शाळेत रूपांतरित होते.

(३) या आश्रमशाळेला जोडून असलेल्या वसतीगृहात राहणा-या मुलांसाठी २ वेळचे जेवण, २ गणवेश, अंथरुण, हिवाळ्यात २ वुलन जर्सीचे सेट व पाठ्यपुस्तके व इतर शैक्षणिक साहित्य मोफत दिली जातात आणि बाहेरून येणा-या विद्यार्थ्यांना दुपारचे जेवण, १ गणवेश आणि सर्व प्रकारचे शिक्षण मोफत दिले जाते.

(४) याशिवाय ज्या विद्यार्थ्यांचे प्राथमिक शिक्षण पूर्ण झाले आहे अशा विद्यार्थ्यांकरीता पुढे मुलोगोगोत्तर आश्रमशाळेची व्यवस्था केली आहे. तेथील भौगोलिक परिस्थिती व विद्यार्थ्यांची निकड लक्षात घेऊन शासनाच्या मान्यतेने श्रेणीवाद होऊन प्राथमिक शाळेचे माध्यमिक शाळेत रूपांतर केले जाते.

(५) आदिवासी विद्यार्थ्यांना उच्च शिक्षणाच्या सुविधा उपलब्ध करून देण्याच्या दृष्टीने शासनाने १२३ माध्यमिक शासकीय आश्रमशाळांच्या ठिकाणी कनिष्ठ महाविद्यालये सुरू केली असून या कनिष्ठ महाविद्यालयांत १२३ ठिकाणी कला महाविद्यालय व ८० ठिकाणी कला व विज्ञान शाखा आहेत.

खालील तक्ता एकूण आश्रमशाळेची क्षमता (संख्या) आणि प्रत्यक्ष प्रवेश घेणा-या विद्यार्थ्यांची संख्या दर्शवितो :

The following table indicates the intake capacity of existing Ashram Schools and number of students actually admitted therein :

तक्ता एक TABLE I

अ.क्र.	जिल्ह्याचे नाव	एकूण लोकसंख्या (आदिवासी) जनगणना २००१	मान्यता असलेल्या आश्रमशाळांची संख्या									आश्रमशाळेत विद्यार्थी घेण्याची क्षमता			प्रत्यक्ष प्रवेश घेणा-या विद्यार्थ्यांची संख्या			शेरा	
			२०१९-२०			२०२०-२१			२०२१-२२			२०१९-२०	२०२०-२१	२०२१-२२	२०१९-२०	२०२०-२१	२०२१-२२		
			प्रा.आशा	मा.आशा	क.महा.	प्रा.आशा	मा.आशा	क.महा.	प्रा.आशा	मा.आशा	क.महा.	१३	१४	१५	१६	१७	१८		१९
१.	नाशिक Nashik	अनिवार्य टीएसपी ओटीएसपी	1564369	3	54	14	3	54	14	3	54	14	37400	37400	37400	36210	33805	38410	...
				3	2	4	3	2	4	3	2	4	4000	4000	4000	2656	2034	2100	...
२.	धुळे Dhule	अनिवार्य टीएसपी ओटीएसपी	647315	3	7	6	3	7	6	3	7	6	9050	9050	9050	7921	8017	8050	...
				4	2	...	4	2	...	4	2	...	2000	2000	2000	1426	1025	1150	...
३.	नंदुरबार Nandurbar	अनिवार्य टीएसपी ओटीएसपी	1141933	15	43	14	15	43	14	15	43	14	35900	35900	35900	31511	30627	34479	...
				...	2	...	...	2	...	...	2	...	1000	1000	1000	641	696	721	...
४.	जळगाव Jalgaon	अनिवार्य टीएसपी ओटीएसपी	604367	3	3	2	3	3	2	3	3	2	3950	5500	5500	3425	2885	3500	...
				...	9	...	...	9	...	...	9	...	4500	3500	3500	2452	2441	2500	...
५.	अहमदनगर Ahmednagar	अनिवार्य टीएसपी ओटीएसपी	378230	...	11	3	...	11	3	...	11	3	7040	7040	7040	4395	4562	5000	...
				...	6	1	...	6	1	...	6	1	3700	3700	3700	2125	1793	2000	...
६.	ठाणे Thane	अनिवार्य टीएसपी ओटीएसपी	424000	1	10	8	1	10	8	1	10	8	9750	9750	9750	7541	7400	8000	...
				2	2	...	2	2	...	2	2	...	1700	1700	1700	1452	1340	1400	...
७.	पालघर Palghar	अनिवार्य टीएसपी ओटीएसपी	1118000	6	27	29	6	27	29	6	27	29	33150	33150	33150	33160	33658	33150	...
				1	...	1	1	...	1	1	...	1	950	950	950	950	950	950	...
८.	पुणे Pune	अनिवार्य टीएसपी ओटीएसपी	349000	...	10	1	...	10	1	...	10	1	4750	4750	4750	4750	3520	4750	...
				2	4	2	2	4	2	2	4	2	4050	4050	4050	4050	2021	4050	...
९.	रत्नागिरी Ratnagiri	अनिवार्य टीएसपी ओटीएसपी	20000	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
				...	...	2	...	...	...	...	2	...	1000	1000	1000	653	589	700	...

तक्ता एक (चालू)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
10.	सोलापूर	अनिवार्य	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	Solapur	टीएसपी	78000	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
		ओटीएसपी		...	2	...	...	2	...	...	2	...	1000	1000	1000	641	412	700
11.	कोल्हापूर	अनिवार्य	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	Kolhapur	टीएसपी	30000	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
		ओटीएसपी		...	2	...	...	2	...	...	2	...	1000	1000	1000	685	456	700
12.	सातारा	अनिवार्य	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	Satara	टीएसपी	30000	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
		ओटीएसपी		...	2	...	...	2	...	...	2	...	1000	1000	1000	612	521	600
13.	रायगड	अनिवार्य	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	Raigad	टीएसपी	305000	...	...	4	...	...	4	...	4	2300	2300	2300	1600	1532	2000	
		ओटीएसपी		...	...	8	...	...	8	...	8	4050	4050	4050	3152	3056	3500	
14.	उस्मानाबाद	अनिवार्य	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	Osmanabad	टीएसपी	36000	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
		ओटीएसपी		...	1	...	...	1	...	...	1	...	500	500	500	354	325	400
15.	अमरावती	अनिवार्य	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	Amravati	टीएसपी	47836	2	5	8	2	5	8	2	5	8	9400	9400	9400	8280	8402	8457
		ओटीएसपी		1	4	...	1	4	...	1	4	...	2000	2000	2000	1314	1609	1707
16.	यवतमाळ	अनिवार्य	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	Yavatmal	टीएसपी	27857	3	10	2	3	10	2	3	10	2	8050	8050	8050	3024	2899	3300
		ओटीएसपी		...	5	6	...	5	6	...	5	6	5400	5400	5400	2947	3027	3500
17.	नांदेड	अनिवार्य	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	Nanded	टीएसपी	24193	...	6	4	...	6	4	...	6	4	6350	6350	6350	4516	4306	4467
		ओटीएसपी		1	3	2	1	3	2	1	3	2	2250	2250	2250	1523	1402	1442
18.	हिंगोली	अनिवार्य	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	Hingoli	टीएसपी	32103	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
		ओटीएसपी		...	4	1	...	4	1	...	4	1	2450	2450	2450	1919	1888	2200
19.	परभणी	अनिवार्य	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	Parbhani	टीएसपी	100088	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
		ओटीएसपी		...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
20.	अकोला	अनिवार्य	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	Akola	टीएसपी	70987	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
		ओटीएसपी		...	1	1	...	1	1	...	1	1	1100	1100	1100	847	884	940
21.	वाशिम	अनिवार्य	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	Washim	टीएसपी	115156	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
		ओटीएसपी		...	2	1	...	2	1	...	2	1	1450	1400	1400	987	891	980



22.	बुलढाणा Buldhana	अनिवार्य टीएसपी ओटीएसपी	253596	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
				...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
				...	3	...	...	3	...	...	3	...	1300	1300	1300	908	881	880	...
23.	औरंगाबाद Aurangabad	अनिवार्य टीएसपी ओटीएसपी	35210	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
				...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
				...	5	...	...	5	...	...	5	...	2500	2000	2000	1701	1522	1549	...
24.	बीड Beed	अनिवार्य टीएसपी ओटीएसपी	86898	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
				...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
				...	3	...	...	3	...	...	3	...	1500	1200	1200	819	791	810	...
25.	जालना Jalana	अनिवार्य टीएसपी ओटीएसपी	356533	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
				...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
				...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
26.	लातूर Latur	अनिवार्य टीएसपी ओटीएसपी	47836	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
				...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
				...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
27.	नागपूर Nagpur	अनिवार्य टीएसपी ओटीएसपी	444441	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
				...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
				...	1	1	...	1	1	...	1	1	900	900	900	910	825	817	...
				...	3	1	...	3	1	...	3	1	2000	2000	2000	2100	1921	2100	...
28.	वर्धा Wardha	अनिवार्य टीएसपी ओटीएसपी	154415	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
				...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
				...	2	...	...	2	...	...	2	...	1000	1000	1000	652	214	500	...
29.	भंडारा Bhandara	अनिवार्य टीएसपी ओटीएसपी	97718	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
				...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
				...	1	...	...	1	...	...	1	...	500	500	500	265	131	350	...
30.	गोंदिया Gondia	अनिवार्य टीएसपी ओटीएसपी	1322635	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
				...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
				...	3	6	...	3	6	...	3	6	5700	5700	5700	3942	2991	4000	...
				...	1	1	...	1	1	...	1	1	1200	1200	1200	850	714	800	...
31.	चंद्रपूर Chandrapur	अनिवार्य टीएसपी ओटीएसपी	2171000	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
				...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
				...	7	3	...	7	3	...	7	3	3550	3550	3550	3125	2032	3000	...
				...	2	...	...	2	...	...	2	...	1400	1400	1400	1050	950	1100	...
32.	गडचिरोली Gadchiroli	अनिवार्य टीएसपी ओटीएसपी	371696	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
				...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
				...	25	18	...	25	18	...	25	18	22350	22350	22350	19737	13420	15000	...
				...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	एकूण Total ...	अनिवार्य टीएसपी ओटीएसपी	12486412	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
				36	223	123	36	223	123	36	223	123	200090	201640	201640	174312	161012	176730	...
				14	72	31	14	72	31	14	72	31	56000	54150	54150	39466	34353	39979	...

## तक्ता-दोन

## TABLE-II

## आश्रमशाळेचा इयत्ता १० वी चा निकाल

वर्ष	शालांत परीक्षेला बसलेले विद्यार्थी			शालांत परीक्षेत पास झालेले विद्यार्थी			पास टक्केवारी		
	एकूण २	मुले ३	मुली ४	एकूण ५	मुले ६	मुली ७	एकूण ८	मुले ९	मुली १०
१. २०१९-२०२०	१३४२७	६२४४	७१८३	१२४४७	५६७६	६७७१	९२.७०	९०.९०	९४.२६
२. २०२०-२०२१ (अंदाजित)	१४६४३	७१५९	७४८४	१४३००	७०००	७३००	९७.६६	९७.७८	९७.५४
३. २०२१-२०२२ (अंदाजित)	१५३७५.२	७५१६.९५	७८५८.२	१५१००	७४००	७७००	९८.२१	९८.४४	९७.९९

## आश्रमशाळेचा इयत्ता १२ वी चा निकाल

१. २०१९-२०२०	१०८६५	५३९६	५४६९	९८७४	४८५३	५०२१	९०.८८	८९.९४	९१.८१
२. २०२०-२०२१ (अंदाजित)	१०११५	४६३४	५४८१	९५०५	४३०५	५२००	९३.९७	९२.९०	९४.८७
३. २०२१-२०२२ (अंदाजित)	१०६२०.८	४८६५.७	५७५५.०५	१००२०.३	४५२०.२५	५५००	९४.३५	९२.९०	९५.५७

**आश्रमशाळा समूह**  
**Ashram School Complex**

तक्ता तीन  
TABLE-III

कर्मचारीविषयक गोषवारा :

**Personnel Summary :**

अ. क्र. Sr. No.	पदनाम Designation	वेतनमान Pay Scale	स्तर Level	पदसंख्या No. of Posts		पदनाम Designation
				2018-2019	2019-2020	
1	2	3	4	5	6	
<b>(१) राजपत्रित</b>						
	कुलप्रमुख	41800-132300	S-15	2	2	<i>Gazetted</i> Chancellor
			एकूण ...	<b>2</b>	<b>2</b>	
<b>(२) अराजपत्रित वर्ग-३</b>						
	माध्यमिक मुख्याध्यापक	47600-151100	S-17	436	436	<i>Non-Gazetted Class III</i> Headmaster
	प्राध्यापक (कनिष्ठ महाविद्यालय)	47600-151100	S-17	882	882	Professor (Junior College)
	सहायक शिक्षक (आदर्श आशा.)	38600-122800	S-14	18	18	Assistant Teacher (Jr. College)
	प्राथमिक मुख्याध्यापक	38600-122800	S-14	130	130	Headmaster (Primary)
	शिक्षक (माध्यमिक)	38600-122800	S-14	1824	1824	Secondary Teacher
	प्राथमिक शिक्षक (उच्च श्रेणी)	38600-122800	S-14	517	517	Primary Teacher (Higher Scale)
	केंद्रप्रमुख	38600-122800	S-14	2	2	Kendra Pramukh
	मुख्य लिपिक	35400-112400	S-13	1	1	Head Clerk
	क्रीडा शिक्षक	35400-112400	S-13	2	2	Sport Teacher
	चित्रकला शिक्षक	25500-81100	S-8	4	4	Drawing Teacher
	शिक्षक (प्राथमिक)	25500-81100	S-8	3296	3296	Teacher (Primary)
	शिक्षण सेवक (प्राथमिक)	Rs. 6000 Fix Pay		...	...	Shikshan Sevak (Primary)
	शिक्षिका (बालवाडी/अधिका)	25500-81100	S-8	551	551	Teacher (Bal./Supdt.)
	वरिष्ठ लिपिक	25500-81100	S-8	4	4	Senior Clerk
	वसतिगृह अधीक्षक	25500-81100	S-8	552	552	Hostel Superintendent
	नर्स	25500-81100	S-8	2	2	Nurse
	कनिष्ठ लिपिक	19900-63200	S-6	357	357	Junior Clerk
	प्रयोगशाळा (परिचर) सहायक	19900-63200	S-6	86	86	Laboratory Assistant
	ग्रंथपाल	19900-63200	S-6	105	105	Librarian
			एकूण ...	<b>8769</b>	<b>8769</b>	<b>Total</b>
<b>(३) चतुर्थ श्रेणी वर्ग-४</b>						
	स्वयंपाकी	16600-52400	S-3	2956	2956	Cook
	मदतनिस (कामाठी)	15000-47600	S-1	2676	2676	Maid Servant
	शिपाई	15000-47600	S-1	346	346	Peon
	रखवालदार	15000-47600	S-1	499	499	Watchman
	सफाई कामगार	15000-47600	S-1	321	321	Sweepers
	प्रयोगशाळा परिचर	19900-63200	S-6	396	396	Laboratory Attendant
			एकूण ...	<b>7194</b>	<b>7194</b>	<b>Total</b>
			एकूण सर्व ...	<b>15965</b>	<b>15965</b>	<b>Total</b>

## तक्ता-चार

आदिवासी विकास विभागांतर्गत कार्यरत शासकीय आश्रमशाळा विद्यार्थी संख्या सन २०२०-२१ (माहे सप्टेंबर अखेर)

अ.क्र.	प्रकल्प कार्यालय	शासकीय शाळा	प्रत्यक्षात प्रवेशित निवासी विद्यार्थी			प्रत्यक्षात प्रवेशित बहिस्थ विद्यार्थी			एकूण प्रवेशित विद्यार्थी संख्या			
			मुले	मुली	एकूण	मुले	मुली	एकूण	मुले	मुली	एकूण	
१.	नाशिक	...	३९	५५१२	६१९४	११७०६	२८६२	२९२९	५७९१	८३७४	९१२३	१७४९७
२.	कळवण	...	४१	६०२३	७७४८	१३७७१	२२१०	२३६१	४५७१	८२३३	१०१०९	१८३४२
३.	धुळे	...	२२	३४८२	४२१०	७६९२	६०५	७४५	१३५०	४०८७	४९५५	९०४२
४.	नंदुरबार	...	३२	५७९२	५५६६	११३५८	१०१०	१११२	२१२२	६८०२	६६७८	१३४८०
५.	तळोदा	...	४२	६९६०	७३६८	१४३२८	१५६८	१९४७	३५१५	८५२८	९३१५	१७८४३
६.	यावल	...	१७	२३२४	१८४२	४१६६	५०५	६५५	११६०	२८२९	२४९७	५३२६
७.	राजुर	...	२१	२३९४	३१५०	५५४४	४१०	४०१	८११	२८०४	३५५१	६३५५
<b>एकूण नाशिक विभाग..</b>			<b>२१४</b>	<b>३२४८७</b>	<b>३६०७८</b>	<b>६८५६५</b>	<b>९१७०</b>	<b>१०१५०</b>	<b>१९३२०</b>	<b>४१६५७</b>	<b>४६२२८</b>	<b>८७८८५</b>
८.	घोडेगाव	...	२३	१९७८	२५७७	४५५५	७४४	६६४	१४०८	२७२२	३२४१	५९६३
९.	सोलापूर	...	३	३५८	१४७	५०५	७२	७५	१४७	४३०	२२२	६५२
१०.	पेण	...	१४	१८६८	१९४८	३८१६	६८७	७१६	१४०३	२५५५	२६६४	५२१९
११.	शहापूर	...	२३	२९०६	२९४९	५८५५	१४५२	१४३३	२८८५	४३५८	४३८२	८७४०
१२.	जव्हार	...	३०	५८८६	६०५४	११९४०	३१५५	२९६६	६१२१	९०४१	९०२०	१८०६१
१३.	डहाणू	...	३४	४२८६	४०८८	८३७४	४०८१	४०९२	८१७३	८३६७	८१८०	१६५४७
१४.	मुंबई	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
<b>एकूण ठाणे विभाग ...</b>			<b>१२७</b>	<b>१७२८२</b>	<b>१७७६३</b>	<b>३५०४५</b>	<b>१०१९१</b>	<b>९९४६</b>	<b>२०१३७</b>	<b>२७४७३</b>	<b>२७७०९</b>	<b>५५१८२</b>
१५.	औरंगाबाद	...	८	१३२५	९७०	२२९५	१२	६	१८	१३३७	९७६	२३१३
१६.	पांढरकवडा	...	१९	९२८	१०९०	२०१८	५२३	४५९	९८२	१४५१	१५४९	३०००
१७.	पुसद	...	७	८८३	१०८९	१९७२	६३	८०	१४३	९४६	११६९	२११५
१८.	किनवट	...	१६	२०२६	२८८८	४९१४	३१७	४१५	७३२	२३४३	३३०३	५६४६
१९.	कळमनुरी	...	५	६२५	१०२९	१६५४	८६	७७	१६३	७११	११०६	१८१७
२०.	अकोला	...	८	११२६	१२७६	२४०२	१२२	१५५	२७७	१२४८	१४३१	२६७९
२१.	धारणी	...	२०	३१८५	३७०९	६८९४	११०३	१४४९	२५५२	४२८८	५१५८	९४४६
<b>एकूण अमरावती विभाग</b>			<b>८३</b>	<b>१००९८</b>	<b>१२०५१</b>	<b>२२१४९</b>	<b>२२२६</b>	<b>२६४१</b>	<b>४८६७</b>	<b>१२३२४</b>	<b>१४६९२</b>	<b>२७०१६</b>
२२.	नागपूर	...	६	४२४	४०६	८३०	१८८	१६०	३४८	६१२	५६६	११७८
२३.	वर्धा	...	२	११३	७६	१८९	१२	१३	२५	१२५	८९	२१४
२४.	देवरी	...	११	१२३१	१५६४	२७९५	४६१	४४९	९१०	१६९२	२०१३	३७०५
२५.	भंडारा	...	१	५८	४७	१०५	१८	८	२६	७६	५५	१३१
२६.	चंद्रपूर	...	८	७५१	९२६	१६७७	१५२	२०२	३५४	९०३	११२८	२०३१
२७.	चिमुर	...	४	३९१	५०४	८९५	३२	२४	५६	४२३	५२८	९५१
२८.	गडचिरोली	...	२४	३२५८	३५५१	६८०९	४९८	४९०	९८८	३७५६	४०४१	७७९७
२९.	अहेरी	...	११	१२५२	१३०७	२५५९	१७७	२०५	३८२	१४२९	१५१२	२९४१
३०.	भामरागड	...	८	१०४०	११७३	२२१३	२१०	२५९	४६९	१२५०	१४३२	२६८२
<b>एकूण नागपूर विभाग..</b>			<b>७५</b>	<b>८५१८</b>	<b>९५५४</b>	<b>१८०७२</b>	<b>१७४८</b>	<b>१८१०</b>	<b>३५५८</b>	<b>१०२६६</b>	<b>११३६४</b>	<b>२१६३०</b>
<b>एकूण महाराष्ट्र राज्य</b>			<b>४९९</b>	<b>६८३८५</b>	<b>७५४४६</b>	<b>१४३८३१</b>	<b>२३३३५</b>	<b>२४५४७</b>	<b>४७८८२</b>	<b>९१७२०</b>	<b>९९९९३</b>	<b>१९१७१३</b>

## अनुदानित आश्रमशाळा

महाराष्ट्र राज्यात आदिवासी विकास विभागामार्फत एकूण ५३९ अनुदानित आश्रमशाळा स्वयंसेवी संस्थांमार्फत चालविल्या जातात. सन २०२०-२१ या शैक्षणिक वर्षात अनुदानित आश्रमशाळांमधील एकूण विद्यार्थी संख्या २,३३,६१९ इतकी आहे. अनुदानित आश्रमशाळांना वेतन अनुदान, परिरक्षण अनुदान, आकस्मिक खर्च अनुदान, इमारत भाडे वा इमारत बांधकाम अनुदान मंजूर करण्यात येते. सन २०२१-२२ साठी या योजनेकरीता रु. १,४८,४९,९०२ हजार निधीची तरतूद प्रस्तावित करण्यात आली आहे.

### १. परिपोषण/परिरक्षण अनुदान :-

परिरक्षण अनुदानातून अनुदानित आश्रमशाळेतील विद्यार्थ्यांच्या अल्पोपहार व भोजनावरील खर्च भागविला जातो. सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग, शासन निर्णय दि. ३ मार्च २०१९ अन्वये परिरक्षण अनुदानात प्रति विद्यार्थी प्रति माह रु. ९०० वरून रु. १५०० अशी वाढ करण्यात आली आहे.

### २. आकस्मिक अनुदान :-

आश्रमशाळेतील कर्मचा-यांच्या वेतनावर आधारित आकस्मिक अनुदान देण्यात येते. आकस्मिक अनुदानातून विद्यार्थ्यांना दैनंदिन वापराच्या वस्तू, शालेय साहित्य तसेच आश्रमशाळेतील दैनंदिन खर्च भागविण्यात येतो.

### ३. आरोग्य सुविधा :-

अनुदानित आश्रमशाळेतील विद्यार्थ्यांची आरोग्य तपासणी फिरत्या वैद्यकीय पथकांमार्फत वेळोवेळी करण्यात येते. या बाबतची नोंद हेल्थ कार्ड मधून शाळांमध्ये ठेवण्यात येते. आजारी विद्यार्थ्यांकरिता शाळेजवळील ग्रामीण रुग्णालये, सामान्य रुग्णालये, यामधून उपचार करण्यात येतात. काही अडचण भासल्यास त्या त्या विभागातील प्रकल्प अधिकारी हे याबाबत संबंधितास वेळोवेळी मार्गदर्शन करतात. आश्रमशाळेतील विद्यार्थ्यांच्या आरोग्याच्या दृष्टीने विद्यार्थ्यांना व शिक्षकांना जीवन कौशल्य विषयक प्रशिक्षण देण्यात येते.

### ४. सैनिकी शाळा :-

शालेय शिक्षण विभागामार्फत सुरु करण्यात आलेल्या सैनिकी शाळांमध्ये आदिवासी विद्यार्थ्यांना अतिरिक्त तुकडीद्वारे इयत्ता ५ वी पासून पुढे शिक्षण घेण्यासाठी शालेय शिक्षण व क्रीडा विभागाच्या दिनांक २४-१२-२००७ च्या शासन निर्णयानुसार सैनिकी शाळेतील वसतिगृह, निर्वाह खर्च भागविणेसाठी प्रती विद्यार्थी रु. १५,००० या प्रमाणे वार्षिक अनुदान, या व्यतिरिक्त विद्यार्थ्यांना शैक्षणिक वर्षात दीर्घ सुटीचे कालावधीत सैनिकी शाळेतून मूळ गावी येण्या-जाण्यासाठी प्रवास खर्च व दैनंदिन किरकोळ खर्च (यात शालेय व कवायत गणवेश, नाईट ड्रेस व मोजे, टॉवेल, तेल, साबण, दंतमंजन, लेखनसाहित्य इत्यादी) साठी प्रती विद्यार्थी रु. ५,००० असे एकूण वार्षिक रु. २०,००० याप्रमाणे अनुदान तसेच अतिरिक्त तुकडीवरील शिक्षकांचे वेतन आदिवासी विभागाकडून सैनिकी शाळांना राज्यस्तरीय योजनेअंतर्गत संबंधित प्रकल्प अधिकारी यांचेमार्फत उपलब्ध करून दिले जाते.

## (२) प्रकल्पनिहाय अनुदानित आश्रमशाला संख्या व प्रवेशित विद्यार्थी

(दि. ८-५-२०२० पर्यंत)

अ.क्र.	प्रकल्प कार्यालय	अनुदानित आश्रमशालांची संख्या	विद्यार्थी संख्या			
			मुले	मुली	तृतीयपंथी	एकूण
१.	नाशिक	४०	८८३५	८७८८	१	१७६२४
२.	कळवण	३९	१००२२	८५१४	...	१८५३६
३.	धुळे	३४	१०८४३	७४९०	१	१८३३४
४.	नंदूरबार	३०	८३२०	७४३०	१	१५७५१
५.	तळोदा	२१	६१५५	४४३५	...	१०५९०
६.	यावल	३२	१३१३५	६६७०	१	१९८०६
७.	राजूर	१५	२४०१	२३५०	...	४७५१
<b>एकूण नाशिक विभाग</b>		<b>२११</b>	<b>५९७११</b>	<b>४५६७७</b>	<b>४</b>	<b>१०५३९२</b>
८.	घोडेगाव	८	१०५३	११८३	...	२२३६
९.	सोलापूर	१	१८७	४०	...	२२७
१०.	पेण	१०	२०८१	१९४३	...	४०२४
११.	शहापूर	१३	३२५८	२५२९	...	५७८७
१२.	जव्हार	१८	६३३१	५५०२	...	११८३३
१३.	डहाणू	२१	६४४३	६५२४	१	१२९६८
१४.	मुंबई	...	...	...	...	...
<b>एकूण ठाणे विभाग</b>		<b>७१</b>	<b>१९३५३</b>	<b>१७७२१</b>	<b>१</b>	<b>३७०७५</b>
१५.	औरंगाबाद	६	१९३१	७०५	...	२६३६
१६.	पांढरकवडा	२५	५०९३	४२६५	२	९३६०
१७.	पुसद	१२	३११०	२६४७	...	५७५७
१८.	किनवट	२१	४६४३	३९०७	...	८५५०
१९.	कळमनुरी	९	१६६७	१४९३	...	३१६०
२०.	अकोला	१९	३८९३	३०४६	...	६९३९
२१.	धारणी	२७	५३१०	५१६२	...	१०४७२
<b>एकूण अमरावती विभाग</b>		<b>११९</b>	<b>२५६४७</b>	<b>२१२२५</b>	<b>२</b>	<b>४६८७४</b>
२२.	नागपूर	१७	३७०४	३१३६	...	६८४०
२३.	वर्धा	६	११०९	९७६	...	२०८५
२४.	देवरी	२४	३९९३	३३१९	...	७३१२
२५.	भंडारा	७	१०२०	७८९	...	१८०९
२६.	चंद्रपूर	२६	४७५३	३५९३	१	८३४७
२७.	चिमूर	९	९६७	६६८	...	१६३५
२८.	गडचिरोली	१८	२९५६	२४२९	...	५३८५
२९.	अहेरी	१५	२९६९	२१८०	...	५१४९
३०.	भामरागड	१६	३१२६	२५९०	...	५७१६
<b>एकूण नागपूर विभाग</b>		<b>१३८</b>	<b>२४५९७</b>	<b>१९६८०</b>	<b>१</b>	<b>४४२७८</b>
<b>एकूण महाराष्ट्र राज्य</b>		<b>५३९</b>	<b>१२९३०८</b>	<b>१०४३०३</b>	<b>८</b>	<b>२३३६१९</b>

## (३) अनुसूचित जमातीच्या मुला-मुलींसाठी शासकीय वसतिगृह

आदिवासी विद्यार्थ्यांना गाव, तालुका, जिल्हा व विभागाच्या ठिकाणी माध्यमिक व महाविद्यालयीन शिक्षण घेण्यास प्रोत्साहन मिळावे म्हणून शासकीय वसतिगृह सुरु करण्यात आली आहेत. राज्यात ४९५ शासकीय वसतिगृहे कार्यरत असून त्यामध्ये ३३०६५ मुले व २१०१९ मुली अशा एकूण ५४०८५ विद्यार्थ्यांना प्रवेश देण्यात आलेला आहे. सदर वसतिगृहामध्ये विद्यार्थ्यांना मोफत भोजन, निवास व आवश्यक शैक्षणिक साहित्य पुरवण्यात येते. सन २०१७-१८ पासून बेडींग साहित्य, वह्या, पुस्तके, शैक्षणिक साहित्य इत्यादी उपलब्ध करून घेण्याकरिता विद्यार्थ्यांच्या बँक खात्यावर थेट निधी जमा करण्याबाबत निर्णय घेण्यात आला असून सन २०१८-१९ पासून महानगर, विभागीय आणि जिल्हास्तरावरील शासकीय वसतिगृहातील विद्यार्थ्यांना आहाराकरिता थेट लाभ हस्तांतर (DBT) योजनेद्वारे लाभ देण्याचा निर्णय घेण्यात आलेला आहे. सन २०२०-२१ साठी या योजनेकरिता रु. ५२९.०० कोटी ची तरतूद प्रस्तावित करण्यात आली आहे.

## वसतिगृह समूह

तक्ता एक

कर्मचारीविषयक गोषवारा :

अ. क्र. Sr.No.	पदनाम Designation	वेतनमान Pay Scale	स्तर Level	पदसंख्या No. of Posts		पदनाम Designation
				2019-2020	2020-2021	
1	2	3	4	5		6
<b>(१) राजपत्रित</b>						
	गृहप्रमुख	41800-132300	S-15	21	21	<i>Gazetted</i> Chancellor
			एकूण ...	<b>21</b>	<b>21</b>	
<b>(२) अराजपत्रित वर्ग-३</b>						
	गृहपाल	38600-122800	S-14	534	534	<i>Non-Gazetted Class III</i> Warden
	उपलेखापाल	35400-112400	S-13	29	29	Dy. Accountant
	वरिष्ठ लिपिक	25500-81100	S-8	1	1	Sr. Clerk
	कनिष्ठ लिपिक	19900-63200	S-6	394	394	Jr. Clerk
			एकूण ...	<b>958</b>	<b>958</b>	<b>Total</b>
<b>(३) चतुर्थ श्रेणी वर्ग-४</b>						
	स्वयंपाकी	16600-52400	S-3	59	59	<i>Class IV</i> Cook
	मदतनिस (कामाठी)	15000-47600	S-1	69	69	Maid Servant
	शिपाई	15000-47600	S-1	410	410	Peon
	रखवालदार	15000-47600	S-1	421	421	Watchman
	सफाई कामगार	15000-47600	S-1	345	345	Sweepers
			एकूण ...	<b>1304</b>	<b>1304</b>	<b>Total</b>
			एकूण सर्व ...	<b>2283</b>	<b>2283</b>	

## तक्ता-दोन

## आदिवासी शासकीय वसतिगृह संख्या व मंजूर प्रवेश क्षमता प्रकल्पनिहाय तपशील

अ.क्र.	प्रकल्प कार्यालय	कार्यान्वित वसतिगृहे संख्या			सध्याची मंजूर प्रवेश क्षमता			
		मुलांचे	मुलींचे	एकूण	मुले	मुली	एकूण	
१.	नाशिक	...	१९	१३	३२	३०३०	१६१५	४६४५
२.	कळवण	...	१७	१२	२९	१९२५	१३५५	३२८०
३.	धुळे	...	१६	१३	२९	२०८०	१४३०	३५१०
४.	नंदुरबार	...	१७	१२	२९	३११०	१६७५	४७८५
५.	तळोदा	...	११	६	१७	१०२५	६२५	१६५०
६.	यावल	...	११	५	१६	१३४५	५५०	१८९५
७.	राजुर	...	१४	८	२२	१६५५	१०००	२६५५
	<b>नाशिक विभाग एकूण</b>	...	<b>१०५</b>	<b>६९</b>	<b>१७४</b>	<b>१४१७०</b>	<b>८२५०</b>	<b>२२४२०</b>
८.	घोडेगाव	...	१३	११	२४	२६३५	१४०५	४०४०
९.	सोलापूर	...	४	२	६	५००	२५०	७५०
१०.	पेण	...	८	४	१२	११००	३५०	१४५०
११.	शहापूर	...	८	३	११	५२५	२२५	७५०
१२.	जव्हार	...	९	७	१६	८२५	५७५	१४००
१३.	डहाणू	...	९	८	१७	८००	६५०	१४५०
१४.	मुंबई	...	१	१	२	१५०	७५	२२५
	<b>ठाणे विभाग एकूण</b>	...	<b>५२</b>	<b>३६</b>	<b>८८</b>	<b>६५३५</b>	<b>३५३०</b>	<b>१००६५</b>
१५.	औरंगाबाद	...	९	५	१४	१८२५	९५०	२७७५
१६.	पांढरकवडा	...	१०	९	१९	१३५०	९९५	२३४५
१७.	पुसद	...	६	५	११	५००	५२५	१०२५
१८.	किनवट	...	९	६	१५	७२५	५००	१२२५
१९.	कळमनुरी	...	५	६	११	६५०	६००	१२५०
२०.	अकोला	...	१०	६	१६	१०१५	६५०	१६६५
२१.	धारणी	...	९	९	१८	१७२०	१२१०	२९३०
	<b>अमरावती विभाग एकूण</b>	...	<b>५८</b>	<b>४६</b>	<b>१०४</b>	<b>७७८५</b>	<b>५४३०</b>	<b>१३२१५</b>
२२.	नागपूर	...	९	६	१५	१७७५	९५०	२७२५
२३.	वर्धा	...	७	५	१२	६२५	५५०	११७५
२४.	देवरी	...	१०	९	१९	१०५५	७७५	१८३०
२५.	भंडारा	...	५	४	९	४२५	३५०	७७५
२६.	चंद्रपूर	...	१२	११	२३	१०५०	७७५	१८२५
२७.	चिमुर्	...	५	५	१०	४२५	३८०	८०५
२८.	गडचिरोली	...	१३	८	२१	१३१५	९७०	२२८५
२९.	अहेरी	...	४	४	८	३२५	३००	६२५
३०.	भामरागड	...	२	२	४	१५०	१५०	३००
	<b>नागपूर विभाग एकूण</b>	...	<b>६७</b>	<b>५४</b>	<b>१२१</b>	<b>७१४५</b>	<b>५२००</b>	<b>१२३४५</b>
	<b>महाराष्ट्र राज्य एकूण</b>	...	<b>२८२</b>	<b>२०५</b>	<b>४८७</b>	<b>३५६३५</b>	<b>२२४१०</b>	<b>५८०४५</b>



### आर्थिक उन्नती 3. ECONOMIC UPLIFT

#### (१) प्रस्तावना :

आदिवासींच्या आर्थिक उन्नतीकरिता स्वयंसेवी संस्थांमार्फत विविध योजना, २७५ (१) अन्वये विविध योजना, पोलीस सैन्यदल भरतीपूर्व प्रशिक्षण, विभिन्न विशेष केंद्रीय सहाय्याच्या योजनांची अंमलबजावणी, स्वाभिमान योजना, आदिम जमाती विकास, केंद्रवर्ती अर्थसंकल्प अशा विविध योजना राबविण्यात येत आहेत.

#### भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २७५ (१) व विशेष केंद्रीय सहाय्य योजना अंतर्गत सहाय्यक अनुदान

- भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद २७५ (१) याखाली सहाय्यक अनुदान व विशेष केंद्रीय सहाय्य योजना या दोन्ही योजना केंद्र शासनाकडून राबविण्यात येत असून याकरिता १०० टक्के केंद्र सहाय्य उपलब्ध होते.
- या दोन्ही योजनांकरिता केंद्र शासनाने माहे जुलै २०१६ मध्ये सुधारित मार्गदर्शक सूचना निर्गमित केल्या आहेत. सदर सुधारित मार्गदर्शक सूचनांनुसार पुढील प्रमाणे प्रस्ताव सादर करण्याचे केंद्र शासनाने निर्देश दिलेले आहेत.

अ. क.	क्षेत्र	निधी उपलब्धता टक्केवारी
१.	शिक्षण	४०-५० टक्के
२.	आरोग्य	१०-१५ टक्के
३.	कृषी, फलोत्पादन, पशुसंवर्धन, मत्स्य, दुग्धविकास	२०-३० टक्के
४.	रोजगार निर्मिती योजना	१०-१५ टक्के
५.	प्रशासकीय बाबी/संशोधन	५-१० टक्के

- सुधारित मार्गदर्शक सूचनांनुसार रस्ते, विद्युतपुरवठा, पाणीपुरवठा योजना, मोठे जलसिंचन प्रकल्प, घरबांधणी यासारखे प्रस्ताव या योजनांतर्गत प्रस्तावित करता येणार नाहीत.
- भारतीय संविधानाच्या अनुच्छेद (१) २७५ या यांजनेअंतर्गत राज्यामध्ये चालविण्यात येणा-या १६ एकलव्य इंग्रजी माध्यमाच्या आश्रमशाळा (EMRS) करिता निधी प्राप्त होत असतो.
- (EMRS) करिता प्रति विद्यार्थी प्रती वर्षाकरिता रु. ०१,०९,००० इतके अनुदान प्राप्त होत असते. तर नवीन (EMRS) च्या बांधकामाकरिता रु. २४.०० कोटी प्रमाणे टप्प्या टप्प्याने अनुदान उपलब्ध करून दिले जाते.
- केंद्र शासनाकडून या योजनेकरिता गत काही वर्षाकरिता प्राप्त निधी पुढील प्रमाणे

#### आदिम जमाती (PVTGs) संरक्षण तथा विकास कार्यक्रम—

- केंद्र शासनाने राज्यातील कातकरी, कोलाम व माडीया गोंड या तीन जमाती आदिम जमाती म्हणून घोषित केलेल्या आहेत.

अ.क्र.	जमात	जिल्हे
१.	कातकरी	ठाणे, पालघर, रायगड, पुणे व नाशिक
२.	कोलाम	यवतमाळ, नांदेड, चंद्रपूर
३.	माडीया गोंड	गडचिरोली

- या जमातींच्या सर्वांगिन विकासासाठी संरक्षण तथा विकास कार्यक्रमाखाली (CCD Plan) विविध व्यक्तिगत तसेच समुह विकास योजना राबविण्यात येत असतात. त्याअनुषंगाने केंद्र शासनाकडे प्रस्ताव सादर करून केंद्र शासनाने मान्यता प्रदान केलेल्या योजनांची अंमलबजावणी करण्यात येत असते.
- आदिम जमातींकरिता राज्य योजनेतून देखील निधी उपलब्ध करून देण्यात येत असतो. सदर निधीचा वापर आदिम जमातींकरिता घरकुल बांधून देण्याकरिता वापरण्यात येत असतो. या योजनेची अंमलबजावणी घरकुल बांधकामासाठी ग्रामविकास विभागामार्फत तयार करण्यात आलेल्या व्यवस्थापन कक्षामार्फत करण्यात येत असते.

#### स्वयंसेवी संस्थांना सहाय्यक अनुदाने

- केंद्र शासनाच्या Scheme of Grant in Aid to voluntary organisations working for the welfare of Scheduled Tribe या योजनेखाली आदिवासी भागात शिक्षण, आरोग्य, पिण्याचे पाणी पुरवठा, शेती उत्पादकता वाढविणे, सामाजिक सुरक्षा इत्यादी क्षेत्रात आदिवासी जनतेच्या आर्थिक व सामाजिक उन्नतीसाठी कार्यरत असणा-या अनुसूचित क्षेत्रातील स्वयंसेवी संस्थांना १०० टक्के व या क्षेत्राबाहेरील संस्थांना अनुदान (९० टक्के केंद्र व १० टक्के संस्थेचे योगदान) दिले जाते.
- केंद्र शासनाने त्यांच्या दिनांक १/४/२००८ अन्वये निकष निश्चित केले आहेत.
- उपरोक्त क्षेत्रात कार्यरत असणा-या संस्थांचे प्रस्तावांच्या खरेपणा/गुणवत्तेसंबंधीत संबंधित जिल्हाधिका-यांच्या तपासणी अहवाल आयुक्त आदिवासी विकास यांना प्राप्त झाल्यानंतर सचिव, आदिवासी विकास यांचे अध्यक्षतेखाली असलेल्या राज्यस्तरीय समितीच्या शिफारशीने केंद्र शासनास अनुदानासाठी पाठविण्यात येतात.
- सन २०२०-२१ करिता या आर्थिक वर्षापर्यंत शैक्षणिक, आरोग्य इत्यादी क्षेत्रात कार्यरत असलेल्या एकूण ३९ स्वयंसेवी संस्थांचे प्रस्ताव केंद्र शासनाकडे अनुदानासाठी पाठविण्यात आलेले आहेत.

### शबरी आदिवासी घरकुल योजना

राज्यातील बेघर किंवा ज्यांची घरे कुडा-मातीची आहेत अशा आदिवासी लाभार्थ्यांना घरे उपलब्ध करून देण्यासाठी या विभागाच्या दिनांक २८-३-२०१३ च्या शासन निर्णयान्वये सन २०१२-१३ पासून शबरी आदिवासी घरकुल योजना सुरु करण्यात आली आहे. आदिवासी उपयोजनेतर्गत आदिवासी क्षेत्रांतर्गत येणा-या जिल्ह्यातील अनुसूचित जमातींच्या लाभार्थ्यांसाठी तसेच आदिवासी बाह्य क्षेत्रातील जिल्ह्यातील अनुसूचित जमातींच्या पात्र लाभार्थ्यांना घराचे २६९.०० चौ. फु. चटई क्षेत्र असेल तसेच दिनांक ५-१-२०१६ च्या शासन निर्णयान्वये शबरी आदिवासी घरकुल योजनेतर्गत अपंग लाभार्थ्यांकरिता दारिद्र्य रेषेची अट शिथिल करण्यात आली आहे.

२. ग्रामविकास विभागाने त्यांच्या दिनांक १० फेब्रुवारी २०१६ च्या शासन निर्णयान्वये राज्यातील ग्रामीण गृहनिर्माण कार्यक्रमाची प्रभावी अंमलबजावणी व संनियंत्रण करण्यासाठी राज्य व्यवस्थापन कक्ष - इंदिरा आवास योजना कक्षाचे रुपांतर "राज्य व्यवस्थापन कक्ष - ग्रामीण गृहनिर्माण कक्षामध्ये" करण्यास मान्यता दिलेली आहे. या कक्षाद्वारे ग्रामविकास व जलसंधारण विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग, आदिवासी विकास विभाग, गृहनिर्माण व विशेष सहाय्य विभाग व राज्य शासनाच्या विभागांमार्फत राबविण्यात येणा-या सर्व ग्रामीण कार्यक्रमांची अंमलबजावणी व संनियंत्रण करण्यात येत आहे. तदनुषंगाने ग्रामीण क्षेत्राकरिता शासन निर्णय दिनांक १५-३-२०१६ अन्वये सुधारणा करण्यात आली आहे.

३. केंद्र शासनाच्या प्रधानमंत्री ग्रामीण आवास योजनेतर्गत घरकुलाची किंमत मर्यादा सर्वसाधारण क्षेत्राकरिता रु. १.२० लक्ष व नक्षलग्रस्त/डोंगराळ क्षेत्राकरिता रु. १.३० लक्ष एवढी करण्यात आली आहे. तदनुषंगाने शासन निर्णय दिनांक ६-१-२०१६ अन्वये शबरी आदिवासी घरकुल योजनेतर्गत ग्रामीण भागाकरिता शौचालय बांधकामासह प्रति घरकुल रु. १,३२,००० (सर्वसाधारण क्षेत्राकरिता) व रु. १,४२,००० (नक्षलग्रस्त व डोंगराळ क्षेत्राकरिता) अनुदान निश्चित करण्यात आले आहे. यामध्ये शौचालय बांधकामासाठी लाभार्थ्यांना देण्यात आलेला रु. १२,००० ची प्रतिपूर्ती पाणीपुरवठा व स्वच्छता विभागाने करावयाचा निर्णय झाला आहे. परंतु त्या विभागाने प्रतिपूर्ती करण्यास असमर्थता दर्शविल्याने सदरचा निधी या विभागाकडून दिला जातो. तसेच प्रधानमंत्री आवास योजना (ग्रामीण) मधील लाभार्थ्यांप्रमाणे ग्रामीण भागातील शबरी आदिवासी घरकुल योजनेच्या लाभार्थ्यांना MGNREGA अभिसरणाद्वारे साधारण क्षेत्रासाठी रु. १७,२८० नक्षलग्रस्त व डोंगराळ क्षेत्रासाठी रु. १८,२४० अनुदान उपलब्ध करून देण्यात येणार आहे.

४. तसेच SECC-२०११ जनगणनेतील परंतु प्रधानमंत्री आवास योजनेमधून वगळलेले व त्यांचे मासिक उत्पन्न रु. १०,००० असलेल्या लाभार्थ्यांना शबरी घरकुल योजनेचा लाभ देण्यासाठी शासन निर्णय दिनांक ३-११-२०१७ अन्वये ग्रामीण क्षेत्राकरिता असलेली वार्षिक उत्पन्न मर्यादा रु. १.०० लाख वरून रु. १.२० लाख इतकी वाढविण्यात आली आहे. यामध्ये पूर्वी निश्चित करण्यात आलेल्या प्राधान्यक्रमाबरोबरच शबरी घरकुल योजनेतर्गत लाभ देताना आदिम जमाती व पारधी जमातीला प्राधान्याने लाभ देण्याचा निर्णय घेण्यात आला आहे. शासन पत्र दिनांक ८-१-२०१६ अन्वये सन २०१५-१६ करीता शबरी घरकुल योजनेचे १०००० घरकुलांचे उद्दिष्ट करण्यात आले होते. तथापि, ग्रामविकास विभागाच्या दिनांक १०-२-२०१६ च्या शासन निर्णयान्वये राज्य व्यवस्थापन कक्ष - ग्रामीण गृह निर्माण स्थापन करण्यात आल्याने सन २०१५-१६ मध्ये घरकुलांचे बांधकाम झालेले नाही. तसेच सन २०१५-१६ मध्ये रु. १०० कोटी ऐवजी रु. ७० कोटी उपलब्ध झाल्याने यावर्षीचे घरकुलांचे १०००० चे उद्दिष्ट कमी करून ७००० करण्यात आले. तसेच शासन पत्र दिनांक ३०-६-२०१६ अन्वये सन २०१६-१७ करिता १४००० घरकुलांचे उद्दिष्ट निश्चित करण्यात आले. सन २०१६-१७ मध्ये सन २०१५-१६ चे ७००० व २०१६-१७ चे १४००० असे एकूण २१००० घरकुलांचे उद्दिष्ट निश्चित करण्यात आले आहे. SECC-२०११ च्या जनगणनेनुसार मासिक रु. १०,००० पर्यंत उत्पन्न असलेले ३३,६१३ लाभार्थी उपलब्ध झाले असून सदर लाभार्थ्यांचे सन २०१७-१८, २०१८-१९ व २०१९-२० या ३ वर्षांमध्ये अनुक्रमे ११,८०५, ११,२०५ व ३८,१५३ असे उद्दिष्ट निश्चित करण्यात आले आहे.

५. शबरी आदिवासी घरकुल योजनेकरिता सन २०१५-१६, २०१६-१७, २०१७-१८ व २०१८-१९ मध्ये अनुक्रमे रु. ७० कोटी, रु. १७२.३४ कोटी, रु. १३२ कोटी व रु. १५० कोटी इतका निधी राज्य व्यवस्थापन कक्ष - ग्रामीण गृह यांना उपलब्ध करून दिलेला आहे. तसेच सन २०१९-२० करिता रु. २००.०० कोटी इतका निधी अर्थसंकल्पित करण्यात आला आहे.

(दिनांक १६-२-२०२१ पर्यंत अद्यावत)

अ.क्र.	वर्ष	लक्षांक			मंजूर घरकुले			१ ला ते ३ रा हप्ता वितरीत			पूर्ण घरकुले		
		शबरी	पारधी	आदिम	शबरी	पारधी	आदिम	शबरी	पारधी	आदिम	शबरी	पारधी	आदिम
१.	२०१६-१७	२१०१५	१३४०	२६४७	२०८९६	१३१७	२१८८	(१) २०८५१	१३१५	२१८७	१९८४५	१२४०	१८४८
								(२) २०३१३	१२६९	२०५०			
								(३) १९३६२	१२०२	१७७१			
२.	२०१७-१८	११८०५	१०८८	२३४६	१११९४	९५७	१८९५	(१) १०९९७	९४७	१८७३६	८९४८	८०३	१४११
								(२) १०४३६	८९६	१७१५			
								(३) ९९९९	८५६	१६२५			
								(४) ९०८६	८०३	१४७२			
३.	२०१८-१९	१२३२२	१७९३	११६८	११६५२	१५३६	९०९	(१) ११४१४	१४८९	८९२	७३३८	९८९	५७४
								(२) ९४०४	१३०३	७४७			
								(३) ८३१३	१२०५	६६९			
								(४) ५८१०	८३४	४६३			
४.	२०१९-२०	३८१५३	...	८४५	३३९४२	...	५४२	(१) ३१७३५	...	४९२	१०४३१	...	७८
								(२) १९०८९	...	२५९			
								(३) १४२६९	...	१५८			
								(४) ६५८३	...	३८			

### वनहक्क कायदा, २००६

अनुसूचित जमाती व इतर पारंपरिक वन निवासी (वनहक्कांची मान्यता) अधिनियम, २००६ व नियम, २००८ आणि सुधारित नियम, २०१२ नुसार अनुसूचित जमाती व इतर पारंपरिक वन निवासी यांना कलम ३ (१) अन्वये वैयक्तिक व सामूहिक वनहक्क किंवा दोहोंचे धारणाधिकार मिळविण्याचे अधिकार प्राप्त आहेत.

सदर कायद्याची योग्य रितीने अंमलबजावणी होण्याकरिता गाव पातळीवर १५,००२ वनहक्क समित्या, उपविभागीय स्तरावर ९४ उपविभागीय समित्या, जिल्हास्तरावर २६ जिल्हास्तरीय समित्या स्थापन करण्यात आलेल्या आहेत व या समित्यांकरिता विशिष्ट मनुष्यबळ पुरविण्यात आले आहे.

वन क्षेत्रात राहणा-या अनुसूचित जमाती व इतर पारंपरिक वन निवासींना वनजमिनी देण्यासंदर्भातील निकष पुढीलप्रमाणे आहेत—

- (१) आदिवासी वनहक्क धारकांची वन जमीन दिनांक १३ डिसेंबर २००५ पूर्वी वैध हकदारी असावी.
- (२) इतर पारंपरिक वन निवासी हे दिनांक १३ डिसेंबर २००५ पूर्वी किमान ३ पिढ्यांपासून (७५ वर्षे) मुख्यत्वेकरून वनात राहणारा आणि उपजीविकेच्या ख-याखु-या गरजांसाठी वनांवर किंवा वनजमिनींवर अवलंबून असणारा पाहिजे.
- (३) जमीन वनहक्क निश्चित करण्यासाठी अनुसूचित जमाती व इतर पारंपरिक वन निवासी (वनहक्कांची मान्यता) सुधारित नियम, २०१२ मधील नियम १३ च्या उपनियम ३ मध्ये "ग्रामसभा, उपविभागीय समिती आणि जिल्हास्तरीय समिती वनहक्क निर्धारित करतांना नियम १३ मध्ये नमूद केलेल्या बाबींपैकी एकाहून अधिक बाबी विचारात घेतील" अशी तरतूद आहे. त्यामुळे नियम १३ मध्ये विनिर्दिष्ट केलेल्या पुराव्यांपैकी किमान २ पुरावे विचारात घेऊन जिल्हास्तरीय वनहक्क समितीकडून अंतिम मान्यता देण्यात येते.
- (४) ग्रामसभा किंवा उपविभागीय समितीच्या निर्णयाने बाधित व्यक्तीला जिल्हास्तरीय समितीकडे अपील करण्याची मुभा आहे.

उपरोक्त तरतुदी विचारात घेता, वनहक्क कायदा, २००६ ची अंमलबजावणी करण्याच्या अनुषंगाने, ग्रामसभा व उपविभागीय समिती तसेच जिल्हास्तरीय वनहक्क समितीकडे प्रलंबित असलेले दावे/अपिले यांचा जिल्हाधिकारी तथा अध्यक्ष जिल्हास्तरीय वनहक्क समिती यांचे मार्फत निपटारा करण्यात येत आहे.

- डिसेंबर २०२० अखेरपर्यंत वनहक्क कायदा २००६ अंतर्गत प्राप्त वनहक्क दावे व वनजमिनीचे क्षेत्र खालीलप्रमाणे आहे—

अ.क्र.	ग्रामसभेकडे प्राप्त दावे	जिल्हास्तरीय समिती					
		मान्य			मंजूर वनक्षेत्र (हेक्टर मध्ये)		
		मूळ दावे	अपिल	एकूण	मूळ दावे	अपिल	एकूण
१.	३७११४०	१२३९४३	६२९६१	१८६९०४	२७७७८८.८८	१४९१८५.७५	४२६९७४.६२
२.	११९८३	७९३४	१३	७९४७	२९६२७०६.२२	१८९७१.७३	२९८१६७७.९५
एकूण ...	३८३१२३	१३१८७७	६२९७४	१९४८५१	३२४०४९५.१	१६८१५७.४७७	३४०८६५२.५७४

### न्युक्लिअस बजेट :-

ज्या योजना आदिवासी विकास किंवा कल्याणाच्या दृष्टीने स्थलकालानुरूप आवश्यक आहेत आणि त्या योजनांचा समावेश अर्थसंकल्पात नाही अशा अभिनव स्वरूपाच्या स्थानिक महत्वाच्या योजना, तांत्रिक औपचारिकतेमुळे दीर्घ कालावधीकरिता अडकून न पडता स्थानिक पातळीवर तातडीने आणि प्रभावीपणे कार्यान्वित करून त्यांचा लाभ गरजू आदिवासींना प्रत्यक्ष मिळवून देणे हा योजनेचा गाभा आहे. तथापि, या योजनेमध्ये लाभार्थींना कर्ज देणे अपेक्षित नाही. न्युक्लिअस बजेट योजनेंतर्गत प्रत्येक आदिवासी व्यक्तीस/कुटुंबास लाभाची आर्थिक मर्यादा रु. ५०,००० आहे. या योजनेंतर्गत २ किंवा ३ किंवा त्यापेक्षा अधिक आदिवासी लाभार्थी एकत्र आले तर सामूहिक प्रकल्प/कार्यक्रम सुद्धा मंजूर करता येतात व अशा प्रकल्पात एकूण कमाल मर्यादा रु. ७,५०,००० आहेत. सदर योजनेंतर्गत सर्वसाधारण आदिवासींसाठी ८५ टक्के तर आदिम जमातींसाठी १०० टक्के सहाय्यक अनुदान देय आहे. सन २०२०-२१ साठी सदर योजनेकरिता एकूण रु. ५०.०० कोटी तरतूद प्रस्तावित करण्यात आली आहे.

### ठक्कर बाप्पा आदिवासी वस्ती सुधारणा :-

राज्यातील आदिवासी क्षेत्राच्या सर्वांगीण विकासासाठी महाराष्ट्रातील सर्व जिल्हातील ग्रामीण/नागरी भागातील आदिवासी उपयोजना क्षेत्र, अतिरिक्त आदिवासी उपयोजना क्षेत्र, माडा/मिनीमाडा, प्रस्तावित माडा/मिनीमाडा क्षेत्र व आदिवासी उपयोजना क्षेत्राबाहेरील ५० टक्केपेक्षा जास्त आदिवासींची लोकसंख्या असलेल्या वस्त्या/पाडे/वाड्या/गावांच्या/महानगरपालिका, नगरपरिषदेचे प्रभाग येथील विकासासाठी आवश्यक असलेल्या सामूहिक विकासाच्या सुविधा पुरविण्यासाठी ठक्करबाप्पा आदिवासी वस्ती सुधारणा एकात्मिक कार्यक्रम ही योजना राबविण्यात येते. सदर योजना संबंधित प्रकल्प अधिकारी यांच्या स्तरावरून राबविण्यात येते तर यास जिल्हाधिकारी यांचेमार्फत प्रशासकीय मान्यता देण्यात येते. सदर योजनेकरिता सन २०२०-२१ या आर्थिक वर्षाकरिता रु. १७५.०२ कोटी इतकी तरतूद करण्यात आलेली आहे. सन २०२०-२१ पासून सदर योजनेच्या निकषामध्ये बदल करून ती राज्यस्तरावरून राबविणेचे प्रस्तावित आहे.

## आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था, महाराष्ट्र राज्य, पुणे-१

आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था, पुणे येथे १ मे १९६२ साली स्थापन करण्यात आली आहे. संस्थेमध्ये खालील प्रकल्प हाती घेण्यात येतात—

- (१) शासनाचे विविध विकास कार्यक्रम/योजनांचा राज्यातील आदिवासी जीवनमानावर होणारा परिणाम अभ्यासण्यासाठी संस्थेमार्फत मूल्यमापन अभ्यास/प्रकल्प हाती घेण्यात येतात. मूल्यमापन/संशोधनाकरिता विषयाची निवड खालील प्राधान्यानुसार करण्यात येते.
  - (अ) केंद्र शासनाने सुचविलेले विषय;
  - (ब) राज्य शासनाने सुचविलेले विषय;
  - (क) संस्थेच्या नियामक मंडळाने निवडलेले विषय.
- (२) १९७० सालापासून संस्थेमार्फत सेवांतर्गत प्रशिक्षण कार्यक्रम चालविण्यात येत आहेत. या सेवांतर्गत प्रशिक्षण कार्यक्रमाचे हेतू व उद्देश खालीलप्रमाणे आहे.
  - (अ) आदिवासींच्या कल्याणाकरिता असलेल्या विविध योजना परिणामकारकरित्या राबविण्यासाठी प्रशिक्षणार्थींच्या ज्ञानामध्ये गुणात्मक भर टाकणे.
  - (ब) प्रशिक्षणार्थींच्या प्रशासकीय कामकाजातील ज्ञानात भर घालणे.
  - (क) आदिवासी आश्रमशाळेतील शिक्षकांच्या शिकविण्याच्या पद्धती व कौशल्यात गुणात्मकदृष्ट्या भर टाकणे, जेणेकरून विविध विषय शिकविण्याच्या पद्धतीत सुधारणा होईल.
  - (ड) आश्रमशाळेतील मुख्याध्यापक व वसतिगृहातील अधीक्षकांचे बौद्धिक कौशल्य वाढविणे.
  - (ई) राज्यातील आदिवासी उपयोजना क्षेत्रातील आदिवासी युवकांसाठी महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग व इतर स्पर्धा परीक्षांच्या तयारीसाठी विशेष प्रशिक्षण शिबिरांचे आयोजन संस्थेमार्फत केले जाते.
- (३) राज्यातील आदिवासी उपयोजना क्षेत्रातील युवकांसाठी नेतृत्व प्रशिक्षण शिबिरांचे आयोजन संस्थेमार्फत करण्यात येते.
- (४) आदिवासी कुटुंबांच्या सामाजिक/आर्थिक परिस्थितीबाबत संख्यात्मक माहिती गोळा करणे, नकाशे तयार करणे याबाबतची कामे एकात्मिक क्षेत्र विकास कार्यक्रम कक्षामार्फत चालते.
- (५) संस्थेमध्ये सांस्कृतिक विभाग असून या विभागामार्फत आदिवासी नृत्यकला स्पर्धा, आदिवासी कला व हस्तकला प्रदर्शन तसेच वारली चित्रकला स्पर्धांचे आयोजन करण्यात येते.
- (६) सांस्कृतिक विभागाकडून आदिवासींचे जीवन व विकास या विषयांवर माहितीपटांचे निर्माण करण्यात येते.
- (७) आदिवासींच्या दुर्मिळ संस्कृतिचे जतन संवर्धन, उत्तेजनासाठी संस्थेत आदिवासी सांस्कृतिक संग्रहालय निर्माण करण्यात आलेले आहे.
- (८) अनुसूचित जमातीची प्रमाणपत्रे तपासण्याकरिता या संस्थेच्या अधिपत्याखाली आठ तपासणी समित्या कार्यरत आहेत. या व्यतिरिक्त नव्याने ५ अनुसूचित जमाती प्रमाणपत्र तपासणी समित्यांकरिता अधिसूचनेद्वारे मंजूरी देण्यात आलेली आहे.

आयुक्त, आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था, पुणे यांच्या अधिनस्त असलेल्या कार्यालयाच्या आस्थापनेवरील पदे

अ. क्र.	पदनाम	सुधारित वेतन श्रेणीतील स्तर	पदांची संख्या	नवीन मंजूर पदे	एकूण
१.	आयुक्त	... संवर्ग पद	१	...	१
२.	सहसंचालक	... संवर्ग पद	१	...	१
३.	सहआयुक्त	... एस-२५ : ७८,८००-२,०९,२००	८	७	१५
४.	उपसंचालक (संशोधन)	... एस-२३ : ६७,७००-२,०८,७००	८	७	१५
५.	विधी अधिकारी	... एस-२३ : ६७,७००-२,०८,७००	८	...	८
६.	उपसंचालक (एक्षेविका)	... एस-२० : ५६,१००-१,७७,५००	१	...	१
७.	वरिष्ठ संशोधन अधिकारी	... एस-२० : ५६,१००-१,७७,५००	१६	७	२३
८.	पोलीस उपअधीक्षक	... एस-२० : ५६,१००-१,७७,५००	८	७	१५
९.	पोलीस निरीक्षक	... एस-१८ : ४९,१००-१,५५,८००	३८	१४	५२
१०.	संशोधन अधिकारी	... एस-१५ : ४१,८००-१,३२,३००	२७	१४	४१
११.	अधिव्याख्याता	... एस-१५ : ४१,८००-१,३२,३००	२	...	२
१२.	प्रशासकीय अधिकारी	... एस-१५ : ४१,८००-१,३२,३००	१	...	१
१३.	लेखाधिकारी	... एस-१६ : ४४,९००-१,४२,४००	१	...	१
१४.	सांख्यिकी अधिकारी	... एस-१५ : ४१,८००-१,३२,३००	१	...	१
१५.	संग्रहालय अभिरक्षी	... एस-१५ : ४१,८००-१,३२,३००	१	...	१
१६.	उच्चश्रेणी लघुलेखक	... एस-१५ : ४१,८००-१,३२,३००	२	...	२
१७.	प्रबंधक	... एस-१५ : ४१,८००-१,३२,३००	८	...	८
१८.	कार्यालय अधीक्षक	... एस-१४ : ३८,६००-१,२२,८००	१	...	१
१९.	कनिष्ठ प्रशासकीय अधिकारी	... एस-१४ : ३८,६००-१,२२,८००	८	...	८
२०.	संशोधन सहायक	... एस-१४ : ३८,६००-१,२२,८००	२२	...	२२
२१.	सांस्कृतिक अधिकारी	... एस-१४ : ३८,६००-१,२२,८००	१	...	१
२२.	निम्नश्रेणी लघुलेखक	... एस-१४ : ३८,६००-१,२२,८००	२४	...	२४
२३.	सांख्यिकी सहायक (वरिष्ठ)	... एस-१३ : ३५,४००-१,१२,४००	१	...	१
२४.	मुख्य लिपिक	... एस-१३ : ३५,४००-१,१२,४००	१	...	१
२५.	कॅमेरामन-कम-प्रोजेक्ट ऑपरेटर	... एस-१० : २९,२००-९२,३००	१	...	१
२६.	कलाकार-तथा-शिल्पकार	... एस-८ : २५,५००-८१,१००	१	...	१
२७.	वरिष्ठ लिपिक	... एस-८ : २५,५००-८१,१००	२	...	२
२८.	सांख्यिकी सहायक (कनिष्ठ)	... एस-८ : २५,५००-८१,१००	६	...	६
२९.	अन्वेषक (वरिष्ठ)	... एस-८ : २५,५००-८१,१००	४	...	४
३०.	लघुटंकलेखक	... एस-८ : २५,५००-८१,१००	१२	...	१२
३१.	सहायक ग्रंथपाल	... एस-७ : २१,७००-६९,१००	१	...	१
३२.	पोलीस शिपाई	... एस-७ : २१,७००-६९,१००	३८	१४	५२
३३.	कनिष्ठ लिपिक	... एस-६ : १९,९००-६३,२००	१	...	१
३४.	लिपिक-तथा-टंकलेखक	... एस-६ : १९,९००-६३,२००	५९	...	५९
३५.	अन्वेषक (कनिष्ठ)	... एस-६ : १९,९००-६३,२००	४	...	४
३६.	टंकलेखक	... एस-६ : १९,९००-६३,२००	१	...	१
३७.	अभिलेखापाल	... एस-६ : १९,९००-६३,२००	८	...	८
३८.	वाहन चालक	... एस-६ : १९,९००-६३,२००	८	...	८
३९.	नाईक	... एस-३ : १६,६००-५२,४००	१	...	१
४०.	शिपाई	... एस-१ : १५,०००-४७,६००	२२	...	२२
४१.	गॅलरी अटेंडंट	... एस-१ : १५,०००-४७,६००	१	...	१
४२.	अटेंडंट	... एस-१ : १५,०००-४७,६००	१	...	१
४३.	पहारेकरी	... एस-१ : १५,०००-४७,६००	२	...	२
४४.	सफाई कामगार	... एस-१ : १५,०००-४७,६००	१	...	१
		मंजूर पदे	... ३६३	७०	४३३
		भरलेली पदे	... २६९	...	२६९
		रिक्त पदे	... ९४	७०	१६४

**आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्थेचा आस्थापनावरील पदांचा आराखडा**

वर्ग १ अधिकारी	मंजूर	भरलेली	रिक्त	वर्ग ३ कर्मचारी	मंजूर	भरलेली	रिक्त	वर्ग ४ कर्मचारी	मंजूर	भरलेली	रिक्त
आयुक्त	१	१	...	उच्चश्रेणी लघुलेखक	२	१	१	नाईक	१	...	१
सहसंचालक	१	१	...	कार्यालय अधीक्षक	१	१	...	शिपाई	९	७	२
उपसंचालक (एक्षेविका)	१	१	...	संशोधन सहायक	६	६	...	गॅलरी अटेंडंट	१	...	१
<b>एकूण ...</b>	<b>३</b>	<b>३</b>	<b>...</b>	सांस्कृतिक अधिकारी	१	१	...	सफाई कामगार	१	१	...
				सांख्यिकी सहायक	१	१	...	पहारेकरी	२	२	...
				(व)				<b>एकूण ...</b>	<b>१५</b>	<b>१०</b>	<b>५</b>
<b>वर्ग २ अधिकारी</b>	<b>मंजूर</b>	<b>भरलेली</b>	<b>रिक्त</b>	मुख्य लिपिक	१	...	१	<b>वर्ग १, २, ३, व ४</b>	<b>६६</b>	<b>४७</b>	<b>१९</b>
संशोधन अधिकारी	३	३	...	कॅमेरामन-कम- प्रोजेक्ट	१	१	...	<b>एकूण ...</b>			
अधिव्याख्याता	१	१	...	कलाकार तथा शिल्पकार	१	...	१				
प्रशासकीय अधिकारी	१	१	...	वरिष्ठ लिपिक	२	२	...				
लेखाधिकारी	१	१	...	सांख्यिकी सहायक	६	२	४				
सांख्यिकी अधिकारी	१	१	...	(क)							
संग्रहालय अभिरक्षी	१	...	१	अन्वेषक (वरिष्ठ)	४	२	२				
<b>एकूण ...</b>	<b>८</b>	<b>७</b>	<b>१</b>	अधिव्याख्याता	१	१	...				
				लघुटंकलेखक	३	१	२				
				सहायक ग्रंथपाल	१	...	१				
				लिपिक तथा टंकलेखक	१	१	...				
				टंकलेखक	१	१	...				
				कनिष्ठ लिपिक	१	१	...				
				अन्वेषक (कनिष्ठ)	४	३	१				
				वाहन चालक	२	२	...				
				<b>एकूण ...</b>	<b>४०</b>	<b>२७</b>	<b>१३</b>				

**नवीन ७ तपासणी समित्या  
पालघर, नाशिक-२, धुळे, किनवट,  
यवतमाळ, गोंदिया व चंद्रपूर**

पदनाम	पदसंख्या
सह आयुक्त	७
उपसंचालक	७
वरिष्ठ संशोधन अधिकारी	७
पोलीस उपअधीक्षक	७
संशोधन अधिकारी	१४
पोलीस निरीक्षक	१४
पोलीस शिपाई	१४
<b>एकूण ...</b>	<b>७०</b>

**अनुसूचित जमाती प्रमाणपत्र तपासणी समितींच्या आस्थापनावरील पदांचा आराखडा**

पदनाम	तपासणी समित्या							
	नाशिक पदसंख्या	नागपूर पदसंख्या	औरंगाबाद पदसंख्या	नंदुरबार पदसंख्या	पुणे पदसंख्या	ठाणे पदसंख्या	अमरावती पदसंख्या	गडचिरोली पदसंख्या
सह आयुक्त	१	१	१	१	१	१	१	१
उपसंचालक	१	१	१	१	१	१	१	१
वरिष्ठ संशोधन अधिकारी	२	२	२	२	२	२	२	२
पोलीस उपअधीक्षक	१	१	१	१	१	१	१	१
संशोधन अधिकारी	२	२	२	२	२	२	२	२
पोलीस निरीक्षक	६	६	४	४	६	४	४	४
क. प्रशासकीय अधिकारी	१	१	१	१	१	१	१	१
प्रबंधक	१	१	१	१	१	१	१	१
संशोधन सहायक	२	२	२	२	२	२	२	२
लघुलेखक (निम्न श्रेणी)	३	३	३	३	३	३	३	३
लघुटंकलेखक	१	१	१	१	१	१	१	१
लिपिक तथा टंकलेखक	८	८	९	९	८	८	८	८
वाहन चालक	२	२	...	...	२	...	...	...
पोलीस शिपाई	५	५	५	४	५	५	५	४
शिपाई	१	२	२	२	२	१	१	२
<b>एकूण ...</b>	<b>३९</b>	<b>४०</b>	<b>३७</b>	<b>३५</b>	<b>४०</b>	<b>३५</b>	<b>३५</b>	<b>३६</b>

आयुक्त, आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था, पुणे यांचे सन २०२०-२१ चे  
माहे ३१ डिसेंबर २०२० पर्यंतचे खर्च (विवरणपत्र-अ)

(रुपये हजारात)

अ. क्र.	नाव व लेखाशीर्ष	उपशीर्ष	अर्थसंकल्पिय अंदाज २०२०-२१	प्राप्त तरतूद	खर्च	शिल्लक
१.	<b>T-2</b> २२२५ अनुसूचित जाती, जमाती, इतर मागासवर्ग व अल्पसंख्याक यांचे कल्याण (०५) संशोधन व प्रशिक्षण (०५) (०१) जनजाती संशोधन व प्रशिक्षण संस्था, पुणे २२२५-१३०१	०१ वेतन ०३ अतिकालिक भत्ता ०६ दूरध्वनी, वीज व पाणी ११ देशांतर्गत प्रवास १३ कार्यालयीन खर्च १६ प्रकाशने २६ जाहिरात, विक्री व प्रसिद्धी २८ व्यावसायिक व विशेष सेवा ३४ शिष्यवृत्त्या व विद्यावेतने	४३२११.००० २२.००० ३३०.००० ३९९.००० ५६४.००० १०.००० १००.००० ५०.००० १००.०००	३२४०८.२५० ... ९९.००० ७९.८०० १६९.२०० ... ... ... ...	२५३८८.४२४ ... ६२.९५१ ... १०१.१४४ ... ... ... ...	७०१९.८२६ ... ३६.०४९ ७९.८०० ६८.०५६ ... ... ... ...
		एकूण	... ४४७८६.०००	३२७५६.२५०	२५५५२.५१९	७२०३.७३१
२.	<b>T-2</b> अनुसूचित जाती, जमाती, इतर मागासवर्ग व अल्पसंख्याक यांचे कल्याण (००) (०४) एकात्मिक क्षेत्र विकास कार्यक्रम २२२५-१०५२	०१ वेतन ०३ अतिकालिक भत्ता ०६ दूरध्वनी, वीज व पाणी ११ देशांतर्गत प्रवास १३ कार्यालयीन खर्च	७५१७.००० ९.००० १२१.००० १२१.००० १५७.०००	५६३७.७५ ... ३६.३ २४.२ ४७.१	४५३६.२४९ ... १६.०९ ... २४.५४	११०१.५०१ ... २०.२१ २४.२ २२.५६
		एकूण	... ७९२५.०००	१०७.६	४०.६३	६६.९७
३.	<b>T-5</b> २२२५ अनुसूचित जाती, जमाती, इतर मागासवर्ग व अल्पसंख्याक यांचे कल्याण राज्य योजनांतर्गत योजना (०२) (२४) अनुसूचित जमाती प्रमाणपत्र तपासणी समिती २२२५-४१२२	०१ वेतन ०२ मजुरी ०३ अतिकालिक भत्ता ०६ दूरध्वनी, वीज व पाणी १० कंत्राटी सेवा ११ देशांतर्गत प्रवास १३ कार्यालयीन खर्च १४ भाडे पट्टी व कर २१ पुरवठा व सामग्री २४ पेट्रोल, तेल व वंगन २८ व्यावसायिक व विशेष सेवा ५० इतर खर्च	२५००००.००० ७३८.००० ६५२.००० ८४५६.००० ... ४५४०.००० ५८७३०.००० ४५८२१.००० ८४६५.००० २८७०.००० १००००.००० १००.०००	१८७५००.००१ ७३.८०० ... २५३६.८०० ८२२२.००० ९०८.००० २११४३.००० १३७४६.३०० ... ५७४.००० ५०००.००० ...	१७३३२५.२०५ ५६.००० ... १९८६.२७३ ४५११.८२२ ३७७.६४५ २०२९५.९९१ ९१५२.०५० ... ५४३.४७१ ९२१.१६० ...	१४१७४.७९६ १७.८०० ... ५५०.५२७ ३७१०.१७१ ५३०.३५५ ८४७.००९ ४५९४.२५० ... ३०.५२९ ४०७८.८४० ...
		एकूण	... ३९०३७२.०००	२३९७०३.९०१	२१११६९.६२४	२८५३४.२७७
४.	<b>T-5</b> २२२५ अनुसूचित जाती, जमाती, इतर मागासवर्ग व अल्पसंख्याक यांचे कल्याण, पंचवार्षिक योजनांतर्गत योजना (०२) अनुसूचित जमातीचे कल्याण ७९६, जनजाती क्षेत्र उपयोजना राज्य योजनांतर्गत योजना (०२) जनजाती क्षेत्राबाहेरील उपयोजना (०२) (०२) नियोजन व संनियंत्रण शाखा-जनजाती विकास संशोधन व प्रशिक्षण संस्था २२२५-१८६७	३१ सहाय्यक अनुदाने (वेतनेतर)	५००००.०००	५०००.०००	...	५०००.०००

अ. क्र.	नाव व लेखाशीर्ष	उपशीर्ष	अर्थसंकल्पिय अंदाज २०२०-२१	प्राप्त तरतूद	खर्च	शिल्लक
५.	<b>T-5</b> २२२५ अनुसूचित जाती, जमाती, इतर मागासवर्ग व अल्पसंख्याक यांचे कल्याण (०२)(३६) अनुसूचित जमातीच्या विद्यार्थ्यांना भारतीय व राज्य प्रशासकीय सेवेची संधी प्राप्त करून देण्यासाठी त्यांना संघ लोकसेवा आयोग/ महाराष्ट्र लोकसेवा आयोगाकडून घेण्यात येणा-या परीक्षेचे प्रशिक्षण देणे. २२२५D३८७	३१ सहाय्यक अनुदाने (वेतनेतर)	२७५०.०००	१८५०.०००	३४२.०००	१५०८.०००
६.	<b>T-5</b> २२२५ अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती, इतर मागासवर्ग व अल्पसंख्याक यांचे कल्याण, आदिवासी युवकांसाठी कौशल्य विकास कार्यक्रम २२२५D२६२	३१ सहाय्यक अनुदाने (वेतनेतर)	१५००.०००	...	...	...
७.	<b>T-5</b> २२२५ अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती, इतर मागासवर्ग व अल्पसंख्याक यांचे कल्याण (०१) (५४) अनुसूचित जमाती व इतर पारंपरिक वननिवासी अंतर्गत वाटप केलेल्या वन जमिनीची मोजणी करण्याकरिता शुल्काचे प्रदान २२२५D२५१	३१ सहाय्यक अनुदाने (वेतनेतर)	१००००.०००	७५००	४९९४	२५०६
८.	<b>T-5</b> २२२५ अनुसूचित जाती, जमाती, इतर मागासवर्ग व अल्पसंख्याक यांचे कल्याण, पंचवार्षिक योजनांतर्गत योजना (०२) अनुसूचित जमातीचे कल्याण ७९६, जनजाती क्षेत्र उपयोजना राज्य योजनांतर्गत योजना (०२) जनजाती क्षेत्राबाहेरील उपयोजना (०२) (०१) नियोजन व संनियंत्रण शाखा-जनजाती विकास संशोधन व प्रशिक्षण संस्था २२२५-२६५८	३१ सहाय्यक अनुदाने (वेतनेतर)	२००००.०००	...	...	...
९.	<b>T-5</b> २२२५ अनुसूचित जाती, जमाती, इतर मागासवर्ग व अल्पसंख्याक यांचे कल्याण पंचवार्षिक योजनांतर्गत योजना (०२) अनुसूचित जमातीचे कल्याण ७९६, जनजाती क्षेत्र उपयोजना राज्य योजनांतर्गत योजना (०१) जनजाती क्षेत्र उपयोजना (०१) (०१) आदिवासी विकास आयुक्तालय (कार्यक्रम) २२२५-१३९३	३१ सहाय्यक अनुदाने (वेतनेतर)	५०००००.०००	९१७०.०००	३०२४.६०२	२३२५.३९८



## विविध उपक्रम

### १. आदिवासी संस्कृती, कला व जीवनावर आधारित लघुपट निर्मिती :-

आदिवासी पारंपरिक संस्कृती व कला यांचे जतन व संवर्धन करण्यासाठी सन १९८१ पासून दरवर्षी लघुपटांची निर्मिती करण्यात येते. सदरचे लघुपट संग्रहालयास भेट देणा-या देशी/विदेशी पर्यटकांना तसेच शाळा/महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांना शैक्षणिक माध्यम म्हणून उपयुक्त असल्याने दाखविण्यात येतात. लघुपट दाखविण्याची व्यवस्था संस्थेकडे उपलब्ध आहे. आदिवासी जमातींबद्दल अधिक माहिती सदर लघुपटांमुळे पर्यटकांना मिळते. सन २०२०-२०२१ पर्यंत संस्थेकडून आदिवासी जमातींवर एकूण ९८ लघुपटांची निर्मिती करण्यात आलेली आहे.

सन २०२१-२०२२ मध्ये एकूण १० लघुपट तयार करण्याचे उद्दिष्टे असून, त्यासाठी रु. ५०.०० लाख एवढी तरतूद करण्यात येत आहे.

### २. आदिवासी सांस्कृतिक महोत्सव :-

सन २०१३-२०१४ पासून आदिवासी सांस्कृतिक महोत्सव आयोजित करणे या योजनेतर्गत एका सांस्कृतिक महोत्सवामध्ये ५ दिवसांचे आदिवासी हस्तकला प्रदर्शन व विक्री तसेच एक दिवस पारंपरिक नृत्यस्पर्धा एकत्रितपणे आयोजित करून याच कार्यक्रामध्ये आदिवासी जीवन व संस्कृती व कला यावर या कार्यालयामार्फत तयार करण्यात आलेल्या लघुपटांचा महोत्सव शहरी भागातील निमंत्रितांसाठी आयोजित करण्यात येतो. अशाप्रकारे एका आर्थिक वर्षात महाराष्ट्रातील ४ प्रमुख शहरात या सांस्कृतिक कला महोत्सवाचे आयोजन करण्यात येते. वर्ष २०२१-२०२२ मध्ये महाराष्ट्रातील २ प्रमुख शहरे पुणे व नागपूर येथे महोत्सवाचे आयोजन करण्यात येणार आहे. त्यासाठी रु. ५०.०० लाख तरतूद करण्यात आलेली आहे.

### ३. ग्रंथालय :-

#### आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था, पुणे येथील ग्रंथालयाच्या विकासाबाबत .

आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था, पुणे येथील ग्रंथालय सन १९७९ पासून महाराष्ट्र राज्यातील विविध आदिवासी जमाती तसेच देशातील अन्य राज्यामध्ये असणा-या अनुसूचित जमाती संबंधाने व त्यांच्या संस्कृतीच्या अनुषंगाने संशोधक व संदर्भात्मक अभ्यासाकरिता सुरु करण्यात आले आहे. संस्थेच्या उद्दिष्टांची पूर्तता करण्यासाठी आवश्यक ती पुस्तके उपलब्ध करून देण्याच्या दृष्टीने ग्रंथालयाची निर्मिती करण्यात आली आहे. ग्रंथालयात आजमितीला विविध विषयांवरील सुमारे २१ हजार पुस्तके उपलब्ध आहेत. ग्रंथसंग्रहाचा लाभ संस्थेतील संशोधन अधिकारी व आदिवासी क्षेत्रातील संशोधकांना होत आहे. संशोधन अहवाल, मूल्यांकन अहवाल, मानवशास्त्रीय अहवाल, जिल्हा गॅझेटियर, जनगणना निर्देश ग्रंथ (Census of India), ज्ञानकोष, विश्वकोष, संस्कृतिकोष, मानववंशशास्त्र, समाजशास्त्र, इतिहास, कायदा, आदिवासी जिवनाशी निगडित असलेला समृद्ध ग्रंथसंग्रह ग्रंथालयात उपलब्ध आहे. जमाती प्रमाणपत्र पडताळणीसाठी त्यादृष्टीने तयार करावयाच्या अहवालासाठी तसेच जाती, परंपरा, रूढी, चालीरीती रिवाज यांचा अभ्यास करण्यासाठी ग्रंथालयाचा उपयोग होतो.

### ४. संशोधन :-

संशोधन शाखेकडे खालील कामाची जबाबदारी सोपविण्यात आली आहे.

- अनुसूचित जमातींचा मानवशास्त्रीय अभ्यास करणे.
- अनुसूचित जमातींच्या संस्कृतीचा अभ्यास करणे.
- विविध जाती-जमातींचा तुलनात्मक अभ्यास करणे.
- विकास योजनांच्या परिणामकारकतेबाबतचा अभ्यास करणे.
- आदिवासींचे शिक्षण, आरोग्य व सामाजिक-सांस्कृतिक समस्यांवर अभ्यास करणे.
- आदिवासींची सांस्कृतिक मूल्ये, इतिहास आदींचे दस्तऐवजीकरण करणे.
- निरनिराळ्या संघटनांकडून प्राप्त निवेदनांच्या अनुषंगाने शासनास अहवाल सादर करणे.
- विविध राज्य तसेच राष्ट्रीय स्तरावर आयोजित करण्यात येणा-या परिषदांना उपस्थित राहून तसेच विविध प्रकल्प आधारे आदिवासी प्रभागांना क्षेत्रभेटी देऊन त्या संशोधनासाठी गरजा निश्चिती करणे.
- मानवी हक्क आयोगाकडील प्रकरणी पत्रव्यवहार करणे.
- अनुसूचित क्षेत्राचा वार्षिक प्रशासकीय अहवाल तयार करणे.
- विधानसभा, विधान परिषद, लोकसभा, राज्यसभा यांचेकडील तारांकित/अतारांकित प्रश्न, लक्षवेधी, औचित्याचे मुद्दे, कपातसुचना, ठराव, आश्वासने इ. प्रकरणावर कार्यवाही करणे.
- केंद्र व राज्य शासन संशोधन अधिष्ठात्रवृत्ती योजनेबाबत कार्यवाही करणे.
- महाराष्ट्र अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती, विमुक्त जाती भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग व विशेष मागासप्रवर्ग, जातीचे प्रमाणपत्र (देण्याचे व त्याच्या पडताळणीचे विनियमन) नियम, २००३ नुसार महाराष्ट्रातील जाती प्रमाणपत्रे निर्गमित करणा-या सर्व सक्षम प्राधिकारी यांनी निर्गमित केलेल्या अनुसूचित जमाती प्रमाणपत्राचा अहवाल संकलित करणे.
- कार्यासनातील माहिती अधिकार बाबतचा पत्रव्यवहार, कामकाज करणे, तसेच कार्यालयातील सर्व शाखानिहाय अहवाल प्राप्त करून एकत्रित संकलित करून संपूर्ण कार्यालयाचा मासिक, त्रैमासिक, वार्षिक अहवाल शासनास सादर करणे.

● संशोधन शाखेमार्फत राबविण्यात येणा-या प्रकल्पांबाबत माहिती—

अ.क्र.	प्रकल्पाचे नाव	अभिकरण	प्रकल्पासाठी मंजूर निधी (रु.)	प्रकल्प कालावधी	शेरा
१.	गोवारी समाजाचा संशोधात्मक अभ्यास	टाटा समाजविज्ञान संस्था, मुंबई.	५९०००,०६	२०१७	प्रकल्प पूर्ण. अहवाल सादर.
२.	Migration of Vulnerable Tribes in Maharashtra Livelihood Resources Health and Food Habits of Katkari Tribe.	ऑल इंडिया इंस्टिट्यूट ऑफ लोकल सेल्फ गव्हर्नमेंट, पुणे.	१९,३८,८९४	२०१८	प्रकल्प पूर्ण. अहवाल सादर.
३.	Migration of Vulnerable Tribes in Maharashtra Livelihood Resources Health and Food Habits of Korku Tribe.	समाजकार्य महाविद्यालय, बडनेरा, अमरावती.	१८,००,०५०	२०१८	प्रकल्प पूर्ण. अहवाल सादर.
४.	Special Training on Awareness about Health and Hygiene for Prerika-Adolescent Girls in Ashram Schools.	ऑल इंडिया इंस्टिट्यूट ऑफ लोकल सेल्फ गव्हर्नमेंट, पुणे.	३३,००,०९९	२०१८	प्रकल्प पूर्ण. अहवाल सादर.
५.	वनहक्क कायदा, २००६ ची अंमलबजावणी (नंदुरबार व गडचिरोली).	LBSNAA मसुरी व आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था, पुणे.	३,२०,०६७	२०१८	अंतिम अहवाल लेखन सुरु.
६.	Research and Documentation on Traditional Medical Healing Practices Among the Tribal Communities of Maharashtra	(१) प्रवरा इंस्टिट्यूट ऑफ मेडीकल सायन्सेस, लोणी, जि. अहमदनगर. (२) लोकसेवक मधुकरराव चौधरी समाजकार्य महाविद्यालय, जळगाव. (३) महात्मा गांधी आंतरराष्ट्रीय हिन्दी विश्वविद्यालय, वर्धा.	७०,००,०००	२०१९	प्रकल्प सुरु.
७.	महाराष्ट्र राज्यातील ४५ अनुसूचित जमातीचा मानवशास्त्रीय दृष्टिकोनातून अभ्यास.	सावित्रीबाई फुले, पुणे विद्यापीठ, पुणे.	४,७०,००,७३०	२०१७	प्रकल्प सुरु आहे. २३ जमातींची माहिती संकलन पूर्ण व अहवालांची प्राथमिक तपासणी पूर्ण: अंध, कोलाम, कोळी महादेव, राजगोंड, परधान, धानका-तडवी/तेतारीया/वळवी, कोकणा, तडवी-भिल, कंवर, भिलाला, फासेपारधी, क-ठाकर, कोरकू, वसावे, कोळी मल्हार, दुबळा, घोडिया, हलबा/हलबी, भिल, पाडवी, गावित/मावची, म-ठाकर, टाकणकर.
८.	संशोधन पद्धती प्रमाणपत्र अभ्यासक्रम.	ओम ग्रामण्ये इंस्टिट्यूट फॉर एज्युकेशनल एक्सलन्स पुणे.	१६,७३,२५०	२०१८-१९	प्रकल्प सुरु.
९.	एकत्रित परिविक्षाधीन प्रशिक्षण कार्यक्रमांतर्गत आदिवासी संलग्नता.	यशदा, पुणे आणि आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था, पुणे	२,८६,०००	२०१९-२०	अंतीम अहवालाचे कामकाज सुरु.
१०.	Scoping Study at Amaravati, PO Dharani for the Organization of an Appropriate Grievance Redressal System for the Tribal Schools.	प्रवाह फाउंडेशन, अमरावती, महाराष्ट्र.	५,५०,०००	२०१९-२०	प्रकल्प पूर्ण अहवाल सादर.

अ.क्र.	प्रकल्पाचे नाव	अभिकरण	प्रकल्पासाठी मंजूर निधी (रु.)	प्रकल्प कालावधी	शेरा
११.	Control the Population Decline among the PVTGs in Palghar and Rajgar. (through maternal and child health and nutrition intervention (15000 beneficiaries)	मणिपाल अकादमी ऑफ हायर एज्युकेशन, कर्नाटक.	२९,००,०९८	२०१९-२०	आदिम जमाती विकास (कार्यक्रम प्रकल्प सुरू).
१२.	Maternal and Child Health Status of PVTG (Kolam and Madia : 500 beneficiaries).	मानवशास्त्र विभाग, महात्मा गांधी आंतरराष्ट्रीय हिन्दी विश्व विद्यालय, वर्धा, महाराष्ट्र.	१५,००,०००	२०१९-२०	आदिम जमाती विकास (कार्यक्रम प्रकल्प सुरू).

#### ५. अनुसूचित जमाती प्रमाणपत्र तपासणी समिती :-

आदिवासी विकास विभाग समाज कल्याण विभागातून दिनांक २ मे १९८३ रोजी स्वतंत्र झाल्यानंतर शासनाने अनुसूचित जमाती प्रमाणपत्र तपासणीसाठी आदिवासी विकास विभाग, शासन निर्णय क्र. सीबीसी-१६८४/२८१ (२५)/का. ११, दिनांक २३ जानेवारी १९८५ अन्वये संचालक, आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था, पुणे यांच्या अध्यक्षतेखाली तपासणी समितीची स्थापना केली. या समितीची रचना खालीलप्रमाणे होती.

१. संचालक, आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था, म. रा. पुणे	...	अध्यक्ष
२. मुख्य संशोधन अधिकारी, आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था, म.रा. पुणे...	...	सदस्य
३. उपसंचालक, आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था, म.रा. पुणे...	...	सदस्य सचिव

आदिवासी विकास विभाग, शासन निर्णय क्र. एसटीसी-१०९०/२३९४२/१८६/का. १०, दिनांक ३ जून १९९२ अन्वये नाशिक व नागपूर येथे उपसंचालक यांच्या उपाध्यक्षतेखाली दोन नवीन समित्या स्थापन करण्यात आल्या. त्याच धर्तीवर, दिनांक ३० डिसेंबर १९९२ अन्वये पुणे समितीची पुनर्रचना करण्यात आली.

आदिवासी विकास विभाग शासन निर्णय, क्र. एसटीसी-१०९५/प्र.क्र. ११८/का. १०, दिनांक २६ ऑक्टोबर १९९५ नुसार राज्यातील सर्व शाळा, कॉलेजातील विज्ञान शाखेत ११ व्या इयत्तेत शिकणा-या सर्व अनुसूचित जमातीच्या विद्यार्थ्यांनी जातीच्या प्रमाणपत्र तपासणीसाठी अर्ज करणे व संबंधित समित्यांनी विहित कालावधीत त्यावर कार्यवाही करण्याची पद्धती निश्चित केली. अर्जदाराच्या शालेय व गृहचौकशी करण्यासाठी सदर समित्यांचे अधिनस्त दिनांक १५ मार्च १९९६ रोजीच्या शासन निर्णयान्वये पोलीस दक्षता पथकाची निर्मिती करण्यात आली. या दक्षता पथकामध्ये पोलीस अधीक्षक, पोलीस निरीक्षक व पोलीस शिपाई या पदांचा समावेश आहे. दिनांक १४ जुलै १९९७ रोजीच्या शासन निर्णयान्वये तीनही समित्यांची पुनर्रचना करतांना सदस्य संख्या तीन ऐवजी पाच करण्यात येऊन अपर आयुक्त, आदिवासी विकास, सदस्य यांना सदस्य महणून समाविष्ट करण्यात आले.

शासन निर्णय क्र. एसटीसी-१०९९/प्र.क्र. १३८/का. १०, दिनांक ६ सप्टेंबर २००० अन्वये ठाणे, औरंगाबाद व अमरावती येथे स्वतंत्र नवीन समित्या व त्यांच्या अधिनस्त पोलीस दक्षता पथकांची निर्मिती करण्यात आली. शासन निर्णय क्र. एसटीसी-१००३/प्र.क्र. १७४/का. १०, दिनांक ११ जानेवारी, २००५ नुसार अनुसूचित जमाती प्रमाणपत्र तपासणी समित्यांसाठी पूर्णवेळ सहआयुक्त तथा उपाध्यक्ष या पदांची निर्मिती करण्यात आली.

शासन निर्णय क्र. एसटीसी-१००६/प्र.क्र. १८६/का. १०, दिनांक ८ डिसेंबर, २००६ अन्वये नाशिक व नागपूर समित्यांचे विभाजन करून अनुक्रमे नंदुरबार व गडचिरोली येथे दोन नवीन तपासणी समित्या व दोन पोलीस दक्षता पथकांची निर्मिती करण्यात आली.

शासन निर्णय क्र. एसटीसी-२११९/प्र.क्र. ३४/का. १०, दिनांक १३ सप्टेंबर, २०१९ अन्वये पालघर, नाशिक-२, धुळे, किनवट, यवतमाळ, गोंदिया व चंद्रपूर येथे नवीन सात समित्यांची स्थापना करण्यात आलेली आहे.

अशा पद्धतीने राज्यात सद्यःस्थितीत पूर्वीच्या आठ अनुसूचित जमातीच्या प्रमाणपत्र तपासणी समित्या, पुणे, नाशिक, ठाणे, अमरावती, औरंगाबाद, नंदुरबार, नागपूर व गडचिरोली आणि नव्याने स्थापन करण्यात आलेल्या पालघर, नाशिक-२, धुळे, किनवट, यवतमाळ, गोंदिया व चंद्रपूर या सात अशा एकूण १५ समित्या स्थापन करण्याचा शासन निर्णय निर्गमित करण्यात आला आहे तथापि महाराष्ट्र शासन राजपत्र, असाधारण भाग चार-ब दिनांक २० नोव्हेंबर २०२० अन्वये नवीन ७ समित्यांपैकी पालघर, नाशिक-२, किनवट, यवतमाळ व चंद्रपूर अशा पाच समिती कार्यालये सुरू करण्याबाबतचे अधिसूचना निर्गमित करण्यात आली आहे.

या समित्यांची रचना खालीलप्रमाणे आहे.

१. आयुक्त, आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था, महाराष्ट्र राज्य, पुणे	...	अध्यक्ष
२. सहआयुक्त, अनुसूचित जमाती प्रमाणपत्र तपासणी समिती पुणे	...	उपाध्यक्ष
३. उपसंचालक (संशोधन)	...	सदस्य सचिव
४. वरिष्ठ संशोधन अधिकारी	...	सदस्य
५. संशोधन अधिकारी	...	सदस्य

“महाराष्ट्र राज्यात महाराष्ट्र अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती, विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागास प्रवर्ग, जातीचे प्रमाणपत्र (देण्याचे व त्याच्या पडताळणीचे विनियमन) अधिनियम, २००० (२००१ चा महाराष्ट्र क्र. २३)” पारित करण्यात आलेला आहे व या अधिनियमाची अंमलबजावणी होण्याच्या

दृष्टीने "महाराष्ट्र अनुसूचित जाती अनुसूचित जमातीचे प्रमाणपत्र (देण्याचे व त्याच्या पडताळणीचे विनियमन) नियम, २००३" हे दिनांक ४ जून २००३ अन्वये अस्तित्वात आले असून त्यानुसार समितीचे कामकाज चालते.

सद्यः अस्तित्वात असलेल्या आठ अनुसूचित जमाती प्रमाणपत्र तपासणी समिती कार्यालयाकरिता विविध संवर्गात एकूण २९८ पदे मंजूर करण्यात आले आहेत. नवीन सात समिती कार्यालयाकरिता ७० नियमित पदे आणि ७० पदे मानधन तत्वावर कंत्राटी पद्धतीने मनुष्यबळ निर्माण करण्यास मंजुरी देण्यात आलेली आहे. माहे जानेवारी २०२० अखेर सर्व समित्यांकडे एकूण २४,०५३ प्रकरणे प्रलंबित आहेत.

#### ६. प्रशिक्षण :-

आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्थेमध्ये प्रशिक्षण ही योजना सन १९७२ पासून सुरु करण्यात आली असून या संस्थेकडून सेवांतर्गत प्रशिक्षण, सेवापूर्व प्रशिक्षण, कौशल्य विकास व उद्योजकता, आदिवासी युवक-युवतीसाठी नेतृत्व प्रशिक्षण कार्यक्रम राबविण्यात येत असून त्याचा थोडक्यात तपशील खालीलप्रमाणे -

- (१) **सेवांतर्गत प्रशिक्षण कार्यक्रम :-** १९७० पासून आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था ही आदिवासी विकास विभागाच्या विविध विभागात कार्यरत असलेल्या कर्मचा-यांसाठी सेवांतर्गत प्रशिक्षण कार्यक्रम घेत आहे. या प्रशिक्षणाद्वारे प्रशिक्षणार्थीना त्यांच्या कामकाजासंबंधी आवश्यक ज्ञान, माहिती, विविध कायदे, शासकीय नियम-नियमावली, कौशल्यवृद्धी आणि त्यांचे कर्तव्य व जबाबदा-या यांची जाणीव करून देणे व योजनांची प्रभावी अंमलबजावणी करिता अधिक कार्यक्षम बनविणे ही उद्दिष्टे ठेवून सेवांतर्गत प्रशिक्षण कार्यक्रम आयोजित केले जातात. यासोबतच सकारात्मक दृष्टीकोन आणि मुल्य शिक्षण या विषयांचा देखील प्रशिक्षणात समावेश केला जातो. सन २०१९-२० मध्ये प्रशिक्षण विभागामार्फत विविध प्रकारातील २१६ प्रशिक्षण कार्यक्रम यशस्वीरित्या आयोजित केले आहेत आणि त्याद्वारे एकूण ८०४५ इतक्या प्रशिक्षणार्थीना यशस्वीरित्या प्रशिक्षित करण्यात आले आहे. सन २०२१-२२ या आर्थिक वर्षात आयोजित केलेल्या प्रशिक्षण सत्रांची सांख्यिकीय माहिती शेवटी नमूद करण्यात आली आहे.
- (२) **सेवापूर्व प्रशिक्षण कार्यक्रम :-** राज्यातील अनुसूचित जमातीच्या उमेदवारांचे अखिल भारतीय व राज्य शासनाच्या नागरी सेवेतील प्रमाण अल्प आहे. तसेच अनुसूचित जमातीच्या उमेदवारांचे स्पर्धा परीक्षांमध्ये बसण्याचे प्रमाण देखील अल्प आहे. आदिवासी उमेदवारांचे सदरच्या परीक्षांसाठी बसण्याचे प्रमाण वाढावे व त्यांना सदरच्या परीक्षांमध्ये यश मिळून त्यांना विकासाच्या मुख्य प्रवाहात आणण्याकरिता सदरचे प्रशिक्षण अत्यंत महत्वाचे आहे.

#### अ) केंद्रीय/महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग नागरी सेवा स्पर्धा परीक्षा प्रशिक्षण कार्यक्रम-

आदिवासी विकास विभाग, महाराष्ट्र शासन यांचा शासन निर्णय क्रमांक : प्रशिक्षण २०१२/प्र.क्र. १५८ (भाग-२)/का-१७, दिनांक १५ जुलै, २०१४ तसेच शासन शुद्धीपत्रक : प्रशिक्षण २०१९/प्र. क्र. २१/का-०९, दिनांक ३० ऑगस्ट, २०१९ अन्वये संघ/महाराष्ट्र लोकसेवा आयोगाच्या नागरी सेवा स्पर्धा परीक्षा पूर्व प्रशिक्षण कार्यक्रम राबविण्यात येतो.

राज्यातील अनुसूचित जमातीच्या विद्यार्थ्यांकरिता संघ/महाराष्ट्र लोकसेवा आयोगाकडून (यु.पी.एस.सी./एम.पी.एस.सी.) घेण्यात येणा-या स्पर्धा परीक्षा प्रशिक्षण कार्यक्रम राज्यातील ९ विद्यापीठे व यशदा, पुणे येथे ११ महिन्यांच्या कालावधीकरिता प्रत्येक विद्यापीठात २५ व यशदा येथे १० असे एकूण २३५ उमेदवारांना प्रशिक्षण देण्यात येते.

सदर प्रशिक्षणा दरम्यान पुढील सोई-सुविधा उमेदवारांना उपलब्ध करून दिल्या जातात.

- विद्यावेतन रु. ६,००० प्रतिमाह (यात निवास व भोजनाचा समावेश आहे)
- शैक्षणिक साहित्य/पुस्तके खरेदीसाठी रु. ६,००० (फक्त एकदाच)
- इंटरनेटसह संगणक सुविधा
- ग्रंथालय सुविधा

सदर प्रशिक्षणा कार्यक्रमासाठी पदवीधर असलेल्या उमेदवारांची निवड केली जाते त्यासाठी सामान्य ज्ञानावर आधारित राज्य स्तरीय प्रवेश परीक्षा (CET) घेण्यात येते. सदरची प्रवेश परीक्षा दरवर्षी मार्च मध्ये घेतली जाते व हे प्रशिक्षण दरवर्षी ऑगस्ट महिन्यात सुरु होते. उमेदवारांची निवड विद्यापिठ निहाय जास्त गुण प्राप्त करणा-या २५ उमेदवारांची निवड प्रशिक्षणासाठी करण्यात येते.

#### ब) संघ लोकसेवा आयोग नागरी सेवा मुख्य परीक्षा व मुलाखत तयारी करिता (सी.एस.पी.यु.)-

शासन निर्णय आदिवासी विकास विभाग शासन निर्णय क्रमांक : सानुग्राह अनुदान देणे योजना-

प्रशिक्षण नोव्हेंबर १३ दिनांक ०९-का/७५ क्र.प्र./२०२०-२०२०

सदर योजनेमध्ये महाराष्ट्र राज्यातील अनुसूचित जमातीच्या संवर्गातील उमेदवारांना संघ लोकसेवा आयोग नागरी सेवा मुख्य परीक्षा तयारी करिता सानुग्रह अनुदान प्रती प्रशिक्षणार्थीना दर महा (सी.एस.पी.यु.) १२,००० असे एकूण तीन महिन्यांसाठी ३६,००० व पुस्तक संघ खरेदी करण्यासाठी फक्त एकदाच एकूण १४,००० असे एकूण ५०,००० इतकी रक्कम आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था, पुणे मार्फत देण्यात येते.

**क) महाराष्ट्र लोकसेवा आयोगाच्या दुय्यम न्यायिक सेवा स्पर्धा परीक्षा प्रशिक्षणासाठी दिनांक : २ डिसेंबर, २०१४ रोजीचा शासन निर्णय-**

सदरची योजना अनुसूचित जमातीतील विधी पदवीधर असलेल्या ज्या उमेदवारांनी महाराष्ट्र लोकसेवा आयोगाच्या दुय्यम न्यायिक सेवा स्पर्धा परीक्षेसाठी अर्ज केले आहे अशाच उमेदवारांना ११ महिने कालावधीसाठी बार कौन्सिल ऑफ महाराष्ट्र आणि गोवा ( बीएसजी) या संस्थेमार्फत प्रशिक्षण देण्यात येते. सदर प्रशिक्षण कार्यक्रमाकरीता प्रत्येक महसूल विभागातील प्रशिक्षणार्थी बार कौन्सिल ऑफ महाराष्ट्र आणि गोवा (बीएसजी) या संस्थेमार्फत निवडले जातात. प्रत्येक आठवड्यात शनिवार व रविवार असा दोन दिवसांचा प्रशिक्षण कार्यक्रम असतो. सदरच्या प्रत्येक दिवशी प्रश्नोत्तराचे सत्र असतील. सदर ठिकाणी कार्यरत असलेले न्यासाधीश हे सत्राच्या अध्यक्षपदी असतात.

**ड) महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग अभियांत्रिकी सेवा स्पर्धा परीक्षा प्रशिक्षणासाठी दिनांक : २ डिसेंबर, २०१४ रोजीचा शासन निर्णय—**

सदरची योजना अनुसूचित जमातीतील अभियांत्रिकी पदवीधर ज्या उमेदवारांनी महाराष्ट्र लोकसेवा आयोगाच्या अभियांत्रिकी सेवा स्पर्धा परीक्षेसाठी अर्ज केले आहेत अशाच उमेदवारांना सदरचे प्रशिक्षण महाराष्ट्र अभियांत्रिकी प्रशिक्षण प्रबोधिनी, नाशिक यांच्या अधिनस्त असलेल्या १. मेटा प्रशिक्षण केंद्र, नाशिक २. मेटा, प्रादेशिक प्रशिक्षण केंद्र, नागपूर या संस्थेमार्फत देण्यात येईल.

सदर प्रशिक्षण कार्यक्रमाकरीता प्रशिक्षणार्थीची निवड महाराष्ट्र अभियांत्रिकी प्रशिक्षण प्रबोधिनी, नाशिक ही संस्था करेल, तसेच सदर संस्थेमार्फत उपरोक्त प्रशिक्षणा दरम्यान उमेदारांची राहण्याची व जेवणाची व्यवस्था व शैक्षणिक साहित्य इ. सोई-सुविधा उपलब्ध करून दिल्या जातील.

**इ) विविध सरळ सेवा भरती स्पर्धा परीक्षा प्रशिक्षणासाठी दिनांक : २९ नोव्हेंबर, १९८५ रोजीचा शासन निर्णय—**

अनुसूचित जमातीच्या पदवीधर उमेदवारांसाठी ४० विद्यार्थ्यांसाठी २ महिना कालावधीचा प्रशिक्षण कार्यक्रम या संस्थेमार्फत राबविण्यात येतो.

प्रशिक्षणार्थींना या प्रशिक्षणा दरम्यान निशुल्क निवास व्यवस्था केली जाते, तसेच प्रवास खर्च (बिल नुसार) भोजन व्यवस्था, शैक्षणिक साहित्याची सुविधा खालील दराने DBT द्वारे दिल्या जातात.

● प्रति विद्यार्थी प्रति दिन प्रमाणे फक्त भोजन रक्कम रु. २५० (६० दिवस)	...	...	रु. १५,०००
● प्रति विद्यार्थी शैक्षणिक (एकदाच) पुस्तकासाठी रक्कम	...	...	रु. ३,५००
● प्रति विद्यार्थी असे एकूण	...	...	रु. १८,५००

**प्रशिक्षण सत्रांची सांख्यिकीय माहिती—**

अ.क्र.	वर्ष	सेवांतर्गत सत्रे			सेवापूर्व प्रशिक्षण कार्यक्रम			एकूण खर्च
		आयोजित प्रशिक्षण कार्यक्रम	पार पडलेली सत्रे	प्रशिक्षणार्थींची संख्या	आयोजित प्रशिक्षण	पार पडलेली सत्रे	प्रशिक्षणार्थींची संख्या	
१.	२०१९-२०	२१६	२१६	८,०४५	९ विद्यापिठे, यशदा व आ.सं.प्र.सं. पुणे येथे प्रशिक्षण कार्यक्रम	२७५	७,३४,१९,२५०	
२.	२०२०-२१	३२	३२	२,२४८	कोविड-१९ परिस्थिती मुळे विद्यापिठ निहाय प्रशिक्षण कार्यक्रम होऊ शकला नाही.	१६	११,६०,४४४	

**७. एकैविका कक्ष :—**

**Community based approach to improve health and nutritional status and to reduce deaths of tribals of Melghat :**

आदिवासी विकास विभाग, शासन निर्णय क्र. केंद्रीय-२०१७/प्र.क्र.६७/का.१९, दिनांक २८/०९/२०१७ अन्वये Community based approach to improve health and nutritional status and to reduce deaths of tribals of Melghat या योजनेच्या रु. ४५०.०० लक्ष रकमेच्या मार्गदर्शक सूचनांना मंजुरी प्रदान करण्यात आलेली आहे. सदर प्रकल्प महान ट्रस्ट, उतावली ता. धारणी जि. अमरावती यांचेमार्फत राबविण्यात येत आहे. सदरचा प्रकल्प पाच वर्षांचा असून तो सप्टेंबर २०१७ ते ऑगस्ट २०२२ पर्यंत असेल.

**सदर योजनेचे उद्देश/हेतू खालीलप्रमाणे आहे.**

१. मेलघाटातील २० आदिवासी गावातील ५ वर्षाखालील बालकांचे मृत्युदर कमी करणे. (कमीत कमी ९० प्रती हजारी जन्म)
२. अतितीव्र कुपोषण कमी करणे (१० टक्क्यापेक्षा कमी).
३. वय वर्षे १६ ते ६० मधील आदिवासीचे मृत्युदर कमी करणे. (२७० पेक्षा कमी)
४. नवजात बालकांचे व मातांचे मृत्युदर कमी करणे. (२०० पेक्षा कमी)
५. अती गंभीर रोग्यावर उपचार करून मेलघाटातील रुग्णांचे प्राण वाचविणे.

तसेच योजना राबविण्यासाठी महान ट्रस्ट, उतावली या अंमलबजावणी संस्थेस शासन निर्देशानुसार आतापर्यंत एकूण रु. २५७.६३ लक्ष निधी वितरीत करण्यात आलेला आहे.

### **Creation of baselines for the PVTG groups :**

केंद्र सरकारने सर्व १८ राज्य सरकारांनी आपापल्या राज्यातील प्रत्येक आदिम जमातीच्या विशिष्ट गरजा समजून घेण्यासाठी पायाभूत पाहणी (Baseline Survey) करण्याचे निर्देश दिले आहेत. महाराष्ट्रात कातकरी, कोलाम आणि माडीया गोंड या तीन आदिम जमाती आढळून येतात. सबब, या तीन जमातींचा बेसलाईन सर्व्हे आदिम जमाती संरक्षण तथा विकास कार्यक्रमांतर्गत करण्यात येत आहे. आदिम जमातींचा सर्वकष आणि दृश्य सामाजिक आणि आर्थिक विकास घडवून आणणे हे या योजनेचे उद्दिष्ट आहे. आदिवासी विकास विभाग शासन निर्णय क्र. आदिम-२०१७/प्र.क्र. ७२/का.-१९, दि. २२-०९-२०१७ अन्वये या योजनेच्या एकूण रुपये २५.०० लक्ष रकमेच्या मार्गदर्शक सूचनांना मंजूरी प्रदान करण्यात आलेली आहे.

सदर शासन निर्णयान्वये योजना राबविणारी यंत्रणा म्हणून आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था, पुणे व मुंबई अर्थशास्त्र व सामाजिक धोरण संस्था, मुंबई विद्यापीठ यांना मान्यता दिलेली आहे. सदर योजनेसाठी आयुक्त, आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था, पुणे हे अंमलबजावणी अधिकारी आहेत.

सदर योजना राबविण्यासाठी मुंबई अर्थशास्त्र व सार्वजनिक धोरण संस्था, मुंबई विद्यापीठ या अंमलबजावणी संस्थेस शासन निर्देशानुसार प्रथम टप्प्याचा खर्च म्हणून रक्कम रु. १५.०० लक्ष एवढा निधी सन २०१७-१८ मध्ये वर्ग करण्यात आलेला आहे. तसेच अहवाल लेखनाचे काम अंतिम टप्प्यात आहे.

### **Setting up data analytics and project management centre for TSP planning and budgeting :**

१. आदिवासी विकास विभाग शासन निर्णय क्र. केंद्रीय-२०१७/प्र. क्र. ८६/का-१९ अन्वये Setting up of data analytics and project management centre for TSP planning and budgeting या योजनेच्या रु. ८५५.१६ लक्ष रकमेच्या मार्गदर्शक तत्वांना मंजूरी देण्यात आली आहे.

२. आदिवासी विकास विभाग व सावित्रीबाई फुले विद्यापीठ, पुणे यांच्यामधील या प्रकल्पासाठी असलेल्या सामंजस्य कराराप्रमाणे हा प्रकल्प राबविण्यात येत आहे. हा प्रकल्प सुरु करणे व प्रकल्पाच्या देखभालीची संपूर्ण जबाबदारी तंत्रज्ञान विभाग, सावित्रीबाई फुले विद्यापीठ, पुणे यांची आहे.

३. आदिवासी विकास विभागामार्फत राज्यात आदिवासी कल्याणाच्या विविध योजना राबविल्या जातात. या योजना राबविताना सदर योजनांची सांख्यिकी माहिती व संगणकीकृत विश्लेषण करणे गरजेचे असून त्यासाठी या विभागाकडे कोणतीही तांत्रिक प्रणाली व मनुष्यबळ उपलब्ध नसल्याने सदरचा प्रकल्प आवश्यक आहे.

४. सदर प्रकल्प राबविल्याने आदिवासी विकास विभागाशी संबंधित राबविण्यात येणा-या इतर विभागाच्या सर्व योजनांची माहिती संकलित व विश्लेषण करून एकत्रितरीत्या उपलब्ध होणार आहे. एकत्रित माहिती संकलित स्वरूपात उपलब्ध झाल्यास आदिवासी विकास विभागामार्फत विविध योजना राबविण्यासाठी इतर विभागास देण्यात येणा-या निधीचे मूल्यमापन करणे व योग्य नियोजन करणे शक्य होईल.

५. सदर प्रकल्पात एकत्रित डॅशबोर्ड तयार करण्यात येणार आहे. त्यामध्ये आदिवासी विकास विभागाच्या सर्व योजनांची एकत्रित माहिती तयार करण्यात येणार असून तो एक प्रकारे One Stop Solution सारखे काम करेल. या सेंटरमध्ये विविध विभागांकडे आदिवासी विकाससंबंधी असलेली माहिती एकत्रित करण्यात येवून ती योग्य प्रकारे संकलित करण्यात येणार आहे (Data archival and data retrieval).

६. सदर प्रकल्पाचा कालावधी तीन वर्षांचा असून पुणे विद्यापीठास सन २०१७-१८ मध्ये रु. ३६५.०० लक्ष व सन २०१८-१९ मध्ये ३६२.७२ लक्ष असा एकूण रु. ७२७.७२ लक्ष निधी वितरीत करण्यात आलेला आहे.

### **महाराष्ट्रातील निवडक आदिवासी तालुक्यांमध्ये समुदायाचे सक्षमीकरण व पोषण संबंधित लोकसहभागातून कम्प्युनिटी ॲक्शन फॉर न्युट्रिशन प्रक्रिया प्रायोगिक तत्वावर राबविण्याबाबत :**

आदिवासी विकास विभाग शासन निर्णय क्र. केंद्रीय-२०१७/प्र. क्र. ६४/का-१९, दि. १८/१०/२०१७ व शासन शुध्दीपत्रक दि. ३१/०८/२०१८ अन्वये या योजनेच्या रु. ५,३५,२०,९०६ इतक्या रकमेच्या मार्गदर्शक सूचनांना मंजूरी प्रदान करण्यात आलेली आहे. महाराष्ट्रातील निवडक आदिवासी तालुक्यांमधील समुदायाचे सक्षमीकरण कार्यक्रमातून पोषण संबंधित सेवा व घरातील पोषण पद्धती सुधारणेसाठी लोकसहभागातून सदर प्रकल्प प्रायोगिक तत्वावर राबविण्यात येत आहे. सदर प्रकल्प "साथी" पुणे या संस्थेमार्फत राबविण्यात येणार आहे. सदरचा प्रकल्प सप्टेंबर २०१८ ते ऑगस्ट २०२० या कालावधीत राबविण्यात येणार आहे. सदर प्रकल्पासाठी सन २०१८-१९ मध्ये रु. १,७५,८९,६२६ इतका निधी साथी या संस्थेस वितरीत करण्यात आलेला आहे.

तसेच शासन निर्णयात नमूद केल्यानुसार सन २०१९-२० मध्ये सदर प्रकल्पासाठी रु. २,३३,७३,००० इतका निधी वितरीत करण्यात आलेला आहे.

### **Creating Livelihood in Jawhar and Mokhada :**

जनजाती कार्य मंत्रालय, नवी दिल्ली येथील दिनांक २३/०५/२०१८ रोजी झालेल्या प्रकल्प मूल्यमापन समितीच्या (PAC) बैठकीत Creating Livelihood in Jawhar and Mokhada या योजनेच्या रु. ६००.०० लक्ष निधीच्या प्रस्तावास मान्यता प्रदान केली आहे.

सदर योजना ही पालघर जिल्ह्यातील एकात्मिक आदिवासी विकास प्रकल्प कार्यालय, जव्हार यांच्या कार्यक्षेत्रातील जव्हार व मोखाडा या तालुक्यातील ६० गावांमध्ये राबविण्यात येत आहे. सदर योजना ही आय. आय. टी., मुंबई व एकात्मिक आदिवासी विकास प्रकल्प कार्यालय, जव्हार यांचेमार्फत संयुक्तपणे राबविण्यात येणार आहे. या प्रकल्पाद्वारे पालघर जिल्ह्यातील जव्हार व मोखाडा तालुक्यांमध्ये आदिवासीसाठी उपजिविकेची साधने/रोजगाराच्या संधी उपलब्ध होणार आहेत. जव्हार व मोखाडा तालुक्यातील आदिवासींचा कौशल्य विकास, आदिवासींच्या उत्पादनांना बाजारपेठ मिळवून देणे, आदिवासींच्या विविध क्षमतांचा विकास करणे व त्यांचे वित्तीय समावेशन करण्यासाठी आय.आय.टी., मुंबई यांचेद्वारे पायाभूत सुविधांची उभारणी करण्यात येणार आहे.

सदर प्रकल्पाचा कालावधी २ वर्षांचा असून सन २०१८-१९ मध्ये रु. १९४.४४ लक्ष निधी प्रकल्प अधिकारी, एकात्मिक आदिवासी विकास प्रकल्प कार्यालय, जव्हार यांना वितरीत करण्यात आलेला आहे.

**महाराष्ट्रातील आदिम जमाती (माडिया, कोलाम, कातकरी) समुहाच्या समावेशक विकासासाठी ६० ग्रामसार्थीची नियुक्ती व प्रशिक्षण कार्यक्रम :**

आदिम जमाती (माडिया, कोलाम, कातकरी) समुहाच्या सहभागी पद्धतीने विकासाच्या प्रवाहात आणणे आणि विकासाच्या योजनांची प्रभावीपणे अंमलबजावणी करण्याच्या कार्यक्रमांतर्गत सदर योजना मुंबई अर्थशास्त्र व सार्वजनिक धोरण संस्था, मुंबई विद्यापीठ, मुंबई व आदिवासी विकास विभाग यांचेमार्फत संयुक्तपणे राबविण्यात येत आहे. तसेच ही योजना सन २०१९-२० व सन २०२०-२१ या कालावधीत राबविण्यात येणार आहे.

आदिवासी विकास विभाग, शासन निर्णय क्र. केंद्रीय-२०१७/प्र. क्र. १२६/का-१९, दि. २९/१/२०१९ अन्वये "महाराष्ट्रातील आदिम जमाती (माडिया, कोलाम, कातकरी) समुहाच्या समावेशक विकासासाठी ६० ग्रामसार्थीची नियुक्ती व प्रशिक्षण कार्यक्रम" या योजनेच्या रु. १३५.६० लक्ष रकमेच्या मार्गदर्शक सूचनांना मंजूरी प्रदान करण्यात आलेली आहे. सन २०१९-२० मध्ये रु. ३३.९० लक्ष निधी मुंबई अर्थशास्त्र व सार्वजनिक धोरण संस्था, मुंबई विद्यापीठ, मुंबई यांना वितरीत करण्यात आला आहे.

**● Policy Formulation for PVTGs based on field research and need assessment Tribal Research Centre Mumbai School of Economics and Public Policy :**

आदिम जमाती समुहांसाठी सहभागी पद्धतीने आणि विषयतज्ञांद्वारे सखोल संशोधनावर आधारित धोरण निर्मिती करून त्यांना विकासाच्या प्रवाहात आणण्याच्या कार्यक्रमांतर्गत सदर योजना मुंबई अर्थशास्त्र व सार्वजनिक धोरण संस्था, मुंबई विद्यापीठ, मुंबई व आदिवासी विकास विभाग यांचेमार्फत संयुक्तपणे राबविण्यात येत आहे. ही योजना गडचिरोली, यवतमाळ, चंद्रपूर, नांदेड, वर्धा, ठाणे, पालघर, रायगड, सिंधुदुर्ग, नाशिक, सातारा, पुणे इ. जिल्ह्यांमध्ये सन २०१९-२० व सन २०२०-२१ या कालावधीत राबविण्यात येणार आहे.

आदिवासी विकास विभाग, शासन निर्णय क्र. केंद्रीय-२०१७/प्र. क्र. १२६/का-१९, दि. २९/१/२०१९ अन्वये Policy Formulation for PVTGs based on field research and need assessment Tribal Research Centre, Mumbai School of Economics and Public Policy. या योजनेच्या रु. १५४.७६ लक्ष रकमेच्या मार्गदर्शक सूचनांना मंजूरी प्रदान करण्यात आलेली आहे. सन २०१९-२० मध्ये सदर योजनेसाठी रु. ३८.६९ लक्ष निधी मुंबई अर्थशास्त्र व सार्वजनिक धोरण संस्था, मुंबई विद्यापीठ, मुंबई यांना वितरीत करण्यात आला आहे.

**● बेंचमार्क सर्वेक्षण :-**

अनुसूचित क्षेत्राचा विकास ही शासनाची महत्त्वाची व प्राथम्याची बाब आहे. आदिवासी जनतेचा व त्यांचा रहिवास असणा-या एकात्मिक विकासासाठी आदिवासी उपयोजना ही संकल्पना स्विकारण्यात आली. आदिवासी उपयोजनेद्वारे विकास ही दीर्घकालिन प्रक्रिया असल्यामुळे याचा नियमित कालावधीत आढावा घेणे गरजेचे ठरते. यासाठी "बेंचमार्क सर्वेक्षण" च्या माध्यमातून नियमित माहिती संकलन अत्यावश्यक ठरले आहे. बेंचमार्क सर्वेक्षणेद्वारे प्राप्त माहितीतून विकास योजनांना योग्य दिशा देता येते. यासाठी बेंचमार्क सर्वेक्षण करण्याचे प्रस्तावित आहे.

बेंचमार्क सर्वेक्षणासाठी अंदाजित रु. ३८.४८ कोटी खर्च अपेक्षित आहे. तसेच भारतीय संविधान अनुच्छेद २७५ (१) अंतर्गत सन २०१९-२० मध्ये बेंचमार्क सर्वेक्षणासाठी एकूण मंजूर रु. २५०.०० लक्ष निधी पैकी रु. १३६.६४ लक्ष इतका निधी आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था, पुणे यांना प्राप्त झाला आहे. सन २०२०-२१ मध्ये रु. ३५.९८ कोटी निधीची आवश्यकता आहे. त्यासाठी केंद्र शासनाकडे सन २०२०-२१ मध्ये भारतीय संविधान अनुच्छेद २७५ (१) अंतर्गत बेंचमार्क सर्वेक्षणाचा प्रस्ताव सादर करण्यात आलेला आहे.

या बेंचमार्क सर्वेक्षणाची व्याप्ती मोठ्या प्रमाणात असल्याने आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था, पुणे या कार्यालयाकडे सदर सर्वेक्षण करण्यासाठी आवश्यक ते मनुष्यबळ उपलब्ध नसल्याने बेंचमार्क सर्वेक्षणाचे काम हे बाह्य संस्थेमार्फत करण्याचे शासनास प्रस्तावित करण्यात आले आहे.

**८. राज्यस्तरीय वनहक्क कायदा कक्ष :-**

**अनुसूचित जमाती व इतर पारंपारिक वननिवासी (वनहक्कांची मान्यता) अधिनियम, २००६ आणि नियम २००८ व सुधारित नियम २०१२ च्या अंमलबजावणी अंतर्गत राज्यात माहे नोव्हेंबर २०२० अखेर दाव्यांची सद्यस्थिती खालीलप्रमाणे आहे.-**

- ग्रामसभेकडे एकूण ३,७१,१२८ वैयक्तिक दावे दाखल झाले असून त्यापैकी जिल्हास्तरीय समितीकडे एकूण २,६६,२७६ वैयक्तिक दावे प्राप्त झाले आहेत. पैकी १,८६,७२० दावे मान्य, ४९,०२३ दावे अमान्य व ३१,०३३ दावे प्रलंबित असून मान्य केलेल्या दाव्यांचे क्षेत्र १,७२,००२ हे. आर आहे.
- ग्रामसभेकडे एकूण ११,९८३ वैयक्तिक दावे दाखल झाले असून त्यापैकी जिल्हास्तरीय समितीकडे एकूण ८,९४४ वैयक्तिक दावे प्राप्त झाले आहेत. पैकी ७,९४३ दावे मान्य, ३४५ दावे अमान्य व ६५६ दावे प्रलंबित असून मान्य केलेल्या दाव्यांचे क्षेत्र १२,०५,४१२.४८ हे. आर आहे.
- वनहक्क कायद्याच्या अंमलबजावणीसाठी जिल्हाधिकारी व उपविभागीय स्तरावर ११३ कंत्राटी कर्मचारी देण्यात आले आहे. संस्थेकडून ऑनलाईन पोर्टल <http://trtionline.org.in> ही ऑनलाईन डिजिटल सर्वेक्षण प्रणाली विनाविलंब विकसित करण्यात आली.
- मुंबई अर्थशास्त्र व सार्वजनिक धोरण संस्था, मुंबई विद्यापीठ, मुंबई येथील तज्ञांकडून सामूहिक वनहक्क विषयाबाबतचा पदविका अभ्यासक्रम राबविण्यात येत आहे. ग्राम मेंढा (लेखा), धानोरा, जिल्हा गडचिरोली येथे ग्रामसभामार्फत वनव्यवस्थापन अभ्यासक्रमासाठी ३० विद्यार्थ्यांची निवड करण्यात येऊन २७ विद्यार्थ्यांना वनव्यवस्थापन अभ्यासिका पदविका प्रदान करण्यात आली आहे. जिल्हा नंदुरबार येथे सामूहिक वनव्यवस्थापन पदविका अभ्यासक्रमाची दुसरी बॅच सुरु करण्यात येत आहे. सदर अभ्यासक्रम दृकश्राव्य माध्यमातून राबविणेचे नियोजन करण्यात आले आहे.

- राज्यात माहे नोव्हेंबर, २०२० अखेर ११,९८३ सामूहिक वनहक्कांचे दावे प्राप्त झाले आहेत. त्यापैकी जिल्हास्तरीय समितीने ७,९४३ सामूहिक वनहक्क दावे अंतीमतः मान्य केले आहेत. त्यापैकी संवर्धन व व्यवस्थापन आराखड्यांची अंमलबजावणी करणेसाठी ५० गावांना व संवर्धन व व्यवस्थापन आराखडे तयार करण्यास ३०६ गावांना मंजूरी प्राप्त असून त्यापैकी २८७ गावांचे संवर्धन व व्यवस्थापन आराखडे तयार करण्यासाठी स्वयंसेवी संस्था व ग्रामसभा यांचे समवेत करारनामे झालेले असून त्यापैकी १४४ गावांचे कामकाज स्वयंसेवी संस्थांमार्फत पूर्ण झाले आहेत. उर्वरित १४३ गावांचे संवर्धन व व्यवस्थापन आराखडे तयार करण्याचे कामकाज प्रगतीपथावर आहे. संवर्धन व व्यवस्थापन आराखडे तयार करण्यासाठी १७ स्वयंसेवी संस्था समवेत जिल्हा अमरावती, गडचिरोली, गोंदिया, चंद्रपूर, जळगाव, ठाणे, नंदुरबार, नांदेड, नागपूर, पालघर, यवतमाळ व रायगड या जिल्ह्यांमध्ये कामकाज सुरु आहे.
- वनहक्क कायद्यातील कलम ४(२) नुसार अमरावती जिल्ह्यातील धारणी व चिखलदरा तालुक्यातील धोकाग्रस्त (अतिसंवेदनशील) वन्यजीव अधिवास निर्माण करणेच्या अनुषंगाने सदर क्षेत्रातील मनुष्य वस्तीचे पुनर्वसन याबाबत क्षेत्रीय अभ्यास करण्यात आला असून सदर अभ्यासा दरम्यान प्राप्त माहितीचे संकलन करण्यात आले आहे.
- लाल बहादूर शास्त्री प्रशासन अकादमी, मसुरी (LBSNAA) यांनी वनहक्क कायदा अंमलबजावणी २००६ अंतर्गत वनहक्क दाव्यांबाबतचा संशोधनात्मक अभ्यास आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्थेमार्फत हाती घेतला असून या अभ्यासाकरिता महाराष्ट्र राज्यातील गडचिरोली व नंदुरबार या दोन जिल्ह्यांची निवड करण्यात आली आहे.



## महाराष्ट्र राज्य सहकारी आदिवासी विकास महामंडळ मर्यादित, नाशिक-२

### प्रस्तावना

#### महामंडळाची स्थापना व उद्देश :-

आदिवासी विकास महामंडळ ही प्रवर्तक असलेली एक सेवाभावी संस्था असून महामंडळाचा मुख्य उद्देश राज्यातील आदिवासींची आर्थिक पिळवणूक थांबवून त्यांचा सर्वांगीण विकास घडवून आणणे हा आहे. या उद्देशाचे अनुषंगाने कार्य करण्यासाठी प्रभावी साधन म्हणून महाराष्ट्र शासनाने या महामंडळाची सन १९७२ मध्ये महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियमान्वये स्थापना केली आहे.

तथापि, ज्या दोन प्रमुख उद्दिष्टांना आधारित महामंडळ कार्य करते ती खालीलप्रमाणे आहेत-

(अ) आदिवासी शेतकरी, आदिवासी कारागीर आणि आदिवासी भूमीहीन मजूर यांची आर्थिक पिळवणूक नाहीशी करण्यासाठी प्रभावी साधन म्हणून कार्य करणे.

(ब) आदिवासींच्या आर्थिक विकास संवर्धनासाठी प्रत्यक्ष सहाय्याच्या योजना हाती घेणे.

#### संचालक मंडळ संरचना-

- महामंडळाचे पदसिद्ध अध्यक्ष मा. मंत्री, आदिवासी विकास विभाग हे असतील.
- महामंडळाचे उपाध्यक्ष शासन नियुक्त असतात.
- शासकीय संचालक सदस्य २२ व निर्वाचित संचालक सदस्य १५.

#### महाराष्ट्र राज्य सहकारी आदिवासी विकास महामंडळ मर्यादित, नाशिक चे कार्यालय खालीलप्रमाणे :-

अ. क्र.	कार्यालयाचे नाव	अंतर्गत कार्यालयाचे नाव
१.	मुख्य कार्यालय, नाशिक	...
२.	महाव्यवस्थापक (गोंडवन)	...
३.	प्रादेशिक कार्यालय, नाशिक	पेठ, कळवण, सुरगाणा, दिंडोरी, घोटी
४.	प्रादेशिक कार्यालय, जव्हार	जव्हार, शहापूर, मोखाडा, कासा, मनोर
५.	प्रादेशिक कार्यालय, जुन्नर	राजूर, घोडेगाव
६.	प्रादेशिक कार्यालय, नंदुरबार	नंदुरबार, नवापूर, शहादा, तळोदा, धडगाव, पिंपळनेर, यावल
७.	प्रादेशिक कार्यालय, धारणी	धारणी, चिखलदरा
८.	प्रादेशिक कार्यालय, यवतमाळ	किनवट, पांढरकवडा, कळंब
९.	प्रादेशिक कार्यालय, भंडारा	देवरी, नवेगावबांध, रामटेक
१०.	प्रादेशिक कार्यालय, चंद्रपूर	चिमूर, गोंडपिंपरी
११.	प्रादेशिक कार्यालय, गडचिरोली	आरमोरी, कुरखेडा, धानोरा, कोरची, घोट
१२.	उप प्रादेशिक कार्यालय, अहेरी (उच्च श्रेणी)	...

### आदिवासी सहकारी विकास महामंडळ योजना

(१) केंद्र शासनाची आधारभूत किंमत (MSP For MFP) गौणवनउपज खरेदी योजना :-

महामंडळ हंगाम २०१४-२०१५ पासून राज्य शासनाची मुख्य अभिकर्ता संस्था म्हणून केंद्र शासनाची आधारभूत दरावर आधारित गौणवनउपज खरेदी-विक्री योजना राबवित आहे.

**सदर योजना अनुसूचित क्षेत्राखालील १६ जिल्ह्यांत राबविणेत येत आहे.**

(१) नाशिक (२) नंदुरबार (३) धुळे (४) जळगाव (५) ठाणे (६) पालघर (७) रायगड (८) पुणे (९) अहमदनगर (१०) यवतमाळ (११) नांदेड (१२) गोंदिया (१३) चंद्रपूर (१४) अमरावती (१५) गडचिरोली (१६) नागपूर.

केंद्र शासनाच्या जनजाती कल्याण मंत्रालय, न्यू दिल्ली यांचेकडील (F. No. 2/19/2013-CP and R Govt. of India (MOTA) Date 3-1-2014) च्या संदर्भातील मार्गदर्शक सूचनानुसार हंगाम २०१४-२०१५ पासून महामंडळाचे प्रादेशिक कार्यालया अंतर्गत गौणवनउपजची खरेदी सुरु आहे. तसेच F.No. 19/17/2018/Livelihood Govt. of India (MOTA) Date 26<sup>th</sup> December 2018 च्या पत्रान्वये केंद्र शासनाच्या जनजाती कल्याण मंत्रालय, न्यू दिल्ली यांनी पूर्वीचे २३ व F.No. 19/17/2018/Livelihood Govt. of India (MOTA) 11th January 2019 च्या पत्रान्वये नवीन २६ गौणवनउपजचा समावेश केलेला असून असे एकूण ४९ गौणवनउपजचे आधारभूत दर जाहीर केलेले आहेत ते खालीलप्रमाणे.-

अनुक्रमांक	गौणवनउपजचे नाव	आधारभूत दर प्रती किलो (रुपये)
१.	चिंच (बी सहीत) ...	३६
२.	जंगल मध ...	२२५
३.	डिंक कराया ...	११४
४.	करंज बी ...	२२
५.	साल बी ...	२०
६.	मोहा बी ...	२९
७.	साल पान ...	३५
८.	चारोळी (टरफल्यासहीत) ...	१२६
९.	हिरडा ...	१५
१०.	लाख (अ) रंगीनी ...	२००
	(ब) कुसुमी ...	२७५
११.	कुसुम बी ...	२३
१२.	निंब बी ...	२७
१३.	पोवाड बी ...	१६
१४.	बेहडा ...	१७
१५.	झाडू गवत ...	५०
१६.	शिकेकाई (वाळलेली) ...	५०
१७.	बेल गर (वाळलेले) ...	३०
१८.	नागरमोथा ...	३०
१९.	शतावरीमुळ (वाळलेले) ...	१०७
२०.	मधुनाशिनी ...	४१
२१.	कालमेघ ...	३५
२२.	चिंच (बी विरहीत) ...	६३
२३.	गुग्गुळ ...	८१२
२४.	मोहाफुल (वाळलेले) ...	३०
२५.	तेजपत्ता (वाळलेले) ...	४०
२६.	जांभूळ बी (वाळलेले) ...	४२
२७.	आवळा गर (वाळलेला) ...	५२
२८.	बिंबा ...	९
२९.	रिड्डा ...	१४
३०.	बाहवा बी ...	१३
३१.	अर्जुनी साल ...	२१
३२.	कोकम (वाळलेले) ...	२९
३३.	गिलोय ...	४०
३४.	कोंच बी ...	२१
३५.	चित्रा ...	३४
३६.	वावडिंग/वावडिंग बी (वाळलेले) ...	९४
३७.	धवई फुल (वाळलेले) ...	३७
३८.	कुचला ...	४२
३९.	वन तुळशी ...	२२
४०.	खिरणी ...	३५
४१.	बकुळ (Dried Bark) ...	४६

अनुक्रमांक	गौणवनउपजचे नाव	आधारभूत दर प्रती किलो (रुपये)
४२.	कुटुज (Dried Bark)	३१
४३.	नोनी/ Aal (वाळलेले फळ)	१७
४४.	सोनपाटा /Soyanak pods	२१
४५.	चांतोशी बी	४५
४६.	कालीहरी (Dried Tubers)	३१
४७.	मकोय (वाळलेले फळ)	२४
४८.	अपांगचे रोपटे	२८
४९.	सुंगधमंत्री मुळ/ tubes	३८

खरेदी, विक्री व शिल्लक साठा तपशील :-

केंद्र शासनाच्या किमान आधारभूत किंमत योजने अंतर्गत हंगाम २०१९-२०२० मधील गौणवनोपज खरेदी/विक्री अहवाल तपशील

(वजन क्विंटल व किंमत रु.)

अनु. क्र.	गौणवनउपजचे नाव	खरेदी		विक्री		शिल्लक साठा	
		वजन क्विंटल	किंमत रुपये	वजन क्विंटल	किंमत रुपये	वजन क्विंटल	किंमत रुपये
१.	चिंच (बी सहीत)	३.०७	९५१३.९०	२.२३	७१३३.००	०.८४	२३८०.९०
२.	डिक कराया	१.७०	१८३६०.००	...	...	१.७०	१८३६०.००
३.	करंज बी	०.३२	५९०.००	०.२३	५७५.००	०.०९	१५.००
४.	मोहा बी	३.४०	८५००.००	०.२०	६४०.००	३.२०	७८६०.००
५.	चारोळी (टरफल्यासहीत)	५.६६	६१६९४.००	...	...	५.६६	६१६९४.००
६.	हिरडा	०.८१	६४८.००	...	...	०.८१	६४८.००
७.	निंब बी	१९.८८	४५७२४.००	१९.८८	५१८४८.००	...	...
८.	पोवाड बी	०.५१	७१४.००	...	...	०.५१	७१४.००
९.	बेहडा	११४.१६	१८७८४८.००	०.७६	१५९६.००	११३.४०	१८६२५२.००
१०.	गुग्गुळ	१.४१	९८७००.००	...	...	१.४१	९८७००.००
११.	बेल गर (वाळलेले)	१.१६	३१३२.००	१.१६	४०६०.००	...	...
१२.	चिंच (बी विरहीत)	०.२७	८३७.००	...	...	०.२७	८३७.००
१३.	जांभुळ बी (वाळलेले)	१.५५	५५८०.००	१.५५	६६६५.००	...	...
	एकूण	१५३.९०	४४१८४०.९०	२६.०१	७२५१७.००	१२७.८९	३७७४६०.९०

वरील गौणवनउपजसाठा ई-ऑक्शन व जाहीर लिलावाद्वारे विक्रीची कार्यवाही सुरु आहे.

## (२) एकाधिकार खरेदी योजना-

महाराष्ट्र जनजाती आर्थिक स्थिती (सुधारणा) कायदा, १९७६ चे कलम ६ अन्वये महाराष्ट्र शासनाने आदिवासी उपयोजना क्षेत्र जाहीर करून आदिवासी बांधवांचे त्यांनी उत्पादित केलेल्या शेती व जंगम मालास योग्य किंमत मिळवून देणेकरिता तसेच त्यांचे होणारे आर्थिक शोषण थांबविण्यासाठी मुख्य अभिकर्ता म्हणून महामंडळाची नेमणूक केली. सन १९७७-७८ मध्ये महाराष्ट्रातील आदिवासी उपयोजना क्षेत्रातील ७ तालुक्यात एकाधिकार खरेदी योजना सुरु करण्यात आली. आदिवासी उपयोजना क्षेत्रात १६ जिल्ह्यातील ७३ तालुक्यात एकाधिकार खरेदी योजना सुरु करण्यात आली. महाराष्ट्र शासन निर्णय दिनांक ७ मार्च २००८ नुसार एकाधिकार खरेदी एक वर्षासाठी निलंबित केली. तदनंतर सदर योजना शासन अधिसूचना १९ ऑक्टोबर २०१३ व दिनांक २५ जानेवारी २०१८ अन्वये राज्यातील ८ जिल्ह्यातील ३० तालुक्यात दुर्गम व अतिदुर्गम भागात एकाधिकार योजनेमध्ये १७ कृषी उपज मालाची खरेदी पुन्हा सुरु करण्यात आली आहे. त्याअंती झालेल्या खरेदीचा तपशील खालीलप्रमाणे आहे.

अनुक्रमांक	वर्ष	एकाधिकार खरेदी योजना	
		वजन (ल.मे. टन)	किंमत (लक्ष रुपये)
१.	२०१३-२०१४	...	१.८८
२.	२०१४-२०१५	...	२.३१
३.	२०१५-२०१६	...	१.७४
४.	२०१६-२०१७	...	०.४६
५.	२०१७-२०१८	...	०.२१
६.	२०१८-२०१९	...	०.२६
७.	२०१९-२०२०	...	०.००३
८.	२०२०-२०२१	...	...

**एकाधिकार खरेदी योजनेतील प्राप्त निधी व खर्च निधी तपशील :-**

एकाधिकार खरेदी योजना ही शासन अधिसूचनेनुसार निर्देशित तालुक्यामध्ये राबविली जाते. सदर योजना अधिसूचनेत निर्देशित केलेल्या कृषीउपज मालाची खरेदी केली जाते. सदर योजनेत होणा-या तोट्याची भरपाई शासनाकडून केली जाते. खरेदी होणा-या कृषीउपज मालाचे खरेदी/विक्री किंमतप्रमाणे रक्कम महामंडळास दिली जाते. गत तीन वर्षात प्राप्त झालेल्या अनुदानाचा तपशील खालीलप्रमाणे आहे.-

अनुक्रमांक	वर्ष	प्राप्त निधी (अनुदान) रक्कम रुपये	खर्च निधी रक्कम रुपये	अखर्चित निधी
१.	२०१५-२०१६	...	...	...
२.	२०१६-२०१७	...	५४,९९,०००	...
३.	२०१७-२०१८	...	१५,६९,०११	...
४.	२०१८-२०१९	...	३,८९,२६५	...

**(३) खावटी कर्ज वाटप योजना :-**

सन २००९-१० ते २०१३-१४ या कालावधीतील रक्कम रु. २४४.६० कोटी व त्यावरील व्याज रक्कम रु. ११६.५७ कोटी असे एकूण रु. ३६१.१७ कोटीचे खावटी कर्ज शासन निर्णय दिनांक ०६ जून २०१९ नुसार शासनाने माफ केले आहे.

सन २०१४-१५ ते २०१९-२० मध्ये शासन स्तरावरून खावटी कर्ज वाटप करण्याचे निर्देश प्राप्त नसल्याने खावटी कर्ज वाटप करण्यात आलेले नाही. मात्र २०२०-२१ मध्ये आदिम जमातीच्या कुटुंबांना खावटी अनुदान प्रति कुटुंब रु. ४००० शासनाने मंजूर केले असून त्यापैकी रु. २००० लाभार्थ्यांच्या खात्यात जमा करणेचा निर्णय झाला असून उर्वरित रक्कम रु. २००० मध्ये अन्नधान्य किराणा व अन्य जीवनावश्यक वस्तू वाटप करण्यासाठी ई-निविदेद्वारा खरेदीची प्रक्रिया सुरु आहे.

**(४) कोरोना पार्श्वभूमीवर आदिवासींना धान्य वाटप :-**

कोरोना विषाणू प्रादुर्भावामुळे राज्यात आपातकालीन परिस्थिती निर्माण झाल्याने आदिम जमाती व गरजू आदिवासींच्या उपजिविकेचा प्रश्न निर्माण झाल्याने तसेच आदिवासी कास्तकारांची उपासमार होऊ नये म्हणून महामंडळाकडे एकाधिकार खरेदी योजनेत शिल्लक असलेले अन्नधान्य आदिम व गरजू आदिवासी कुटुंबांना वाटप करण्याबाबत या कार्यालयाने दिनांक ०१-०४-२०२० रोजी शासनास प्रस्तावित केल्यानुसार शासनाने दिनांक ०७-०४-२०२० रोजी निर्देश प्राप्त झाले आहेत.

**वाटपाचे परिणाम :-**

अनुक्रमांक	प्रादेशिक कार्यालयाचे नाव	तांदूळ	तुर	चणा	गहू	भगर	तीळ
१.	धारणी	...	...	३ किलो	१० किलो	...	०.५ किलो
२.	यवतमाळ	...	...	२ किलो	...	...	...
३.	नंदुरबार	...	...	...	१० किलो	...	...
४.	जव्हार	२० किलो	...	...	...	५ किलो	...
५.	नाशिक	२० किलो	...	...	...	५ किलो	...

त्यानुसार खालीलप्रमाणे दिनांक १५-०२-२०२० धान्याचे वाटप करण्यात आले आहे.

(दि. १५-०२-२०२१ अखेर)

अनुक्रमांक	प्रादेशिक कार्यालयाचे नाव	प्रादेशिक वाटप केलेल्या धान्याचा प्रकार									
		तांदूळ (प्र.ला. २० कि.)		गहू (प्र.ला. १० कि.)		तुर (प्र.ला. २.५ कि.)		चना (प्र.ला. २ कि.)		तीळ (प्र.ला. ०.५ कि.)	
		लाभार्थी संख्या	वजन किं.	लाभार्थी संख्या	वजन किं.	लाभार्थी संख्या	वजन किं.	लाभार्थी संख्या	वजन किं.	लाभार्थी संख्या	वजन किं.
१.	धारणी	...	...	३६००	३६०.००	...	...	३६००	१०८.००	३६००	१८.००
२.	किनवट (यवतमाळ)	...	...	...	...	२६३१	६५.७७	२३७६७	४७५.३४	...	...
३.	नंदुरबार	...	...	२०३६	२०३.६०	...	...	...	...	...	...
४.	जव्हार	५००७	१००१.१०	...	...	...	...	...	...	...	...
५.	नाशिक	२२१२	४४२.४४	...	...	...	...	...	...	...	...
	एकूण ...	७२१९	१४४३.५४	५६३६	५६३.६०	२६३१	६५.७७	२७३६७	५८३.३४	३६००	१८.००

## (५) आधारभूत किंमत खरेदी योजना :-

## (अ) धान खरेदी :-

आधारभूत किंमत खरेदी योजना केंद्र शासनाची योजना असून अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग, मंत्रालय, मुंबई यांचेकडील शासन निर्णयान्वये आदिवासी उपयोजना क्षेत्रात महामंडळमार्फत सन २०००-२००१ पासून राबविण्यात येत आहे. आधारभूत योजनेअंतर्गत मागील १३ वर्षांपासून खरेदी करण्यात आली आहे. गत ५ वर्षांतील खरेदीचा तपशील खालीलप्रमाणे.

अनुक्रमांक	सन (पणन हंगाम)	वजन (ल. मे. टन)	किंमत रु. (लक्ष)
१.	२०१५-१६	...	११.३६
२.	२०१६-१७	...	१६.९७
३.	२०१७-१८	...	१०.७१
४.	२०१८-१९	...	२८.६२
५.	२०१९-२०	...	४९.१८
६.	२०२०-२१ ( दिनांक १५-०२-२०२१ अखेर)	२१.८४	४०७९८.३३

केंद्र शासनाने मंजूर केलेल्या हमीदराचा आदिवासी कास्तकारांना लाभ मिळावा या उद्देशाने दरवर्षी आदिवासी उपयोजना क्षेत्रात महामंडळमार्फत शासनाचे निर्देशानुसार धानाची खरेदी केली जाते. तसेच खरेदी केलेल्या धानाची भरडाई करण्यासाठी शासन निर्देशानुसारच राईस मिल निश्चित करून त्यांचे मार्फत धानाची भरडाई होऊन तयार होणारा सीएमआर (तांदूळ) विकेंद्रीत योजनेअंतर्गत संबंधित जिल्हा पुरवठा विभागाकडे जमा करण्यात येतो.

खरीप पणन हंगाम २०२०-२१ मध्ये दिनांक १५-०२-२०२१ अखेर धानाची एकूण खरेदी २१.८४ लक्ष क्विंटल पैकी १.२३ लक्ष क्विंटल (५.६२ %) धानाची प्रत्यक्ष भरडाई करण्यात आली आहे. उर्वरित धानाची भरडाई मुदतीच्या आत पूर्ण करण्याची कार्यवाही सुरू आहे.

## आधारभूत चारेदी योजनेतील प्राप्त निधी व खर्च निधी तपशील :-

अनुक्रमांक	वर्ष	प्राप्त अग्रिम रुपये	वसूल अग्रिम रुपये	बाकी
१.	२०१५-१६	...	५६०००००००	...
२.	२०१६-१७	...	४५०००००००	...
३.	२०१७-१८	...	३३०००००००	...
४.	२०१८-१९	...	४००००००००	...
५.	२०१९-२०	...	२७१४५०००००	२७१४५०००००

## (ब) हंगामनिहाय भरडधान्य खरेदी :-

आधारभूत किंमत खरेदी योजनेत धानाबरोबरच ज्वारी, बाजरी व मका या भरडधान्याची खरेदी करणेबाबत शासनाकडून दरवर्षी निर्देश दिले जातात. त्यानुसार मागील तीन वर्षांत खालीलप्रमाणे भरडधान्याची खरेदी झालेली आहे.

अनुक्रमांक	वर्ष व हंगाम	मालाचे नाव	आधारभूत किंमत खरेदी योजना	
			वजन (क्विंटल)	किंमत (लक्ष रुपये)
१.	२०१५-१६	ज्वारी	...	...
		मका	...	...
२.	२०१६-१७	ज्वारी	३४३२.७०	५५.५८
		मका	५२१९.४८	७१.२४
३.	२०१७-१८	ज्वारी	४११५.४५	६९.९६
		मका	९८९५.५५	१४१.०१
४.	२०१८-१९	ज्वारी	१२७६८.३१	३१०.२६
		मका	९७८९.०६	१६६.४१
५.	खरीप हंगाम २०१९-२० (दि. ३१-०३-२०२०)	ज्वारी	१००६.६०	२५.६६
		मका	१५१.४१	२.६६
६.	रब्बी हंगाम २०१९-२० (दि. ३१-०७-२०२०)	ज्वारी	१२४८२.५०	३१८.३०
		मका	१६६८५०.९४	५९३६.५७
७.	खरीप हंगाम २०२०-२१ (दि. ३१-०१-२०२१)	ज्वारी	१२७६४.७५	३२५.५०
		मका	१६७३८७.४४	२९४६.०१

खरेदी झालेले भरडधान्य हे शासनाचे निर्देशानुसार संबंधित जिल्हा पुरवठा अधिकारी यांचे अधिस्त गोदामात हस्तांतरीत केले जातात.

## क्रीडा व युवक कल्याण

शारीरिक शिक्षण व क्रीडा हे आपल्या देशाच्या शिक्षण पद्धतीत अविभाज्य भाग बनले आहेत. खेळाडुंना आधुनिक सुविधा उपलब्ध करून देऊन देशात क्रीडा व खेळ यांना उत्तेजन देण्यासाठी महाराष्ट्र शासन नवनवीन योजना राबवत असून क्रीडा धोरण २०१२ याचाच एक भाग आहे.

क्रीडा विभागांतर्गत जिल्हास्तरावर जिल्हा वार्षिक योजनेतून खालील योजना आदिवासी लाभार्थ्यांसाठी स्वतंत्रपणे राबविल्या जातात.

आदिवासी लोकांमध्ये खेळांविषयी विशेषतः ते ज्या वातावरणात राहतात, त्यामुळे नैसर्गिक सहज प्रवृत्ती असते. आदिवासी लोक हे धावणे, पर्वतारोहण, उड्या मारणे, तिरंदाजी इत्यादींसारख्या खेळांमध्ये तरबेज असतात. त्यांच्या खेळाचा दर्जा आंतरराष्ट्रीय पातळीवर जाऊ शकतो. म्हणून खेळांना प्रोत्साहन देऊन खेळांविषयी नैसर्गिक सहज प्रवृत्तीचा विकास करण्याच्या दृष्टीने राज्य शासन त्यांना आवश्यक त्या खेळांच्या सुविधा पुरविण्याच्या दृष्टीने प्रयत्नशील आहे. या क्षेत्रात समाविष्ट मुख्य योजना खालीलप्रमाणे आहेत.

**१. क्रीडांगणाचा विकास**—शासनाने जाहीर केलेल्या क्रीडा धोरणांतर्गत क्र. क्रीडाधो-३११३/प्र. क्र. ४८/क्रीयुसे-१, दि. ७ सप्टेंबर २०१९ शासन निर्णयान्वये योजनेंतर्गत निकषात सुधारणा केल्यानुसार आदिवासी क्षेत्रातील शैक्षणिक संस्थेद्वारा चालविण्यात येणा-या अनुदानित माध्यमिक शाळा, कनिष्ठ महाविद्यालये तसेच जिल्हा परिषद शाळा, स्थानिक स्वराज्य संस्था, शासकीय संस्था/क्रीडा मंडळे/मैदाने यांना ४०० मीटर धावनमार्ग तयार करणे, क्रीडांगणाभोवती कुंपन, विविध खेळांची क्रीडांगणे तयार करणे, भांडारगृह, स्वच्छतागृह बांधणे, क्रीडांगण समपातळीत करणे, पिण्याच्या पाण्याची सुविधा करणे इ. साठी तसेच आदिवासी मुलामुलीकरिता शासनामार्फत कार्यरत आश्रमशाळा यांना ९० टक्के किंवा जास्तीत जास्त रु. ७.०० लाख यापैकी कमी असेल ते अनुदान मंजूर करण्यात येते.

क्रीडा साहित्य खरेदीसाठी कमाल रु. ३.०० लक्ष अनुदान मर्यादा राहिल. सन २०२०-२१ मध्ये आदिवासी उपयोजना TSP करिता रु. ६४५.०० लक्ष व आदिवासी घटक कार्यक्रम बाह्य OTSP करिता रु. २४७.४७ लक्ष तरतूद मंजूर आहे.

**२. व्यायाम शाळांचा विकास**—शासनाने जाहीर केलेल्या क्रीडा धोरणांतर्गत क्र. क्रीडाधो-संकीर्ण/प्र.क्र.४९/क्रीयुसे-१, दि. ८ जानेवारी २०१९ शासन निर्णयान्वये योजनेंतर्गत निकषात सुधारणा केल्यानुसार सुदृढ शरीर व आरोग्याचे संवर्धन व्यायामशाळा व तालमी यांच्या माध्यमाद्वारे होत असून, युवकांची शारीरिक सुदृढता वाढविणे हे उद्दिष्ट साध्य करण्यासाठी स्वायत्त संस्था अतिशय महत्वाची कामगिरी बजावत आहेत.

तसेच शासनाने घोषित केलेल्या आदिवासी भागातील पात्र संस्थांना अनुदानित माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शाळा, जिल्हा परिषद शाळा, स्थानिक स्वराज्य संस्था, शासकीय संस्था/क्रीडा मंडळे/मैदाने, नवीन व्यायामशाळा बांधकाम किंवा दुरुस्ती, नुतनीकरण आणि आधुनिक व्यायाम साहित्य खरेदीसाठी जास्तीत जास्त रु. ७.०० लाख इतके अनुदान देण्यात येते. सन २०२०-२१ मध्ये आदिवासी उपयोजना TSP करिता रु. ९३१.८३ लक्ष व आदिवासी घटक कार्यक्रम बाह्य OTSP करिता रु. ३८५.०१ लक्ष तरतूद मंजूर आहे.

**३. समाजसेवा शिबिरांचे आयोजन**—युवकांना सामाजिक क्षेत्राची आवड निर्माण करणे, युवाशक्तींना विधायक वळण लावण्यासाठी नेतृत्व गुण विकसित करण्यासाठी तरुणांना प्रशिक्षण देणे आवश्यक आहे. या योजने अन्वये स्वेच्छा युवक क्लब, युवक मंडळे, क्रीडा मंडळे, महिला मंडळे इत्यादी नोंदणीकृत संस्थांना समाजसेवा शिबिरांचे आयोजन करण्यासाठी वित्तीय सहाय्य देण्यात येते. या शिबिरांना एकूण खर्चाच्या ५० टक्के पर्यंत किंवा कमाल रु. २५,००० पर्यंत यापैकी जे कमी असेल तेवढे वित्तीय सहाय्य देण्यात येते. सन २०२०-२१ मध्ये आदिवासी उपयोजना TSP करिता रु. २८.३२ लक्ष व आदिवासी घटक कार्यक्रम बाह्य OTSP करिता रु. १७.०० लक्ष तरतूद मंजूर आहे.

**४. ग्रामीण/शहरी क्षेत्रातील स्वयंसेवी संघटनांना वित्तीय सहाय्य**—१५ ते ३५ वयोगटातील तरुण हा लोकसंख्येतील मोठा घटक आहे. त्याचे सुप्त सामर्थ्यही खूप मोठे आहे. त्याचा वापर चांगल्या कामांसाठी करून घेणे सहज शक्य आहे. म्हणून ग्रामीण भागातील स्वेच्छा युवा संघटनांना वित्तीय सहाय्य देऊन उत्तेजन देणे गरजेचे आहे. या योजने अन्वये स्वेच्छा युवक क्लब, युवक मंडळे, क्रीडा मंडळे, महिला मंडळे इत्यादी नोंदणीकृत संस्थांना समाजसेवा शिबिरांचे आयोजन तसेच युवकांसाठी विविध युवक कल्याण कार्यक्रम राबविण्यासाठी वित्तीय सहाय्य देण्यात येते. या शिबिरांना एकूण खर्चाच्या ५० टक्के पर्यंत किंवा कमाल रु. २५,००० पर्यंत यापैकी जे कमी असेल तेवढे वित्तीय सहाय्य देण्यात येते.

सन २०२०-२१ मध्ये आदिवासी उपयोजना TSP करिता रु. ३५.१९ लक्ष व आदिवासी घटक कार्यक्रम बाह्य OTSP करिता रु. १८.५० लक्ष तरतूद मंजूर आहे.

## क्रीडा व युवक सेवा

## २००४-क्रीडा व युवक सेवा-युवक केंद्रे व इतर संस्थांना आर्थिक सहाय्य

(रु. लाखात)

सन	टीएसपी		ओटीएसपी	
	तरतूद	खर्च	तरतूद	खर्च
<b>युवक केंद्र व इतर संस्थांना आर्थिक सहाय्य---</b>				
२०११-२०१२	४८.६५	४८.४१	३३.५०	२२.९७
२०१२-२०१३	५३.७०	४६.२०	२०.५०	२८.६५
२०१३-२०१४	६३.९६	६८.९६	२८.०७	२८.०७
२०१४-२०१५	५५.०४	३०.७८	१४.४५	८.००
२०१५-२०१६	६१.०९	४६.३४	८.९०	७.४२
२०१६-२०१७	५५.८२	३९.२०	८.००	८.००
२०१७-२०१८	३५.७५	३२.७५	४.३०	४.३०
२०१८-२०१९	२६.२५	९.३३	२.५०	२.००
२०१९-२०२०	६३.५०	३०.००	१६.५०	१६.५०
<b>व्यायाम शाळा विकास---</b>				
२०११-२०१२	२९३.००	३९३.४०	१०६.९०	८५.६४
२०१२-२०१३	४४५.९६	६२०.१४	१३१.५२	१४०.८१
२०१३-२०१४	७३४.१४	७०३.१४	२२४.१९	१८०.३१
२०१४-२०१५	३६३.००	५२२.६०	१२४.९४	१२९.९४
२०१५-२०१६	७३८.४१	६९४.३९	२७१.२१	२७१.२१
२०१६-२०१७	९५८.८०	१०४४.२४	२३४.१०	२०५.६२
२०१७-२०१८	८१६.५०	८१२.५०	११५.४१	११५.३९
२०१८-२०१९	९७४.९४	९४३.५७	११९.९०	११९.९०
२०१९-२०२०	१०१८.९०	९९८.८५	३०६.००	२७५.००
<b>क्रीडांगण विकास---</b>				
२०११-२०१२	२००.००	१७२.३५	६१.१०	४४.२१
२०१२-२०१३	२४९.००	२५३.७९	५८.००	४८.५०
२०१३-२०१४	४४५.००	३९३.००	१२६.०१	१२१.९५
२०१४-२०१५	२४०.८१	३१६.४०	६८.९८	७३.९७
२०१५-२०१६	५३७.५०	५३७.५०	१९१.५८	१८०.५७
२०१६-२०१७	७०७.४५	८०९.९५	२१६.५६	१८३.८६
२०१७-२०१८	६३७.६७	६२९.१३	७६.४५	७६.४५
२०१८-२०१९	९१३.८३	८७२.३३	९७.०२	९७.०२
२०१९-२०२०	८४९.५०	८३४.४५	३४१.१७	३४०.९९
<b>समाज सेवा शिबिर---</b>				
२०११-२०१२	४३.१९	३०.७४	२०.००	१७.०२
२०१२-२०१३	३५.५५	३२.८४	१९.००	२०.७५
२०१३-२०१४	४५.५५	४५.५५	२३.००	२३.००
२०१४-२०१५	३९.०४	४०.००	१७.९२	१४.५०
२०१५-२०१६	४७.७५	३५.५०	१४.१९	४.६७
२०१६-२०१७	४४.५०	३२.३०	९.००	७.००
२०१७-२०१८	२४.००	२३.५०	५.००	५.००
२०१८-२०१९	१४.२५	९.०८	२.००	२.००
२०१९-२०२०	४२.५०	१९.००	१७.००	१६.५०

## शालेय शिक्षण विभाग

(आदिवासी उपयोजना)

### प्रास्ताविक :

शासनाने अनुसूचित जाती आणि अनुसूचित जमाती मधील विद्यार्थ्यांना अधिक शैक्षणिक सोयी उपलब्ध करून देण्याच्या दृष्टीने एक स्वतंत्र आदिवासी क्षेत्र उपयोजना विशिष्ट आर्थिक तरतुदीसह कार्यान्वित केली आहे. त्यानुसार आदिवासी कल्याणासाठी आर्थिक तरतुदीसह कार्यान्वित केलेल्या योजना स्वतंत्ररित्या दर्शविण्यासाठी वेगळे कार्यक्रम अंदाजपत्रक तयार केले आहे.

आदिवासी उपयोजनांतर्गत राज्यात १६ जिल्हे समाविष्ट आहेत. ते खालील प्रमाणे—

पुणे, अहमदनगर, रायगड, ठाणे, नाशिक, धुळे, नंदुरबार, जळगाव, अमरावती, नांदेड, यवतमाळ, नागपूर, गोंदिया, चंद्रपूर, गडचिरोली, पालघर यापैकी नंदुरबार हा पूर्णतः आदिवासी जिल्हा म्हणून घोषित केलेला आहे.

आदिवासी उपयोजना क्षेत्रात साक्षरतेचे शेकडा प्रमाण फारच कमी आहे. उपलब्ध आकडेवारीप्रमाणे ते फक्त ४० टक्के आहे. आदिवासी क्षेत्रामध्ये साक्षरतेचे प्रमाण वाढावे म्हणून केंद्र सरकारच्या सहाय्याने प्रौढ शिक्षणाचा सार्वत्रिक कार्यक्रम हाती घेण्यात आला आहे. सन १९७८ मध्ये जे विशेष कार्यक्रम घेतले आहेत, आणि ज्यांची आदिवासी उपयोजना क्षेत्रात शिक्षण विभागाच्या शैक्षणिक सुविधा ढोबळपणे खालीलप्रमाणे आहेत.

- बालवाङ्मय, प्राथमिक शाळा, माध्यमिक शाळा, आश्रमशाळा, वसतिगृहे अधिक शालेय सोयी उपलब्ध करून देणे.
- सहाय्य व प्रोत्साहनात्मक कार्यक्रम;
- गुणवत्ता सुधार कार्यक्रम; आणि
- अधिक भौतिक शैक्षणिक सुविधा उपलब्ध करून देणे.
- आदिवासी उपयोजना क्षेत्रात सन २०१९-२० नुसार एकूण ५६६५४ प्राथमिक शाळा, एकूण ७०१ माध्यमिक, उच्च माध्यमिक व कनिष्ठ महाविद्यालये असून त्यात एकूण विद्यार्थी पटसंख्या आहे आणि ह्या शाळातून एकूण २,८७,९०९ शिक्षक शिक्षणदानाचे काम करतात.
- विरळ लोकवस्ती असलेली थोडी खेडी वगळता बहुतेक सर्व खेड्यांतून प्राथमिक शाळा उघडण्यात आल्या आहेत.
- आदिवासी उपयोजना क्षेत्रात काम करणा-या अधिकारी व कर्मचारी यांना वेतनश्रेणी नुसार प्रोत्साहनपर भत्ता देण्यात येतो.

काही आदिवासी भागातील विद्यार्थ्यांची मातृभाषा कोलामी, माडिया, गोंडी आणि वारली आहे. त्यांना मराठी माध्यमातून शिक्षण दिले जाते. तथापि मातृभाषेतील बालवाचन पुस्तकांचे अभावी आदिवासी विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक प्रगतीमध्ये अडथळे निर्माण होतात. ह्या स्थितीत सुधारणा घडवून आणण्याच्या दृष्टीने माडीया, गोंडी, कोलामी व वारली बोलीभाषेतील बाल वाचनांची पुस्तके तयार करण्यात आली आहेत. महाराष्ट्र राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद, पुणे ह्या संस्थेने सेंट्रल इन्स्टिट्यूशन ऑफ इंडियन लॅंग्वीजेस, म्हैसूर आणि डेक्कन कॉलेज, पुणे ह्यांच्या सहयोगाने धुळे जिल्ह्यात बोलल्या जाणा-या भिली ह्या बोलीभाषेतून पुस्तके लिहिण्याचा एक विशेष प्रकल्प पूर्ण केलेला आहे.

जिल्हा शिक्षण व प्रशिक्षण संस्था, यवतमाळ येथे आदिवासी मुलींसाठी ४० प्रवेश क्षमता असलेली मराठी माध्यमाची एक स्वतंत्र तुकडी आहे. त्याचप्रमाणे आदिवासी जिल्ह्यात जिल्हा बालभवन स्थापन करण्यात आलेली आहेत. जिल्हा बालभवन हे ५ ते १४ वयोगटातील बालकांना त्यांची विचार क्षमता विकसित करण्याच्या उद्देशाने कौशल्य, आत्मविश्वास, व्यक्तिमत्व, जीवनविषयक श्रद्धा, मानवता उपयोगी रचनात्मक कार्य ह्या विविध बाबींना स्पर्श करणा-या कार्यक्रमात सहभागी होण्याची संधी उपलब्ध करून देते. बालभवनात येणा-या मुलांना कार्यानुभव, चित्रकला, संगीत, गोष्टी इ. विषयांचे शिक्षण देण्याची व्यवस्था असते.

याशिवाय विशेष केंद्रीय सहाय्यातून खालील योजना राबविल्या जात आहेत.

- (१) इयत्ता ५ वी ते इ. १० मधील आदिवासी विद्यार्थ्यांना विद्यावेतन.
- (२) आदिवासी विद्यार्थ्यांना विशेष सवलती - लेखन साहित्य व गणवेश पुरवठा.
- (३) आदिवासी विद्यार्थ्यांना गणवेश पुरवठा.
- (४) केळापूर जिल्हा यवतमाळ येथील शासकीय विद्यानिकेतनाचा विकास व विद्यमान शासकीय विद्यानिकेतनामधील विद्यार्थ्यांच्या संख्येत वाढ.
- (५) आदिवासी मुलांना शिक्षकांच्या कुटुंबात राहण्याची सुविधा.
- (६) आदिवासी भागात उत्कृष्ट काम करणा-या शिक्षकांना उत्तेजनार्थ पारितोषिक.

सर्व शिक्षण मोहिमे अंतर्गत आदिवासी भागामध्ये महात्मा फुले शिक्षण हमी योजना सुरु करण्यात आली आहे. तसेच वस्तीशाळा योजनेद्वारे वाङ्मय, वस्त्या, तांडे, पाडे अशा ठिकाणी वस्तीशाळा सुरु करून शाळाबाह्य अशा ६ ते १४ वयोगटातील मुलांना शिक्षणाची सोय प्राप्त करून देण्यात आलेली आहे.

शासनमार्फत अंमलबजावणी करण्यात येणा-या विशेष कृती आराखडा यानुसार नंदुरबार जिल्ह्यातील धडगांव आणि अक्कलकुवा या दोन तालुक्यामध्ये येत्या २००३ ते २००७ अशा पाच वर्षांच्या काळात निरक्षरतेचे प्रमाण कमी होईल या दृष्टीने इंडिकेटर समोर ठेवून वस्तीशाळा, शाळा वर्गखोल्यांची अपूर्ण बांधकामे पूर्ण करणे तसेच आवश्यकतेनुसार वर्गखोल्या बांधकामे करणे यांचा समावेश करण्यात आलेला आहे.



१. (१०) : गटस्तरावर तपासणी, पर्यवेक्षण व मार्गदर्शन करणारी यंत्रणा मजबूत करणे :

जिल्हा परिषदा अस्तित्वात आल्यावर माध्यमिक व प्राथमिक शाळांची तपासणी ९ ते १४ वयोगटातील शाळेत न जाणा-या मुलांना अनौपचारिक शिक्षण देणे, प्रौढ शिक्षण वगैरे सर्व गोष्टींची सर्वस्वी जबाबदारी शिक्षणाधिका-यांवर पडू लागली. त्यामुळे प्राथमिक स्तरावरील शिक्षणाचे पर्यवेक्षण, मार्गदर्शन, तपासणी इ. कामाकडे लक्ष केंद्रित करणे शिक्षणाधिका-यांस अवघड वाटू लागले. सुधारित अभ्यासक्रम जलदगतीने वाढणारी संख्या, गुणात्मक वाढीसाठी प्रयत्न इ. मुळे प्राथमिक शिक्षणाचे मार्गदर्शन, तपासणी व पर्यवेक्षणांचे काम जास्तीतजास्त जवळून सतत व खोलवर होणे अत्यंत आवश्यक ठरले आहे. त्यामुळे ही यंत्रणा जास्तीतजास्त मजबूत करणे ही अत्यंत महत्वाची निकड आहे. प्राथमिक स्तरावरील सुधारणा ही त्यानंतरच्या सर्व स्तरावरील सुधारणेकरीता निश्चितच मदत करणारी ठरणार आहे.

तक्ता क्रमांक २

आदिवासी भागातील प्राथमिक शाळांची व शिक्षकांची संख्या दर्शविणारा तक्ता

अ. क्र.	जिल्ह्याचे नाव	वर्ष	जि. प. शाळा/नगरपालिका शाळा/खाजगी शाळा/नगरपरिषद शाळा	
			शाळांची संख्या	शिक्षक संख्या
१	२	३	४	५
१.	ठाणे	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	४६७५	३३५८७
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	४६७५	३३५८७
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)	४६७५	३३५८७
२.	रायगड	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	३६६३	१४५४४
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	३६६३	१४५४४
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)	३६६३	१४५४४
३.	नाशिक	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	५४६६	२८०७०
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	५४६६	२८०७०
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)	५४६६	२८०७०
४.	धुळे	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	१९८५	९५५७
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	१९८५	९५५७
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)	१९८५	९५५७
५.	नंदूरबार	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	२०४७	८०९३
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	२०४७	८०९३
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)	२०४७	८०९३
६.	जळगाव	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	३३९९	१७९२३
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	३३९९	१७९२३
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)	३३९९	१७९२३
७.	अहमदनगर	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	५२३७	२१७७३
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	५२३७	२१७७३
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)	५२३७	२१७७३
८.	पुणे	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	७१८८	४६७३८
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	७१८८	४६७३८
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)	७१८८	४६७३८
९.	नांदेड	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	३६३०	१७७६०
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	३६३०	१७७६०
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)	३६३०	१७७६०
१०.	अमरावती	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	२८४३	१२९७४
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	२८४३	१२९७४
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)	२८४३	१२९७४
११.	यवतमाळ	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	३२४५	१३५२०
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	३२४५	१३५२०
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)	३२४५	१३५२०
१२.	नागपूर	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	४००९	२३७९६
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	४००९	२३७९६
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)	४००९	२३७९६
१३.	गोंदिया	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	१६०३	६७२८
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	१६०३	६७२८
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)	१६०३	६७२८
१४.	चंद्रपूर	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	२४२१	१०७९५
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	२४२१	१०७९५
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)	२४२१	१०७९५
१५.	गडचिरोली	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	२००६	६४९३
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	२००६	६४९३
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)	२००६	६४९३
१६.	पालघर	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	३३१७	१५५५८
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	३३१७	१५५५८
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)	३३१७	१५५५८
एकूण ...		२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	५६६५४	२८७९०९
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	५६६५४	२८७९०९
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)	५६६५४	२८७९०९

कार्यक्रम अंदाजपत्रक-२०२१-२०२२, मागणी क्रमांक टी-५ लेखाशीर्ष-२२०२१९०१  
(आदिवासी उपयोजना क्षेत्रातील माध्यमिक शाळा व तुकड्यांना अनुदान)

(रुपये हजारात)

अनुक्रमांक	जिल्हाचे नाव	वर्ष	आदिवासी भागातील माध्यमिक शाळांची संख्या	आदिवासी भागातील शाळांमध्ये नव्याने जादा तुकड्या उघडण्यास परवानगी दिली असल्यास, त्यांची संख्या	एकूण खर्च
१	२	३	४	५	६
१.	बृहन्मुंबई (उ)	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	१	...	३७८३
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	१	...	४८२०
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)	१	...	५०००
२.	ठाणे	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	५	...	४३३९०
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	५	...	५००९३
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)	५	...	६२६८७
३.	रायगड	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	५	...	२५१७९
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	५	...	२९९८६
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)	५	...	३३०५०
४.	नाशिक	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	३	...	३७०००
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	३	...	३५५७८
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)	३	...	५२५०७
५.	धुळे	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	६	...	१७९५०
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	६	...	१९६६१
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)	६	...	२४५५९
६.	नंदुरबार	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	१६	...	१६६३६४
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	१६	...	१७८९३९
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)	१६	...	२१३१९४
७.	पुणे	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	६	...	३१२१९
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	६	...	५०७२२
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)	६	...	५८४१०
८.	अहमदनगर	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	७	...	३०२५४
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	७	...	३४९१२
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)	७	...	३५९०९
९.	नांदेड	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	८	...	५३०८०
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	८	...	५५४७७
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)	८	...	६५८७४
१०.	नागपूर	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	२	...	८१२
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	२	...	७८४
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)	२	...	९१५
११.	गोंदिया	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	३	...	५०४५३
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	३	...	८८६७८
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)	३	...	९४७५१
१२.	चंद्रपूर	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	५	...	४६२७१
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	५	...	४९७७२
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)	५	...	५७०३१

१	२	३	४	५	६
१३.	गडचिरोली	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	७	...	६२२५७
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	७	...	६४८३९
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)	७	...	७९१२४
१४.	वर्धा	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	१	...	६०९२
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	१	...	७८९९
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)	१	...	९९०३
१५.	अमरावती	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	८	...	१४१११
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	८	...	१५०४२
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)	८	...	१९८२७
१६.	यवतमाळ	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	१९	...	७०७९१
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	१९	...	८७५०२
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)	१९	...	९१८५७
		२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	१०२	...	६६१०६२
	एकूण ...	२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	१०२	...	७७४७०३
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)	१०२	...	९०४७९६

कार्यक्रम अंदाजपत्रक २०२१-२०२२ मागणी क्रमांक टी-५ लेखाशीर्ष-२२०२१९४८  
आदिवासी क्षेत्रातील कनिष्ठ महाविद्यालयातील जादा तुकडींना सहाय्य

(रुपये हजारात)

अ. क्र.	जिल्ह्याचे नाव	वर्ष	तुकडी संख्या	एकूण खर्च
१	२	३	४	५
१.	ठाणे	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	४	७५४१
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)		१०३०३
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)		९२५१
२.	नाशिक	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	१	१८६८
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)		२५२०
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)		३०००
३.	नंदूरबार	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	२	५०६०
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)		६७३१
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)		६७६२
४.	गोंदिया	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	५	९०६५
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)		१२१५२
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)		१६९०८
५.	चंद्रपूर	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	२	२२०९
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)		२७१९
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)		२७३०
६.	गडचिरोली	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	२	३२१७
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)		४७९६
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)		४४९२
७.	यवतमाळ	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	३	१४१५
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)		२२७९
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)		२१५९
	एकूण	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	१९	३०३७५
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)		४१५००
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)		४५३०२

कार्यक्रम अंदाजपत्रक २०२१-२०२२ मागणी क्रमांक टी-५ लेखाशीर्ष-२२०२११७३  
सैनिकी शाळेस जोडलेल्या आदिवासी विद्यार्थ्यांच्या तुकड्यांना अनुदान

(रुपये हजारात)

क्रमांक	जिल्ह्याचे नाव	वर्ष	शाळा संख्या	आदिवासी भागातील शाळांमध्ये नव्याने जादा तुकड्या उघडण्यास परवानगी दिली असल्यास, त्यांची संख्या	एकूण खर्च
१	२	३	४	५	६
१.	ठाणे	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)		...	१३६३
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	१	...	१६५९
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)		...	१८१५
२.	रायगड	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)		...	९९६४
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	१	...	१३७१९
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)		...	११०४६
३.	औरंगाबाद	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)		...	२६४९२
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	२	...	३२१९२
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)		...	३३६५३
४.	परभणी	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)		...	१४८२
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	१	...	१५४२
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)		...	१७८०
५.	बीड	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)		...	९९८१
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	१	...	१२२८३
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)		...	१३७७८
६.	उस्मानाबाद	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)		...	२६५३
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	१	...	३१३६
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)		...	३७०१
७.	लातूर	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)		...	८५५६
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	१	...	८५२५
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)		...	६६८४
८.	हिंगोली	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)		...	६५१४
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	१	...	८३९९
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)		...	७६८३
९.	वर्धा	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)		...	५४२९
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	१	...	८८५०
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)		...	८५५५
१०.	भंडारा	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)		...	१६९४३
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	१	...	१९०५९
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)		...	२३७१६
११.	चंद्रपूर	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)		...	१०३६
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	१	...	७४२
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)		...	८७५
१२.	गडचिरोली	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)		...	७७७४
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	१	...	१२८७३
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)		...	१५५६८

१	२	३	४	५	६
१३. धुळे	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)			...	२३६१२
	२०२०-२०२१ (अपेक्षित)		२	...	३००५०
	२०२१-२०२२ (अंदाजे)			...	३३१२२
१४. नंदूरबार	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)			...	१७२६५
	२०२०-२०२१ (अपेक्षित)		१	...	१७१८२
	२०२१-२०२२ (अंदाजे)			...	२०१४२
१५. जळगाव	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)			...	११४०९
	२०२०-२०२१ (अपेक्षित)		१	...	११०९७
	२०२१-२०२२ (अंदाजे)			...	१२५०२
१६. अकोला	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)			...	६९२५
	२०२०-२०२१ (अपेक्षित)		१	...	८५११
	२०२१-२०२२ (अंदाजे)			...	१०१११
१७. बुलढाणा	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)			...	३२७३५
	२०२०-२०२१ (अपेक्षित)		२	...	२६५८४
	२०२१-२०२२ (अंदाजे)			...	४५८८४
१८. यवतमाळ	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)			...	५८५९
	२०२०-२०२१ (अपेक्षित)		१	...	१०४८७
	२०२१-२०२२ (अंदाजे)			...	१००३४
१९. वाशिम	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)			...	८४३९
	२०२०-२०२१ (अपेक्षित)		१	...	९२२४
	२०२१-२०२२ (अंदाजे)			...	१०२००
एकूण	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)			...	२०४४१८
	२०२०-२०२१ (अपेक्षित)			...	२३६११७
	२०२१-२०२२ (अंदाजे)			...	२७१८४९

## कृषी

### प्रस्तावना

#### कृषी :-

महाराष्ट्र राज्याचे जनजाती क्षेत्र एकत्रितपणे सलग नसून ते तीन विभागात पसरलेले आहेत. उदा. पश्चिमकडील सह्याद्रीचा पट्टा, उत्तरेकडील सातपुड्याचा पट्टा व पुर्वेकडील गोडवनचा पट्टा, बहुतेक राज्याचा आदिवासी समाज सह्याद्रीच्या पट्ट्यात राहत असून त्यामध्ये ठाणे, रायगड, अहमदनगर, पुणे, नाशिक, धुळे व नंदूरबार हे जिल्हे मोडतात. सातपुडा विभागात जळगाव व अमरावती जिल्ह्यांचा काही भाग येतो. तर गोंडवन भागात यवतमाळ, नागपूर, भंडारा, गडचिरोली, नांदेड, चंद्रपूर व गोंदिया जिल्ह्यांचा समावेश आहे. थोडक्यात जनजाती क्षेत्र राज्याच्या वरील १६ जिल्ह्यांमध्ये विखुरलेले आहे. जनजाती क्षेत्राची ठळक भौगोलिक वैशिष्ट्ये म्हणजे डोंगराळ भाग, जमीन, पाऊस इत्यादी नैसर्गिकरित्या लगतचा इतर भागाच्या तुलनेने जास्त वैचित्रपूर्ण आहे. जनजाती क्षेत्रात पडणा-या एकूण पावसाचे प्रमाण व दिवसांची संख्या ह्यामध्ये जास्त तफावत आहे. ठाणे जिल्ह्याच्या जवळ तालुक्यात साधारणपणे ४००० मि. मि. पाऊस सुमारे १०४ दिवसांमध्ये पडतो तर नाशिक जिल्ह्याच्या बागलान तालुक्यात ५५० मि. मि. पाऊस फक्त ४२ दिवसात पडतो. यावरून आदिवासी विभागात पिकांची योजना ठिकठिकाणी बदलत आहे असे दिसून येईल. तसेच या विभागातील जमिनीदेखील ठिकठिकाणी वेगवेगळ्या आढळून येतात. आदिवासी मोठ्या संख्येने डोंगराळ भागात राहत असून त्यांची शेती करण्याची पद्धत लगतच्या बिगर आदिवासी विभागापेक्षा जास्त मागासलेली आहे. आणि म्हणूनच आदिवासींना मशागतीच्या निरनिराळ्या पद्धतीमध्ये लगतच्या बिगर आदिवासी लोकांच्या बरोबर आणण्याचे काम फारच महत्त्वाचे व खडतर आहे. आदिवासी शेतकरी सुधारित मशागत पद्धतीचा अवलंब फारच हळूहळू करीत आहेत. त्यांच्या लगतच्या भागातील शेतकरी अद्यावत तांत्रिक ज्ञानाचा उपयोग करून सुधारलेल्या शेती पद्धतीचा अवलंब करीत आहे व ते त्यांच्या शेतामधून आदिवासी शेतक-यांच्या तेवढ्याच जमिनीमधून निघणा-या उत्पन्नापेक्षा जास्त उत्पन्न काढतात. याचे कारण असे की, लगतच्या भागातील शेतक-यांनी सुधारलेल्या शेती पद्धतीच्या अवलंबनासाठी अनुदानाचे रूपाने मिळणा-या निरनिराळ्या सवलतीचा फायदा कित्येक वर्षांपासून मोठ्या प्रमाणावर घेतलेला आहे. परंतु सदर सवलतीचा फायदा विशिष्ट आर्थिक व सामाजिक परिस्थितीमुळे आदिवासी शेतक-यांनी घेतलेला नाही.

#### उद्दिष्टे :- बिरसा मुंडा कृषी क्रांती योजना (क्षेत्रांतर्गत व क्षेत्राबाहेरील) या योजनेची मुख्य उद्दिष्टे खालीलप्रमाणे आहेत :-

१. जनजाती क्षेत्र उपयोजना व इतर क्षेत्र यामधील विकासाच्या प्रमाणातील फरक कमी करणे.
२. आदिवासी लोकांच्या जीवनमानात सुधारणा करणे.
३. आदिवासी शेतक-यांना सिंचनाची शाश्वत सुविधा उपलब्ध करून देणे.

कृषी, पदुम विभाग, मंत्रालय, मुंबई-३२ यांचे कडील शासन निर्णय, क्र. आ. ऊ. यो. २४१६/प्र. क्र. १७७/४-अ, दि. ९ ऑगस्ट २०१७ व शासन निर्णय क्र. आऊयो २४१७/प्र. क्र. १२७/४-अ, दि. ३० डिसेंबर २०१७ अन्वये महाराष्ट्रातील आदिवासी शेतक-यांचे शेती उत्पादन वाढविण्याच्या दृष्टीने बिरसा मुंडा कृषी क्रांती योजना (क्षेत्रांतर्गत व क्षेत्राबाहेरील) ही योजना राबविण्यात येत आहे.

अनुसूचित जमाती प्रवर्गातील ०.२० हेक्टर ते ६ हेक्टर पर्यंत वहिती क्षेत्र (नवीन विहीर या घटकाचा लाभ घेण्यासाठी किमान ०.४० हे. क्षेत्र आवश्यक) व रु. १,५०,००० पर्यंत वार्षिक उत्पन्न असलेल्या शेतक-यांना सिंचनाची शाश्वत सुविधा उपलब्ध करून देऊन आर्थिक उत्पन्न वाढविण्यासाठी बिरसा मुंडा कृषी क्रांती योजना ही योजना राज्य शासनाच्या कृषि विभागामार्फत राबविण्यात येत आहे. क्षेत्रीयस्तरावर सदर योजनेची अंमलबजावणी जिल्हा परिषदांचा कृषि विभाग करीत आहे.

या योजनेतर्गत नवीन विहीर (रु. २.५० लाख), जुनी विहीर दुरुस्ती (रु. ५० हजार), इनवेल बोअरिंग (रु. २० हजार), पंप संच (रु. २० हजार), वीज जोडणी आकार (रु. १० हजार), शेततळ्यांचे प्लॅस्टीक अस्तरीकरण (रु. १ लाख) व सुक्ष्म सिंचन संच (टिबक सिंचन संचासाठी रु. ५० हजार किंवा तुषार सिंचन संचासाठी रु. २५ हजार), एचडीपीड/पीव्हीसी पाईप (रु. ३० हजार), परसबाग (रु. ५००), या बाबींवर अनुदान अनुज्ञेय आहे. सदर योजना ही राज्यातील मुंबई, सिंधुदुर्ग, रत्नागिरी, सातारा, सांगली व कोल्हापूर हे जिल्हे वगळता इतर सर्व जिल्ह्यांमध्ये राबविण्यात येत आहे.

या योजनेतर्गत सन २०१८-१९ मध्ये रु. ११९.३० कोटी व सन २०१९-२० मध्ये रु. १०३.१२ कोटी निधीचा विनियोग करण्यात आला असून सन २०१८-१९ मध्ये ४५६९ लाभार्थ्यांना लाभ देण्यात आला आहे व सन २०१९-२० मध्ये रु. १००.७१ कोटी निधीची तरतूद करण्यात आली असून योजनेच्या लाभासाठी ४६१७ लाभार्थ्यांची निवड करण्यात आली आहे. यापैकी २२३३ लाभार्थ्यांनी नवीन सिंचन विहीर या घटकाचा लाभ घेतला आहे. सन २०२०-२१ या आर्थिक वर्षामध्ये रु. ११६.०९ कोटी निधीची तरतूद करण्यात आली आहे.

या योजनेचा निधी आदिवासी विकास विभागाकडून थेट जिल्हाधिकारी स्तरावरून जिल्हा परिषदेस उपलब्ध करून देण्यात येतो. निधीची मागणी व नियोजन आराखडा संबंधित जिल्हा नियोजन मंडळाकडून जिल्हाधिका-यांमार्फत शासनास सादर करण्यात येते. सदर योजना सन २०२१-२२ मध्ये राबविण्यासाठी एकूण रु. १२७.७१ कोटी निधीची मागणी करण्यात आली आहे.

## पशुसंवर्धन

### समग्र कार्यक्रम :-

१. **पशुवैद्यकीय सेवा व पशुआरोग्य** :-राज्यात ३१-३-२०२० अखेरीस आदिवासी क्षेत्रात २७३ पशु प्रथमोपचार केंद्रे, १६३ पशुवैद्यकीय दवाखाने कार्यान्वित आहेत. त्यांचे मार्फत पशु स्वास्थ्याच्या आणि पैदाशीच्या सुविधा पुरविल्या जातात. याशिवाय आदिवासी क्षेत्रात ३५ फिरत्या पशुवैद्यकीय दवाखान्यामार्फत आजारी पशुपक्ष्यांना उपचार, रोगप्रतिबंधक लसीकरण, निकृष्ट वळूंचे खच्चीकरण, लहान-मोठ्या शस्त्रक्रिया इ. सुविधा पुरविण्यात येतात. जनावरातील संसर्गजन्य रोगाचा प्रादुर्भाव टाळण्यासाठी आदिवासी क्षेत्रात आंतरराज्य सीमेवर ७ तपासणी नाके कार्यान्वित आहेत. गाई-गुरांचे लाळ्या, खुरकुत रोगापासून संरक्षण करण्यासाठी या रोगाच्या लसीचे वाटपही मोफत केले जाते.

२. **पशु व महिष विकास** :-पूर्वाश्रमीच्या आधारभूत ग्राम केंद्राखालील एकूण ८७ उपकेंद्रे आदिवासी क्षेत्रात कार्यान्वित आहेत. नोव्हेंबर २००१ पासून सदरहू उपकेंद्रे जिल्हा परिषदांकडे हस्तांतरित झाले आहेत. पुर्वीच्या विभागीय कृत्रिम रेतन केंद्राखालील एकूण ३४ कृत्रिम रेतन उपकेंद्रे सध्या राज्य शासना-अंतर्गत दवाखाने म्हणून आदिवासी क्षेत्रात कार्यान्वित आहेत. यामुळे आदिवासी भागातील गायी/म्हशींची निपज सुधारण्यास मदत झाली आहे. गायी/म्हशींची सुधारीत पद्धतीने पैदास करण्यासाठी पशुवैद्यकीय संस्थांना गोठीत वीर्याद्वारे कृत्रिम रेतनाच्या सोयी उपलब्ध करून देण्यात येतात.

३. **मेष विकास** :-आदिवासी लाभार्थींना १० शेळ्या आणि १ पैदाशीचा बोकड असे गट ७५ टक्के अनुदान व २५ टक्के स्वतःचे भाग भांडवल या तत्वावर पुरविण्याची योजना राज्य निधीतून राबविण्यात आली.

- (१) **दुधाळ जनावरांचे वाटप** :-या योजनेअंतर्गत आदिवासी लाभार्थींना ७५ टक्के अनुदानावर २ दुधाळ जनावरे (गायी/म्हशी) गट वाटप करण्यात येतात. सन २०१९-२० मध्ये सदर योजनेखाली ठाणे, पालघर, रायगड, नाशिक, धुळे, नंदुरबार, पुणे, नांदेड, अमरावती, अहमदनगर, वाशिम, बुलढाणा, यवतमाळ, नागपूर, वर्धा, भंडारा, गोंदिया, चंद्रपूर, गडचिरोली अशा एकूण १९ या जिल्ह्यांमध्ये दुधाळ जनावरांचे गट वाटप करण्यात आले.
- (२) **शेळ्यांचे गट वाटप** :-या योजनेअंतर्गत आदिवासी लाभार्थींना १० शेळ्या आणि १ पैदाशीचा बोकड असा गट ७५ टक्के अनुदानावर वाटप करण्यात येतात. सन २०१९-२० मध्ये सदर योजनेखाली ठाणे, पालघर, नाशिक, अहमदनगर, धुळे, नंदुरबार, पुणे, परभणी, वाशिम, नांदेड, अमरावती, बुलढाणा, यवतमाळ, नागपूर, वर्धा, भंडारा, गोंदिया, चंद्रपूर, गडचिरोली या जिल्ह्यांमध्ये शेळ्यांचे गट वाटप करण्यात आले.
- (३) **१००० मांसल कुक्कुट पक्षी वाटप** :-या योजनेअंतर्गत आदिवासी लाभार्थींना ठाणे, रायगड, नाशिक, धुळे, नंदुरबार, अहमदनगर, नांदेड, नागपूर, अमरावती, यवतमाळ, वर्धा, भंडारा, गोंदिया, चंद्रपूर या जिल्ह्यात ७५ टक्के अनुदानावर वाटप करण्यात आलेले आहेत.
- (४) **महिला सक्षमीकरण** :-आदिवासी क्षेत्रातील महिलांच्या सक्षमीकरणासाठी पशु व महिष विकास, कुक्कुट विकास, मेष विकास व विस्तार प्रशिक्षण कार्यक्रमांतर्गत लाभधारक महिलांना लाभ देण्यात येतो.
- (५) **स्वयम प्रकल्प** :-सन २०१७-१८ ते २०१९-२० या कालावधीत स्वयम प्रकल्प राबविणे या योजनेस शासन निर्णय क्र. कुक्कुट २०१७/प्र.क्र. २७१/पदुम-४ मंत्रालय, मुंबई-३२, दि. २९-४-२०१७ अन्वये प्रशासकीय मान्यता प्राप्त झाली आहे. सदर योजनेअंतर्गत अनुसूचित क्षेत्र/आदिवासी उपप्रकल्प क्षेत्रातील १६ जिल्ह्यांमधील (ठाणे, पालघर, रायगड, पुणे, नाशिक, अहमदनगर, नंदुरबार, जळगाव, धुळे, अमरावती, यवतमाळ, नागपूर, गडचिरोली, गोंदिया, चंद्रपूर, नांदेड) एकात्मिक बालविकास प्रकल्पाच्या कार्यक्षेत्रात एकूण १०४ मंदर युनिटची (पक्षी संगोपन केंद्र) स्थापना करावयाची आहे. प्रत्येक मंदर युनिट मार्फत ४१७ लाभार्थींना ४ आठवडे वयाचे प्रत्येकी २०-१५-१० प्रमाणे एकूण ४५ पक्षी तीन टप्प्यात वाटप करण्यात येऊन पक्षी निवा-यासाठी रु. १५०० लाभार्थी याप्रमाणे एकूण ४३३६८ लाभार्थींना कुक्कुट पालन प्रशिक्षण देण्यात येईल. महाराष्ट्र राज्य ग्रामीण जिवनोन्नती अभियान (उमेद) मार्फत लाभार्थींचे व यंत्रणेचे प्रशिक्षण व क्षमता बांधणी करण्यात येणार आहे.

सन २०१७-२०१८ व २०१८-२०१९ ते ऑक्टोबर-२०२० सदर प्रकल्पाची सद्यःस्थिती खालीलप्रमाणे-

अ.क्र.	बाब	सद्यःस्थिती
१.	सन २०१७-२०१८ ते २०१९-२० पर्यंतचा नियतव्यय ...	रु. २,८४३.०० लक्ष
२.	सन २०१७-२०१८ ते २०१९-२० पर्यंतचा प्राप्त निधी ...	रु. २,०६३.१८ लक्ष
३.	सन २०१७-२०१८ ते २०१९-२० मधील पहिल्या टप्प्यातील समाविष्ट जिल्हे ...	नाशिक, धुळे, जळगाव, अहमदनगर, नंदुरबार, पुणे, गोंदिया, नागपूर, यवतमाळ, अमरावती, नांदेड, पालघर, रायगड, ठाणे, चंद्रपूर, गडचिरोली.
४.	मंदर युनिटची संख्या ...	१००
५.	प्रशिक्षण सुरु असलेले जिल्हे ...	१३
<b>सन २०२०-२०२१ चा अहवाल</b>		
१.	समाविष्ट जिल्ह्यांची संख्या ...	एकूण १६ जिल्हे. ठाणे, पालघर, रायगड, नाशिक, नंदुरबार, धुळे, जळगाव, नागपूर, यवतमाळ, अमरावती, अहमदनगर, पुणे, चंद्रपूर, गडचिरोली, गोंदिया, नांदेड.
२.	लाभार्थी निवड प्रक्रिया पूर्ण झालेले जिल्हे ...	वरीलप्रमाणे सर्व जिल्हे.
३.	पक्षी संगोपन सुरु असलेले जिल्हे ...	१६
४.	आतापर्यंत वाटप करण्यात आलेल्या चार आठवडे वयाच्या पिलांची संख्या ...	८,७८,६३२
५.	ऑक्टोबर २०१८ पर्यंत पक्षी संगोपन सुरु असलेल्या मंदर युनिटची संख्या ...	७३
६.	अंडी उत्पादन सुरु झालेल्या जिल्ह्यांची संख्या व नावे...	११, रायगड, नाशिक, धुळे, जळगाव, अहमदनगर, पुणे, गोंदिया, नागपूर, यवतमाळ, अमरावती, नांदेड.



**जनजाती क्षेत्र व जनजाती क्षेत्राबाहेरील उपयोजनांतर्गत कार्यक्रमाच्या कार्यभाराचा गोषवारा**

(१) २४०३-पशुसंवर्धन पशुवैद्यकीय प्रथमोपचार केंद्रासाठी इमारती बांधणे/जिल्हा व तालुका पशुवैद्यकीय सर्वचिकित्सालय व कृत्रिम रेतन केंद्राचे बांधकाम :—

अनु- क्रमांक	कार्यभाराचा गोषवारा	संख्या			शेरा
		२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	२०२१-२०२२ (लक्ष्य)	
१.	ठाणे	...	१	१	
२.	पालघर	१	१	१	
३.	नाशिक	४	३	५	
४.	धुळे	४	४	८	
५.	नंदुरबार	११	५	११	
६.	अहमदनगर	२	५	७	
७.	पुणे	१	...	२	
८.	नांदेड	२	२	८	
९.	अमरावती	५	३	१२	
१०.	नागपूर	...	...	२	
११.	गोंदिया	५	१०	८	
१२.	चंद्रपूर	८	६	१२	
१३.	गडचिरोली	८	४	४	

(२) शेळी गट वाटप व नाविन्यपूर्ण योजनेअंतर्गत शेळी गट वाटप (लाभार्थी) :—

अनु- क्रमांक	कार्यभाराचा गोषवारा	लाभार्थी			शेरा
		२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	२०२१-२०२२ (लक्ष्य)	
१.	ठाणे	६	६	६	
२.	पालघर	१२०	१२०	१२०	
३.	रायगड	३०	३०	३०	
४.	नाशिक	३६	५५	५५	
५.	धुळे	९०	८७	१००	
६.	नंदुरबार	१२०	१२०	१२५	
७.	अहमदनगर	५५	६२	६६	
८.	पुणे	६९	२३	७०	
९.	परभणी	१८	१८	२२	
१०.	नांदेड	३८	१७	४४	
११.	अमरावती	३०	३०	३०	
१२.	वाशिम	२७	१११	२००	
१३.	बुलढाणा	२७	३५	४५	
१४.	यवतमाळ	३२	६२	७१	
१५.	नागपूर	७२	९८	१२४	
१६.	वर्धा	५०	५५	५५	
१७.	भंडारा	९९	९७	१२५	
१८.	गोंदिया	२३६	३५९	२२२	
१९.	चंद्रपूर	२२०	२२०	२४०	
२०.	गडचिरोली	१३२	८४	१६०	

## (३) दुधाळ जनावरांचे गट वाटप व नाविन्यपूर्ण योजने अंतर्गत दुधाळ जनावरांचे गट वाटप (लाभार्थी) :—

अनु- क्रमांक	कार्यभाराचा गोषवारा	लाभार्थी			शेरा
		२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	२०२१-२०२२ (लक्ष्य)	
१.	ठाणे	१०	१०	१०	
२.	पालघर	६०	६०	६०	
३.	रायगड	...	२०	२०	
४.	नाशिक	३०	४७	५२	
५.	धुळे	११८	११०	१२६	
६.	नंदुरबार	७८	७८	८५	
७.	अहमदनगर	१०	१४	२०	
८.	पुणे	७६	२५	७६	
९.	नांदेड	३५	१५	४०	
१०.	अमरावती	४३	४३	४४	
११.	वाशिम	३२	६२	१५०	
१२.	बुलढाणा	३१	४५	५५	
१३.	यवतमाळ	३२	४७	५२	
१४.	नागपूर	१६०	३५२	१३४	
१५.	वर्धा	१७८	१७८	१८८	
१६.	भंडारा	३६	३६	४५	
१७.	गोंदिया	१२५	३८२	१७९	
१८.	चंद्रपूर	१२५	५०	१४०	
१९.	गडचिरोली	१५	९	३०	

## (४) तलंगाचे गट वाटप :—

अनु- क्रमांक	कार्यभाराचा गोषवारा	लाभार्थी			शेरा
		२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	२०२१-२०२२ (लक्ष्य)	
१.	रायगड	...	...	१००	
२.	धुळे	२५०	२५०	२५०	
३.	अहमदनगर	२५०	२५०	३००	
४.	अमरावती	२५७	५००	५००	
५.	वर्धा	१००	१००	१००	
६.	गोंदिया	...	...	३२०	
७.	गडचिरोली	३	६	६	

## (५) दुभत्या जनावरांना खाद्य वाटप (लाभार्थी) :—

अनु- क्रमांक	कार्यभाराचा गोषवारा	लाभार्थी			शेरा
		२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	२०२१-२०२२ (लक्ष्य)	
१.	नंदुरबार	६३४	५०	...	
२.	अहमदनगर	१०१	१०१	१५०	
३.	पुणे	२५४	...	...	
४.	यवतमाळ	३३६	३३६	३३६	
५.	नागपूर	३०	१२०	१२०	
६.	वर्धा	५६	५६	५६	
७.	भंडारा	१५३	११२	११५	
८.	चंद्रपूर	२७४	२५०	३८५	

## (६) वंध्यत्व निवारण शिबिरे :—

अनु- क्रमांक	कार्यभाराचा गोषवारा	संख्या			शेरा
		२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	२०२१-२०२२ (लक्ष्य)	
१.	नंदूरबार	२५५	२००	३००	
२.	अहमदनगर	१०	१०	१५	
३.	पुणे	१५०	१५०	१५०	
४.	अमरावती	४८	४८	४८	
५.	धुळे	१९८	२०५	२१०	
६.	नागपूर	४००	५००	५००	
७.	गोंदिया	...	...	३६०	

## (७) पशुवैद्यकीय दवाखान्यांना औषध पुरवठा :—

अनु- क्रमांक	कार्यभाराचा गोषवारा	संख्या			शेरा
		२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	२०२१-२०२२ (लक्ष्य)	
१.	पुणे	२९	२९	२९	
२.	पालघर	७६	७६	७६	
३.	नाशिक	१०१	३४२	३४२	
४.	धुळे	२५	२१	२१	
५.	नंदुरबार	७०	७०	७०	
६.	जळगाव	१५२	१५२	१५२	
७.	अहमदनगर	१६	१६	१६	
८.	नांदेड	३८	...	३८	
९.	अमरावती	२४	२४	२४	
१०.	यवतमाळ	१६	१६	१६	
११.	नागपूर	१८	१८	१८	
१२.	भंडारा	१३८	१०६	१०६	
१३.	चंद्रपूर	१५५	१५५	१५५	
१४.	गडचिरोली	...	१३८	१३८	

## (८) वैरण विकास कार्यक्रम :—

अनु- क्रमांक	कार्यभाराचा गोषवारा	लाभार्थी			शेरा
		२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	२०२१-२०२२ (लक्ष्य)	
१.	नाशिक	३३३३	३३३३	३३३३	
२.	धुळे	८०	८०	८०	
३.	नंदुरबार	४३३	६६६	८००	
४.	अहमदनगर	१६६६	१६६६	१६६६	
५.	नांदेड	२००	...	३००	
६.	अमरावती	११६	११६	११६	
७.	यवतमाळ	११५	१०५	१०५	
८.	गडचिरोली	...	३००	३००	

## (९) पशु प्रथमोपचार केंद्राचा दर्जावाढ करणे :—

अनु- क्रमांक	कार्यभाराचा गोषवारा	संख्या			शेरा
		२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	२०२१-२०२२ (लक्ष्य)	
१.	गोंदिया	...	...	५	

## (१०) जिल्हा पशुसंवर्धन अधिकारी, कार्यालयाचे बळकटीकरण करणे :—

अनु- क्रमांक	कार्यभाराचा गोषवारा	संख्या			शेरा
		२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	२०२१-२०२२ (लक्ष्य)	
१.	नंदुरबार	१	१	१	
२.	गडचिरोली	१३	१३	१३	

## (११) संकरीत कालवडी/म्हशींच्या पारड्यांची जोपासना :—

अनु- क्रमांक	कार्यभाराचा गोषवारा	लाभार्थी			शेरा
		२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	२०२१-२०२२ (लक्ष्य)	
१.	नागपूर	२२	८८	८८	

## (१२) पशुवैद्यकीय दवाखान्याची स्थापना :—

अनु- क्रमांक	कार्यभाराचा गोषवारा	संख्या			शेरा
		२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	२०२१-२०२२ (लक्ष्य)	
१.	चंद्रपूर	६	६	६	

## (१३) तालुका लघु पशुवैद्यकीय सर्व चिकित्सालयाची स्थापना :—

अनु- क्रमांक	कार्यभाराचा गोषवारा	संख्या			शेरा
		२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	२०२१-२०२२ (लक्ष्य)	
१.	बुलडाणा	...	...	१	

## (१४) जिल्हा पशुसंवर्धन उपआयुक्त कार्यालयाचे बळकटीकरण करणे :—

अनु- क्रमांक	कार्यभाराचा गोषवारा	संख्या			शेरा
		२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	२०२१-२०२२ (लक्ष्य)	
१.	रायगड	...	...	१	
२.	बुलडाणा	६	१	८	
३.	भंडारा	...	...	१	

## (१५) कृत्रिम रेतन सुविधांचे/केंद्राचे बळकटीकरण :—

अनु- क्रमांक	कार्यभाराचा गोषवारा	संख्या			शेरा
		२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	२०२१-२०२२ (लक्ष्य)	
१.	भंडारा	...	...	८५	

## (१६) नाविण्यपूर्ण योजने अंतर्गत १००० मांसल पक्षी वाटप :—

अनु- क्रमांक	कार्यभाराचा गोषवारा	लाभार्थी			शेरा
		२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	२०२१-२०२२ (लक्ष्य)	
१.	ठाणे	५	५	५	
२.	रायगड	...	...	१०	
३.	नांदेड	५	५	७	
४.	अहमदनगर	२६	२६	१३	
५.	नाशिक	६	१०	१५	
६.	धुळे	१६	४	१२	
७.	नंदुरबार	२८	२९	३०	
८.	अमरावती	१७	१०	१७	
९.	यवतमाळ	११	११	१६	
१०.	नागपूर	९	३	३	
११.	वर्धा	३	३	३	
१२.	भंडारा	१०	१०	१५	
१३.	गोंदिया	...	१३	...	
१४.	चंद्रपुर	१९	१०	१०	

## (१७) कामधेनु दत्तक ग्राम योजना :—

अनु- क्रमांक	कार्यभाराचा गोषवारा	गावांची संख्या			शेरा
		२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	२०२१-२०२२ (लक्ष्य)	
१.	अमरावती	११	...	...	

## (१८) फिरते पशुवैद्यकीय दवाखाना वाहन :—

अनु- क्रमांक	कार्यभाराचा गोषवारा	संख्या			शेरा
		२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	२०२१-२०२२ (लक्ष्य)	
१.	पुणे	१	...	...	

## (१९) पशुधन तपासणी नाकाधारणी वाहन पुरवठा :—

अनु- क्रमांक	कार्यभाराचा गोषवारा	संख्या			शेरा
		२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	२०२१-२०२२ (लक्ष्य)	
१.	पालघर	...	...	१	
२.	नाशिक	१	१	१	
३.	धुळे	...	...	१	
४.	भंडारा	...	१	...	
५.	गोंदिया	...	१	...	
६.	गडचिरोली	...	७	...	

**विवरणपत्र-ड**  
**२०२१-२०२२ चा एकूण अर्थसंकल्पाचा कार्यक्रमाप्रमाणेचा तपशील**

(रुपये हजारात)

अनु- क्रमांक	कार्यक्रमाचे नाव	प्रत्यक्ष, २०१८-२०१९			सुधारित अर्थसंकल्प, २०१९-२०२०			सुधारित अंदाज, २०१९-२०२०			अर्थसंकल्प, २०२०-२०२१		
		महसूल	भांडवल	एकूण	महसूल	भांडवल	एकूण	महसूल	भांडवल	एकूण	महसूल	भांडवल	एकूण
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४
(१)	पशुधनासह दुग्धव्यवसाय विकास प्रकल्प—												
	योजनेतर	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	योजनांतर्गत	...	निरंक	...	...	निरंक	...	...	निरंक	...	...	निरंक	...
	एकूण ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
(२)	विस्तार व प्रशिक्षण—												
	योजनेतर	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	योजनांतर्गत	...	निरंक	...	...	निरंक	...	...	निरंक	...	...	निरंक	...
	एकूण ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
(३)	सहकारी व अन्य संस्थांना सहाय्य—												
	योजनेतर	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	योजनांतर्गत	...	निरंक	...	...	निरंक	...	...	निरंक	...	...	निरंक	...
	एकूण ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
(४)	शासकीय दूध योजना—												
	योजनेतर	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	योजनांतर्गत	...	निरंक	...	...	निरंक	...	...	निरंक	...	...	निरंक	...
	एकूण ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	एकूण स्थूल	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	वजा-वसुली	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	एकूण निव्वळ	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...

**विवरणपत्र-ब**  
**कार्यक्रमाप्रमाणे मुख्य लेखाशीर्षाखालील २०२१-२०२२ च्या एकूण तरतुदी**

(रुपये हजारात)

अनु- क्रमांक	कार्यक्रमाचे नाव व मुख्य लेखा शीर्ष	प्रत्यक्ष, २०१८-२०१९			सुधारित अर्थसंकल्प, २०१९-२०२०			सुधारित अंदाज, २०१९-२०२०			अर्थसंकल्प, २०२०-२०२१		
		योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४
(१)	पशुधनासह दुग्धव्यवसाय विकास प्रकल्प—												
	२४०४, दुग्धव्यवसाय विकास	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	४४०४, दुग्धव्यवसाय विकासावरील भांडवली खर्च.	...	निरंक	...	...	निरंक	...	...	निरंक	...	...	निरंक	...
	कार्यक्रम क्र. १ ची बेरीज	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
(२)	विस्तार व प्रशिक्षण—												
	२४०४, दुग्धव्यवसाय विकास	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	४४०४, दुग्धव्यवसाय विकासावरील भांडवली खर्च	...	निरंक	...	...	निरंक	...	...	निरंक	...	...	निरंक	...
	कार्यक्रम क्र. २ ची बेरीज	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
(३)	सहकारी व अन्य संस्थांना सहाय्य—												
	२४०४, दुग्धव्यवसाय विकास	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	४४०४, दुग्धव्यवसाय विकासावरील भांडवली खर्च	...	निरंक	...	...	निरंक	...	...	निरंक	...	...	निरंक	...
	कार्यक्रम क्र. ३ ची बेरीज	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
(४)	शासकीय दूध योजना—												
	२४०४, दुग्धव्यवसाय विकास	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	४४०४, दुग्धव्यवसाय विकासावरील भांडवली खर्च.	...	निरंक	...	...	निरंक	...	...	निरंक	...	...	निरंक	...
	कार्यक्रम क्र. ४ ची बेरीज	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	सर्व कार्यक्रमांची एकूण बेरीज	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...

विवरणपत्र-‘क’

(रुपये हजारात)

तपशील	प्रत्यक्ष, २०१८-२०१९			सुधारित अर्थसंकल्प, २०१९-२०२०			सुधारित अंदाज, २०१९-२०२०			अर्थसंकल्प, २०२०-२०२१		
	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३
(ए) उप-कार्याचे वर्गीकरण—												
(१) बांधकामे (नागरी)	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
(२) यंत्रसामुग्री व साधनसामुग्री	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
(३) सहकारी संस्थांना अनुदान	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
(४) जनावरांचे वाटप	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
(५) वैरण योजना	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
(६) आदिवासी करीता प्रशिक्षण कार्यक्रम.	...	निरंक	...	...	निरंक	...	...	निरंक	...	...	निरंक	...
एकूण—ए—स्थूल	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
वजा—वसुली	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—ए—निव्वळ	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
(बी) उद्दिष्टवार वर्गीकरण—												
प्रमुख कामे	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
यंत्रसामुग्री, हत्यारे व संयंत्रे	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
इतर खर्च	...	निरंक	...	...	निरंक	...	...	निरंक	...	...	निरंक	...
एकूण—(बी)—स्थूल	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
वजा—वसुली	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(बी)—निव्वळ	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
(सी) वित्तव्यवस्थेची साधने												
प्रधान शीर्ष-मागणी क्रमांक												
४४०४	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
२४०४	...	निरंक	...	...	निरंक	...	...	निरंक	...	...	निरंक	...
एकूण—(सी)—स्थूल	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
वजा—वसुली	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(सी)—निव्वळ	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...



## भूजल मत्स्यव्यवसाय सन २०२१-२२ (आदिवासी)

### (१) मत्स्यबीज उत्पादन केंद्र—

आदिवासी क्षेत्रातील तलावांमध्ये जलद वाढणा-या प्रमुख कार्प आणि सायप्रिनस या जातीच्या मत्स्यबीजांचे उत्पादन करण्याकरिता आणि मत्स्यबीज संवर्धनाकरिता मत्स्यबीज उत्पादन केंद्रे व मत्स्यबीज संवर्धन केंद्रे स्थापन करण्यात आलेली आहेत. तसेच आदिवासी क्षेत्रामध्ये ४ ठिकाणी पोर्टेबल हॅचरीज निर्माण करण्यासाठी राष्ट्रीय कृषी विकास योजना (R. K. V. Y.) अंतर्गत प्रस्तावित करण्यात आले असून त्यांस मान्यता प्राप्त झाली आहे. इटियाडोह, अमलनाला आणि चारगाव मत्स्यबीज केंद्रांवर वर्तुळाकार हॅचरी बांधण्यात आल्या असून मत्स्यबीज मोठ्या प्रमाणावर निर्माण करण्यात येत आहे.

### (२) अवरुद्ध पाण्यात मत्स्यसंवर्धन—

जनजाती क्षेत्रामध्ये ३७,००० हेक्टर जलविस्तार क्षेत्र उपलब्ध असून या क्षेत्राकरिता मत्स्यबीजांची पुरेशा प्रमाणात साठवणूक करण्याकरिता सुमारे १० कोटी बीजांची आवश्यकता आहे. सध्या असलेल्या आदिवासी क्षेत्रातील मत्स्यबीज केंद्रांवरून ही मागणी काही प्रमाणात भागविण्यात येते. अधिकची गरज इतर स्त्रोतातून मत्स्यबीज उपलब्ध करून मागविण्यात येते.

## भूजल मत्स्यव्यवसाय सन २०२१-२२

### (१) भूजलाशयीन मत्स्यबीज संचयन—

राज्यातील भूजलाशयीन क्षेत्रांतर्गत नद्या व जलाशये यांचा समावेश होतो. राज्यातील मत्स्यसंवर्धनास योग्य असलेल्या ४,१८ लक्ष हेक्टर जलक्षेत्रात योग्य प्रमाणात मत्स्यबीज साठवणूक करण्यास प्रतिवर्षी अंदाजे ११४ कोटी मत्स्यबोटुकली आवश्यकता आहे. संवर्धन योग्य अशा जलद वाढीच्या कार्प माशांची पिल्ले पश्चिम बंगालमधून आयात केली जात होती. परंतु १९९१-९२ पासून आयात मत्स्यबीजाचा पुरवठा बंद करून स्थानिकरित्या प्रमुख कार्प माशांचे उत्पादन करण्यात येते. मत्स्यबीजाची राज्यातील ही पूर्ण गरज भागविण्याकरिता राज्यातील ५३ मत्स्यबीज/कोळंबी बीज केंद्रे असून त्यापैकी ३३ केंद्रावर वर्तुळाकार हॅचरी आहेत. २०१९-२० यावर्षी ६५५४.५६ लाख मत्स्यबीज स्थानिकरित्या निर्मिती करून मच्छिमारांना किफायतशीर दराने पुरवठा करण्यात आला.

### (२) मत्स्यबीज उत्पादन—

मत्स्यबीज केंद्राच्या उभारणीस सर्व आवश्यक बाबींनी परिपूर्ण असलेल्या जागा निवडून अशा ठिकाणी मत्स्यबीज केंद्रे बांधण्यात येत आहेत. विभागाकडे ६४ मत्स्यबीज/कोळंबी बीज केंद्रे असून त्यापैकी ३८ बिगर जनजाती क्षेत्रात असून उर्वरित २६ बिगर जनजाती क्षेत्रात आहेत. सदर केंद्रावर प्रमुख कार्प व सायप्रिनस मत्स्यबीजांचे उत्पादन करण्यात येते. मुळानगर, बोर व चारगाव हे तीन मत्स्यबीज उत्पादन केंद्र महाराष्ट्र मत्स्योद्योग विकास महामंडळ, मुंबई यांचेकडे हस्तांतरीत केले आहे. तसेच (१) आरे जि. मुंबई, (२) दापचरी मत्स्यबीज केंद्र जि. पालघर, (३) जायकवाडी जि. औरंगाबाद, (४) मोर्शी जि. अमरावती, (५) इसापूर जि. यवतमाळ, (६) पेंच जि. नागपूर, (७) इटियाडोह जि. गोंदिया मत्स्यबीज उत्पादन केंद्रे खाजगीकरणद्वारे ठेक्याने देण्यात आले आहे.

### (३) गोड्या पाण्यातील कोळंबी बीज उत्पादन प्रकल्प—

गोड्या पाण्यातील कोळंबी उत्पादन हे भूजलाशयीन क्षेत्रात नव्याने विकसित होणारे क्षेत्र आहे. त्यासाठी हॅचरी उत्पादित कोळंबी बीजांची मोठ्या प्रमाणात आवश्यकता आहे. सध्या कोळंबी बीजांची मागणी काही भागातील नैसर्गिकरित्या उपलब्ध होणा-या बीजाद्वारे भागवली जाते.

यासाठी ठाणे जिल्ह्यात दापचरी येथे फ्रेंच शासनाचे आर्थिक व तांत्रिक सहकार्याने गोड्या पाण्यातील कोळंबी बीज उत्पादन प्रकल्प उभारण्यात आलेला आहे. यासाठी फ्रेंच शासनाकडून ४.५ दशलक्ष फ्रॅंक्सचे अर्थसहाय्य व अद्यावत तंत्रज्ञान व प्रशिक्षण देण्यात आले. परंतु काही तांत्रिक अडचणी, अपुरा निधी व अपुरे मनुष्यबळ यामुळे सदर प्रकरणामध्ये कोळंबी बीज उत्पादन घेणे शक्य झालेले नाही. त्यामुळे शासन निर्णय क्र. मत्स्यवि-२०१३/सं.क्र.३३४/प्र. क्र. ९५/पदुम-१३, दि. १८/०१/२०१४ अन्वये सदरचे केंद्र भाडेपट्टीने देण्याबाबतचा निर्णय घेण्यात आला आहे. त्याचप्रमाणे केंद्र भाडेपट्टीने देणेकरिता ई-निविदा प्रसिध्द करण्याची कार्यवाही विभागामार्फत सुरु आहे.

**मत्स्यव्यवसाय (जनजाती क्षेत्र उपयोजना)**

**प्रास्ताविक :** जनजाती क्षेत्र उपयोजनेचा प्रमुख उद्देश आदिवासी लोकांची आर्थिक व सामाजिक स्थिती सुधारून त्यांच्या स्थितीतील व इतर सुधारलेल्या जमातीतील लोकांच्या स्थितीतील विकासाची दरी कमी करणे हा आहे. यासाठी जनजाती क्षेत्रात उत्पादन वाढ व रोजगारप्रणित कार्यक्रम आखण्याची आवश्यकता आहे. मत्स्यव्यवसाय विकास कार्यक्रम आखताना निपजयोग्य जलक्षेत्र व उत्तम प्रतीचे मत्स्यबीज आणि त्याच बरोबर आदिवासीना व्यावसायिक प्रशिक्षण हे निकष गृहित धरण्यात आले आहे. यादृष्टीने मत्स्यव्यवसाय विभागाने राज्याच्या जनजाती क्षेत्र गणत्या जाणा-या चौदा जिल्ह्यात जिल्हा मत्स्यव्यवसाय विकासाचे कार्यक्रम हाती घेतले आहेत.

मत्स्यव्यवसाय विभागाच्या कार्याचे खालील कार्यक्रमात वर्गीकरण करण्यात आले आहे.

१. शिक्षण व प्रशिक्षण                      २. भूजल मत्स्यव्यवसाय

वरील कार्यक्रमाचे विश्लेषण “समग्र कार्यक्रमात” करण्यात आले आहे.

**विवरणपत्र 'अ'**

२०२०-२०२१ च्या अर्थसंकल्पाचे अर्थशीर्ष व कार्यक्रमवार तपशील

(कंसातील आकडे ओ. टी. एस. चे)

(Figures in brackets relate to O. T. S.)

**STATEMENT 'A'**

(रुपये हजारत Rs. in thousands)

Major Head -Cum-Programmewise details total of Budget Estimates 2017-2018

अ. क्र. Serial No.	प्रधान शीर्ष व कार्यक्रम Major Head and Programme	प्रत्यक्ष रकमा, २०१९-२०२० Actuals Expenditure, 2019-2020			अर्थसंकल्प, २०२०-२०२१ Budget Estimates, 2020-2021			सुधारित अर्थसंकल्प, २०२०-२०२१ Revised Estimates, 2020-2021			अर्थसंकल्प, २०२१-२०२२ Budget Estimates, 2021-2022		
		योजनेतर Non-Plan	योजनांतर्गत Plan	एकूण Total	योजनेतर Non-Plan	योजनांतर्गत Plan	एकूण Total	योजनेतर Non-Plan	योजनांतर्गत Plan	एकूण Total	योजनेतर Non-Plan	योजनांतर्गत Plan	एकूण Total
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
२४०५, मत्स्यव्यवसाय— 2405, Fisheries--													
	शिक्षण व प्रशिक्षण												
1.	Education & Training	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	भूजल मत्स्यव्यवसाय												
2.	Inland Fisheries	...	...	...	...	4626.00	4626.00	...	...	...	...	...	...
	एकूण Total ...	...	...	...	...	4626.00	4626.00	...	...	...	...	...	...
४४०५, मत्स्यव्यवसायावरील भांडवली खर्च—	भूजल मत्स्यव्यवसाय												
4405, Capital Outlay	Inland Fisheries	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	एकूण Total ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
६४०५, मत्स्यव्यवसायासाठी कर्ज— 6405, Loans for Fisheries													
	भूजल मत्स्यव्यवसाय												
	Inland Fisheries	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	एकूण Total ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	निव्वळ एकूण Grand Total ...	...	...	...	...	4626.00	4626.00	...	...	...	...	...	...

टीप : प्रत्यक्ष खर्चाची आकडेवारी संख्या मिळत नाहीत.

तक्ता एक  
TABLE I

(दोन) वित्तीय आवश्यकता :

(रुपये हजारात)

(ii) Financial Requirement :

(Rs. in thousands)

कार्यक्रमाचा तपशील Details of Programmes  1	प्रत्यक्ष रकमा, २०१९-२०२० Actuals, 2019-2020			अर्थसंकल्प, २०२०-२०२१ Budget Estimates, 2020-2021			सुधारलेले अंदाज, २०२०-२०२१ Revised Budget Esti., 2020-2021			अर्थसंकल्प, २०२१-२०२२ Budget Estimates, 2021-2022		
	योजनेतर Non-Plan	योजनांतर्गत Plan	एकूण Total	योजनेतर Non-Plan	योजनांतर्गत Plan	एकूण Total	योजनेतर Non-Plan	योजनांतर्गत Plan	एकूण Total	योजनेतर Non-Plan	योजनांतर्गत Plan	एकूण Total
	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
(ए) कार्यनिहाय वर्गीकरण-												
(A) Activitywise Classification--												
(अ) मत्स्यबीज उत्पादन												
(a) Fish Seed Product	...	...	...	...	2891.00	2891.00	...	...	...	...	...	...
(ब) अवरुद्ध पाण्यातील मत्स्यसंवर्धन												
(b) Fish Farming in Impounded Water	...	...	...	...	84.00	84.00	...	...	...	...	...	...
(क) मत्स्यसंवर्धक विकास यंत्रणांची स्थापना करणे												
(c) Setting up F.F.D.A.	...	...	...	...	73.00	73.00	...	...	...	...	...	...
(ड) मासेमारी साधनांवर अर्थसहाय्य												
(d) Assistance for Purchase of Fishery Requisites	...	...	...	...	1576.00	1576.00	...	...	...	...	...	...
(ई) रा.स.वि.नि.च्या अर्थसहाय्याच्या पध्दती अन्वये मासळीचे संरक्षण, परिवहन व विक्री.												
(e) Preservation, Transport and Marketing under the Financial Pattern of N.C.D.C.	...	...	...	...	2	2	...	...	...	...	...	...
(फ) राज्यात निमखारे पाणी म.व्य. चा विकास												
(f) Brakish Water Fish Farming in the State	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
(ग) विमा उतरविण्यासाठी मासेमारांना अनुदान												
(g) Group Insurance Scheme	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
(ह) मच्छिमार सहकारी संस्थांचा विकास												
(h) Dev. of Fisheries Co-operatives	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
स्थूल बेरीज												
Total-A (3)--Gross	...	...	...	...	4626.00	4626.00	...	...	...	...	...	...
वजा-वसूली												
Deduct--Recoveries	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
निव्वळ बेरीज												
Total--Net	...	...	...	...	4626.00	4626.00	...	...	...	...	...	...

(टीप : आदिवासी उपयोजनेचा निधी सन २००९-१० पासून संबंधीत जिल्हाधिका-यांना शासनस्तरावरून परस्पर उपलब्ध करून देण्यात येतो.)

तक्ता एक-(चालू)  
TABLE I--(contd.)

(रुपये हजारात)  
(Rs. in thousands)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
(सी) वित्त व्यवस्थेची साधने-													
(C) Source of Finance--													
मागणी क्रमांक      प्रधान शीर्ष													
Demand No.      Major Head													
टी-७-२४०५, मत्स्यव्यवसाय													
T-7--2405, Fisheries	...	...	...	...	...	4626.00	4626.00	...	...	...	...	...	...
टी-९-४४०५, मत्स्यव्यवसायावरील भांडवली खर्च.													
T-9--4405, C.O. on Fisheries	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
टी-१३-६४०५, मत्स्यव्यवसायासाठी कर्जे													
T-13--6405, Loans for Fisheries	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण (सी) स्थूल बेरीज													
Total (C)--Gross ...	...	...	...	...	...	4626.00	4626.00	...	...	...	...	...	...
वजा-वसूली													
Deduct--Recoveries ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
निव्वळ (सी) बेरीज													
Total (C)--Net ...	...	...	...	...	...	4626.00	4626.00	...	...	...	...	...	...

तक्ता दोन  
TABLE II

मत्स्यबीज संचयनाचा व मत्स्योत्पादनाचा तपशील (आदिवासी)  
Statement of Stocking Fish Seed and Fish Production (Tribal)

वर्ष Year	मत्स्यबीजांचे संचयन (रु.लाखात) Stocking of fish seed (Rs. in lakhs) स्थानिकरित्या निर्मित Indigenous	मत्स्योत्पादन (टनात) Fish Production (in Ton)	माशांची किंमत (रु. लाखात) Value of fish (Rs. in lakhs)
१	२	३	४
२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष) 2019--2020 (Actuals)	1050.26	13515.45	27030.90
२०२०-२०२१ (अंदाजित) 2020--2021 (Anticipated)	948.67	13078.00	26156.00
२०२१-२०२२ (अपेक्षित) 2021--2022 (Estimated)	1083.56	16192.00	16192.00

टीप : माशाची किंमत सरासरी रु. २०.०० किलो दर आकारून काढण्यात आलेली आहे.

तक्ता तीन (ब)  
TABLE III(B)

खालील तक्ता कार्यरत असलेल्या मत्स्यबीज केंद्राचा जलविस्तार व मत्स्यबीज निर्मिती दर्शवितो.

The following table indicates water spread area of the farm and fish seed produced in Fish Seed Farms in operation.

अ. क्र. Sr. No.	विभाग Region	जिल्हा District	मत्स्यबीज केंद्राचे नाव Name of the Farm	एकूण जलविस्तार क्षेत्र (हेक्टरमध्ये) Total water spread area (He.)	मत्स्यबीज उत्पादन (आकडे लाखात) Fry Production (figures in lakhs)		
					२०१९-२०२० प्रत्यक्ष 2019-2020 (Actuals)	२०२०-२०२१ अंदाजित 2020-2021 (Anticipated)	२०२१-२०२२ अपेक्षित 2021-2022 (Estimated)
1	2	3	4	5	6	7	8
<b>मत्स्यसंवर्धन उत्पादन केंद्रे (Fish seed production farms)</b>							
१.	मुंबई	ठाणे Thane	दापचारी Dapchary	2.28	88.07	56.76	100.00
२.	नाशिक	नाशिक Nashik	करंजवण Karanjwan	2.36	62.92	...	150.00
३.	नागपूर	गोंदिया Gondiya	इटियाडोह Itiadhoh	4.82	0.19	5.8	300.00
४.	नागपूर	चंद्रपूर Chandrapur	अंमलनाला Amalnala	2.96	10.00	2.7	90.00
Total . . .				12.42	161.18	65.26	640.00
<b>संवर्धन केंद्रे (Fish seed Rearing units)</b>							
१.	अमरावती	अमरावती Amravati	मांडवा Mandwa	2.28	7.32	10.00	20.00
२.	औरंगाबाद	नांदेड Nanded	लोणी Loni	1.95	...	...	...
३.	नागपूर	नागपूर Nagpur	खिंडशी Khindshi	1.12	...	...	...
४.	नागपूर	चंद्रपूर Chandrapur	असोलामेंढा Asolamendha	1.39	15.8	6.74	14.00
Total . . .				6.74	23.12	16.74	34.00

## तक्ता चार

## TABLE IV

मच्छिमर साधनावरील अर्थसहाय्याची माहिती (आदिवासी)

## Information about physical financial assistance on Fishery Requisites

(रुपये लाखात)  
(Rs. in Lakhs)

वर्ष Year	नायलॉन सूत/जाळी Nylon Twine		तयार जाळी Readymade Nets		बिगर यांत्रिक नौका Non-Mechanised Boats	
	किलो Kg.	अर्थसहाय्य Financial Assistance	संख्या No.	अर्थसहाय्य Financial Assistance	संख्या No.	अर्थसहाय्य Financial Assistance
	2	3	4	5	6	7
२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष) 2019--2020 (Actuals)	75.99	14.3	20.00	0.35	...	...
२०२०-२०२१ (अंदाजित) 2020--2021 (Anticipated)	9768	19.66	...	...	...	...
२०२१-२०२२ (अपेक्षित) 2021--2022 (Estimated)	12409	24.76	500.00	1.00	2.00	...

## पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग

### जल जीवन मिशन :-

(१) केंद्र शासनामार्फत २००९-१० पासून सुरु असलेल्या राष्ट्रीय ग्रामीण पेयजल कार्यक्रमाची (National Rural Drinking Water Programme-NRDWP) जल जीवन मिशनमध्ये पुनर्रचना करण्यात आली आहे. केंद्र शासनाने दि. २५-१२-२०१९ रोजी प्रसिद्ध केलेल्या जल जीवन मिशनच्या कार्यरत मार्गदर्शक सूचनांनुसार, केंद्र शासन देशातील ग्रामीण भागातील सर्व कुटुंबांना सन २०२४ पर्यंत "हर घर नल से जल" (Piped Water Supply) प्रमाणे पाणी पुरवठा करण्यास कटिबद्ध आहे. राज्यात जल जीवन मिशन राबविण्याकरीता शासन निर्णय क्र. जजीमि २०१९/प्र.क्र. १३८/पापु-१० (०७), दि. ०४-०९-२०२० अन्वये मार्गदर्शक सूचना निर्गमित करण्यात आल्या आहेत.

(२) जल जीवन मिशन अंतर्गत वित्तीय वर्ष २०२०-२०२१ करीता व्याप्ती या घटकाखाली केंद्र हिश्यापोटी राज्याकरीता रु. १५४६ कोटींची तर राज्य हिश्यापोटी रु. ६८०.०० कोटींची तरतूद करण्यात आली आहे. केंद्र हिश्याच्या प्रथम हप्त्यापोटी केंद्र शासनाकडून दि. २४-०८-२०२० रोजीच्या पत्रान्वये रु. ४५७.२३०२ कोटी इतका निधी राज्यास वितरित करण्यात आला आहे. त्यापैकी आदिवासी उपयोजनेकरिता रु. ६९.३९ कोटी इतका निधी वितरित करण्यात आला आहे.

(३) वित्तीय वर्ष २०२०-२०२१ करीता अनुसूचित जाती व जमाती घटकाखाली अनुक्रमे रु. २०६ कोटी (रु. १५६ कोटी केंद्र हिस्सा + रु. ५० कोटी राज्य हिस्सा) व रु. १२० कोटी (रु. ७० कोटी केंद्र हिस्सा + रु. ५० कोटी राज्य हिस्सा) अर्थसंकल्पित करण्यात आला आहे. केंद्र शासनाच्या IMIS प्रणालीनुसार सन २०२०-२०२१ वर्षामध्ये अनुसूचित जाती व जमाती घटकांतर्गत ७,०१,१२७ नळ जोडण्या देण्याचे उद्दिष्ट निश्चित करण्यात आले आहे.



कार्यक्रम अंदाजपत्रक (आदिवासी उपयोजना २०२१-२०२२)

भूजल सर्वेक्षण आणि विकास यंत्रणा

स्त्रोत बळकटीकरणार्तगत कमी क्षमतेच्या विंघण विहिरींचे जलभंजन—

भूजल सर्वेक्षण आणि विकास यंत्रणेकडे ११ जलभंजन संयंत्रे कार्यरत असून त्याद्वारे ग्रामीण तसेच आदिवासी भागातील पिण्याच्या पाण्यासाठी घेतलेल्या परंतु कमी क्षमता असलेल्या / क्षमता कमी झालेल्या विंघण विहिरींचे जलभंजन करण्यात येते. पाणीपुरवठा व स्वच्छता विभागाचे शासन निर्णय क्र. आपना-१००४/प्र.क्र. ३०/पापु-१५, दिनांक ७/८/२००४ अनुसार एका जलभंजनाकरिता रु. ६,००० इतकी रक्कम निश्चित करण्यात आलेली आहे.

**GROUNDWATER SURVEYS AND DEVELOPMENT AGENCY**

(Tribal Sub-Plan 2021-22)

**Hydrofracturing of Existing Low Yielding Bore Well under source sustainability :**

Hydrofracturing is a process to rejuvenate the existing low yielding bore well. In which water is injected with pressure into the bore well. The fractures in the weaker isolated zone in the bore well are cleaned, widened and extended. Existing fractures extended so that the fractures get connected and permeability is increased, due to which yield of bore well increases.

As per Water Supply and Sanitation Deptt. G. R. No. आपना-1004/ प्र. क्र.-30/पापु-15, दिनांक 7/8/2004. The Cost of hydrofracturing is Rs. 6000/- per bore well.

तक्ता क्रमांक १२ (अ)

जलभंजन कार्यक्रम

विंघण विहिरींसाठी ठरविलेले लक्ष्य, केलेले काम व कामाची एकूण रक्कम			(रु. लाखात)								
अ. क्र.	योजना	जिल्हा	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)			२०२०-२०२१ (अपेक्षित)			२०२१-२०२२ (अंदाजित)		
			वि. वि. (लक्ष्य)	वि. वि. (साध्य)	कामाची एकूण रक्कम (प्रत्यक्ष)	वि. वि. (लक्ष्य)	वि. वि. (मंजूर)	कामाची एकूण रक्कम (अपेक्षित)	वि. वि. (लक्ष्य)	वि. वि.	कामाची एकूण रक्कम (अंदाजित)
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२
१.	टीएसपी	अहमदनगर	१०	१०	०.६०	...	...	...	...	...	...
२.	ओटीएसपी	नंदुरबार	...	...	...	...	...	...	२५	१.५०	१.५०

**राबविण्यात आलेल्या कमी क्षमता असलेल्या विंधण विहिरींचे जलभंजन करणे २०२०-२१  
आदिवासी उपयोजना/आदिवासी क्षेत्राबाहेरील आदिवासी (TSP/OTSP) योजना**

(रुपये लाखात)

अ.क्र.	जिल्हा	योजना	लेखाशीर्ष	मंजूर विंधण विहिरींची संख्या	यशस्वी विंधण विहिरींची संख्या	मंजूर विंधण विहिरींसाठी प्राप्त अनुदान (रु. लक्ष)	केलेला खर्च (रु. लक्ष)	समर्पित केलेले अनुदान (रु. लक्ष)
१	२	३	४	५	६	७	८	९
...	...	...	...	निरंक	...	...	...	...

**कमी क्षमता असलेल्या विंधण विहिरींचे जलभंजन करणे २०१९-२०  
आदिवासी उपयोजना/आदिवासी क्षेत्राबाहेरील आदिवासी (TSP/OTSP) योजना**

(रुपये लाखात)

अ.क्र.	जिल्हा	योजना	लेखाशीर्ष	प्रस्तावित विंधण विहिरींची संख्या	प्रस्तावित विंधण विहिरींसाठी आवश्यक अनुदान रुपये	शेरा
१	२	३	४	५	६	७
१.	अहमदनगर	आदिवासी उपयोजना/TSP	२२१५ २२३१	१०	०.६०	
		आदिवासी क्षेत्राबाहेरील आदिवासी/OTSP	२२१५ २२९६	निरंक	निरंक	

**टिप :-**आदिवासी उपयोजना (TSP)/आदिवासी क्षेत्राबाहेरील (OTSP) अंतर्गत इतर सर्व जिल्ह्यांची माहिती निरंक आहे.

**कमी क्षमता असलेल्या विंधण विहिरींचे जलभंजन करणे २०२०-२१  
आदिवासी उपयोजना/आदिवासी क्षेत्राबाहेरील आदिवासी (TSP/OTSP) योजना**

(रुपये लाखात)

अ.क्र.	जिल्हा	योजना	लेखाशीर्ष	प्रस्तावित विंधण विहिरींची संख्या	प्रस्तावित विंधण विहिरींसाठी आवश्यक अनुदान रुपये	शेरा
१	२	३	४	५	६	७
...	...	...	...	निरंक	...	...

**कमी क्षमता असलेल्या विंधण विहिरींचे जलभंजन करणे २०२१-२२  
आदिवासी उपयोजना/आदिवासी क्षेत्राबाहेरील आदिवासी (TSP/OTSP) योजना**

(रुपये लाखात)

अ.क्र.	जिल्हा	योजना	लेखाशीर्ष	प्रस्तावित विंधण विहिरींची संख्या	प्रस्तावित विंधण विहिरींसाठी आवश्यक अनुदान रुपये	शेरा
१	२	३	४	५	६	७
१.	नंदूरबार	बिगर आदिवासी योजना	२२१५ २२९६	२५	१.५०	...

## तक्ता क्रमांक ९

भूजल सर्वेक्षण आणि विकास यंत्रणेकडील जलभंजन पथकांचे कार्यक्रम अंदाजपत्रक वर्ष २०२०-२०२१ (डिसेंबर २०२० अखेर)

अ.क्र.	जलभंजन पथक	वर्ष २०१९-२०२०			वर्ष २०२०-२०२१			वर्ष २०२१-२०२२		
		उद्दिष्ट वि.वि.	डिसें. २०१९ अखेर साध्य वि.वि.	झालेला खर्च (रुपये लक्ष)	उद्दिष्ट वि.वि.	अपेक्षित वि.वि.	अपेक्षित खर्च (रुपये लक्ष)	उद्दिष्ट वि.वि.	अपेक्षित वि.वि.	अपेक्षित खर्च (रुपये लक्ष)
१.	अहमदनगर	१००	...	...	१००	३०	१.८०	१००	१००	६.००
२.	धुळे	१००	...	...	१००	३०	१.८०	१००	१००	६.००
३.	सांगली	१००	१७	०.९१८	१००	४२	२.५२	१००	१००	६.००
४.	सोलापूर	१००	१७	०.९१८	१००	७५	४.५०	१००	१००	६.००
५.	औरंगाबाद	१००	१२	०.६४८	१००	...	...	१००	१००	६.००
६.	जालना	१००	७	०.३७८	१००	५०	३.००	१००	१००	६.००
७.	बीड	१००	...	...	१००	...	...	१००	१००	६.००
८.	परभणी	१००	८६	४.६४४	१००	...	...	१००	१००	६.००
९.	अमरावती	१००	५	०.२७	१००	...	...	१००	१००	६.००
१०.	बुलढाणा	१००	...	...	१००	...	...	१००	१००	६.००
११.	नागपूर	१००	२७	१.४५८	१००	...	...	१००	१००	६.००

कौशल्य विकास व उद्योजगता विभाग  
**व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालय**  
 (जनजाती क्षेत्र उपयोजना)

**१. तंत्र शिक्षण**

**प्रस्तावना :**

**१. शासकीय तांत्रिक विद्यालये-**

जनजाती क्षेत्रातील विद्यार्थ्यांना तांत्रिक शिक्षण देण्याच्या उद्देशाने एकूण १५ शासकीय तांत्रिक विद्यालय केंद्रे जनजाती क्षेत्रातील तलासरी व मुरबाड (जि. ठाणे), घोडेगाव (जि. पुणे) इगतपुरी (जि. नाशिक), नंदुरबार, तळोदा (जि. धुळे), धारणी व सदोषा सावली (जि. अमरावती), पांढरकवडा (जि. यवतमाळ), चिमूर, राजूरा, (जि. चंद्रपूर), आरमोरी, गडचिरोली व कुरखेडा (जि. गडचिरोली), देवलापार (जि. नागपूर) येथे सुरु करण्यात आलेली आहेत. वरील संस्थांची प्रवेश क्षमता व पटावरील विद्यार्थ्यांची संख्या इत्यादी बाबतचा तपशील तक्ता क्र. २ मध्ये देण्यात आला आहे.

वरील सर्व शाळा या तांत्रिक माध्यमिक विद्यालय केंद्रे असून त्यात स्थानिक शाळांमार्फत पुरस्कृत केलेल्या विद्यार्थ्यांना तांत्रिक विषय शिकविले जातात. या योजनेमुळे कमीत कमी खर्चात जास्तीत जास्त विद्यार्थ्यांची तंत्र शिक्षणाची गरज भागविणे शासनास शक्य झाले आहे.

माध्यमिक पातळीवरील तांत्रिक विषयांचा अभ्यास हा विद्यार्थ्यांचे तांत्रिक विषयातील कौशल्य व ज्ञान वाढविण्यास मदत तर करतोच शिवाय माध्यमिक शिक्षणाचे पूर्तीनंतर तांत्रिक शिक्षणाच्या विविध शाखांमध्ये प्रवेश मिळविण्यास मदत करतो. आणखी असे की, जर त्यांना औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थेमध्ये प्रवेश घेण्याची इच्छा असेल तर त्यांना २५ टक्के जागांचा फायदाही मिळू शकतो. जर असे विद्यार्थी इयत्ता अकरावी (व्यावसायिक) मध्ये प्रवेश घेऊ इच्छित असतील तर त्यांना कनिष्ठ महाविद्यालयात राखून ठेवलेल्या राखीव जागांचा फायदाही मिळू शकतो.

**कौशल्य विकास व उद्योजकता विभाग**  
**व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालय, (तंत्रशिक्षण)**

विवरणपत्र-अ

२०२०-२०२१ चा एकूण कार्यक्रमनिहाय अर्थसंकल्प

(रुपये हजारात)

अनु- क्रमांक	कार्यक्रमाचे नाव	प्रत्यक्ष, २०१८-२०१९			अर्थसंकल्प, २०१९-२०२०			सुधारित अंदाज, २०१९-२०२०			अर्थसंकल्प, २०२०-२०२१		
		महसुली	भांडवली	एकूण	महसुली	भांडवली	एकूण	महसुली	भांडवली	एकूण	महसुली	भांडवली	एकूण
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४
(१)	२२०३-तंत्र शिक्षण तंत्र शाळा-												
	तंत्र माध्यमिक शाळा उघडणे व त्यांचे परिरक्षण.												
	योजनेतर	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	योजनांतर्गत	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	एकूण	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
(२)	२२३०-कामगार व सेवायोजन ०३-प्रशिक्षण												
	००३ कारागीर व पर्यवेक्षक यांचे प्रशिक्षण-												
	औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था-												
	(ए) राज्य योजनांतर्गत योजना												
	योजनेतर	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	योजनांतर्गत	४१,९७	...	४१,९७	९०,००	५०,००	१,४०,००	७५,००	५०,००	१,२५,००	९०,००	५०,००	१,४०,००
	एकूण	४१,९७	...	४१,९७	९०,००	५०,००	१,४०,००	७५,००	५०,००	१,२५,००	९०,००	५०,००	१,४०,००

**विवरणपत्र-ब**  
**२०२०-२०२१ चा एकूण कार्यक्रमनिहाय अर्थसंकल्प**

(रुपये हजारात)

अनु- क्रमांक	प्रधानशीर्ष व कार्यक्रम	प्रत्यक्ष, २०१८-२०१९			अर्थसंकल्प, २०१९-२०२०			सुधारित अंदाज, २०१९-२०२०			अर्थसंकल्प, २०२०-२०२१		
		योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४
(१)	२२०३-तंत्र शिक्षण तंत्र शाळा (१०३) (एक)												
	तंत्र माध्यमिक शाळा उघडणे व त्यांचे परिरक्षण. (ए) राज्य योजना	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	एकूण	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
(२)	२२३०-कामगार व सेवायोजन-												
	००३- कारागीर व पर्यवेक्षक यांचे प्रशिक्षण.												
	औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था- (ए) राज्य योजनांतर्गत योजना	...	३१,४०	३१,४०	...	२,३५,००	२,३५,००	...	...	...	...	...	...
	एकूण	...	३१,४०	३१,४०	...	२,३५,००	२,३५,००	...	...	...	...	...	...

(दोन) वित्तीय आवश्यकता :

तक्ता क्र. १

(रुपये हजारात)

१	प्रत्यक्ष, २०१८-२०१९			अर्थसंकल्प, २०१९-२०२०			सुधारित अंदाज, २०१९-२०२०			अर्थसंकल्प, २०२०-२०२१		
	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३
(अ) २२०३-तांत्रिक शिक्षण-												
तंत्र शाळा १०३ (०१)-	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
१. तंत्र माध्यमिक शाळा +	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
२. स्तरावरील व्यवसाय शिक्षण.												
(००) (०१) राज्य योजनांतर्गत योजना												
२. (००) (०२) माध्यमिक शालांत	...	४,६३,१२	४,६३,१२	...	...	...	...	...	...	...	...	...
परीक्षापूर्व तांत्रिक शिक्षणाचा विकास (जिल्हा)												
एकूण-(अ)	...	४,६३,१२	४,६३,१२	...	...	...	...	...	...	...	...	...
(ब) उद्दिष्टवार वर्गीकरण-												
तंत्र शाळा-												
तंत्र माध्यमिक शाळा उघडणे												
व त्यांचे परिरक्षण.												
वेतन	...	६,११,५६	...	...	११,००,००	...	...	८,१३,५२	...	...	१२,००,००	...
दूरध्वनी, वीज, पाणी शुल्क	...	१४,९६	...	...	१५,२०	...	...	१५,२०	...	...	१६,००	...
कंत्राटी	...	३९,७६	...	...	१,००	...	...	...	...	...	२,००,००	...
प्रवास खर्च	...	६,१९	...	...	१५,००	...	...	१७,५०	...	...	१३,००	...
कार्यालयीन खर्च	...	१७,४५	...	...	९३,०५	...	...	६५,१४	...	...	१,००,००	...
भाडे, पट्टी व कर	...	२१,४२	...	...	१५,२५	...	...	१५,२५	...	...	१२,००	...
पुरवठा व सामग्री	...	२१,३३	...	...	५६,५०	...	...	३९,५५	...	...	४५,००	...
पेट्रोल तेल व वंगण	...	५०	...	...	१७,००	...	...	१७,००	...	...	१३,००	...
सहाय्यक अनुदाने	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
इतर खर्च (भूसंपादन)	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
व्यवसायिक व विशेष सेवा	...	९,१६	...	...	३७,००	...	...	२५,९०	...	...	३५,००	...
यंत्रसामग्री व साधन सामग्री	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण-(ब)	...	७,४२,३३	...	...	१३,५०,००	...	...	१०,०२,०६	...	...	१६,३४,००	...
(क) वित्त व्यवस्थेची साधने-												
मागणी क्रमांक-टी-७												
प्रधान शीर्ष-२२०३-तंत्र शिक्षण-												
एकूण-क-स्थूल	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
वजा-वसुली	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण-क-निव्वळ	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...

तक्ता क्र. २

(१) २०१७-२०१८ या वर्षातील जनजाती क्षेत्र विभागातील शासकीय तांत्रिक विद्यालय केंद्र, त्यांची प्रवेशक्षमता व दिलेले प्रवेश दाखविणारा तक्ता

(रुपये हजारात)

अनु- क्रमांक	शासकीय तांत्रिक विद्यालयाचे नाव	वर्ष	विद्यार्थ्यांची वर्गवारी	प्रवेश क्षमता इयत्ता		पटावरील विद्यार्थ्यांची संख्या इयत्ता			उत्तीर्ण विद्यार्थी इ. १० वी	एकूण खर्च २०१९-२०२०			
				९ वी	१० वी	९ वी	१० वी	एकूण		आवर्ती	अनावर्ती	एकूण	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	
<b>जिल्हा ठाणे :</b>													
(१)	शासकीय तांत्रिक विद्यालय केंद्र, तलासरी	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	अजा.	१५	१५	...	...	...	...	...	...	...	
			अज.	८	८	१०३	७७	१८०	७७	...	...	...	
			विजा/भज.	१२	१२	...	...	...	...	...	...	...	
			इमा.	२३	२३	२	२	४	२	...	...	...	
			इतर	६२	६२	४	२	६	२	...	...	...	
			एकूण	१२०	१२०	१०९	८१	१९०	८१	३३८०	१००	३४८०	
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	अजा.	१५	१५	...	...	...	...	...	...	...	...
			अज.	८	८	१०८	१०३	२११	...	...	...	...	
			विजा/भज.	१२	१२	...	...	...	...	...	...	...	
			इमा.	२३	२३	२	२	४	...	...	...	...	
			इतर	६२	६२	३	४	७	...	...	...	...	
			एकूण	१२०	१२०	११३	१०९	२२२	...	२८९०	...	२८९०	
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)	अजा.	१५	१५	१५	१५	३०	...	...	...	...	
			अज.	८	८	८	८	१६	...	...	...	...	
			विजा/भज.	१२	१२	१२	१२	२४	...	...	...	...	
			इमा.	२३	२३	२३	२३	४६	...	...	...	...	
			इतर	६२	६२	६२	६२	१३४	...	...	...	...	
			एकूण	१२०	१२०	१२०	१२०	२४०	...	३५६०	...	३५६०	
<b>जिल्हा ठाणे :</b>													
(२)	शासकीय तांत्रिक विद्यालय केंद्र, मुरबाड.	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	अजा.	१६	१६	१५	१३	२८	...	२७१२	३०७	३०१९	
			अज.	८	८	५	४	९	...	...	...	...	
			विजा/भज.	१४	१४	३	३	६	...	...	...	...	
			इमा.	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
			इतर	८२	८२	१०९	८४	१९३	९७	...	...	...	
			एकूण	१२०	१२०	१३२	१०४	२३६	९७	२७१२	३०७	३०१९	



तक्ता क्र. २-(चालू)

१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	अजा. अज. विजा/भज. इमा. इतर	१६ ८ १४ ...	१६ ८ १४ ...	५ ४ १ १०४	१४ ५ ३ ८५	१९ ९ ४ १८९	...	...	...	...
			एकूण	१२०	१२०	१३२	१२५	१५७	११४	३९३०	१००	४०३०
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)	अजा. अज. विजा/भज. इमा. इतर	१६ ८ १४ ...	१६ ८ १४ ...	५ ४ ३ ९०	१४ ५ ३ ९२	१९ ९ ६ १८२	...	...	...	...
			एकूण	१२०	१२०	१२०	१२०	२४०	...	५००५	...	५००५
(३)	जिल्हा नाशिक : शासकीय तांत्रिक विद्यालय केंद्र, इगतपुरी.	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	अजा. अज. विजा/भज. इमा. इतर	५ ९० ४ ...	५ ९० ४ ...	२ ८ २८ ...	...	२ ८ २८ ...	...	...	...	...
			एकूण	१२०	१२०	३८	...	३८	...	५२४८	२५५	५५०३
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	अजा. अज. विजा/भज. इमा. इतर	५ ९० ४ ...	५ ९० ४ ...	...	...	...	...	...	...	...
			एकूण	१२०	१२०	३९	...	३९	...	२३४९	१०३	२४५२
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)	अजा. अज. विजा/भज. इमा. इतर	५ ९० ४ ...	५ ९० ४ ...	५ ९० ४ ...	...	५ १२९ ४ ...	...	...	...	...
			एकूण	१२०	१२०	१२०	३९	१५९	...	...	...	...

तक्ता क्र. २-(चालू)

१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३
<b>जिल्हा नंदुरबार :</b>												
(४)	शासकीय तांत्रिक विद्यालय केंद्र, नंदुरबार.	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	अजा. अज. विजा/भज. इमा. इतर	३२ ५३ १० ... १४५	३२ ५३ १० ... १४५	१५ ४२ १४ ... ७९	१२ २९ १५ ... ४६	२७ ७१ २९ ... १२५	...	...	...	...
एकूण				२४०	२४०	१५०	१०२	२५२	१०२	४०९	२००	६०९
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	अजा. अज. विजा/भज. इमा. इतर	३२ ५३ १० ... १४५	३२ ५३ १० ... १४५	५ ४४ २५ ... ५६	६ १२ ८ ... ४४	११ ५६ ३३ ... १००	...	...	...	...
एकूण				२४०	२४०	१३०	७०	२००	७०	८०९	४००	१२०९
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)	अजा. अज. विजा/भज. इमा. इतर	३२ ५३ १० ... १४५	३२ ५३ १० ... १४५	१० २२ ९ ... ४९	५ ४४ २५ ... ५६	१५ ६६ ३४ ... १०५	...	...	...	...
एकूण				२४०	२४०	९०	१३०	२२०	१३० (अपिअर्ड)	८७१	४५८	१३२९
<b>जिल्हा नंदुरबार :</b>												
(५)	शासकीय तांत्रिक विद्यालय केंद्र, तळोदे.	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	अजा. अज. विजा/भज. इमा. इतर	६ ६२ ३ ... ४९	११ ५६ ३ ... ५०	६ ६२ ३ ... ७३	११ ५१ १ ... ४९	१७ ११३ ४ ... १२२	...	...	...	...
एकूण				१२०	१२०	१४४	११२	२५६	११२	३८६०	...	३८६०

तक्ता क्र. २-(चालू)

१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	अजा. अज. विजा/भज. इमा. इतर	७ ७१ ३ ... ३९	४ ५७ १ ... ५८	७ ७१ ३ ... ४४	४ ५७ १ ... ६६	११ १२८ ४ ... ११०	...	...	...	...
			एकूण	१२०	१२०	१२५	१२८	२५३	१२८	४३२६	...	४३२६
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)	अजा. अज. विजा/भज. इमा. इतर	५ ७५ ३ ... ३७	४ ६० २ ... ५४	७ ७५ ३ ... ५०	४ ६० २ ... ७०	११ १३५ ५ ... १२०	या वर्षीची परिक्षा होणे बाकी आहे	...	...	...
			एकूण	१२०	१२०	१३५	१३६	२७१	...	४५००	...	४५००
<b>जिल्हा यवतमाळ :</b>												
(६)	शासकीय तांत्रिक विद्यालय केंद्र, पांढरकवडा.	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	अजा. अज. विजा/भज. इमा. इतर	४७ ५१ ४० ... २२२	४७ ५१ ४० ... २२२	३ ४ १६ २३ ५	७ ७ २० २१ ४	१० ११ ३६ ४४ ९	७ ७ २० २१ ४	...	...	...
			एकूण	३६०	३६०	५१	५९	११०	५९	३८३९	...	३८३९
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	अजा. अज. विजा/भज. इमा. इतर	४७ ५१ ४० ... २२२	४७ ५१ ४० ... २२२	८ ९ २५ २३ ३१	३ ४ १६ २३ ५	११ १३ ४१ ४६ ३६	...	...	...	...
			एकूण	३६०	३६०	९६	५१	१४७	...	३९२७	...	३९२७
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)	अजा. अज. विजा/भज. इमा. इतर	४७ ५१ ४० ... २२२	४७ ५१ ४० ... २२२	७ ८ २२ २५ २५	३ ५ २० २० ७	१० १३ ४२ ४५ ३२	...	...	...	...
			एकूण	३६०	३६०	८७	५५	१४२	...	४२३६	...	४२३६

तक्ता क्र. २-(चालू)

१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३
<b>जिल्हा नागपूर</b>												
(७)	शासकीय तंत्र माध्यमिक शाळा केंद्र, देवलापार.	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	अजा. अज. विजा/भज. इमा. इतर	८ ७१ १४ ... २७	११ ६८ ९ ... ३६	८ ७१ १४ ... २७	११ ... ९ ... ३६	१९ ७१ २३ ... ७३	...	...	...	...
			एकूण	१२०	१२०	१२०	५६	१७६	१२३	२८१६	१२२	२९३८
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	अजा. अज. विजा/भज. इमा. इतर	१८ ६१ ९ ... ३२	९ ६५ १७ ... २६	१८ ६१ ९ ... ३२	९ ६५ १७ ... २६	२७ १२६ २६ ... ५८	...	...	...	...
			एकूण	१२०	११७	१२०	११७	२३७	११७	३०९७	१३४	३२३२
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)	अजा. अज. विजा/भज. इमा. इतर	१० ७१ १२ ... २७	१८ ६१ ९ ... ३२	१० ७१ १२ ... २७	१८ ६१ ९ ... ३२	२८ १३२ २१ ... ५९	...	...	...	...
			एकूण	१२०	१२०	१२०	१२०	२४०	१२०	३४०७	१४८	३५५५
<b>जिल्हा गडचिरोली :</b>												
(८)	शासकीय तंत्र माध्यमिक शाळा केंद्र, आरमोरी.	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	अजा. अज. विजा/भज. इमा. विमाप्र. (SBC) इतर	१६ ८ १३ २३ २ ५८	१६ ८ १३ २३ २ ५८	२५ ३० २८ ७० ४ ७	२० १४ १४ ५० १ २	४५ ४४ ४२ १२० ५ ९	२० १४ १४ ५० १ २	...	...	...
			एकूण	१२०	१२०	१६४	१०१	२६५	१०१	५५११	१००	५६११
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	अजा. अज. विजा/भज. इमा. विमाप्र. (SBC) इतर	१६ ८ १३ २३ २ ५८	१६ ८ १३ २३ २ ५८	२४ २० २५ ३३ ४ ५	२० २५ ४५ ६० ४ ७	४४ ४५ ४५ ९३ ७ १२	२० २५ २५ ६० ४ ७	...	...	...
			एकूण	१२०	१२०	१०५	१४१	२४६	१४१	६०००	१५०	६१५०

तक्ता क्र. २-(चालू)

१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)	अजा. अज. विजा/भज. इमा. विमाप्र. (SBC) इतर	१६ ८ १३ २३ २ ५८	१६ ८ १३ २३ २ ५८	१६ ८ १३ २५ ८ ५०	२४ २० २० ३३ ३ ५	४० २८ ३३ ५८ ११ ५५	१६ ८ १३ २५ ८ ५०	...	...	...
			एकूण	१२०	१२०	१२०	१०५	२२५	१२०	६३००	१५०	६४५०
(९)	जिल्हा गडचिरोली : शासकीय तंत्र माध्यमिक शाळा केंद्र, गडचिरोली.	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	अजा. अज. विजा/भज. इमा. विमाप्र. (SBC) इतर	१६ ८ १३ २३ २ ५८	१६ ८ १३ २३ २ ५८	२२ १४ ८ ३८ ३ ...	१० ७ २ १० १ १	३२ २१ १० ४८ ४ १	९ ६ २ १० १ १	...	...	...
			एकूण	१२०	१२०	८५	३१	११६	२९	२८३८	१५०	२९८८
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	अजा. अज. विजा/भज. इमा. विमाप्र. (SBC) इतर	१६ ८ १३ २३ २ ५८	१६ ८ १३ २३ २ ५८	१६ ८ १३ ...	२२ १३ ८ ३७ ३ ...	३८ २१ २१ ३७ ५ ४०	२२ १३ ८ ३७ ३ ...	...	...	...
			एकूण	१२०	१२०	७९	८३	१६२	८३	३१००	१५०	३२५०
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)	अजा. अज. विजा/भज. इमा. विमाप्र. (SBC) इतर	१६ ८ १३ २३ २ ५८	१६ ८ १३ २३ २ ५८	१६ ८ १३ ...	१६ ८ १३ ...	३२ १६ २६ २३ ४ ९८	...	...	...	...
			एकूण	१२०	१२०	१२०	७९	१९९	...	३४००	१५०	३५५०

तक्ता क्र. २-(चालू)

१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३
<b>जिल्हा गडचिरोली :</b>												
(१०)	शासकीय तंत्र माध्यमिक शाळा केंद्र, कुरखेडा.	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	अजा. अज. विजा/भज. इमा. विमाप्र. (SBC) इतर	१६ ८ १३ २३ २ ५८	१६ ८ १३ २३ २ ५८	३२ ४७ १० ५० ४ ५	२३ ४४ ९ ४७ ... ७	५५ ९१ १९ ९७ ४ १२	२२ ४२ ९ ४४ ... ७	...	...	...
			एकूण	१२०	१२०	१४८	१३०	२७८	१२४	३७०५	१००	३८०५
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	अजा. अज. विजा/भज. इमा. विमाप्र. (SBC) इतर	१६ ८ १३ २३ २ ५८	१६ ८ १३ २३ २ ५८	३० ४० १० ३५ २ १२	३२ ४७ १० ५० ... ९	६२ ८७ २० ८५ २ २१	३२ ४७ १० ५० ... ९	...	...	...
			एकूण	१२०	१२०	१२९	१४८	२७७	१४८	४०००	१५०	४१५०
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)	अजा. अज. विजा/भज. इमा. विमाप्र. (SBC) इतर	१६ ८ १३ २३ २ ५८	१६ ८ १३ २३ २ ५८	३३ ५० १० ४२ २ १२	३० ४० १० ३५ २ १२	६३ ९० २० ७७ ४ २४	३० ४० १० ३५ २ १२	...	...	...
			एकूण	१२०	१२०	१४९	१२९	२७८	१२९	४५००	१५०	४६५०
<b>जिल्हा चंद्रपूर :</b>												
(११)	शासकीय तंत्र माध्यमिक शाळा केंद्र, चिमूर.	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	अजा. अज. विजा/भज. इमा. इतर	१७ ९ ३ ... ९०	१७ ९ ३ ... ९१	२२ २१ २२ ... ७१	२१ २३ ८ ... ५९	४३ ४४ ३० ... १३०	२५ २४ ८ ... ४९	...	...	...
			एकूण	११९	१२०	१३६	१११	२४७	१०६	२.६९	१.००	३.६९

तक्ता क्र. २-(चालू)

१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३
		२०२०-२०२१	अजा.	१७	१७	...	२१	२१	२१	...	...	...
		(अपेक्षित)	अज.	९	९	...	२१	२१	२१	...	...	...
			विजा/भज.	३	३	...	२२	२२	२२	४.००	०.५०	४.५०
			इमा.	...	...	...	...	...	...	...	...	...
			इतर	९१	९१	...	७१	७१	७१	...	...	...
			एकूण	१२०	१२०	...	१३५	१३५	१३५	४.००	०.५०	४.५०
		२०२१-२०२२	अजा.	१७	१७	१७	...	...	...	...	...	...
		(अंदाजे)	अज.	९	९	९	...	...	...	...	...	...
			विजा/भज.	३	३	३	...	...	...	४.००	०.५०	४.५०
			इमा.	...	...	...	...	...	...	...	...	...
			इतर	९१	९१	९१	...	...	...	...	...	...
			एकूण	१२०	१२०	१२०	...	...	...	४.००	०.५०	४.५०
(१२)	जिल्हा चंद्रपूर : शासकीय तंत्र माध्यमिक शाळा केंद्र, राजुरा.	२०१९-२०२०	अजा.	१७	१७	...	३०	३०	३०	...	...	...
		(प्रत्यक्ष)	अज.	९	९	...	१३	१३	१३	...	...	...
			विजा/भज.	३	३	...	११	११	११	५.८९	२.००	७.८९
			इमा.	...	...	...	...	...	...	...	...	...
			इतर	९१	९१	...	४८	४८	४८	...	...	...
			एकूण	१२०	१२०	...	१०२	१०२	१०२	५.८९	२.००	७.८९
		२०२०-२०२१	अजा.	१७	१७	...	३०	३०	३०	...	...	...
		(अपेक्षित)	अज.	९	९	...	१३	१३	१३	...	...	...
			विजा/भज.	३	३	...	११	११	११	६.६३	०.७५	७.३८
			इमा.	...	...	...	...	...	...	...	...	...
			इतर	९१	९१	...	४८	४८	४८	...	...	...
			एकूण	१२०	१२०	...	१०२	१०२	१०२	६.६३	०.७५	७.३८
		२०२१-२०२२	अजा.	१७	१७	...	...	...	...	...	...	...
		(अंदाजे)	अज.	९	९	...	...	...	...	...	...	...
			विजा/भज.	३	३	...	...	...	...	६.००	०.७५	६.७५
			इमा.	...	...	...	...	...	...	...	...	...
			इतर	९१	९१	...	...	...	...	...	...	...
			एकूण	१२०	१२०	...	...	...	...	६.००	०.७५	६.७५

तक्ता क्र. २-(चालू)

१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३
<b>जिल्हा अमरावती :</b>												
(१३)	शासकीय तांत्रिक विद्यालय केंद्र, धारणी.	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	अजा. अज. विजा/भज. इमा. इतर	१२ १८ १२ ... ७८	१२ १८ १२ ... ७८	३५ ९ १५ ... ३१	३६ ७ १७ ... ३१	७१ १६ ३२ ... ६१	३६ ७ १७ ... ३१	...	...	...
			एकूण	१२०	१२०	९०	९१	१८०	९१	०.२०	१३.४८	१३.६८
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	अजा. अज. विजा/भज. इमा. इतर	१२ १८ १२ ... ७८	१२ १८ १२ ... ७८	२० १४ १७ ... ३०	१८ १४ ७ ... २५	३८ २८ २४ ... ५५	९८ १४ ७ ... २५	...	...	...
			एकूण	१२०	१२०	८१	६४	१४५	१४४	०.३०	१४००	१४३०
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)	अजा. अज. विजा/भज. इमा. इतर	१२ १८ १२ ... ७८	१२ १८ १२ ... ७८	१२ १८ १२ ... ७८	१२ १८ १२ ... ७८	२४ ३६ २४ ... १५६	१२ १८ १२ ... ७८	...	...	...
			एकूण	१२०	१२०	१२०	१२०	२४०	१२०	०.३०	१५००	१५३०
<b>जिल्हा पुणे :</b>												
(१४)	शासकीय तांत्रिक विद्यालय केंद्र, घोडेगाव.	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	अजा. अज. विजा/भज. इमा. इतर	४ ९० ३ ... २३	४ ९० ३ ... २३	२ १८ १ ... ६	३ १७ ३ ... ५८	५ ३५ ४ ... १२६	५ ३५ ४ ... १२६	...	...	...
			एकूण	१२०	१२०	८९	८१	१७०	१७०	४०५६६	...	४०५६६



तक्ता क्र. २-(चालू)

१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	अजा. अज. विजा/भज. इमा. इतर	... ... ... ... ...	... ... ... ... ...	... १५ ५ ... ६५	३ १५ १ ... ६७	३ ३० ६ ... १३२	३ ३० ६ ... १३२	... ... ... ... ...	... ... ... ... ...	... ... ... ... ...
			एकूण	१२०	१२०	८५	८६	१७१	१७१	४२२६१	...	४२२६१
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)	अजा. अज. विजा/भज. इमा. इतर	... ... ... ... ...	... ... ... ... ...	९ १० ४ ... ३२	३ १२ ८ ... ५१	१२ २२ १२ ... ८३	... ... ... ... ...	... ... ... ... ...	... ... ... ... ...	... ... ... ... ...
			एकूण	१२०	१२०	५५	७४	१२९	...	६३०००	...	६३०००
	<b>अमरावती विभाग :</b>											
(१५)	शासकीय तांत्रिक विद्यालय केंद्र, सदोबा सावली	२०१९-२०२० (प्रत्यक्ष)	अजा. अज. विजा/भज. इमा. इतर	४७ ५१ ४० ... २२२	४७ ५१ ४० ... २२२	२३ १८ १६ २३ २०	१७ १७ ४७ १२ १०	४० ३५ ६३ ३५ ३०	१७ १७ ४७ १२ १०	... ... ... ... ...	... ... ... ... ...	... ... ... ... ...
			एकूण	३६०	३६०	१००	१०३	२०३	१०३	...	...	...
		२०२०-२०२१ (अपेक्षित)	अजा. अज. विजा/भज. इमा. इतर	४७ ५१ ४० ... २२२	४७ ५१ ४० ... २२२	२३ १८ १६ २३ २०	२३ १८ १६ २३ २०	२३ १८ १६ २३ २०	... ... ... ... ...	... ... ... ... ...	... ... ... ... ...	... ... ... ... ...
			एकूण	३६०	३६०	१००	१००	१००	...	...	...	...
		२०२१-२०२२ (अंदाजे)	अजा. अज. विजा/भज. इमा. इतर	४७ ५१ ४० ... २२२	४७ ५१ ४० ... २२२	२३ १८ १६ २३ २०	१७ १७ ४७ १२ १०	४० ३५ ६३ ३५ ३०	... ... ... ... ...	... ... ... ... ...	... ... ... ... ...	... ... ... ... ...
			एकूण	३६०	३६०	१००	१०३	२०३	...	...	...	...

## शिल्प कारागीर प्रशिक्षण योजना

### (एक) प्रस्तावनात्मक :-

जनजाती क्षेत्रातील विद्यार्थ्यांना शिल्प कारागीर प्रशिक्षण देण्याच्या अनुषंगाने शासनाने एकूण ६१ औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था जनजाती क्षेत्रात सुरु केल्या आहेत.

शिल्प कारागीर प्रशिक्षण योजनेअंतर्गत राज्यात जनजाती क्षेत्रात असलेल्या ६१ औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांमधून देण्यात येणा-या प्रशिक्षणाची मुख्य उद्दिष्टे खालीलप्रमाणे आहेत :-

१. माध्यमिक पातळीपर्यंत (शालांत परीक्षा उत्तीर्ण किंवा अनुत्तीर्ण) शिक्षण घेतलेल्या युवकांना योग्य व्यावसायिक प्रशिक्षण देऊन त्यांच्यामध्ये रोजगार मिळविण्याची वा स्वयंरोजगार करण्याची क्षमता निर्माण करून बेरोजगारीचे प्रमाण कमी करणे.

२. औद्योगिक कारखान्यांना निरनिराळ्या व्यवसायातून लागणा-या कुशल कारागीरांचा सतत पुरवठा करून औद्योगिकीकरणास चालना देणे; आणि

३. पध्दतशीर व्यावसायिक प्रशिक्षण देऊन उत्पादनाची गती व दर्जा वाढविणे.

औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांमध्ये व्यवसाय पाठ्यक्रम शिकविले जातात व व्यवसाय प्रशिक्षणाचा कालावधी व्यवसाय अभ्यासक्रमाच्या स्वरूपावर अवलंबून असून तो एक किंवा दोन वर्षे कालावधीचा असतो. राष्ट्रीय व्यावसायिक प्रशिक्षण परिषदेतर्फे या संस्थांतील व्यवसायांच्या अखिल भारतीय स्तरावर परीक्षा घेतल्या जातात व उत्तीर्ण प्रशिक्षणाथ्यांना प्रमाणपत्र प्रदान केली जातात.

### योजनेची सद्यःस्थिती :-

- आदिवासी उपयोजनेंतर्गत ६१ शासकीय औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था कार्यरत असून त्यांची एकूण प्रवेश क्षमता १७,१३० आहे.
- आदिवासी व्यवसाय शिक्षणाचे सार्वत्रिकरण योजनेंतर्गत अनुसूचित जमातीच्या प्रशिक्षणाथ्यांकरिता खालीलप्रमाणे योजना सुरु करण्यात आल्या आहेत.

(अ) **निवासी आश्रमशाळेचे रुपांतर निवासी औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांमध्ये करणे** :-आदिवासी उपयोजनांतर्गत व्यवसाय शिक्षणाचे सार्वत्रिकरण करणे या योजनेअंतर्गत २८ आश्रमशाळांचे रुपांतर निवासी व्यवसाय प्रशिक्षण आश्रमशाळेत (आय.टी.आय.) मध्ये करण्यात आलेले असून त्यापैकी १४ आश्रमशाळा वर्ष २००५-२००६ मध्ये, वर्ष २००६-२००७ मध्ये ८ आश्रमशाळा व वर्ष २००८-२००९ मध्ये ६ आश्रमशाळांचे रुपांतर करून आश्रम औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था सुरु करण्यात आलेल्या आहेत.

(ब) **कमी मागणीऐवजी जादा मागणीचे व्यवसाय सुरु करणे** :-नवीन आधुनिक तंत्रज्ञान व आधुनिक यंत्रसामुग्रीचा वापर औद्योगिक आस्थापनेत होत असल्यामुळे सध्या सुरु असलेल्या पारंपरिक कौशल्याची कमी मागणी आहे त्यामुळे औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांमध्ये कमी मागणीऐवजी जादा मागणीचे व्यवसाय सुरु करणे आवश्यक असते.

१. वर्ष २००४-२००५ मध्ये १७ व्यवसाय कमी मागणी ऐवजी जादा मागणीचे व्यवसाय सुरु करण्यात आले आहेत.

२. वर्ष २००५-२००६ मध्ये ११८ व्यवसाय कमी मागणी ऐवजी जादा मागणीचे व्यवसाय सुरु करण्यात आले आहेत.

(क) **नवीन अधिकचे व्यवसाय आदिवासी औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांमध्ये सुरु करणे** :-अनुसूचित जमातीच्या उमेदवारांना नवीन व आधुनिक तंत्रज्ञान प्राप्त होण्यासाठी व त्याद्वारे रोजगारांच्या संधी उपलब्ध होतील यासाठी सुरु असलेल्या आदिवासी औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांमध्ये नवीन अधिकचे व्यवसाय सुरु करणे.

१. वर्ष २००४-२००५ मध्ये १३ आदिवासी औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांमध्ये १८ नवीन व्यवसाय सुरु करण्यात आले आहेत.

२. वर्ष २००५-२००६ मध्ये १४ आदिवासी औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांमध्ये १४ नवीन व्यवसाय सुरु करण्यात आले आहेत.

(ड) **आदिवासी महिलांचे सक्षमीकरण करणे** :-

१. औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था, नंदूरबार व गडचिरोली यामध्ये प्रत्येकी ६ व्यवसाय अनुसूचित जमातीच्या महिलांकरिता सुरु करण्यात आलेले आहेत.

२. ५ महिलांच्या औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांमध्ये ९ व्यवसाय अभ्यासक्रम दुस-या पाळीमध्ये व १८ नवीन व्यवसाय अभ्यासक्रम अनुसूचित जमातीच्या महिलांसाठी सुरु करण्यात आलेले आहेत.

३. आदिवासी २२ व १३ औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांमध्ये अनुक्रमे एक व्यवसाय व दोन व्यवसाय अनुसूचित जमातीच्या महिलांकरिता सुरु करण्यात आलेले आहेत.

### आदिवासी व्यवसाय शिक्षणाचे सार्वत्रिकरण योजनेंतर्गत अनुसूचित जमातीच्या प्रशिक्षणाथ्यांना देण्यात येणा-या विशेष सुविधा—

(१) आदिवासी विभागाने विहित केलेल्या नियमांना अनुसरून वसतिगृहात राहणा-या व वसतिगृहाबाहेर राहणा-या प्रशिक्षणाथ्यांना दरमहा अनुक्रमे रु. ६०० व रु. ५०० प्रतिमाह निर्वाह भत्ता देण्यात येतो.

(२) आदिवासी प्रशिक्षणाथ्यांना ५६ आदिवासी उपयोजनेंतर्गत सुरु करण्यात आलेल्या संस्थांमध्ये मुले व मुलींकरिता स्वतंत्र वसतिगृहाची सोय करण्यात आली आहे.

“औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांसाठीची आर्थिक तरतूद आदिवासी विकास विभाग यांचेकडून तर काही प्रमाणात शिक्षण व सेवायोजन विभागाकडून करण्यात येते. वर्ष २०१९-२०२० मध्ये ज्या ६१ औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांना आदिवासी विकास विभागाकडून आर्थिक तरतूद करण्यात आलेली होती त्यांच्या प्रवेश क्षमतेचा तपशील सोबतच्या प्रपत्र १ मध्ये दर्शविला आहे.” व निवासी आश्रम औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांच्या प्रवेश क्षमतेचा तपशील प्रपत्र २ मध्ये दर्शविलेला आहे.

प्रपत्र-१

शासकीय आदिवासी औ. प्र. संस्थांमधील व्यवसाय निहाय प्रवेश क्षमतेबाबतची माहिती २०१९-२०

अनु- क्रमांक	व्यवसायाचे नाव	ठाणे		पालघर							रायगड		पुणे		नाशिक							धुळे					
		शहापूर		मुर्- बाड	एकूण	पाल- घर	वाण- गाव	जव्हार	वाडा	तला- सरी	मोखाडा	विक्र- मगड	एकूण	कर्जत	एकूण	माणिक- डोह	एकूण	दिंडोरी	कळ- वण	पेट	सुर- गाणा	इगत- पूरी	सटाणा	त्रिबंके- श्वर	देवळा	शिर- पूर	पिंपळ- नेर
		१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१					
१.	सुतारकाम	...	...	...	...	२४	...	...	२४	...	...	४८	...	...	...	...	२४	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
२.	संधाता	४०	४०	८०	...	४०	४०	४०	४०	२०	२०	२००	४०	४०	२०	२०	४०	४०	४०	४०	४०	२०	...	२०	...	२०	...
३.	नळ कारागीर	...	...	...	...	२४	...	...	२४	...	...	४८	४८	४८	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
४.	पत्रे कारागीर	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	४०	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
५.	प्लास्टिक प्रोसेसिंग ऑपरेटर	...	...	...	...	४०	...	...	...	...	...	४०	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
६.	पंप ऑपरेटर-कम-मेकॅनिक	२०	...	२०	२०	...	...	...	...	...	...	२०	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
७.	इंटेरिअर डेकोरेशन अँड डिझायनिंग.	...	...	...	...	२४	...	...	...	...	...	२४	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
८.	मेकॅ.ऑटो इले. अँड इलेक्ट्रॉनिक्स.	...	२०	२०	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	२०	...	...	...	...	...	...	...	...
९.	सुईंग टेक्नॉलॉजी	...	२०	२०	...	२०	२०	२०	४०	२०	२०	१४०	४०	४०	...	...	...	२०	२०	२०	...	२०	...	...	...	...	...
१०.	ड्रेस मेकींग	२०	२०	४०	२०	...	२०	...	...	२०	...	६०	...	...	२०	२०	...	...	२०	...	२०	२०	...	२०	२०	२०	२०
११.	बेसिक कॉस्मेटोलॉजी	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
१२.	फॅशन डिझाईन अँड टेक्नॉलॉजी.	२०	...	२०	...	...	...	२०	...	...	...	२०	४०	४०	...	...	...	२०	...	...	...	२०	२०	...	...	...	...
१३.	कॉम्प्युटर ऑपरेटर-कम-प्रोग्रामिंग असिस्टंट.	४८	...	४८	२४	४८	...	...	४८	...	२४	१४४	...	...	२४	२४	४८	२४	४८	...	४८	४८	२४	२४	२४	२४	...
१४.	तारतंत्री	...	...	...	...	२०	२०	...	२०	२०	...	८०	...	...	२०	२०	२०	२०	२०	...	...	२०	...	...	...	...	...
१५.	रंगारी (जनरल)	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	४०	४०	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
१६.	वीजतंत्री	२०	२०	४०	२०	२०	४०	२०	२०	...	...	१२०	४०	४०	...	...	२०	२०	२०	२०	२०	२०	२०	२०	२०	२०	...
१७.	यंत्र कारागीर (घर्षक)	...	...	...	...	२०	...	...	...	...	...	२०	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
१८.	जोडारी	२०	...	२०	२०	२०	२०	...	२०	...	२०	१००	४०	४०	...	...	४०	२०	२०	२०	२०	२०	२०	२०	२०	२०	२०

प्रपत्र-१ (चालू)

	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	
१९. कातारी	२०	...	२०	...	४०	...	...	...	...	४०	...	...	२०	२०	२०	२०	...	...	...	...	...	...
२०. यंत्रकारागीर	२०	...	२०	...	४०	...	...	...	...	४०	...	...	४०	४०	२०	२०	...	...	...	...	२०	...
२१. इन्फॉर्मेशन अँड कम्युनिके अँड टेक्नॉलॉजी अँड सिस्टीम मेंटेनन्स.	...	...	...	...	२४	...	...	...	...	२४	...	...	२४	२४	२४	...	...	...	...	...	...	२४
२२. मेकॅनिक कन्ड्युमर इलेक्ट्रॉनिक्स अप्लायन्स.	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
२३. विव्हींग टेक्निशियन	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
२४. टेक्सटाईल वेट प्रोसेसिंग टेक्निशियन.	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
२५. टूल अँड डायमेकर (प्रेस टुल्स, जिग्स अँड फिक्चर).	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	२४	२४	...	...	...	...	...	...	...	...	...
२६. टूल अँड डायमेकर (डाईज अँड मोल्ड).	...	...	...	...	२४	...	...	...	...	२४	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
२७. मेकॅनिक मशीन टूल्स मेंटेनन्स.	...	...	...	...	२४	...	...	...	...	२४	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
२८. कम्प्युटर हार्डवेअर अँड नेटवर्क मेंटेनन्स.	...	...	...	...	...	२४	...	...	...	२४	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
२९. संधाता (GMAW & GTAW)...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	४०	४०	...	...	...	...	...	...	...	...	...
३०. स्पिनिंग टेक्नीशियन	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
३१. फुड प्रोडक्शन (जनरल)	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	४८	४८	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
३२. मेकॅनिक मोटार व्हेहिकल	२४	...	२४	...	२४	२४	...	...	...	२४	७२	...	...	२४	२४	४८	२४	२४	...	२४	२४	...
३३. मेकॅनिक ट्रॅक्टर	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
३४. बेकर अँड कन्फेक्शनर	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
३५. ड्राफ्ट्समन सिव्हिल	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...

प्रपत्र-१ (चालू)

	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१				
३६. फुड अँड बेव्हरेज सर्व्हिस असिस्टन्ट	...	...	...	...	...	...	...	...	...	४०	४०	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...			
३७. हाऊस किपर	...	...	...	...	...	...	...	...	...	४८	४८	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...			
३८. मेकॅनिक डिझेल	...	...	...	४८	४८	...	...	...	२४	१२०	...	...	४८	४८	४८	...	...	...	...	२४	...	...			
३९. प्रशितन व वातानुकूलित टेक्नीशियन	...	...	...	२४	२४	...	...	२४	...	...	७२	...	...	२४	...	...	...	...	...	...	२४	...			
४०. एस.सी.व्ही.टी. लघुलेखक (मराठी)	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...			
एकूण	२५२	१२०	३७२	१२८	५४८	२५६	१००	२६०	८०	१३२	१५०४	३८४	३८४	३४४	३४४	४४०	२५२	२३२	१००	१७२	२१२	१०४	१२८	१५६	६०

प्रपत्र-१ (चालू)

अनु- क्रमांक	व्यवसायाचे नाव	नंदूरबार					जळगाव अहमदनगर			नांदेड	अमरावती			यवतमाळ					नागपूर			
		नंदुर- बार	नवापूर	तळोदा	अक्कल- कुवा	शहादा	अक्राणी	यावल	चोपडा	राजूर	एकूण	किन- वट	एकूण	चिखल- दरा	धारणी	पांढर- कवडा	आर्णी	राळेगाव	मारेगाव	कळंब	एकूण	पार- शिवनी
		२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१		३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९		
१.	सुतारकाम	२४	...	...	...	...	२४	...	...	...	७२	...	...	...	...	...	...	...	...	...	२४	
२.	संधाता	४०	४०	२०	४०	४०	...	...	४०	२०	६००	४०	४०	४०	४०	४०	४०	४०	...	२४०	४०	
३.	नळ कारागीर	...	...	...	...	...	...	...	...	२४	२४	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
४.	पत्रे कारागीर	...	४०	...	...	...	...	...	...	...	८०	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
५.	प्लास्टिक प्रोसेसिंग ऑपरेटर	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
६.	पंप ऑपरेटर-कम-मेकॅनिक	...	...	२०	...	...	...	...	...	...	२०	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
७.	इंटेरिअर डेकोरेशन अॅन्ड डिझायनिंग.	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
८.	मेकॅ.ऑटो इले. अॅन्ड इलेक्ट्रॉनिक्स.	...	...	...	...	...	...	...	४०	...	६०	...	...	...	२०	...	...	...	...	२०	...	
९.	सुईंग टेक्नॉलॉजी	...	२०	...	२०	...	२०	...	४०	२०	२००	२०	२०	२०	२०	...	२०	२०	...	१००	२०	
१०.	ड्रेस मेकींग	२०	२०	२०	...	४०	...	२०	४०	२०	३००	२०	२०	२०	...	२०	२०	...	४०	१००	२०	
११.	बेसिक कॉस्मेटोलॉजी	...	२४	...	...	...	...	...	...	...	२४	...	...	...	२४	२४	२४	२४	२४	२४	१२०	...
१२.	फॅशन डिझाईन अॅन्ड टेक्नॉलॉजी.	२०	२०	...	...	...	...	...	...	...	१००	...	...	...	२०	...	...	...	...	२०	...	
१३.	कॉम्प्युटर ऑपरेटर-कम-प्रोग्रामिंग असिस्टंट.	७२	२४	२४	...	२४	...	२४	...	...	४५६	२४	२४	४८	४८	...	...	४८	२४	...	१६८	...
१४.	तारतंत्री	२०	२०	...	...	...	...	२०	...	...	१४०	२०	२०	२०	२०	...	...	...	...	...	६०	...
१५.	रंगारी (जनरल)	२०	...	...	...	...	...	...	...	...	२०	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
१६.	वीजतंत्री	२०	२०	...	२०	२०	...	...	२०	२०	३००	२०	२०	२०	...	...	२०	२०	२०	२०	१००	२०
१७.	यंत्र कारागीर (घर्षक)	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
१८.	जोडारी	४०	२०	...	२०	२०	...	...	...	२०	३४०	२०	२०	२०	२०	...	२०	२०	२०	२०	१२०	...

प्रपत्र-१ (चालू)

	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९
१९. कातारी	४०	२०	...	...	...	...	...	...	१००	...	...	...	...	...	...	...	...	...
२०. यंत्रकारागीर	२०	२०	...	...	...	...	...	...	१००	...	...	...	...	...	...	...	...	...
२१. इन्फॉर्मेशन अँड कम्युनिके अँड टेक्नॉलॉजी अँड सिस्टीम मेंटेनन्स.	२४	...	...	...	...	...	...	...	७२	...	...	२४	२४	...	...	...	२४	७२
२२. मेकॅनिक कन्ड्युमर इलेक्ट्रॉनिक्स.	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	२४	...	...	२४
२३. विह्दींग टेक्निशियन	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	२४	...	...	...	...	२४
२४. टेक्सटाईल वेट प्रोसेसिंग टेक्निशियन.	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	२०	...	...	...	...	२०
२५. टूल अँड डायमेकर (प्रेस टुल्स, जिग्स अँड फिक्चर).	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
२६. टूल अँड डायमेकर (डाईज अँड मोल्ड).	२४	...	...	...	...	...	...	...	२४	...	...	...	...	...	...	...	...	...
२७. मेकॅनिक मशीन टूल्स मेंटेनन्स.	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
२८. कम्प्युटर हार्डवेअर अँड नेटवर्क मेंटेनन्स.	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
२९. संघाता (GMAW & GTAW)	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
३०. स्पिनिंग टेक्नीशियन	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	२०	...	...	...	...	२०
३१. फुड प्रोडक्शन (जनरल)	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
३२. मेकॅनिक मोटार व्हेहिकल	२४	२४	...	...	२४	...	...	...	२१६	२४	२४	२४	...	२४	...	२४	...	७२
३३. मेकॅनिक ट्रॅक्टर	४०	...	...	...	...	...	२०	...	६०	...	...	...	...	...	...	...	२०	२०
३४. बेकर अँड कन्फेक्शनर	...	...	२४	...	...	२४	...	...	४८	...	...	...	...	...	...	...	...	...
३५. झूपट्समन सिव्हिल	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...

प्रपत्र-१ (चालू)

	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९			
३६. फुड अँन्ड बेव्हरेज सर्व्हिस असिस्टन्ट	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...		
३७. हाऊस किपर	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...		
३८. मेकॅनिक डिझेल	४८	...	...	...	...	...	...	४८	...	१६८	२४	२४	४८	...	४८	...	...	...	९६		
३९. प्रशितन व वातानुकूलित टेक्नीशियन	२४	...	...	...	...	...	२४	...	...	९६	...	...	...	...	...	...	...	...	...		
४०. एस.सी.व्ही.टी. लघुलेखक (मराठी)	४०	...	...	...	...	...	...	...	...	४०	...	...	...	...	...	...	...	...	...		
एकूण	५८४	३१२	१०८	१००	१६८	६८	१०८	२२८	१२४	३६५६	२१२	२१२	२८४	१९६	३०४	१४८	२१६	१७२	१४८	१४६८	१२४



प्रपत्र-१ (चालू)

अनु- क्रमांक	व्यवसायाचे नाव	चंद्रपूर						गडचिरोली									गोंदिया					सर्व एकूण			
		राजुरा	जिवती	पोंभूर्णा	गोंड- पिपरी	चिमूर	कोर- पना	भद्रा- वती	गड- चिरोली	आला- पल्ली	देसाई- गंज	कोरची	कुर- खेडा	आर- मोरी	चामोशी	एटा- पल्ली	सिरोंचा	भामरा- गड	मुलचेरा	धानोरा	देवरी		अर्जुनी- मोरगाव	साले- कसा	एकूण
		४०	४१	४२	४३	४४	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	६१		
१.	सुतारकाम	...	...	...	...	२४	...	...	...	...	...	२४	...	...	...	२४	२४	२४	...	...	...	...	२४	१६८	२८८
२.	संधाता	४०	...	...	४०	४०	२०	...	४०	४०	४०	४०	...	४०	४०	४०	...	२०	...	...	४०	२०	४०	५८०	१७००
३.	नळ कारागीर	...	...	...	२४	...	...	२४	...	२४	२४	...	...	...	...	...	...	...	२४	...	...	...	...	१२०	२४०
४.	पत्रे कारागीर	...	...	...	...	...	...	...	२०	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	२०	१००
५.	प्लास्टिक प्रोसेसिंग ऑपरेटर	...	...	...	...	...	...	...	४०	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	४०	८०
६.	पंप ऑपरेटर-कम-मेकॅनिक	...	...	...	...	...	...	२०	...	...	...	२०	...	...	...	...	...	२०	...	...	...	...	...	६०	१२०
७.	इंटेरिअर डेकोरेशन अँड डिझायनिंग.	...	...	...	...	...	...	...	२४	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	२४	४८
८.	मेकॅ.ऑटो इले. अँड इलेक्ट्रॉनिक्स.	२०	...	...	...	...	...	...	२०	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	४०	१४०
९.	सुईंग टेक्नॉलॉजी	२०	२०	२०	२०	२०	२०	२०	४०	...	२०	४०	२०	२०	२०	२०	२०	२०	२०	२०	२०	२०	२०	४८०	१०००
१०.	ट्रेस मेकींग	...	...	...	२०	२०	२०	...	२०	२०	...	२०	२०	२०	२०	२०	२०	२०	...	२०	२०	२०	२०	३४०	८८०
११.	बेसिक कॉस्मेटोलॉजी	...	...	...	...	...	...	२४	४८	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	२४	...	...	९६	२४०
१२.	फॅशन डिझाईन अँड टेक्नॉलॉजी.	२०	...	...	...	...	...	...	२०	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	४०	२४०
१३.	कॉम्प्युटर ऑपरेटर-कम-प्रोग्रामिंग असिस्टंट.	...	२४	२४	...	...	...	...	४८	२४	२४	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	१४४	१००८
१४.	तारतंत्री	२०	...	२०	२०	२०	२०	...	२०	२०	२०	...	...	...	...	२०	२०	२०	२०	...	२०	...	२०	२८०	६००
१५.	रंगारी (जनरल)	...	...	...	...	...	...	...	...	...	२०	...	...	...	...	...	...	...	...	२०	...	...	...	४०	१००
१६.	बीजतंत्री	२०	२०	...	२०	...	...	...	२०	२०	२०	२०	२०	२०	...	...	...	...	२०	२०	...	२०	२८०	९००	
१७.	यंत्र कारागीर (घर्षक)	...	...	...	...	...	...	...	२०	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	२०	४०
१८.	जोडारी	२०	२०	२०	२०	२०	२०	...	२०	२०	२०	...	...	...	...	२०	२०	२०	२०	...	२०	...	२०	३००	९४०

प्रपत्र-१ (चालू)

	४०	४१	४२	४३	४४	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	६१			
१९. कातारी	२०	...	...	...	...	...	...	२०	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	४०	२२०
२०. यंत्रकारागीर	२०	...	...	...	...	...	...	२०	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	४०	२४०
२१. इन्फॉर्मेशन अॅन्ड कम्युनिके अॅन्ड टेक्नॉलॉजी अॅन्ड सिस्टीम मॅटेनन्स.	...	...	...	...	...	...	२४	...	२४	...	...	...	२४	२४	...	...	...	...	...	...	...	२४	१२०	३१२	
२२. मेकॅनिक कन्ड्युमर इलेक्ट्रॉनिक्स.	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	२४
२३. विव्हींग टेक्निशियन	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	२४
२४. टेक्सटाईल वेट प्रोसेसिंग टेक्निशियन.	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	२०
२५. टूल अॅण्ड डायग्नोसिस (प्रेस टूल्स, जिग्स अॅण्ड फिक्चर).	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	२४
२६. टूल अॅन्ड डायग्नोसिस (डाईज अॅन्ड मोल्ड).	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	४८
२७. मेकॅनिक मशीन टूल्स मॅटेनन्स.	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	२४
२८. कम्प्युटर हार्डवेअर अॅन्ड नेटवर्क मॅटेनन्स.	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	२४
२९. संघाता (GMAW & GTAW)...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	४०
३०. स्पिनिंग टेक्नीशियन	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	२०
३१. फुड प्रोडक्शन (जनरल)	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	४८
३२. मेकॅनिक मोटार व्हेहिकल	४८	...	...	२४	...	...	...	२४	२४	२४	...	...	...	...	...	...	...	...	...	२४	...	...	१८८	६००	
३३. मेकॅनिक ट्रॅक्टर	...	...	...	...	...	...	...	४०	२०	४०	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	१००	१८०	
३४. बेकर अॅण्ड कन्फेक्शनर	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	४८
३५. ड्राफ्ट्समन सिव्हिल	...	...	...	...	...	...	...	२४	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	२४	२४

प्रपत्र-१ (चालू)

	४०	४१	४२	४३	४४	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४	५५	५६	५७	५८	५९	६०	६१		
३६. फुड अँड बेव्हरेज सर्व्हिस असिस्टन्ट	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	४०
३७. हाऊस किपर	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	४८
३८. मेकॅनिक डिझेल	४८	...	...	४८	...	४८	...	४८	...	४८	...	४८	...	२४	...	...	...	...	४८	४८	४८	४८	५०४	९६०
३९. प्रशितन व वातानुकूलित टेक्नीशियन	...	२४	...	...	...	...	२४	२४	२४	...	...	...	२४	२४	...	...	...	...	...	...	२४	...	९६८	३३६
४०. एस.सी.व्ही.टी. लघुलेखक (मराठी)	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	४०
एकूण	३२०	१३२	८४	२३६	१४४	१४८	१३६	६२४	२८४	३०४	१६४	१५२	१४८	१७२	१४४	१०४	१२४	१०४	१५२	२३६	१३२	२३६	४४०४	१२३६८

प्रपत्र-२

शासकीय आदिवासी आश्रम औ. प्र. संस्थांमधील व्यवसाय निहाय प्रवेश क्षमतेबाबतची माहिती

अनु- क्रमांक	व्यवसायाचे नाव	ठाणे		पालघर			नाशिक				नंदुरबार			धुळे		जळगाव		अहमदनगर				
		शेणवे	एकूण	कारेगाव	डोंगारी	एकूण	बोरी- पाडा	अंबुपाडा	आसर- बारी	ननाशी	एकूण	मांडवी	शिरवे	एकूण	सुकापूर	नवापाडा	एकूण	जोंधन खेडा	एकूण	मवेशी	केळी- कोतूळ	एकूण
		१		२	३		४	५	६	७		८	९		१०	११		१२		१३	१४	
१.	कॉम्प्युटर ऑप. अँड प्रोग्रॅमिंग असिस्टंट	...	...	...	...	...	...	...	२४	२४	४८	...	२४	२४	...	२४	२४	...	...	२४	२४	४८
२.	ड्रेस मेकींग	२०	२०	...	...	...	२०	२०	...	...	४०	२०	...	२०	...	...	...	...	...	...	...	...
३.	विजतंत्री	...	...	...	...	...	...	...	...	२०	२०	...	...	...	२०	२०	४०	२०	२०	...	२०	२०
४.	फॅशन डिझाईन अँड टेक्नॉलॉजी	...	...	...	...	...	...	...	...	२०	२०	...	...	...	...	...	...	...	...	...	२०	२०
५.	जोडारी	...	...	...	...	...	२०	२०	...	...	४०	...	...	...	२०	...	२०	...	...	२०	...	२०
६.	मेकॅनिक मोटार व्हेहिकल	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	२४	२४	...	...	...	...	...	...	...	...
७.	एससीव्हीटी - कॅबिनेट फर्निचर मेकर.	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
८.	एससीव्हीटी - जनरल फिटर-कम-मेकॅनिक	...	...	...	२०	२०	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
९.	सुईंग टेक्नॉलॉजी	२०	२०	२०	...	२०	...	...	२०	...	२०	२०	४०	२०	२०	४०	२०	२०	...	...	...	...
१०.	संधाता	...	...	...	...	...	...	...	२०	...	२०	...	...	...	...	...	...	२०	२०	...	...	...
११.	तारतंत्री	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	२०	...	२०
	एकूण बेरीज	४०	४०	२०	२०	४०	४०	४०	६४	६४	२०८	४०	६८	१०८	६०	६४	१२४	६०	६०	६४	६४	१२८

प्रपत्र-२ (चालू)

अनु- क्रमांक	व्यवसायाचे नाव	नांदेड	हिंगोली		यवतमाळ		अमरावती		गडचिरोली				चंद्रपूर		गोंदिया		नागपूर						
		पाटोदा	एकूण	जाम- गव्हान	एकूण	आंतरगाव	हर्षी	एकूण	चिखली	सुसरदा	एकूण	रामगड	जांबीया	खमेन- चिरु	कोर्ची	एकूण	मंगी	देवाडा	एकूण	बिजेपार	एकूण	बेलदा	एकूण
		१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८								
१.	कॉम्प्युटर ऑप. अँड प्रोग्रॅमिंग असिस्टंट	...	...	२४	२४	...	...	...	...	...	...	...	...	२४	२४	२४	...	२४	...	...	...	...	
२.	ड्रेस मेकींग	...	...	...	...	...	...	२०	...	२०	२०	...	२०	...	४०	...	...	...	...	...	...	...	
३.	विजतंत्री	२०	२०	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	२०	२०	...	...	...	...	
४.	फॅशन डिझाईन अँड टेक्नॉलॉजी	...	...	२०	२०	...	...	...	...	...	...	...	...	२०	२०	२०	...	२०	...	...	...	...	
५.	जोडारी	२०	२०	...	...	२०	२०	४०	...	२०	२०	२०	२०	...	२०	६०	२०	२०	४०	...	...	२०	२०
६.	मेकॅनिक मोटार व्हेहिकल	२४	२४	...	...	...	२४	२४	...	२४	२४	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
७.	एससीव्हीटी – कॅबिनेट फर्निचर मेकर.	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	२४	...	...	२४	...	...	...	...	...	...	...	
८.	एससीव्हीटी – जनरल फिटर-कम-मेकॅनिक	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
९.	सुईंग टेक्नॉलॉजी	२०	२०	...	...	२०	२०	४०	...	२०	२०	...	२०	२०	...	४०	...	२०	२०	२०	२०	२०	२०
१०.	संधाता	...	...	...	...	...	...	...	२०	२०	...	...	...	...	...	...	२०	२०	...	...	...	...	
११.	तारतंत्री	...	...	२०	२०	...	२०	२०	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
	एकूण बेरीज	८४	८४	६४	६४	४०	८४	१२४	२०	८४	१०४	४०	६४	४०	६४	२०८	६४	८०	१४४	२०	२०	४०	४०

## सहकार, पणन व वस्त्रोद्योग विभाग

(सहकार)

समग्र कार्यक्रम :

आदिवासी सहकारी संस्थांना दिलेल्या अर्थसहाय्याचा आढावा—

आदिवासी सेवा सहकारी संस्थांची पुनर्रचना कार्यक्रमांतर्गत पुर्वीच्या आदिवासी सहकारी संस्था अवसायनात काढून महाराष्ट्र राज्यात एकूण ९३८ आदिवासी विविध कार्यकारी सहकारी संस्था स्थापन करण्यात आल्या आहेत. सदर संस्थांना व्यवस्थापकीय अनुदान, व्याज अनुदान, भाग भांडवल इ. विविध प्रकारचे अर्थसहाय्य तदर्थ स्वरूपात (अॅडव्हॉक बेसीसवर) सन १९९०-१९९१ पासून देण्यात आले आहे. आता शासनाचा आदिवासी विकास विभागाकडील शासन निर्णय क्रमांक आविम-१०९६/प्र.क्र.-९३/का-३, दि. ३१ मार्च १९९८ अन्वये आदिवासी विविध कार्यकारी संस्थांना अर्थसहाय्य देण्याच्या खालील योजनांना पुढीलप्रमाणे मंजुरी देण्यात आली आहे.

सन २०१९-२०२० ची आकडेवारी ही माहे मार्च २०२० अखेरची खर्चाची आकडेवारी आहे

(१) आदिवासी विविध कार्यकारी सहकारी संस्थांना भागभांडवली अंशदान :- आदिवासी विविध कार्यकारी सहकारी संस्थांच्या सभासदांना शेतीसाठी कर्ज वाटप, शेतीसाठी आवश्यक खते, बी-बियाने व इतर निविष्ठा पुरवठा, रास्त भाव दुकान चालविणे, दुग्धव्यवसाय, मत्स्यव्यवसाय इत्यादी व्यवसायासाठी कर्ज उभारणी करावी लागते. ही कर्ज उभारणी संस्थेच्या भागभांडवलाच्या पटीशी संबंधित असल्याने या संस्थांचा भागभांडवली पाया पक्का करण्यासाठी एकूण ९३८ संस्थांसाठी प्रती संस्था रु. ५०,००० याप्रमाणे भागभांडवली अंशदान देण्यात येते. या योजनेखाली खालीलप्रमाणे अर्थसहाय्य देण्यात येते.

(रक्कम रुपये लाखात)

२०१६-२०१७		२०१७-२०१८		२०१८-२०१९		२०१९-२०२०	
तरतूद	खर्च	तरतूद	खर्च	तरतूद	खर्च	तरतूद	खर्च
०.२०	...	...	...	...	...	...	...

(२) पुनर्रचित आदिवासी विविध कार्यकारी सहकारी संस्थांना व्यवस्थापकीय अनुदान :- या संस्थांचा आर्थिक पाया मजबूत नसल्याने सुरुवातीची काही वर्षे त्यांना कर्मचा-यांचे वेतन, कार्यालयीन खर्च, भाडे इत्यादींसाठी येणा-या खर्चाचा बोजा व सभासदांची सामाजिक, आर्थिक परिस्थिती लक्षात घेता तसेच या संस्थांचे सुरुवातीचे व्यवहार मर्यादित राहतात, हे लक्षात घेता प्रती संस्था रु. १०,००० प्रती वर्षी याप्रमाणे सन २००५-२००६ पर्यंत ९३८ संस्थांना देण्याची योजना आहे. या योजनेसाठी खालीलप्रमाणे अर्थसहाय्य देण्यात आलेले आहे.

(रक्कम रुपये लाखात)

२०१६-२०१७		२०१७-२०१८		२०१८-२०१९		२०१९-२०२०	
तरतूद	खर्च	तरतूद	खर्च	तरतूद	खर्च	तरतूद	खर्च
११.८०	११.८०	११.८०	११.८०	११.८०	११.८०	...	...

(३) पुनर्रचित आदिवासी विविध कार्यकारी सहकारी संस्थांना स्वस्त धान्य दुकानासाठी व्यवस्थापकीय अनुदान :- नवीन आदिवासी विविध कार्यकारी सहकारी संस्थांमार्फत चालविण्यात येणा-या स्वस्त धान्य दुकानांना येणारा तोटा भरून काढण्यासाठी रु. २,५०० पर्यंत प्रतिवर्षी किंवा प्रत्यक्ष येणारा तोटा यात जे कमी असेल एवढे अनुदान ५ वर्षांपर्यंत देण्यात येते. या योजनेसाठी खालीलप्रमाणे अर्थसहाय्य देण्यात आलेले आहे.

(रक्कम रुपये लाखात)

२०१६-२०१७		२०१७-२०१८		२०१८-२०१९		२०१९-२०२०	
तरतूद	खर्च	तरतूद	खर्च	तरतूद	खर्च	तरतूद	खर्च
...	...	...	...	...	...	...	...

(४) आदिवासी विविध कार्यकारी सहकारी संस्थांचे भाग खरेदी करण्यासाठी ७ वर्षे मुदतीचे बिनव्याजी कर्ज :- जुन्या संस्थेत सभासद न झालेले तसेच खातेफोड झाल्यानंतर नवीन झालेले भूधारकांना नवीन संस्थेचे सभासद होण्यासाठी व आदिवासी उपयोजनेखाली राबविण्यात येत असलेल्या योजनांचा फायदा मिळविण्यासाठी प्रत्येक आदिवासींना भाग खरेदीसाठी रुपये १०० पर्यंत भाग खरेदीसाठी बिनव्याजी कर्ज देण्यात येते. हे कर्ज पाच हप्त्यात परत करावयाचे असून, पहिला हप्ता कर्ज दिल्याच्या तारखेपासून तिस-या वर्षी देय होतो. या योजनेखाली खालीलप्रमाणे अर्थसहाय्य देण्यात आलेले आहे.

(रक्कम रुपये लाखात)

२०१६-२०१७		२०१७-२०१८		२०१८-२०१९		२०१९-२०२०	
तरतूद	खर्च	तरतूद	खर्च	तरतूद	खर्च	तरतूद	खर्च
२१.००	१७.१९	५२.४५	७४.००	३.००	...	...	...

## वन विभाग

(जनजाती क्षेत्र उपयोजना)

प्रधान मुख्य वनसंरक्षक, म. रा., नागपूर  
कार्यक्रम व त्यातील कर्मचा-यांची संख्या दर्शविणारे विवरणपत्र  
तक्ता क्र. १

## कर्मचारीविषयक गोषवारा :

अ. क्र.	कार्यक्रम क्रमांक व नाव	कर्मचा-यांची संख्या	
		२०२०-२०२१	२०२१-२०२२
१.	निर्देशन व प्रशासन	...	...
२.	वन संशोधन	...	...
३.	शिक्षण व प्रशिक्षण	...	...
४.	वनसंरक्षण व विकास	...	...
५.	वृक्षारोपन योजना	...	...
६.	वनोत्पादन	...	...
७.	वन दळणवळण व इमारती	...	...
८.	वन्यप्राणी व्यवस्थापन व निसर्ग संवर्धन	...	...
९.	वने, उपवने व कल्याणविषयक कार्यक्रम	...	...
१०.	वन विकास महामंडळ मर्यादित	...	...
		एकूण ...	निरंक
			निरंक

सर्व कार्यक्रमातील कर्मचा-यांची संख्या, पदनाम व वेतनमान दर्शविणारे विवरणपत्र  
तक्ता क्र. २

अनुक्रमांक	पदनाम	वेतनमान	पदसंख्या	
			२०२०-२०२१	२०२१-२०२२
१	२	३	४	५
१.	राजपत्रित	रुपये		
	सहायक वनसंरक्षक	९,३००-३४,८००	...	...
	वनक्षेत्रपाल	९,३००-३४,८००	...	...
			एकूण ...	...
२.	अराजपत्रित-वर्ग ३			
	वनपाल	५,२००-२०,२००	...	...
	वनरक्षक	५,२००-२०,२००	...	...
	लेखापाल	५,२००-२०,२००	...	...
	लिपिक	५,२००-२०,२००	...	...
	वाहन चालक	५,२००-२०,२००	...	...
			एकूण ...	...
१.	अराजपत्रित-वर्ग ४			
	चौकीदार	४,४४०-७,४४०	...	...
	स्वच्छक	४,४४०-७,४४०	...	...
	महावत	५,२००-२०,२००	...	...
	गवत कापणारा	४,४४०-७,४४०	...	...
			एकूण ...	...
			एकूण बेरीज...	निरंक
				निरंक

कार्यक्रम क्र. ४-वनसंरक्षण व विकास  
तक्ता क्र. १

(दोन) वित्तीय आवश्यकता :

(रुपये हजारात)

तपशील	प्रत्यक्ष, २०१९-२०२०			अर्थसंकल्प, २०२०-२०२१			सुधारित अंदाज, २०२०-२०२१			प्रस्तावित, २०२१-२०२२		
	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३
(अ) कार्यवार वर्गीकरण—												
(१) आदिवासी मार्फत रोपे तयार करणे...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
(२) वैरण साधन संपत्तीचा विकास	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
(३) मृदसंधारणार्थ वनीकरण (क्षेत्र)	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
(४) खालावलेल्या वनांचे पुनर्वनीकरण	...	१२,८२,६९	१२,८२,६९	...	१०,८४,७७	१०,८४,७७	...	१०,८४,७७	...	...	१,०८,४८	१,०८,४८
(५) लागवड कार्यक्रम	...	२,७१,९४	२,७१,९४	...	१,७३,७७	१,७३,७७	...	१,७३,७७	...	...	१७,३८	१७,३७.७
(६) अक्कलकुवा धडगाव विशेष कृती कार्यक्रम.	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
(७) विदर्भ विकास कार्यक्रमा अंतर्गत (बांबू लागवड)	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(अ)—स्थूल	...	१५,५४,६३	१५,५४,६३	...	१२,५८,५४	१२,५८,५४	...	१२,५८,५४	...	...	१,२५,८५.४	१,२५,८५
(ब) उद्दिष्टवार वर्गीकरण—												
(१) आदिवासी मार्फत रोपे तयार करणे मजुरी	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
साहित्य व पुरवठा	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(१)—निव्वळ	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
(२) वैरण साधन संपत्तीचा विकास— मजुरी	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
साहित्य व पुरवठा	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(२)—निव्वळ	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
(३) मृदसंधारणार्थ वनीकरण (क्षेत्र)— मजुरी	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
साहित्य व पुरवठा	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(३)—निव्वळ	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...



तक्ता एक (चालू)

(रुपये हजारात)

	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३
(४) खालावलेल्या वनांचे पुनर्वनीकरण													
वेतन	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
मजुरी	...	१०,२६,१५	१०,२६,१५	...	...	८,६७,८२	...	...	८,६७,८२	...	...	८६,७८	८६,७८
साहित्य व पुरवठा	...	२,५६,५४	२,५६,५४	...	...	२,१६,९५	...	...	२,१६,९५	...	...	२१,७०	२१,७०
इतर	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(४)—निव्वळ	...	१२,८२,६९	१२,८२,६९	...	...	१०,८४,७७	...	...	१०,८४,७७	...	...	१,०८,४७.७	१,०८,४८
(५) लागवड कार्यक्रम													
मजुरी	...	२,१७,५५	२,१७,५५	...	...	१,३९,०२	...	...	१,३९,०२	...	...	१३,९०	१३,९०
साहित्य व पुरवठा	...	५४,३९	५४,३९	...	...	३४,७५	...	...	३४,७५	...	...	३,४८	३,४८
एकूण—(५)—निव्वळ	...	२,७१,९४	२,७१,९४	...	...	१,७३,७७	...	...	१,७३,७७	...	...	१७,३८	१७,३८
(६) अक्कलकुवा धडगाव विशेष कृती कार्यक्रम													
मजुरी	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
साहित्य व पुरवठा	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(६)—निव्वळ	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
(७) विदर्भ विकास कार्यक्रमा अंतर्गत (बांबु लागवड)													
मजुरी	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
साहित्य व पुरवठा	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(७)—निव्वळ	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
(क) वित्त व्यवस्थेची साधने—													
(१) मागणी क्रमांक टी-५ प्रधान शीर्ष-२४०६ वनीकरण व वन्यजीव	...	१२,८२,६९	१२,८२,६९	...	...	१०,८४,७७	...	...	१०,८४,७७	...	...	१,०८,४७.७	१,०८,४८
(२) मागणी क्रमांक टी-६ प्रधान शीर्ष-४४०६ वनावरील भांडवली खर्च	...	२,७१,९४	२,७१,९४	...	...	१,७३,७७	...	...	१,७३,७७	...	...	१७,३८	१७,३८
एकूण—(क)—स्थूल	...	१५,५४,६३	१५,५४,६३	...	...	१२,५८,५४	...	...	१२,५८,५४	...	...	१,२५,८५.४	१,२५,८५

कार्यक्रम क्र. ५-वृक्षारोपन योजना  
तक्ता क्र. १

(दोन) वित्तीय आवश्यकता :

(रुपये हजारात)

तपशील १	प्रत्यक्ष, २०१९-२०२०			अर्थसंकल्प, २०२०-२०२१			सुधारित अंदाज, २०२०-२०२१			प्रस्तावित, २०२१-२०२२		
	योजनेतर २	योजनांतर्गत ३	एकूण ४	योजनेतर ५	योजनांतर्गत ६	एकूण ७	योजनेतर ८	योजनांतर्गत ९	एकूण १०	योजनेतर ११	योजनांतर्गत १२	एकूण १३
(अ) कार्यवार वर्गीकरण—												
(१) मध्यवर्ती रोपमळे	...	३,९३,८०	३,९३,८०	...	...	...	...	...	...	...	...	...
(२) सर्वोपयोगी वृक्षांची लागवड	...	९,१९,१९	९,१९,१९	...	...	...	...	...	...	...	...	...
(३) भरीव वनीकरण	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(अ) स्थूल	...	१३,१२,९९	१३,१२,९९	...	...	...	...	...	...	...	...	...
(ब) उद्दिष्टवार वर्गीकरण—												
(१) मध्यवर्ती रोपमळे—												
वेतन	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
मजुरी	...	२,३६,२८	२,३६,२८	...	...	...	...	...	...	...	...	...
साहित्य व पुरवठा	...	१,५७,५२	१,५७,५२	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण	...	३,९३,८०	३,९३,८०	...	...	...	...	...	...	...	...	...
(२) सर्वोपयोगी वृक्षांची लागवड—												
वेतन	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
मजुरी	...	७,३५,३५	७,३५,३५	...	...	...	...	...	...	...	...	...
साहित्य व पुरवठा	...	१,८३,८४	१,८३,८४	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण	...	९,१९,१९	९,१९,१९	...	...	...	...	...	...	...	...	...
(३) भरीव वनीकरण कार्यक्रम—												
मजुरी	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
साहित्य व पुरवठा	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(ब) स्थूल	...	१३,१२,९९	१३,१२,९९	...	...	...	...	...	...	...	...	...

तक्ता एक (चालू)

(रुपये हजारात)

	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३
(क) वित्त व्यवस्थेची साधने—													
(१) मागणी क्रमांक टी-५													
प्रधान शीर्ष-२४०६													
वनीकरण व वन्यजीव	...	३,९३,८०	३,९३,८०	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
(२) मागणी क्रमांक टी-६													
प्रधान शीर्ष-४४०६													
वन्यजीव यावरील भांडवली खर्च	...	९,१९,१९	९,१९,१९	...	..	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(क)—स्थूल	...	१३,१२,९९	१३,१२,९९	..	...	...	...	...	...	...	...	...	...

**कार्यभाराचा सारांश व वित्तीय आवश्यकताचे स्पष्टीकरण  
तक्ता क्र. २**

योजनेचे नाव	बाब	वर्ष	वर्ष	वर्ष
		प्रत्यक्ष, २०१९-२०२० क्षेत्र (हेक्टरमध्ये)	अंदाजित, २०२०-२०२१ क्षेत्र (हेक्टरमध्ये)	अंदाजित, २०२१-२०२२ क्षेत्र (हेक्टरमध्ये)
1	2	3	4	5
१. वैरण संपत्तीचा विकास	लागवड पूर्व प्रथम वर्ष द्वितीय वर्ष तृतीय वर्ष			
२. संयुक्त वन व्यवस्थापन	लागवड पूर्व प्रथम वर्ष द्वितीय वर्ष तृतीय वर्ष			
३. खालावलेल्या वनांचे पुनर्वनीकरण	लागवड पूर्व प्रथम वर्ष द्वितीय वर्ष तृतीय वर्ष			
४. किरकोळ वनोत्पादनाचा विकास	लागवड पूर्व प्रथम वर्ष द्वितीय वर्ष तृतीय वर्ष			सदर जिल्हास्तरीय आदिवासी उपयोजना या जिल्हास्तरावर राबविल्या जात असल्याने भौतिक साध्य तसेच प्रस्तावित लक्ष याबाबतची माहिती या स्तरावरून नमुद करता येणे शक्य नाही.
५. लागवड कार्यक्रम	लागवड पूर्व प्रथम वर्ष द्वितीय वर्ष तृतीय वर्ष			
६. अक्कलकुवा, धडगाव (विशेष कृती कार्यक्रम)	लागवड पूर्व प्रथम वर्ष द्वितीय वर्ष तृतीय वर्ष			

**कार्यभाराचा सारांश व वित्तीय आवश्यकताचे स्पष्टीकरण  
तक्ता दोन**

योजनेचे नाव	बाब	वर्ष	वर्ष	वर्ष
		प्रत्यक्ष, २०१९-२०२० क्षेत्र (हेक्टरमध्ये)	अंदाजित, २०२०-२०२१ क्षेत्र (हेक्टरमध्ये)	प्रस्तावित, २०२१-२०२२ क्षेत्र (हेक्टरमध्ये)
1	2	3	4	5
१. विदर्भ विकास कार्यक्रमांतर्गत (बांबु लागवड)	लागवड पूर्व प्रथम वर्ष द्वितीय वर्ष तृतीय वर्ष चतुर्थ वर्ष पंचम वर्ष			
२. सर्वोपयोगी वृक्षांची लागवड	लागवड पूर्व प्रथम वर्ष द्वितीय वर्ष तृतीय वर्ष			सदर जिल्हास्तरीय आदिवासी उपयोजना या जिल्हास्तरावर राबविल्या जात असल्याने भौतिक साध्य तसेच प्रस्तावित लक्ष याबाबतची माहिती या स्तरावरून नमुद करता येणे शक्य नाही.

कार्यक्रम क्र. ६-वनोत्पादन  
तक्ता क्र. १

(दोन) वित्तीय आवश्यकता :

(रुपये हजारात)

तपशील	प्रत्यक्ष, २०१९-२०२०			अर्थसंकल्प, २०२०-२०२१			सुधारित अंदाज, २०२०-२०२१			प्रस्तावित, २०२१-२०२२		
	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३
(अ) कार्यवार वर्गीकरण—वन समूपयोजन—												
(१) अनुसूचित जमातीच्या मालकीचे जमिनीवरील झाडे तोडून विल्हेवाट लावणे.	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
(२) शासकीय अभिकरणाकडून वन समूपयोजन वनोत्पादने.	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
(३) गौण वनोत्पादनाचा विकास	...	५,८३,१५	५,८३,१५	...	४,२४,९९	४,२४,९९	...	४,२४,९९	४,२४,९९	...	४,६७,४९	४,६७,४९
एकूण	...	५,८३,१५	५,८३,१५	...	४,२४,९९	४,२४,९९	...	४,२४,९९	४,२४,९९	...	४,६७,४९	४,६७,४९
(ब) उद्दिष्टवार वर्गीकरण—												
(१) अनुसूचित जमातीच्या मालकीचे जमिनीवरील झाडे तोडून विल्हेवाट लावणे.												
मजुरी	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
वेतन	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
प्रवास खर्च	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
कार्यालयीन खर्च	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
साहित्य व पुरवठा	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
(२) शासकीय अभिकरणाकडून वन समूपयोजन वनोत्पादने.												
मजुरी	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
वेतन	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
प्रवास खर्च	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
कार्यालयीन खर्च	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
साहित्य व पुरवठा	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
परिरक्षण	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
इतर	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...

तक्ता एक (चालू)

(रुपये हजारात)

	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३
(३) गौण वनोत्पादनाचा विकास—													
मजुरी	...	४,६६,५२	४,६६,५२	...	३,३९,९९	३,३९,९९	...	३,३९,९९	३,३९,९९	...	३,०३,९९	३,०३,९९	३,०३,९९
साहित्य व पुरवठा	...	१,१६,६३	१,१६,६३	...	८४,९९.८	८५,००	...	८४,९९.८	८५,००	...	९३,५०	९३,५०	९३,५०
एकूण (३)	...	५,८३,१५	५,८३,१५	...	४,२४,९९	४,२४,९९	...	४,२४,९९	४,२४,९९	...	४,६७,४९	४,६७,४९	४,६७,४९
एकूण (ब)	...	५,८३,१५	५,८३,१५	...	४,२४,९९	४,२४,९९	...	४,२४,९९	४,२४,९९	...	४,६७,४९	४,६७,४९	४,६७,४९
(क) वित्त व्यवस्थेची साधने—													
(१) मागणी क्रमांक टी-५ प्रधान शीर्ष-२४०६ वनीकरण व वन्यजीव	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
(२) मागणी क्रमांक टी-६ प्रधान शीर्ष-४४०६ वनावरील भांडवली खर्च	...	५,८३,१५	५,८३,१५	...	४,२४,९९	४,२४,९९	...	४,२४,९९	४,२४,९९	...	४,६७,४९	४,६७,४९	४,६७,४९
एकूण—(निव्वळ)	...	५,८३,१५	५,८३,१५	...	४,२४,९९	४,२४,९९	...	४,२४,९९	४,२४,९९	...	४,६७,४९	४,६७,४९	४,६७,४९

कार्यभाराचा सारांश व वित्तीय आवश्यकताचे स्पष्टीकरण  
तक्ता दोन

योजनेचे नाव	बाब	वर्ष	वर्ष	वर्ष
		प्रत्यक्ष, २०१९-२०२०	अंदाजित, २०२०-२०२१	प्रस्तावित, २०२१-२०२२
१	२	३	४	५
गौण वनोत्पादनाचा विकास	लागवड पूर्व प्रथम वर्ष द्वितीय वर्ष तृतीय वर्ष	सदर जिल्हास्तरीय आदिवासी उपयोजना या जिल्हास्तरावर राबविल्या जात असल्याने भौतिक साध्य तसेच प्रस्तावित लक्ष याबाबतची माहिती या स्तरावरून नमुद करता येणे शक्य नाही.		

कार्यक्रम क्र. ७-दळणवळण व इमारती  
तक्ता क्र. १

(दोन) वित्तीय आवश्यकता :

(रुपये हजारात)

तपशील १	प्रत्यक्ष, २०१९-२०२०			अर्थसंकल्प, २०२०-२०२१			सुधारित अंदाज, २०२०-२०२१			प्रस्तावित, २०२१-२०२२		
	योजनेतर २	योजनांतर्गत ३	एकूण ४	योजनेतर ५	योजनांतर्गत ६	एकूण ७	योजनेतर ८	योजनांतर्गत ९	एकूण १०	योजनेतर ११	योजनांतर्गत १२	एकूण १३
(अ) कार्यवार वर्गीकरण— दळणवळण व इमारती	...	५५,००	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण	...	५५,००	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
(ब) उद्दिष्टवार वर्गीकरण— दळणवळण व इमारती												
वेतन	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
मजुरी	...	२२,००	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
प्रवास खर्च	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
साहित्य पुरवठा	...	३३,००	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण	...	५५,००	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण (ब)	...	५५,००	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
(क) वित्त व्यवस्थेची साधने—												
(१) मागणी क्रमांक टी-५ प्रधान शीर्ष-२४०६ वनीकरण व वन्यजीवन	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
(२) मागणी क्रमांक टी-६ प्रधान शीर्ष-४४०६ वनावरील भांडवली खर्च	...	५५,००	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(क)	...	५५,००	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...



कार्यभाराचा सारांश व वित्तीय आवश्यकतेचे स्पष्टीकरण  
तक्ता दोन

अनुक्रमांक	कामाचे विवरण	बाब	वर्ष	वर्ष	वर्ष
			प्रत्यक्ष, २०१९-२०२०	अंदाजित, २०२०-२०२१	प्रस्तावित, २०२१-२०२२
१	२	३	४	५	६
१.	रस्त्यांचे बांधकाम (कि. मी.)				
	खडीचे रस्ते				
	मुरुमांचे रस्ते				
	मातीचे रस्ते				
२.	पुलांचे बांधकाम				
३.	इमारतींचे बांधकाम				
	कर्मचा-यांचे निवासस्थान		सदर जिल्हास्तरीय आदिवासी उपयोजना या जिल्हास्तरावर राबविल्या जात असल्याने भौतिक साध्य तसेच प्रस्तावित लक्ष याबाबतची माहिती या स्तरावरून नमुद करता येणे शक्य नाही.		
	प्रकार-१				
	प्रकार-२				
	प्रकार-३				
	प्रकार-४				
	प्रकार-५				
	प्रशासकीय इमारती				
	विश्रामगृहे				
	विहीरीचे बांधकाम				

कार्यक्रम क्र. ८-निसर्ग संवर्धन व वन्य प्राण्यांचे परिरक्षण  
तक्ता क्र. १

(दोन) वित्तीय आवश्यकता :

(रुपये हजारात)

तपशील	प्रत्यक्ष, २०१९-२०२०			अर्थसंकल्प, २०२०-२०२१			सुधारित अंदाज, २०२०-२०२१			प्रस्तावित, २०२१-२०२२		
	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३
(अ) कार्यवार वर्गीकरण—												
(१) निसर्ग संवर्धन व वन्य प्राण्यांचे परिरक्षण.	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण (अ)	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
(ब) उद्दिष्टवार वर्गीकरण—												
(१) निसर्ग संवर्धन व वन्य प्राण्यांचे परिरक्षण												
वेतन	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
मजुरी	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
प्रवास खर्च	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
कार्यालयीन खर्च	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
साहित्य पुरवठा	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
इतर	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण (ब)	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
(क) वित्त व्यवस्थेची साधने—												
(१) मागणी क्रमांक टी-४ प्रधान शीर्ष-२४०६ वनीकरण व वन्यजीवन	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(क)	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...

कार्यभाराचा सारांश व वित्तीय आवश्यकताचे स्पष्टीकरण  
तक्ता दोन

बाब १	वर्ष	वर्ष	वर्ष
	प्रत्यक्ष, २०१९-२०२० २	अंदाजित, २०२०-२०२१ ३	प्रस्तावित, २०२१-२०२२ ४
१. रस्त्यांचे बांधकाम (कि. मी.)	...	...	...
२. मो-यांचे बांधकाम (रूपये)	...	...	...
३. इमारतींचे बांधकाम	...	...	...
४. तलावांचे बांधकाम (रूपये)	...	...	...
५. विहीरींचे बांधकाम (रूपये)	...	...	...
६. इतर कामे	...	...	...

कार्यक्रम क्र. ९-वने, उपवने आणि कल्याण विषयक कार्यक्रम  
तक्ता क्र. १

(दोन) वित्तीय आवश्यकता :

(रुपये हजारात)

तपशील	प्रत्यक्ष, २०१९-२०२०			अर्थसंकल्प, २०२०-२०२१			सुधारित अंदाज, २०२०-२०२१			प्रस्तावित, २०२१-२०२२		
	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण	योजनेतर	योजनांतर्गत	एकूण
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३
(अ) कार्यवार वर्गीकरण—												
(१) वन कामगार कल्याण	...	७७,००	७७,००	...	९५,००	९५,००	...	९५,००	९५,००	...	१,०४,५०	१,०४,५०
(२) आदिवासी लाभार्थ्यांना कुकींग गॅस, सोलर कुकर पुरवठा करणे. (आदि. उपयोजना)	...	६८,१४	६८,१४	...	...	...	...	...	...	...	...	...
(३) संयुक्त वन व्यवस्थापन	...	४,९७,७२	४,९७,७२	...	४,३७,१८	४,३७,१८	...	४,३७,१८	४,३७,१८	...	४,८०,८९.८	४,८०,९०
(४) वनसंरक्षण योजना	...	४,८५,९३	४,८५,९३	...	५,६२,५५	५,६२,५५	...	५,६२,५५	५,६२,५५	...	६,१८,८१	६,१८,८१
(५) वनक्षेत्रात पर्यटन स्थळांचा विकास	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
(६) आदिवासी क्षेत्रात पर्यावरणीय पर्यटना अंतर्गत व्याघ्र प्रकल्पाखाली रोजगार निर्माण करणे.	...	२,००,००	२,००,००	...	...	...	...	...	...	...	...	...
(७) नावीन्यपूर्ण योजना	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
(८) वनतळी बांधणे (दगडी बंधा-याचे बांधकाम)	...	१३,८५,००	१३,८५,००	...	१३,४६,६३	१३,४६,६३	...	१३,४६,६३	१३,४६,६३	...	१४,८१,२९	१४,८१,२९
एकूण (अ)	...	२७,१३,७९	२७,१३,७९	...	२४,४१,३६	२४,४१,३६	...	२४,४१,३६	२४,४१,३६	...	२६,८५,४९.६	२६,८५,५०
(ब) उद्दिष्टवार वर्गीकरण—												
(१) वन कामगार कल्याण	...	७७,००	७७,००	...	९५,००	९५,००	...	९५,००	९५,००	...	१,०४,५०	१,०४,५०
(२) आदिवासी लाभार्थ्यांना कुकींग गॅस, सोलर कुकर पुरवठा करणे. (आदि. उपयोजना)	...	६८,१४	६८,१४	...	...	...	...	...	...	...	...	...
(३) संयुक्त वन व्यवस्थापन	...	४,९७,७२	४,९७,७२	...	४,३७,१८	४,३७,१८	...	४,३७,१८	४,३७,१८	...	४,८०,८९.८	४,८०,९०
(४) वनसंरक्षण योजना	...	४,८५,९३	४,८५,९३	...	५,६२,५५	५,६२,५५	...	५,६२,५५	५,६२,५५	...	६,१८,८०.५	६,१८,८१
(५) वनक्षेत्रात पर्यटन स्थळांचा विकास	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
(६) आदिवासी क्षेत्रात पर्यावरणीय पर्यटना अंतर्गत व्याघ्र प्रकल्पाखाली रोजगार निर्माण करणे.	...	२,००,००	२,००,००	...	...	...	...	...	...	...	...	...
(७) नावीन्यपूर्ण योजना	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
(८) वनतळी बांधणे (दगडी बंधा-याचे बांधकाम)	...	१३,८५,००	१३,८५,००	...	१३,४६,६३	१३,४६,६३	...	१३,४६,६३	१३,४६,६३	...	१४,८१,२९.३	१४,८१,२९
एकूण	...	२७,१३,७९	२७,१३,७९	...	२४,४१,३६	२४,४१,३६	...	२४,४१,३६	२४,४१,३६	...	२६,८५,४९.६	२६,८५,५०
एकूण—(ब)	...	२७,१३,७९	२७,१३,७९	...	२४,४१,३६	२४,४१,३६	...	२४,४१,३६	२४,४१,३६	...	२६,८५,४९.६	२६,८५,५०
एकूण—(ब) स्थूल	...	२७,१३,७९	२७,१३,७९	...	२४,४१,३६	२४,४१,३६	...	२४,४१,३६	२४,४१,३६	...	२६,८५,४९.६	२६,८५,५०
एकूण—(ब) निव्वळ	...	२७,१३,७९	२७,१३,७९	...	२४,४१,३६	२४,४१,३६	...	२४,४१,३६	२४,४१,३६	...	२६,८५,४९.६	२६,८५,५०

तक्ता एक (चालू)

(रुपये हजारात)

	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३
(क) वित्त व्यवस्थेची साधने—													
(१) मागणी क्रमांक टी-५													
प्रधान शीर्ष-२४०६													
वनीकरण व वन्यजीवन	...	१३,२८,७९	१३,२८,७९	...	१०,९४,७३	१०,९४,७३	...	१०,९४,७३	१०,९४,७३	...	१२,०४,२०.३	१२,०४,२०	
(२) मागणी क्रमांक टी-६													
प्रधान शीर्ष-४४०६													
वनावरील भांडवली खर्च	...	१३,८५,००	१३,८५,००	...	१३,४६,६३	१३,४६,६३	...	१३,४६,६३	१३,४६,६३	...	१४,८१,२९	१४,८१,२९	
एकूण (क)-१४९६	...	२७,१३,७९	२७,१३,७९	...	२४,४१,३६	२४,४१,३६	...	२४,४१,३६	२४,४१,३६	...	२६,८५,४९.६	२६,८५,५०	
एकूण—(क) स्थूल	...	२७,१३,७९	२७,१३,७९	...	२४,४१,३६	२४,४१,३६	...	२४,४१,३६	२४,४१,३६	...	२६,८५,४९.६	२६,८५,५०	
एकूण—(क) निव्वळ	...	२७,१३,७९	२७,१३,७९	...	२४,४१,३६	२४,४१,३६	...	२४,४१,३६	२४,४१,३६	...	२६,८५,४९.६	२६,८५,५०	

कार्यक्रम क्र. १०-वनविकास महामंडळ मर्यादित, महाराष्ट्र राज्य  
तक्ता क्र. १

(दोन) वित्तीय आवश्यकता :

(रुपये हजारात)

तपशील १	प्रत्यक्ष, २०१९-२०२०			अर्थसंकल्प, २०२०-२०२१			सुधारित अंदाज, २०२०-२०२१			प्रस्तावित, २०२१-२०२२		
	योजनेतर २	योजनांतर्गत ३	एकूण ४	योजनेतर ५	योजनांतर्गत ६	एकूण ७	योजनेतर ८	योजनांतर्गत ९	एकूण १०	योजनेतर ११	योजनांतर्गत १२	एकूण १३
(अ) कार्यवार वर्गीकरण—												
वनविकास महामंडळास भाग भांडवल	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण (अ)	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
(ब) उद्दिष्टवार वर्गीकरण—												
वनविकास महामंडळास भाग भांडवल	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण (ब)	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
(क) वित्त व्यवस्थेची साधने—												
(१) मागणी क्रमांक टी-५ प्रधान शीर्ष-४४०६ वनीकरण व वन्यजीवन यावरील भांडवली खर्च	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण—(क)	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...

कार्यभाराचा सारांश व वित्तीय आवश्यकताचे स्पष्टीकरण  
तक्ता दोन

१	पर्यटन स्थळांचा विकास		
	प्रत्यक्ष, २०१९-२०२०	अंदाजित, २०२०-२०२१	प्रस्तावित, २०२१-२०२२
१	२	३	४
१. रस्ते (कि. मी.)	...	...	...
२. पूल (संख्या)	...	...	...
३. इमारती (संख्या)	...	...	...
४. पर्यटन स्थळांचा विकास	...	...	...

कार्यभाराचा सारांश व वित्तीय आवश्यकताचे स्पष्टीकरण  
तक्ता दोन

योजनेचे नाव	बाब	वर्ष		
		प्रत्यक्ष, २०१९-२०२० क्षेत्र (हेक्टर)	प्रत्यक्ष, २०२०-२०२१ क्षेत्र (हेक्टर)	प्रत्यक्ष, २०२१-२०२२ क्षेत्र (हेक्टर)
१	२	३	४	५
वनविकास महामंडळास भाग भांडवल देणे.	...	...	...	...

**महाराष्ट्र राज्य विद्युत वितरण कंपनी मर्यादित  
वार्षिक योजना २०२१-२०२२ (कार्यक्रम अंदाजपत्रक)**

**१. महावितरण कंपनीची कार्ये व कर्तव्ये :-**

- (अ) कंपनी मुख्यतः वीज वितरणाच्या व्यवसायामध्ये असेल आणि त्यानुसार वितरण व्यवसायासाठी आवश्यक असणारी महाराष्ट्र राज्य विद्युत मंडळाच्या (बोर्ड) च्या मालमत्ता, मालमत्तेसंबंधी हितसंबंध, हक्क आणि दायित्वे निहित असेल, विद्युत अधिनियम २००३ च्या भाग बारावी (बोर्डाची मान्यता) (आणि त्या अंतर्गत अधिसूचित हस्तांतरण योजना) च्या तरतुदीनुसार मंडळाची मान्यता घेण्याचा महाराष्ट्र सरकारचा निर्णय आणि या संदर्भातील ठराव, परिपत्रके, अध्यादेश व अधिसूचना आणि कंपनी पुढील निर्णय घेईल आणि कंपनी विद्युत अधिनियम २००३ च्या कलम १४ च्या तरतुदीनुसार वितरण परवानाधारक म्हणून काम करेल.
- (ब) उप पारेषण, वितरण, पुरवठ्याची तरतूद, पुरवठा, वहन, खरेदी, विक्री, आयात, निर्यात व विजेचा व्यापार करणे, विद्युत नियामक आयोगाच्या निर्देशानुसार वितरणात खुल्या प्रवेशाचा परिचय करून देणे.
- (क) विजेच्या वितरणाच्या प्रयोजनार्थ प्रकल्प सहयोगी लाईन्स आणि त्यांच्याशी संबंधित सर्व गोष्टी संपादित करणे, स्थापन करणे, बांधणे, हाती घेणे, उभारणे, मांडणे, त्यांचा उपयोग करणे, कार्यान्वित करणे, व्यवस्थापन करणे, भाड्याने तसेच भाडेपट्ट्याने देणे, खरेदी करणे, विक्री करणे, सुस्थितीत ठेवणे, त्यांचे परिवर्तन करणे, फेरफार करणे, नूतनीकरण करणे, आधुनिकीकरण करणे, त्या संबंधात काम करणे व वापर करणे, त्यात उपकेंद्रे, नागरी बांधकाम वितरणे केंद्रे, केबल्स, तारा (वायर्स), तारमार्ग (लाईन्स), संचायक (अॅक्युमुलेटर), संयंत्रे, चलित्र (मीटर्स), मापी (मीटर) उपकरण, सामुग्री व विजेचे उत्पादन, निर्मिती, वापर साठवण, मोजणी व वितरण लाईन्स (एल.टी.अॅन्ड एच.टी. ११/२२/३३ के.व्ही.) समावेश होतो.
- (ड) विद्युत शक्ती (इलेक्ट्रिक पॉवर) यांची खरेदी, आयात, निर्यात, व्यवसाय किंवा त्यातील अन्य देवघेव यांचे कामकाज पुढे चालू ठेवणे आणि इलेक्ट्रिक उपकेंद्रे, असोशिएट्स, लाईन्स (एल.टी. व एच.टी. ११/२२/३३ के.व्ही.) यांचे कार्यचालन व परीक्षण आणि (इलेक्ट्रिक पॉवर), विद्युत वीजेचा वापर, साठवण व मागणी तसेच वितरण व पुरवठा यांच्याशी संबंधित असणा-या संबंधितांच्या कार्यक्रमांमध्ये सहकार्य देणे, सहाय्य करणे व सल्ला देणे.
- (इ) उच्च व्होल्टेजच्या (हाय व्होल्टेज) (११/२२/३३ के. व्ही.) आणि कमी व्होल्टेजच्या तारामार्फत आणि सहयोगी उपकेंद्रामार्फत इलेक्ट्रिक डिस्ट्रीब्युशन लाईन्स आणि किंवा नेटवर्क उभारणे, स्थापन करणे, बांधकाम करणे, ते स्वीकारणे, उभारणे, मांडणे, उपयोगात आणणे, चालवणे, व्यवस्थापन करणे, ते भाड्याने देणे, भाडेपट्ट्याने देणे, खरेदी करणे, विक्री करणे ते सुस्थितीत ठेवणे, ते परिवर्धित करणे, त्यात फेर करणे, त्याचे नूतनीकरण करणे, त्यांचे आधुनिकीकरण करणे त्या संबंधात काम करणे, व त्याचा वापर करणे आणि त्यात महाराष्ट्र राज्य व अन्यत्र कुठेही असलेले वितरण केंद्रासह सहयोगी उपकेंद्रे, केबल्स, तारा (वायर्स), संचायक (अॅक्युमुलेटर), संयंत्रे, चलित्र (मीटर्स), मापी (मीटर्स), उपकरणे, सामुग्री संगणक व अन्सिलरी वितरण सेवांशी संबंधित असणारी सामग्री, विद्युत ऊर्जेचा पुरवठा, स्काडा आणि ए.एम.आर. सिस्टिम टेलिकम्युनिकेशन आणि टेलिमिटरिंग उपकरणे यांचा समावेश होतो. इतरांकरिता व इतरांच्या वतीने हाय व्होल्टेज (११/२२/३३ के.व्ही.) आणि लो व्होल्टेज लाईन्स आणि संलग्न उपकेंद्रे, उपकरणे, साधने, केबल्स, वायर्स यांची उभारणी, कार्यचालन, परीक्षण, व्यवस्थापन हाती घेणे.

**२. कंपनीची माहिती :-**

वीज वाहिनीतील तूट कमी करण्याकरिता मराविविक्रम मध्ये एप्रिल २००३ पासून महावितरण कंपनीकडून कार्यक्रम राबविण्यात येत आहे. या सुधारणा कार्यक्रमांतर्गत विविध उपक्रम सुरु करण्यात आले.

**१. ऊर्जा लेखांकन :-**

परिमंडळ, मंडळ विभागीय आणि वाहिनी स्तरावर ऊर्जा लेखांकन करून त्याचा मासिक आढावा घेण्यात येतो.

**२. तांत्रिक हानी कमी करण्यासाठी अन्य विभागांमार्फत तसेच क्षेत्रीय कार्यालयातर्फे खालील उपाययोजना करण्यात येत आहे :-**

● वितरण प्रणाली सुधारणेसाठी पायाभूत सुविधा वाढवून तांत्रिक हानी कमी करण्यासाठी खालील कामे नियोजित आहेत.

- (अ) नवीन उपकेंद्रांची उभारणी.
- (ब) अस्तित्वातील उपकेंद्रांची क्षमता वाढविणे (Augmentation).
- (क) नवीन उच्च दाब वीज वाहिन्या.
- (ड) नवीन लघु दाब वीज वाहिन्या.
- (इ) नवीन रोहित्रे.

वरील सर्व बाबींमुळे वितरण जाळे सशक्त होऊन तांत्रिक हानी कमी होण्यास मदत होणार आहे.

**३. वाणिज्यिक हानी कमी करण्यासाठी खालील उपाय योजिले आहेत :-**

- महावितरणमध्ये Centralised Billing पद्धतीची अंमलबजावणी
- वाणिज्यिक नुकसान कमी करण्यासाठी घरगुती, वाणिज्यिक व औद्योगिक (RCI) ग्राहकांचा बिलिंग (Billing Efficiency) वाढविण्याचे प्रयत्न करण्यात येत आहे.
- त्यासाठी अत्याधुनिक तंत्रज्ञानावर आधारित स्वयंचलित मीटर वाचन (एएमआर), कॉमन मिटर रिडिंग इन्स्ट्रुमेंट (CMRI) आर. एफ. (रेडिओ फ्रिक्वेन्सी), आय. आर. (इन्फ्रा रेड) मीटर व फोटो मिटर रिडिंग याचा वापर करण्यात येत आहे.



- मोबाईल ॲपद्वारे मिटर रिडिंगची संकल्पना राबविण्यात येत आहे.

राज्यातील विज चोरीला आळा घालण्यासाठी महावितरण कंपनीतर्फे विविध उपाययोजना राबविल्या जातात. त्याचा तपशील पुढीलप्रमाणे आहे.

- १) राज्यात आज रोजी एकूण कायम स्वरूपी ४३ फिरते पथक आपआपल्या कार्यक्षेत्रात नियमितपणे विद्युत संचाची तपासणी करून विद्युत संचातील अनियमितता व वीज चोरीचे प्रकार शोधून काढण्यासाठी कार्यरत आहेत.
- २) प्रविभागीय/विभागीय/उपविभागीय पातळीवर ऊर्जा लेखांकन करण्यात येते. निर्धारित विज गळती पेक्षा जास्त गळती असल्याचे आढळून आल्यास संबंधित विभागात लक्ष केंद्रित करून विज गळती कमी करण्याचा प्रयत्न करण्यात येत आहे.

#### ४. वितरण हानीची सद्यःस्थिती खालीलप्रमाणे आहे :-

वर्ष%	वितरण हानी	तांत्रिक व वाणिज्यिक हानी
२०१५-२०१६ ... ..	१४.५१ %	१८.७९ %
२०१६-२०१७ ... ..	१४.६८ %	१८.८८ %
२०१७-२०१८ ... ..	१३.९० %	१७.४१ %
२०१८-२०१९ ... ..	१३.६३ %	१६.९४ %
२०१९-२०२० ... ..	१५.९१ %	२१.३२ %
२०२०-२०२१ सप्टेंबर पर्यंत तात्पुरते) ... ..	१९.१४ %	३४.१९ %

#### ३. भारनियमन :-

वीज उपलब्धतेत वाढ करण्याचा कालबद्ध कार्यक्रम योग्य रीतीने अंमलात आणल्याने तसेच वीज वितरणासाठी सक्षम प्रणाली उभारल्याने महावितरणच्या वीज उपलब्धतेत वाढ झाली व त्यामुळे राज्यात माहे मार्च २०१६ पासून भारनियमन रद्द करण्यात आलेले आहे. परंतु आणीबाणीच्या परिस्थितीमध्ये वीजेची मागणी व उपलब्धता यामध्ये तफावत निर्माण झाल्यास विज प्रणालीच्या सुरक्षिततेसाठी व महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोगाच्या मार्गदर्शक तत्वानुसार तात्पुरत्या स्वरूपाचे भारनियमन करण्यात येते.

सन २०२०-२०२१ (नाव्हेंबर २०२० पर्यंत) मध्ये महावितरणची कमाल मागणी २००४२ मे. वॅ. इतकी गेलेली आहे. सध्या राज्यात जेवढी विजेची मागणी आहे, तेवढी वीज उपलब्ध आहे. त्यामुळे विजेच्या मागणी एवढा वीज पुरवठा केला जातो.

- राज्यातील सर्व अकृषक वाहिन्या भारनियमनमुक्त केल्या आहेत.
- स्वतंत्र वाहिन्यांवरील उपसा जलसिंचन योजनांना १६ तास ३ फेज वीज उपलब्धता (आठवड्यातून एक दिवस साप्ताहिक सुट्टीसह) देण्यात येत आहे.
- तसेच पाण्याचे योग्य नियोजन करण्यासाठी तसेच कृषी पंपांसाठी आवश्यक असलेला विद्युत पुरवठा लक्षात घेऊन शासन निर्णय व महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोगाच्या मार्गदर्शक तत्वानुसार राज्यातील कृषी वाहिन्यांवरील कृषी ग्राहकांना रात्रीच्या काळात १० तास किंवा दिवसा ८ तास ३ फेज वीजेची उपलब्धता चक्राकार पद्धतीने देण्यात येते.
- आणीबाणीच्या परिस्थितीत गरज पडल्यास वीज प्रणालीच्या सुरक्षिततेसाठी टप्प्याटप्प्याने तात्पुरत्या कालावधीसाठी भारनियमन लागू करण्यात येते. तसेच फक्त स्थानिक पातळीवर अचानक काही तांत्रिक अडचणी उद्भवल्यास आवश्यकतेनुसार तात्पुरते भारनियमनाचे नियोजन करून ग्राहकांना सुरळीतपणे विद्युत पुरवठा केला जातो.

#### ४. कृषिपंप ऊर्जाकरण :-

महावितरण कंपनीमध्ये कृषी ऊर्जाकरणाची स्थिती खालीलप्रमाणे आहे—

मागील ७ वर्षात महावितरण कंपनीमार्फत देण्यात आलेल्या कृषिपंप वीज जोडण्या खालीलप्रमाणे—

अ.क्र.	वर्ष	दिलेल्या कृषिपंप वीज जोडण्या
१.	२०१३-२०१४ ... ..	१,२४,७६९
२.	२०१४-२०१५ ... ..	१,४७,९९३
३.	२०१५-२०१६ ... ..	१,३०,०००
४.	२०१६-२०१७ ... ..	१,२५,५२२
५.	२०१७-२०१८ ... ..	६६,१७४
६.	२०१८-२०१९ ... ..	६६,४७९
७.	२०१९-२०२० ... ..	९६,३२७
	एकूण...	७,५७,२६४

#### ५. योजना :-

आदिवासी उपाययोजने अंतर्गत विद्युत विकास क्षेत्रामध्ये महावितरण मार्फत खालील योजना राबविण्यात येतात.

##### (अ) आदिवासी उपयोजना (जिल्हास्तर) :

सदरील योजना आदिवासी क्षेत्र (टीएसपी) तसेच आदिवासी क्षेत्राबाहेरील (ओटीएसपी) आदिवासी लाभार्थ्यांकरिता राबविली जाते. ह्या योजनेतील ८५ टक्के निधी हा टिएसपी क्षेत्रातील तर उर्वरित निधी हा ओटीएसपी क्षेत्रातील आदिवासी लाभार्थ्यांकरिता खर्च केला जातो. ह्या योजनेत प्रामुख्याने आदिवासी शेतकरी लाभार्थ्यांना त्यांच्या कृषिपंपास वीज पुरवठा देणे, आदिवासी लाभार्थ्यांना घरगुती वीज जोडण्या देणे तसेच आदिवासी क्षेत्रातील विद्युतीकरण न झालेल्या वाडी/पाड्यांचे विद्युतीकरण करणे ही कामे केली जातात. ह्या योजनेतून सन २०१५-२०१६ मध्ये केलेली कामे पुढीलप्रमाणे—

अ.क्र.	तपशील	टि.एस.पी.		ओ. टी. एस. पी.	
		लक्ष्य	साध्य	लक्ष्य	साध्य
१.	कृषिपंप ऊर्जिकरण	२१५०	२१३४	४९४	४७५
२.	घरगुती वीज जोडण्या	५२१४	५१४२	५८४	५७५
३.	वाडीपाडा विद्युतीकरण	२४३	२३९	२४	२४
४.	उच्चदाब वाहिनी	४७९.१३ कि. मी.	४५५.३७ कि. मी.	१२७.५८ कि. मी.	१२९.४९ कि. मी.
५.	लघुदाब वाहिनी	९८५.३१ कि. मी.	९५२.७७ कि. मी.	२१६.५२ कि. मी.	१८९.४६ कि. मी.
६.	वितरण रोहित्रे	७४९	७२१	१६६	१५३
७.	<b>मंजूर निधी</b>	<b>रु. ९३.०९ कोटी</b>		<b>रु. १२.१३ कोटी</b>	
८.	<b>खर्च</b>	<b>रु. ९३.०९ कोटी</b>		<b>रु. १२.१३ कोटी</b>	

- सन २०१६-१७ मध्ये ह्या योजनेमध्ये शासनाकडे टीएसपी क्षेत्राकरीता रुपये ८२.९० कोटी तर ओटीएसपी क्षेत्राकरीता रुपये ११.६३ कोटी इतक्या निधीची तरतूद केलेली आहे. ह्या योजनेत झालेल्या कामाची प्रगती खालीलप्रमाणे—

अ.क्र.	तपशील	टि.एस.पी.		ओ. टी. एस. पी.	
		लक्ष्य	साध्य	लक्ष्य	साध्य
१.	कृषिपंप ऊर्जिकरण	२१०३	१९५०	३०३	२५९
२.	घरगुती वीज जोडण्या	२४६२	२१५८	९४४	८८६
३.	वाडीपाडा विद्युतीकरण	३१०	२७७	१७	१७
४.	उच्चदाब वाहिनी	४६६.९० कि. मी.	४१९.८२ कि. मी.	११०.६५ कि. मी.	८५.५५ कि. मी.
५.	लघुदाब वाहिनी	१११७.४६ कि. मी.	१०६२.५८ कि. मी.	१९५.९८ कि. मी.	१५६.०४ कि. मी.
६.	वितरण रोहित्रे	७७७	७०५	१७८	१४४
७.	<b>मंजूर निधी</b>	<b>रु. ८२.९० कोटी</b>		<b>रु. ११.६३ कोटी</b>	
८.	<b>खर्च</b>	<b>रु. ८२.९० कोटी</b>		<b>रु. ११.६३ कोटी</b>	

- सन २०१७-१८ मध्ये ह्या योजनेमध्ये शासनाकडे टिएसपी क्षेत्राकरीता रुपये ९२.०५ कोटी तर ओटीएसपी क्षेत्राकरीता रुपये ११.९५ कोटी इतक्या निधीची तरतूद केलेली आहे. ह्या योजनेत झालेल्या कामाची प्रगती खालीलप्रमाणे —

अ.क्र.	तपशील	टि.एस.पी.		ओ. टी. एस. पी.	
		लक्ष्य	साध्य	लक्ष्य	साध्य
१.	कृषिपंप ऊर्जिकरण	२९०४	१०४६	३२४	१९९
२.	घरगुती वीज जोडण्या	३०७६	२९०६	१०५९	९८३
३.	वाडीपाडा विद्युतीकरण	१९३	१६०	१६	१६
४.	उच्चदाब वाहिनी	११४८.१६ कि. मी.	५४६.६१ कि. मी.	१०२.७६ कि. मी.	८२.८० कि. मी.
५.	लघुदाब वाहिनी	१३४१.१४ कि. मी.	९४८.२१ कि. मी.	२२४.३४ कि. मी.	१८५.५३ कि. मी.
६.	वितरण रोहित्रे	७३०	६१५	१४८	१३१
७.	<b>मंजूर निधी</b>	<b>रु. ९२.०५ कोटी</b>		<b>रु. ११.९५ कोटी</b>	
८.	<b>खर्च</b>	<b>रु. ९२.०५ कोटी</b>		<b>रु. ११.९५ कोटी</b>	

- सन २०१८-१९ या योजनेमध्ये शासनाकडे टिएसपी क्षेत्राकरीता रुपये ९२.६२ कोटी तर ओटीएसपी क्षेत्राकरीता रुपये ११.५६ कोटी इतक्या निधीची तरतूद केलेली आहे. ह्या योजनेत माहे सप्टेंबर २०२० अखेर झालेल्या कामाची प्रगती खालीलप्रमाणे —

अ.क्र.	तपशील	टि.एस.पी.		ओ. टी. एस. पी.	
		लक्ष्य	साध्य	लक्ष्य	साध्य
१.	कृषिपंप ऊर्जिकरण	४२४	२६१	१५५	५८
२.	घरगुती वीज जोडण्या	२१५०	६४५	६९२	३९५
३.	वाडीपाडा विद्युतीकरण	३५७	१७७	...	...
४.	उच्चदाब वाहिनी	७४३.६४ कि. मी.	६४५.१२ कि. मी.	११७.८९ कि. मी.	१००.६२ कि. मी.
५.	लघुदाब वाहिनी	१२८७.२३ कि. मी.	८७३.२८ कि. मी.	१०३.६४ कि. मी.	१०४.१३ कि. मी.
६.	वितरण रोहित्रे	१०१७	८४५	२१५	१७४
७.	<b>मंजूर निधी</b>	<b>रु. ९२.६२ कोटी</b>		<b>रु. ११.५६ कोटी</b>	
८.	<b>खर्च</b>	<b>रु. ८७.८५ कोटी</b>		<b>रु. ९.६५ कोटी</b>	

उर्वरित कामे प्रगतीपथावर आहेत.

- सन २०१९-२० या योजनेमध्ये शासनाकडे टिएसपी क्षेत्राकरीता रुपये ९९.५५ कोटी तर ओटीएसपी क्षेत्राकरीता रुपये १५.६७ कोटी इतक्या निधीची तरतूद केलेली आहे. ह्या योजनेत माहे सप्टेंबर २०२० अखेर झालेल्या कामाची प्रगती खालीलप्रमाणे —

अ.क्र.	तपशील	टि.एस.पी.		ओ. टी. एस. पी.	
		लक्ष्य	साध्य	लक्ष्य	साध्य
१.	कृषिपंप ऊर्जिकरण	७५९	१९९	१६२	८२
२.	घरगुती वीज जोडण्या	१८२५	४१७	७८८	३८४
३.	वाडीपाडा विद्युतीकरण	३११	५३	...	...
४.	उच्चदाब वाहिनी	७४३.८४ कि. मी.	३३५.७३ कि. मी.	१३०.०४ कि. मी.	६७.६२ कि. मी.
५.	लघुदाब वाहिनी	७७३.९७ कि. मी.	४११.२२ कि. मी.	१७०.३६ कि. मी.	३८.१६ कि. मी.
६.	वितरण रोहित्रे	१४०६	६१०	२९०	१५२
७.	<b>मंजूर निधी</b>	<b>रु. ९९.५५ कोटी</b>		<b>रु. १५.६७ कोटी</b>	
८.	<b>खर्च</b>	<b>रु. ६५.९१ कोटी</b>		<b>रु. ८.९६ कोटी</b>	

उर्वरित कामे प्रगतीपथावर आहेत.

- सन २०२०-२१ करिता शासनाकडून टिएसपी क्षेत्राकरीता रुपये ८०.३६ कोटी तर ओटीएसपी क्षेत्राकरीता रुपये २१.८२ कोटी इतक्या निधीची मंजूरी देण्यात आली आहे. त्या निधीतून करावयाची कामे पुढीलप्रमाणे—

अ.क्र.	तपशील	टि.एस.पी.	ओ. टी. एस. पी.
१.	<b>निधीची मंजूरी</b>	<b>रु. ८०.३६ कोटी</b>	<b>रु. २१.८२ कोटी</b>
२.	कृषिपंप ऊर्जिकरण	५००	१६०
३.	घरगुती वीज जोडण्या	२००	८००
४.	वाडीपाडा विद्युतीकरण	२०	१०

**(ब) विशेष घटक योजना (जिल्हास्तर) :**

- या योजनेद्वारे अनुसूचित जाती व नवबौद्ध लाभार्थ्यांना कृषिपंप व घरगुती जोडणी देणे, दलित वस्त्यातील पथदिव्यांचे विद्युतीकरण इ. कामे केली जातात.
- महाराष्ट्र शासनाच्या जिल्हा नियोजन व विकास मंडळामार्फत विशेष घटक योजनेअंतर्गत दरवर्षी महावितरण कंपनीस कर्जाऊ स्वरूपात निधी उपलब्ध करून दिला जातो. कर्जाचा व्याजदर ११.५ टक्के इतका होता. सन २०१३-२०१४ पासून राज्य शासनाकडून शासन निर्णय क्र. संकिर्ण-२०१३/प्र.क्र. १८९/ऊर्जा-५, दि. ३०-१२-२०१३ अन्वये अनुदान स्वरूपात देण्यास मान्यता दिलेली आहे.
- वर्ष २०१५-१६ मध्ये शासनाकडून या योजनेकरिता रु. ७६.०६ कोटी एवढ्या रकमेची तरतूद करण्यात आली होती. विशेष घटक योजनेतून सन २०१५-१६ मध्ये केलेली कामे पुढीलप्रमाणे—

तपशील	वि. घ. यो.	
	लक्ष्य	साध्य
कृषिपंप ऊर्जिकरण	३२९३	२७५२
घरगुती वीज जोडण्या	५४३०	४५२३
पथदिव्यांचे विद्युतीकरण	२२९३	१९१०
<b>मंजूर निधी</b>	<b>रु. ७६.०६ कोटी</b>	
<b>खर्च</b>	<b>रु. ७६.०६ कोटी</b>	

- वर्ष २०१६-१७ मध्ये शासनाकडून या योजनेकरिता रु. ९३.१२ कोटी एवढ्या रकमेची तरतूद करण्यात आली होती. ह्या योजनेत झालेल्या कामाची प्रगती खालीलप्रमाणे.

तपशील	वि. घ. यो.	
	लक्ष्य	साध्य
कृषिपंप ऊर्जिकरण	३३४८	३०३०
घरगुती वीज जोडण्या	५०९०	४९३९
पथदिव्यांचे विद्युतीकरण	३४९३	३४१०
<b>मंजूर निधी</b>	<b>रु. ९३.१२ कोटी</b>	
<b>खर्च</b>	<b>रु. ९३.१२ कोटी</b>	

- वर्ष २०१७-१८ मध्ये शासनाकडून या योजनेकरिता रु. ११७.४१ कोटी एवढ्या रकमेची तरतूद करण्यात आली होती. वर्ष २०१७-१८ मध्ये ह्या योजनेत झालेल्या कामाची प्रगती खालीलप्रमाणे—

	तपशील	वि. घ. यो.	
		लक्ष्य	साध्य
भौतिक उद्दिष्टे	कृषिपंप ऊर्जिकरण	३९०१	२२५४
	घरगुती वीज जोडण्या	२९४९	२३५१
	पथदिव्यांचे विद्युतीकरण	३७९६	२९२१
	<b>मंजूर निधी</b>	<b>रु. ११७.४१ कोटी</b>	
	<b>खर्च</b>	<b>रु. ११७.४१ कोटी</b>	

- वर्ष २०१८-१९ मध्ये शासनाकडून या योजनेकरिता रु. १११.५४ कोटी एवढ्या रकमेची तरतूद करण्यात आली होती. वर्ष २०१८-१९ मध्ये माहे सप्टेंबर २०२० अखेर झालेल्या कामाची प्रगती खालीलप्रमाणे—

	तपशील	वि. घ. यो.	
		लक्ष्य	साध्य
भौतिक उद्दिष्टे	कृषिपंप ऊर्जिकरण	२६००	११५९
	घरगुती वीज जोडण्या	३२७०	१८१६
	पथदिव्यांचे विद्युतीकरण	१९८१	१४६८
	<b>मंजूर निधी</b>	<b>रु. १११.५४ कोटी</b>	
	<b>खर्च</b>	<b>रु. १०४.३८ कोटी</b>	

उर्वरित कामे प्रगतीपथावर आहेत.

- वर्ष २०१९-२० मध्ये शासनाकडून या योजनेकरिता रु. १४४.४३ कोटी एवढ्या रकमेची तरतूद करण्यात आली होती. वर्ष २०१९-२० मध्ये ह्यामाहे सप्टेंबर २०२० अखेर झालेल्या कामाची प्रगती खालीलप्रमाणे—

	तपशील	वि. घ. यो.	
		लक्ष्य	साध्य
भौतिक उद्दिष्टे	कृषिपंप ऊर्जिकरण	२३०९	४८८
	घरगुती वीज जोडण्या	२८२७	१४७४
	पथदिव्यांचे विद्युतीकरण	३०६४	१२४३
	<b>मंजूर निधी</b>	<b>रु. १४४.४३ कोटी</b>	
	<b>खर्च</b>	<b>रु. ६७.८७ कोटी</b>	

उर्वरित कामे प्रगतीपथावर आहेत.

- वर्ष २०२०-२१ करिता या योजनेअंतर्गत शासनाकडून रु. १५२.८१ कोटी इतक्या निधीची मंजूरी देण्यात आली आहे. ह्या निधीतून करावयाची कामे खालीलप्रमाणे—

	तपशील	वि. घ. यो.	
		लक्ष्य	
भौतिक उद्दिष्टे	कृषिपंप ऊर्जिकरण	२४००	
	घरगुती वीज जोडण्या	२५००	
	पथदिव्यांचे विद्युतीकरण	२०००	
	<b>प्रस्तावित निधी</b>	<b>रु. १५२.८१ कोटी</b>	

**उद्योजकता विकास प्रशिक्षण कार्यक्रम  
(जिल्हास्तरीय योजनांतर्गत योजना)**

सुशिक्षित बेरोजगारांना स्वयंरोजगारासाठी प्रवृत्त करण्याच्या दृष्टीने उद्योजकता प्रशिक्षण कार्यक्रम राबविला जातो. सदर प्रशिक्षण कार्यक्रमात मार्गदर्शक शिबिरे व प्रशिक्षण शिबिरे घेतली जातात. त्यामध्ये उद्योग/सेवा यांकरिता मार्गदर्शन देणे, जागेसंबंधी आवश्यक तरतुदी, प्रकल्प अहवाल तयार करणे, निरनिराळे परवाने मिळविण्याच्या पध्दती, विक्रीकरिता आवश्यक बाबी इत्यादीबाबत उपयुक्त माहिती दिली जाते. या योजनेमध्ये महाराष्ट्र उद्योजकता विकास केंद्र, मिटकॉन व उद्योग संचालनालयाने मान्यता दिलेल्या अशासकीय कुशल प्रशिक्षक संस्थांमार्फत खालीलप्रमाणे प्रशिक्षण कार्यक्रम घेण्यात येतात :-

१. उद्योजकता परिचय कार्यक्रम (१ दिवशीय, अनिवासी) :-
२. उद्योजकता विकास प्रशिक्षण कार्यक्रम (१२ दिवशीय, निवासी) :-
३. तांत्रिक प्रशिक्षण कार्यक्रम (१५ दिवस ते २ महिने, अनिवासी) :-

**उद्योजकता विकास प्रशिक्षण कार्यक्रम**

**योजनेंतर्गत मागील पाच वर्षातील प्रगतीचा आढावा खालीलप्रमाणे आहे.**

**आदिवासी उपयोजना (जनजाती क्षेत्रांतर्गत)**

(रु. लाखात)

वर्ष	नियतव्यय	तरतूद	खर्च	उद्दिष्ट	साध्य
२०१५-२०१६	२८.३०	२८.३०	२७.३०	९४३	८७४
२०१६-२०१७	३३.३४	३३.३४	३३.३१	१११३	९९१
२०१७-२०१८	३८.१०	३८.१०	४.४८	१२७०	१४२
२०१८-२०१९	२५.८०	३९.१०	३६.८८	१३०४	१०३८
२०१९-२०२०	२७.००	४०.३०	३८.७१	१२०९	९५७
२०२०-२०२१	३३.३०	३३.३०	...	...	...

(माहे नोव्हेंबर २०२० पर्यंत)

**आदिवासी उपयोजना (जनजाती क्षेत्राबाहेरील)**

(रु. लाखात)

वर्ष	नियतव्यय	तरतूद	खर्च	उद्दिष्ट	साध्य
२०१५-२०१६	२८.९५	२८.९५	२८.५९	९६५	८४०
२०१६-२०१७	३१.७०	३१.७०	३१.१५	१०५८	१०२१
२०१७-२०१८	३४.१०	३४.१०	२.६०	११३७	८०
२०१८-२०१९	३१.२५	३६.२५	३६.३२	१२०९	१०५०
२०१९-२०२०	३२.४०	३८.४०	३४.९५	११५२	६८३
२०२०-२०२१	३७.४५	३७.४५	...	...	...

(माहे नोव्हेंबर २०२० पर्यंत)

**सुधारित बीज भांडवल योजना (एसएमएस)  
(जिल्हास्तरीय योजनांतर्गत योजना)**

**पात्रता :-**

१. कमीत कमी ७ वी पास
२. वयोमर्यादा १८ ते ५० वर्षे
३. अर्जदार महाराष्ट्राचा किमान १५ वर्षांचा रहिवासी असावा.

**वैशिष्ट्ये :-**

शासन निर्णय, उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग, क्र. इपीपी-२००७/(१९९८)/उ.-७, दि. १८ मे २००७ नुसार खालील प्रमाणे धोरणात्मक बदल करण्यात आलेले आहेत :-

१. प्रकल्प मर्यादा रु. २५.०० लाखापर्यंत आहे;
२. बीज भांडवल कर्जाची कमाल मर्यादा रु. ३.७५ लाखापर्यंत आहे.
३. बँक कर्ज ७५ टक्के.
४. रुपये १० लाखांपेक्षा कमी प्रकल्प खर्च असलेल्या प्रकल्पांमध्ये बीज भांडवल कर्जाचे प्रमाण पुढीलप्रमाणे राहिल—
 

(१)	सर्वसाधारण प्रवर्गातील लाभधारकांसाठी	...	...	...	...	१५ टक्के
(२)	अनु. जाती/जमाती, अपंग, विमुक्त व भटक्या जाती/ जमाती आणि इतर मागासवर्गीय उमेदवारांना...	...	...	...	...	२० टक्के.
५. **बीज भांडवल सहाय्यावर आकारावयाचे व्याज :-** बीज भांडवलाची रक्कम मृदू कर्ज (सॉफ्ट लोन) म्हणून दरसाल ६ टक्के व्याजाने देण्यात यावे.
६. बीज भांडवल कर्जाच्या रकमेची विहित कालावधीत परतफेड करण्यात आली नाही तर थकित रकमेवर द. सा. द. शे. १ टक्का दंडनीय व्याज आकारण्यात येईल.
७. बीज भांडवल कर्जाच्या रकमेची विहित कालावधीत परतफेड करणा-या लाभार्थीना ३ टक्के रिबेट देण्यात येईल.
८. शासन निर्णय, दिनांक १५ सप्टेंबर २००३ अनुसार कर्जदाराने थकित मुद्दल व व्याज एकरकमी भरणा केल्यास त्यास दंडनीय व्याज माफ आहे. अशा प्रकरणांमध्ये द. सा. द. शे. १ टक्का दराने दंडनीय व्याज आकारण्यात येणार आहे व वरील व्याज पूर्वलक्षी प्रभावाने दि. १-१०-१९९३ पासूनच्या सर्व चालू प्रकरणांना लागू आहे.
९. सदर योजना वाहन व्यवसाय, व्यापार व उद्योगांसाठी लागू आहे.
१०. कर्जाची परतफेड ७ वर्षांच्या आत करावयाची असून सुरुवातीची ३ वर्षे विलंबावधी (वाहनांसाठी सहा महिने ) निश्चित करण्यात येईल.

**सुधारित बीज भांडवल योजना**

**योजनेंतर्गत मागील पाच वर्षातील प्रगतीचा आढावा खालीलप्रमाणे आहे.**

**आदिवासी उपयोजना (जनजाती क्षेत्रांतर्गत)**

(रु. लाखात)

वर्ष	नियतव्यय	तरतूद	खर्च	उद्दिष्ट	साध्य
२०१५-२०१६	३०.०३	३०.०३	२७.२२	५१	८३
२०१६-२०१७	३२.८०	३२.८०	२८.१५	५४	८१
२०१७-२०१८	३६.५५	३६.५५	२८.९५	६१	४९
२०१८-२०१९	३४.८०	३६.०५	३३.४८	६०	६७
२०१९-२०२०	३८.९०	३३.४१	२३.४८	५६	३४
२०२०-२०२१	२९.९०	२९.९०	...	...	...

(माहे नोव्हेंबर २०२० पर्यंत)

**आदिवासी उपयोजना (जनजाती क्षेत्राबाहेरील)**

(रु. लाखात)

वर्ष	नियतव्यय	तरतूद	खर्च	उद्दिष्ट	साध्य
२०१५-२०१६	२७.१४	२७.१४	१९.०१	४८	५८
२०१६-२०१७	३०.१२	३०.१२	२२.७९	५२	७२
२०१७-२०१८	२९.७०	२९.७०	२०.७४	५३	३९
२०१८-२०१९	२६.४५	२६.२०	२२.३०	४६	४८
२०१९-२०२०	४२.७१	२७.२०	१८.६२	४८	२२
२०२०-२०२१	१७.१२	१७.१२	...	...	...

(माहे नोव्हेंबर २०२० पर्यंत)

**जिल्हा उद्योग केंद्र कर्ज योजना**  
(जिल्हास्तरीय योजनांतर्गत योजना)

निमशहरी व ग्रामीण भागात सुक्ष्म उद्योगांना आर्थिक सहाय्य उपलब्ध करून त्यांचा विकास साधणे व याद्वारे अधिक रोजगारसंधी व स्वयंरोजगार निर्माण करण्यासाठी जिल्हा उद्योग केंद्र कर्ज योजना सुरु करण्यात आली. ही योजना जिल्हास्तरीय योजना असून जिल्हास्तरावर जिल्हा उद्योग केंद्र कार्यालयामार्फत राबविली जाते.

**पात्रता :-**

१. शिक्षणाची व वयाची अट नाही.
२. उद्योग, लघु उद्योग नोंदणीस पात्र असावा.
३. उद्योगामधील यंत्रसामग्री गुंतवणूक रु. २ लाखाचे आत असावी.
४. १ लाख लोकवस्ती (१९८१ प्रगणनेनुसार) असणा-या गावांमध्ये उद्योग सुरु करता येतो.
५. चालू उद्योगाचा विस्तार करण्यासाठीही या योजनेचा लाभ घेता येतो.

**वैशिष्ट्ये :-**

१. ६५ ते ७५ टक्के बँक कर्ज.
२. सर्वसाधारण प्रवर्गासाठी २० टक्के बीज भांडवल जास्तीत जास्त मर्यादा रु. ४०,००० पर्यंत.  
अनु. जाती/जमातीच्या लाभार्थीस ३० टक्के कमाल मर्यादा रु. ६०,००० पर्यंत.
३. व्याजाचा दर ४ टक्के राहिल.
४. लाभार्थ्यास स्वतःचे ५ टक्के भांडवल.
५. बीज भांडवल कर्जाची परतफेड ४ वर्षे.

**जिल्हा उद्योग केंद्र कर्ज योजना**  
**योजनेतर्गत मागील पाच वर्षातील प्रगतीचा आढावा खालीलप्रमाणे आहे.**

**आदिवासी उपयोजना (जनजाती क्षेत्रांतर्गत)**

(रु. लाखात)

वर्ष	नियतव्यय	तरतूद	खर्च	उद्दिष्ट	साध्य
२०१५-२०१६	७.७३	७.७३	७.७३	२०	२७
२०१६-२०१७	८.५०	८.५०	८.२०	२२	२३
२०१७-२०१८	८.९०	८.९०	४.८७	२३	१३
२०१८-२०१९	१५.००	८.७०	५.२६	२२	१५
२०१९-२०२०	७.७०	७.७०	१.९०	२०	६
२०२०-२०२१	५.१०	५.१०	...	...	...

(माहे नोव्हेंबर २०२० पर्यंत)

**आदिवासी उपयोजना (जनजाती क्षेत्राबाहेरील)**

(रु. लाखात)

वर्ष	नियतव्यय	तरतूद	खर्च	उद्दिष्ट	साध्य
२०१५-२०१६	२३.२९	२३.२९	१०.२४	६०	३२
२०१६-२०१७	१३.३०	१३.३०	१०.५२	३६	२८
२०१७-२०१८	१४.५५	१४.५५	८.२८	३८	२७
२०१८-२०१९	११.८०	११.८०	९.९७	३१	२६
२०१९-२०२०	१३.९५	१३.९५	४.४५	३६	१२
२०२०-२०२१	७.४०	७.४०	...	...	...

(माहे नोव्हेंबर २०२० पर्यंत)

### नगर विकास विभाग

महाराष्ट्र सुवर्ण जयंती नगरोत्थान महाअभियानांतर्गत प्रकल्पात आदिवासी उपयोजना क्षेत्रातील नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांना त्यांचा हिस्सा उपलब्ध करून देणे :-

- "महाराष्ट्र सुवर्ण जयंती नगरोत्थान महाअभियानांतर्गत" राज्यातील नागरी भागात पाणी पुरवठा, भुयारी गटार, रस्ते विकास यासारख्या पायाभूत प्रकल्प मंजूर करण्यात येतात.
- "अ" वर्ग नगरपालिकासाठी २५ टक्के, "ब" वर्ग नगरपालिकासाठी १५ टक्के, "क" वर्ग नगरपालिका/नगरपंचायतीसाठी १० टक्के याप्रमाणे नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांना हिस्सा उभारणे आवश्यक असते.
- सदर योजनेअंतर्गत जव्हार नगरपरिषद, डहाणू नगरपरिषद, त्रिंबकेश्वर नगरपरिषद, इगतपुरी नगरपरिषद, नंदुरबार नगरपरिषद, तळोदा नगरपरिषद, नवापुर नगरपरिषद, चिखलदरा नगरपरिषद, पांढरकवडा नगरपरिषद, किनवट नगरपरिषद, शहापुर नगरपंचायत, कळवण नगरपंचायत, सुरगणा नगरपंचायत, पेठ नगरपंचायत, धडगाव नगरपंचायत, सिरोंचा नगरपंचायत, अहेरी नगरपंचायत, एटापल्ली नगरपंचायत, धानोरा नगरपंचायत, कुरखेडा नगरपंचायत, कोरची नगरपंचायत, भामरागड नगरपंचायत, विक्रमगड नगरपंचायत, तलासरी नगरपंचायत, वाडा नगरपंचायत, मोखाडा नगरपंचायत, धारणी नगरपंचायत या २७ नगरपरिषदा/नगरपंचायतींचा समावेश करण्यात आलेला आहे.
- सबब, सन २०२१-२२ साठी रु. १० कोटी इतका निधी प्रस्तावित करण्यात आलेला आहे.

आदिवासी नागरी वस्ती योजना :-

- "नागरी आदिवासी वस्ती सुधारणा योजना" ही आदिवासी विकास विभागांतर्गत आदिवासी उपयोजना क्षेत्रातील नगरपरिषदांच्या कार्यक्षेत्रात आदिवासी वस्त्यांमधील विकासकामांसाठी निधी उपलब्ध करून देण्यात येतो.
- "नागरी आदिवासी वस्ती सुधारणा योजना" या योजनेची मार्गदर्शक तत्वे तथा कार्यपद्धती, दिनांक ६ फेब्रुवारी, २००७ अन्वये निश्चित करण्यात आलेली आहे.
- सदर योजनेअंतर्गत जव्हार नगरपरिषद, डहाणू नगरपरिषद, त्रिंबकेश्वर नगरपरिषद, इगतपुरी नगरपरिषद, नंदुरबार नगरपरिषद, तळोदा नगरपरिषद, नवापुर नगरपरिषद, चिखलदरा नगरपरिषद, पांढरकवडा नगरपरिषद, किनवट नगरपरिषद, शहापुर नगरपंचायत, कळवण नगरपंचायत, सुरगणा नगरपंचायत, पेठ नगरपंचायत, धडगाव नगरपंचायत, सिरोंचा नगरपंचायत, अहेरी नगरपंचायत, एटापल्ली नगरपंचायत, धानोरा नगरपंचायत, कुरखेडा नगरपंचायत, कोरची नगरपंचायत, भामरागड नगरपंचायत, विक्रमगड नगरपंचायत, तलासरी नगरपंचायत, वाडा नगरपंचायत, मोखाडा नगरपंचायत, धारणी नगरपंचायत या २७ नगरपरिषदा/नगरपंचायतींचा समावेश करण्यात आलेला आहे.
- सदर योजनेअंतर्गत आदिवासी वस्त्यांमधील अंतर्गत रस्ते, गटारे, सांडपाणी व्यवस्था, वीजेची सोय, आरोग्य विषयक सोयी, शिक्षण विषयक सोयी त्याचप्रमाणे आदिवासींकडून निर्मित वस्तुंची विपणन व्यवस्था यासह इतर प्राथमिक सुविधा इत्यादीसाठी निधी वितरीत करण्यात येतो.
- सदर योजनेसाठीचा निधी आदिवासी विकास विभागाकडून अर्थसंकल्पित करण्यात येतो.
- सन २०२१-२२ साठी रु. २५ कोटी इतका निधी प्रस्तावित करण्यात आलेला आहे.



जनजाती विभागातील नगरपरिषदांना त्यांच्या विकास योजनांसाठी द्यावयाच्या आर्थिक सहाय्याबद्दल माहिती

कार्यक्रम कार्यभाराचा सारांश व वित्तीय आवश्यकतांचे स्पष्टीकरण-

(रुपये लाखात)

अनुक्रमांक	जिल्हा/नगरपालिका	दिलेले आर्थिक सहाय्य						२०१९-२०२० मधील देय सहाय्य		
		२०१७-२०१८			२०१८-२०१९			अनुदान	कर्ज	एकूण
		अनुदान	कर्ज	एकूण	अनुदान	कर्ज	एकूण			
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
(अ)		रुपये	रुपये	रुपये	रुपये	रुपये	रुपये	रुपये	रुपये	रुपये
<b>कोकण विभाग—</b>										
१.	पालघर (जव्हार, डहाणू न. प.)	१८७.००	...	१८७.००	३०१.८५	...	३०१.८५	१५५	...	१५५
<b>नाशिक विभाग—</b>										
२.	नाशिक (त्रिंबक, इगतपूरी न. प.)	...	...	...	...	...	...	...	...	...
३.	नंदूरबार (नंदूरबार, तळोदे, नवापूर न. प.)	३७३.००	...	३७३.००	२९८.१४	...	२९८.१४	२५७	...	२५७
<b>अमरावती विभाग—</b>										
४.	अमरावती (चिखलधरा न. प.)	...	...	...	...	...	...	...	...	...
५.	यवतमाळ (पांढरकवडा न. प.)	...	...	...	...	...	...	२१४	...	२१४
<b>औरंगाबाद विभाग—</b>										
६.	नांदेड (किनवट न. प.)	...	...	...	...	...	...	२१४	...	२१४
	एकूण (अ) जनजाती क्षेत्राची बेरीज	५६०.००	...	५६०.००	५९९.९९	...	५९९.९९	८४०	...	८४०

टिप :— सन २००९-२०१० पासून योजनेचे संनियंत्रण जिल्हाधिकारी यांचेकडे आहे.

## सार्वजनिक बांधकाम विभाग

## (जनजाती क्षेत्र उपयोजना)

## १. जनजाती क्षेत्र उपयोजनेतील रस्ते व इमारतीची कामे

## (१) प्रस्तावना :

महाराष्ट्र राज्यातील जनजाती क्षेत्रातील सामाजिक व आर्थिक विकासाचा वेग त्याच क्षेत्रातील बिगर जनजाती क्षेत्रातील वेगाइतका वाढविण्याकरिता शासनाने पंचवार्षिक योजनेत एक जनजाती क्षेत्र उपयोजना निर्माण केली आहे. या जनजाती क्षेत्र उपयोजनेत ठाणे, रायगड, पुणे, अहमदनगर, धुळे, नाशिक, जळगाव, अमरावती, यवतमाळ, नागपूर, भंडारा, चंद्रपूर, गडचिरोली आणि नांदेड या १४ जिल्ह्यांतील ६८ तहसिलमधील ६,७३१ गावांच्या समुहाचे एकत्रित विकास कार्य समाविष्ट आहे.

जनजाती क्षेत्र उपयोजनेत विविध प्रकारच्या रस्ते, इमारती बांधणीच्या कार्यक्रमाचा समावेश आहे. रस्त्याच्या बांधकामांचे तसेच पूल व मो-यांचे बांधकामाच्या खर्चाचे दर हे प्रचलित जिल्हा दरसूचीवर अवलंबून असतात. आदिवासी क्षेत्रातील रस्ते व पुलांच्या बांधकामात कामाचा खर्चाच्या १० टक्क्याप्रमाणे वाढीव रक्कम अनुज्ञेय आहे.

जनजाती क्षेत्रातील व बिगर जनजाती क्षेत्रातील रस्ते बांधणीचे भौतिक व संकल्पचित्राचे निकष सारखेच असतात. फक्त जनजाती क्षेत्रातील रस्त्याच्या बांधकामाचे दर दुर्गम डोंगराळ व अंतर्गत भागातील असे असल्यामुळे साहित्य व मजुरीवर अपेक्षित खर्च जास्त होतो. यास्तव हे बिगर जनजाती क्षेत्रातील दरापेक्षा काही प्रमाणात जास्त असतात.

२०१२-२०१३ च्या वार्षिक योजनेखाली आदिवासी उपयोजनांतर्गत राज्यस्तरीय रस्ते योजनेसाठी रु. १७०६.९२ लाख नियतव्यय मंजूर आहे. आदिवासी उपयोजना क्षेत्रातील २०११ जनगणनेनुसार ३१-३-२०१९ रोजी बारमाही व आठमाही रस्त्याने जोडलेल्या गावांची संख्या खालील प्रमाणे-

अ. क्र.	एकूण गावे	बारमाही रस्त्याने जोडलेली	आठमाही रस्त्याने जोडलेली	उर्वरित गावे
१. १ ते २००	३१६१	२८७६	१८६	९८
२. २०० ते ४९९	६०८९	५९११	१४३	३५
३. ५०० ते ९९९	१०३५६	१०२७५	६७	१४
४. १,००० ते १,४९९	६५२६	६४९७	१७	१२
५. १५०० पेक्षा जास्त लोकसंख्या	१०४८८	१०४६७	१५	६
एकूण ...	३६६२०	३६०२६	४२८	१६५

जनजाती क्षेत्र उपयोजनेखालील कार्यक्रमांचे नियोजन व संनियंत्रण करण्यासाठी सार्वजनिक बांधकाम विभाग, मंत्रालयामध्ये खाली दर्शविलेल्या अस्थायी जागा मंजूर करण्यात आल्या आहेत.

The below mentioned temporary posts have been sanctioned in the Public Works Department, Mantralaya for the work relating to planning and monitoring programmes under the Tribal Area Sub-Plan.

मागणी क्र.-एच-६, २०५९-सार्वजनिक बांधकाम, ८०-सर्वसाधारण,  
००.(०१) संचालन व प्रशासन, सार्वजनिक बांधकाम विभाग (खुद्द)

अनुक्रमांक Sr. No.	पदनाम Designation of Post	वेतन श्रेणी Pay Scale	जागांची संख्या No. of posts
१	उपअभियंता Deputy Engineer ...	रु. ९,३००-३४,८०० ग्रेड वेतन ५,४०० (विशेष वेतन फक्त रु. ३००) Rs. 9,300-34,800 Grade Pay 5,400 (Special pay only Rs. 300)	१

जनजाती क्षेत्र उपयोजनांतर्गत (१) रस्ते (२) पूल व (३) इमारतीच्या कामाचा कार्यभार सोबत तक्ता क्र. १, २ व ३ मध्ये दर्शविला आहे.

**तक्ता क्रमांक १**  
**कार्यक्रम अंदाजपत्रक-सन २०२१-२०२२**  
**राज्य मार्ग**

**सन २०२०-२०२१ व २०२१-२०२२ या वर्षात रस्त्यांच्या कामाकरिता केलेली आर्थिक तरतूद व कामांची प्रत्यक्ष झालेली प्रगती**

जिल्हा	वर्षाच्या सुरवातीला अस्तित्वात असलेली रस्त्यांची एकूण लांबी (कि. मी. मध्ये)	सन २०२०-२०२१ साली संधाव्य क्रियाशील प्रगती				सन २०२१-२०२२ चा कार्यक्रम				
		२०२०-२०२१ मध्ये चालू असलेल्या रस्त्यांची लांबी (कि. मी. मध्ये)	२०२०-२०२१ मध्ये रस्त्यांच्या कामा-करिता अर्थसंकल्पीय तरतूद (रु. लाखात)	२०२०-२०२१ मध्ये रस्त्यांच्या कामा-वरील संधाव्य खर्च (रु. लाखात)	रकाना ३ मधील कामांची क्रियाशील प्रगती (कि. मी. मध्ये)	२०२०-२०२१ मध्ये प्रगती पथावर असलेल्या रस्त्यांची लांबी (कि. मी. मध्ये)	२०२१-२०२२ मध्ये प्रस्तावित केलेल्या नवीन रस्त्यांची लांबी (कि. मी. मध्ये)	२०२१-२०२२ मध्ये पूर्ण होणा-या कामांची अपेक्षित लांबी (कि. मी. मध्ये)	२०२१-२०२२ मध्ये चालू व नवीन कामांसाठी वित्तीय आवश्यकता (रु. लाखात)	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	
१. ठाणे	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
२. पालघर	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
३. रायगड	१५.६३	१२.००	८१.३६	२५.००	११.००	६.००	१२.००	१२.००	३७५.००	
४. नाशिक	६२४.८९	...	...	...	...	...	...	...	...	
५. धुळे	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
६. नंदूरबार	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
७. जळगाव	२०.००	...	...	...	...	...	१०	...	१२०.००	
८. अहमदनगर	१२९.९०	...	...	...	...	...	...	...	...	
९. पुणे (उत्तर)	२५६.३८	३५.००	७०९.४८	१२४२.२०	२०.००	४२.००	७८.००	३९.००	१५०८.००	
१०. नांदेड/भोकर	४५.९०	...	...	...	...	...	...	...	...	
११. हिंगोली	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
१२. अमरावती	६१३.४८	...	...	...	...	...	...	...	...	
१३. यवतमाळ	४४५.६०	...	...	...	...	...	...	...	...	
१४. नागपूर	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
१५. भंडारा	२.००	२.००	...	५०.००	२.००	२.००	...	२.००	५०.००	
१६. गोंदिया	८४.५०	...	...	...	...	...	...	...	...	
१७. चंद्रपूर	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
१८. गडचिरोली	१००३.२१	...	...	...	...	...	...	...	...	
१९. बुलढाणा	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
२०. अकोला	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
२१. वाशिम	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
२२. खामगाव	४६.५०	...	...	...	...	...	...	...	...	
२३. वर्धा	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
२४. जा. बँ. प्र. अकोला	...	...	...	...	...	...	...	...	...	

**तक्ता क्रमांक १**  
**कार्यक्रम अंदाजपत्रक-सन २०२१-२०२२**  
**प्रमुख जिल्हा मार्ग**

**सन २०२०-२०२१ व २०२१-२०२२ या वर्षात रस्त्यांच्या कामाकरिता केलेली आर्थिक तरतूद व कामांची प्रत्यक्ष झालेली प्रगती**

जिल्हा	वर्षाच्या सुरवातीला अस्तित्वात असलेली रस्त्यांची एकूण लांबी (कि. मी. मध्ये)	सन २०२०-२०२१ साली संभाव्य क्रियाशील प्रगती				सन २०२१-२०२२ चा कार्यक्रम			
		२०२०-२०२१ मध्ये चालू असलेल्या रस्त्यांची लांबी (कि. मी. मध्ये)	२०२०-२०२१ मध्ये रस्त्यांच्या कामा-करिता अर्थसंकल्पीय तरतूद (रु. लाखात)	२०२०-२०२१ मध्ये रस्त्यांच्या कामा-वरील संभाव्य खर्च (रु. लाखात)	रकाना ३ मधील कामांची क्रियाशील प्रगती (कि. मी. मध्ये)	२०२०-२०२१ मध्ये प्रगती पथावर असलेल्या रस्त्यांची लांबी (कि. मी. मध्ये)	२०२१-२०२२ मध्ये प्रस्तावित केलेल्या नवीन रस्त्यांची लांबी (कि. मी. मध्ये)	२०२१-२०२२ मध्ये पूर्ण होणा-या कामांची अपेक्षित लांबी (कि. मी. मध्ये)	२०२१-२०२२ मध्ये चालू व नवीन कामांसाठी वित्तीय आवश्यकता (रु. लाखात)
		३	४	५	६	७	८	९	१०
१. ठाणे	३३७.९८	१९५	९५२.९१	१७२६.०७	१९५	१९५	...	७०	८५९.२६
२. पालघर	५८५.८५	३५०	३५३७.९८	७७४५.५०	३५०	३५०	...	१८०	१६६०.३८
३. रायगड	१२.००	१७.२६	८१.३६	१६५	१३.५०	१७.२५	२.३०	११.६५	६१०.००
४. नाशिक	१२४४.४२	२१२.२०	४०१४.५२	४०१४.५२	८०.००	८०.००	...	२१२.२०	१३००.००
५. धुळे	६७७.४३	३३७.८३	२६१४.९८	५१२७.३२	१३०.१८	७५.६०	१९०	१८५	५३६०.००
६. नंदूरबार	१२४९.२२	४७.१०	२२८.१८	२०५	१८.१०	३२.६०	११०	२९	८९५.००
७. जळगाव	१२४.५०	५८.००	...	२३१४.६६	५८.००	...	५.००	५.००	६००.००
८. अहमदनगर	...	...	...	...	...	...	...	...	...
९. पुणे (उत्तर)	३२४.३०	१२.४०	१३०	११०	१०	१०	२०	२०	१३००.००
१०. परभणी	...	...	...	...	...	...	...	...	...
११. नांदेड	२५८.९०	५४.५०	११६.६२	२६५	५४.५०	५९.५०	५	५	१४०.००
१२. हिंगोली	७२.००	...	...	...	...	४.००	...	४.००	१००.००
१३. अमरावती	५०९.९४	...	...	...	...	...	...	...	...
१४. यवतमाळ	३४०.३२	१२.१०(सुधा) १.००(नवीन)	२०७.५६	२०७.५६	...	१२.१०(सुधा) १.००(नवीन)	...	१२.१०(सुधा) १.००(नवीन)	३०००.००
१५. नागपूर	२०.७५	१०.००	११३.६८	७०.००	१०.००	२०.७५	...	१०.००	७०.००
१६. भंडारा	...	...	...	...	...	...	...	...	...
१७. गोंदिया	२७१.८०	१.००	१४१.२५	२०.००	१.००	२७४.८०	...	१.००	२०.००
१८. चंद्रपूर	१०१८.७५	१२.००	९३.७२	२६५.००	१९.५०	५.००	७.००	६.००	३५०.००
१९. गडचिरोली	९७८.५७	...	...	...	...	...	...	...	...
२०. वाशिम	...	...	...	...	...	...	...	...	...
२१. अकोला	...	...	...	...	...	...	...	...	...
२२. खामगाव	७६.००	५.००	...	१२५.८७	५.००	५.००	...	५.००	१००.००
२३. बुलढाणा	...	...	...	...	...	...	...	...	...
२४. वर्धा	४१.७५	३०.००	...	१५०.००	२१.७५	२१.७५	२१.७५	२१.७५	८००.००
२५. जा. ब. प्र. अकोला	...	...	...	...	...	...	...	...	...

**तक्ता क्रमांक १**  
**कार्यक्रम अंदाजपत्रक-सन २०२१-२०२२**  
**इतर जिल्हा मार्ग**

**सन २०२०-२०२१ व २०२१-२०२२ या वर्षात रस्त्यांच्या कामाकरिता केलेली आर्थिक तरतूद व कामांची प्रत्यक्ष झालेली प्रगती**

जिल्हा	वर्षाच्या सुरवातीला अस्तित्वात असलेली रस्त्यांची एकूण लांबी (कि. मी. मध्ये)	सन २०२०-२०२१ साली संभाव्य क्रियाशील प्रगती				सन २०२१-२०२२ चा कार्यक्रम			
		२०२०-२०२१ मध्ये चालू असलेल्या रस्त्यांची लांबी (कि. मी. मध्ये)	२०२०-२०२१ मध्ये रस्त्यांच्या कामा-करिता अर्थसंकल्पीय तरतूद (रु. लाखात)	२०२०-२०२१ मध्ये रस्त्यांच्या कामा-वरील संभाव्य खर्च (रु. लाखात)	रकाना ३ मधील कामांची क्रियाशील प्रगती (कि. मी. मध्ये)	२०२०-२०२१ मध्ये प्रगती पथावर असलेल्या रस्त्यांची लांबी (कि. मी. मध्ये)	२०२१-२०२२ मध्ये प्रस्तावित केलेल्या नवीन रस्त्यांची लांबी (कि. मी. मध्ये)	२०२१-२०२२ मध्ये पूर्ण होणा-या कामांची अपेक्षित लांबी (कि. मी. मध्ये)	२०२१-२०२२ मध्ये चालू व नवीन कामांसाठी वित्तीय आवश्यकता (रु. लाखात)
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०
<b>साकव</b>									
१. ठाणे	...	...	...	...	...	...	...	...	...
२. पालघर	...	...	...	...	...	...	...	...	...
३. रायगड	...	...	...	...	...	...	...	...	...
४. अमरावती	...	...	...	...	...	...	...	...	...
५. पुणे (उत्तर)	२२५७.१०	२०	५०	१०	१०	२०	२०	३०	८००.००
६. नाशिक	१०५१.२५	...	...	...	...	...	...	...	...
७. अकोला	...	...	...	...	...	...	...	...	...
८. वाशिम	...	...	...	...	...	...	...	...	...
९. बुलढाणा	...	...	...	...	...	...	...	...	...
१०. जळगाव	...	२.४०	...	६०.००	२.४०	...	२.००	...	५०.००
११. हिंगोली	...	...	...	...	...	...	...	...	...
१२. नांदेड/भोकर	३०.००	१४	१७१.४५	४०५	१४	२	२	२	१००
१३. चंद्रपूर	...	...	...	...	...	...	...	...	...
१४. वर्धा	...	...	...	...	...	...	...	...	...
१५. नागपूर	...	...	५.०२	...	...	१.०५	...	...	५.०२
१६. भंडारा	...	...	...	...	...	...	...	...	...
१७. गोंदिया	१.००	...	९.४८	...	...	१.००	...	...	९.४८
१८. खामगाव	...	...	...	...	...	...	...	...	...
१९. गडचिरोली	२३४६.२६	१५	६०२.१७	१५००	१०	४	७५	१५	३०००
२०. धुळे	४३२.७०	७५.६४	९९.२१	३१०.२२	७३.१२	१७.२२	३०	१७.२२	३७.५०
२१. नंदुरबार	२११.५५	५०.७०	२२९.८३	५७०.००	१५.००	४०.७०	४०.००	४७.७०	१५०५.००

**तक्ता क्रमांक १**  
**कार्यक्रम अंदाजपत्रक-सन २०२१-२०२२**  
**इतर जिल्हा मार्ग**

**सन २०२०-२०२१ व २०२१-२०२२ या वर्षात रस्त्यांच्या कामाकरिता केलेली आर्थिक तरतूद व कामांची प्रत्यक्ष झालेली प्रगती**

जिल्हा	वर्षाच्या सुरवातीला अस्तित्वात असलेली रस्त्यांची एकूण लांबी (कि. मी. मध्ये)	सन २०२०-२०२१ साली संभाव्य क्रियाशील प्रगती				सन २०२१-२०२२ चा कार्यक्रम			
		२०२०-२०२१ मध्ये चालू असलेल्या रस्त्यांची लांबी (कि. मी. मध्ये)	२०२०-२०२१ मध्ये रस्त्यांच्या कामा-करिता अर्थसंकल्पीय तरतूद (रु. लाखात)	२०२०-२०२१ मध्ये रस्त्यांच्या कामा-वरील संभाव्य खर्च (रु. लाखात)	रकाना ३ मधील कामांची क्रियाशील प्रगती (कि. मी. मध्ये)	२०२०-२०२१ मध्ये प्रगती पथावर असलेल्या रस्त्यांची लांबी (कि. मी. मध्ये)	२०२१-२०२२ मध्ये प्रस्तावित केलेल्या नवीन रस्त्यांची लांबी (कि. मी. मध्ये)	२०२१-२०२२ मध्ये पूर्ण होणा-या कामांची अपेक्षित लांबी (कि. मी. मध्ये)	२०२१-२०२२ मध्ये चालू व नवीन कामांसाठी वित्तीय आवश्यकता (रु. लाखात)
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०
<b>ग्रामीण रस्ते</b>									
१. ठाणे	१६०.००	११०	१४२९.३७	२५८९.१०	११०	११०	...	५०	१२८८.९०
२. पालघर	५७१.९८	४५०	५३०६.९७	११६१८.२५	४५०	४५०	...	१२१	२४९०.५७
३. रायगड	...	...	...	...	...	...	...	...	...
४. यवतमाळ	२०१५	...	...	...	...	...	...	...	...
५. पुणे (उत्तर)	१०७७.६	२०	५०	१०	१०	२०	२०	३०	८००
६. नाशिक	२६५४.३९	...	...	...	...	...	...	...	...
७. अकोला	...	...	...	...	...	...	...	...	...
८. खामगांव	...	...	...	...	...	...	...	...	...
९. नंदूरबार	४४५	२८१.१०	१५३७.०७	१६३२.२३	१३५.६०	१४०	१३०	१३०	५३४०.००
१०. अहमदनगर	९३०.७५	डांबरीकरण ४६.४०	(५ मो-या) ५७.९८	१४२७.१९	खडीकरण ४६.४०	खडीकरण ४६.४०	खडीकरण ४२.०४	खडीकरण ८८.४४	२४७८.१९
	...	...	...	...	डांबरीकरण ...	डांबरीकरण ...	डांबरीकरण ...	डांबरीकरण ...	...
११. धुळे	१२५६.०५	९९.२८	३९२.७१	४६४.५४	९९.२८	३८	२०	९९.२८	...
१२. गडचिरोली	...	...	...	...	...	...	...	...	...
१३. अमरावती	...	...	...	...	...	...	...	...	...
१४. बुलढाणा	...	...	...	...	...	...	...	...	...
१५. चंद्रपूर	...	...	...	...	...	...	...	...	...
१६. वर्धा	...	...	...	...	...	...	...	...	...
१७. नागपूर	१९.१०	१५.०५	१८७.७४	६७.९५	१५.०५	२९.१०	...	१५.०५	६७.९५
१८. वाशिम	१०.३०	...	...	...	...	...	...	...	...
१९. नांदेड	४६.५०	४६.५०	३९५.९०	७०३	३०	३३.१०	३३.१०	२०	६००
२०. हिंगोली	२२	...	...	...	...	...	...	...	...
२१. खामगांव	...	१.०	४.५०	८.९०	...	१.०	...	१.०	...
२२. भंडारा	...	...	५४.१२	...	...	२०	...	...	५०.००
२३. गोंदिया	९.५०	३.२५	८०.४१	१०.००	३.२५	२३.६०	...	...	८०.००

**तक्ता क्रमांक १**  
**कार्यक्रम अंदाजपत्रक-सन २०२१-२०२२**  
**किमान गरजा कार्यक्रम**

**सन २०२०-२०२१ व २०२१-२०२२ या वर्षात रस्त्यांच्या कामाकरिता केलेली आर्थिक तरतूद व कामांची प्रत्यक्ष झालेली प्रगती**

जिल्हा	वर्षाच्या सुरवातीला अस्तित्वात असलेली रस्त्यांची एकूण लांबी (कि. मी. मध्ये)	सन २०२०-२०२१ साली संभाव्य क्रियाशील प्रगती				सन २०२१-२०२२ चा कार्यक्रम			
		२०२०-२०२१ मध्ये चालू असलेल्या रस्त्यांची लांबी (कि. मी. मध्ये)	२०२०-२०२१ मध्ये रस्त्यांच्या कामा-करिता अर्थसंकल्पीय तरतूद (रु. लाखात)	२०२०-२०२१ मध्ये रस्त्यांच्या कामा-वरील संभाव्य खर्च (रु. लाखात)	रकाना ३ मधील कामांची क्रियाशील प्रगती (कि. मी. मध्ये)	२०२०-२०२१ मध्ये प्रगती पथावर असलेल्या रस्त्यांची लांबी (कि. मी. मध्ये)	२०२१-२०२२ मध्ये प्रस्तावित केलेल्या नवीन रस्त्यांची लांबी (कि. मी. मध्ये)	२०२१-२०२२ मध्ये पूर्ण होणा-या कामांची अपेक्षित लांबी (कि. मी. मध्ये)	२०२१-२०२२ मध्ये चालू व नवीन कामांसाठी वित्तीय आवश्यकता (रु. लाखात)
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०
१. ठाणे	...	...	...	...	...	...	...	...	...
२. रायगड	...	...	...	...	...	...	...	...	...
३. नाशिक	...	...	...	...	...	...	...	...	...
४. धुळे	...	...	...	...	...	...	...	...	...
५. नंदूरबार	...	...	...	...	...	...	...	...	...
६. जळगाव	...	... (० पूल)	...	५२.८८	...	... (२ पूल)	२५.९० (४ मो-या)	२५.९० (४ मो-या)	७८०.००
७. अहमदनगर	२८.६०	खडीकरण ... डांबरीकरण ... (० मो-या)	...	...	खडीकरण ... डांबरीकरण ... (०मो-या)	खडीकरण ... डांबरीकरण ... (०मो-या)	... (४ मो-या) ... (१०मो-या)	...	...
८. पुणे (उत्तर)	...	...	...	...	...	...	...	...	...
९. परभणी	...	...	...	...	...	...	...	...	...
१०. नांदेड/भोकर	७९.७०	...	...	...	...	...	...	...	...
११. हिंगोली	२२.००	...	...	...	...	...	...	...	...
१२. अमरावती	...	...	...	...	...	...	...	...	...
१३. यवतमाळ	७५२.००	७.००	...	...	...	...	...	...	...
	...	...	...	...	१०.५० (७ पूल, १५ मो-या, ५ रपटे)	७.०० (४० रपटे, २० पूल,)	...	१५.०० (२० पूल)	...
१४. नागपूर	...	...	...	...	...	...	...	...	...
१५. भंडारा	...	...	...	...	...	...	...	...	...
१६. गोंदिया	...	...	...	...	...	...	...	...	...
१७. चंद्रपूर	...	...	...	...	...	...	...	...	...
१८. गडचिरोली	१८१२.६६	...	...	...	...	...	२५.००	...	१५००.००
१९. वाशिम	...	...	...	...	...	...	...	...	...
२०. खामगाव	...	...	...	...	...	...	...	...	...
२१. अकोला	...	...	...	...	...	...	...	...	...
२२. बुलढाणा	...	...	...	...	...	...	...	...	...
२३. वर्धा	...	...	...	...	...	...	...	...	...

**तक्ता क्रमांक १**  
**कार्यक्रम अंदाजपत्रक-सन २०२१-२०२२**  
**मोठे पूल**

**सन २०२०-२०२१ व २०२१-२०२२ या वर्षात रस्त्यांच्या कामाकरिता केलेली आर्थिक तरतूद व कामांची प्रत्यक्ष झालेली प्रगती**

जिल्हा	वर्षाच्या सुरवातीला अस्तित्वात असलेल्या पूलांच्या कामाची संख्या (३१/३/२०)	सन २०२०-२०२१ साली संभाव्य क्रियाशील प्रगती				सन २०२१-२०२२ चा कार्यक्रम				
		२०२०-२०२१ मध्ये चालू असलेल्या पूलांच्या कामाची संख्या	२०२०-२०२१ मध्ये पुलांच्या कामा-करिता अर्थसंकल्पीय तरतूद (रु. लाखात)	२०२०-२०२१ मध्ये पुलांच्या कामा-वरील संभाव्य खर्च (रु. लाखात)	रकाना ३ मधील कामांची क्रियाशील प्रगती संख्या	२०२०-२०२१ मध्ये प्रगती पथावर असलेल्या कामाची संख्या	२०२१-२०२२ मध्ये प्रस्तावित केलेल्या नवीन कामाची संख्या	२०२१-२०२२ मध्ये पूर्ण होणा-या कामांची अपेक्षित संख्या	२०२१-२०२२ मध्ये चालू व नवीन कामांसाठी वित्तीय आवश्यकता (रु. लाखात)	
		३	४	५	६	७	८	९	१०	
१. ठाणे	१.००	...	४१.१०	४०.००	...	...	...	१	१००.००	
२. पालघर	२०.००	१९.००	१५२४.५४	३४४०.००	१३.००	१३.००	...	१	१६००.००	
३. रायगड	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
४. नाशिक	५४.००	...	...	...	...	...	...	...	...	
५. धुळे	१.००	१.००	२७.०५	२७.००	१.००	१.००	१	१	१०८.००	
६. नंदूरबार	७.००	१२.००	५८९.८५	६६५.००	५.००	१२.००	४	९	२३५०.००	
७. जळगाव	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
८. अहमदनगर	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
९. पुणे (उत्तर)	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
१०. नांदेड/भोकर	३	...	...	...	...	...	१	१	५००.००	
११. हिंगोली	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
१२. अमरावती	४९	१.००	४५.५०	...	...	...	...	...	...	
१३. यवतमाळ	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
१४. नागपूर	१.००	...	१०२.७५	५०.००	...	१.००	...	...	१००.००	
१५. भंडारा	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
१६. गोंदिया	१.००	...	१२३.३०	५०.००	...	१.००	...	...	१००.००	
१७. चंद्रपूर	१२.००	...	...	...	...	१.००	१	...	३००.००	
१८. गडचिरोली	४२.००	७.००	६५०.२७	१०००.००	५.००	२.००	५	२	४०००.००	
१९. बुलढाणा	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
२०. वर्धा	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
२१. खामगाव	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
२२. अकोला	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
२३. वाशिम	...	...	...	...	...	...	...	...	...	



**तक्ता क्रमांक २**  
**कार्यक्रम अंदाजपत्रक-सन २०२१-२०२२**  
**लहान पूल**

**सन २०२०-२०२१ व २०२१-२०२२ या वर्षात रस्त्यांच्या कामाकरिता केलेली आर्थिक तरतूद व कामांची प्रत्यक्ष झालेली प्रगती**

जिल्हा	वर्षाच्या सुरवातीला अस्तित्वात असलेल्या पुलांच्या कामाची संख्या ३१-३-२०२०	सन २०२०-२०२१ साली संभाव्य क्रियाशील प्रगती				सन २०२१-२०२२ चा कार्यक्रम				
		२०२०-२०२१ मध्ये चालू असलेल्या पुलांच्या कामांची संख्या	२०२०-२०२१ मध्ये पूर्णांच्या कामा-करिता अर्थसंकल्पीय तरतूद (रु. लाखात)	२०२०-२०२१ मध्ये पूलाच्या कामा-वरील संभाव्य खर्च (रु. लाखात)	रकाना ३ मधील कामांची क्रियाशील प्रगती (संख्या)	२०२०-२०२१ मध्ये प्रगतीपथावर असलेल्या कामांची संख्या	२०२१-२०२२ मध्ये प्रस्तावित केलेल्या नवीन कामांची संख्या	२०२१-२०२२ मध्ये पूर्ण होणा-या कामांची अपेक्षित संख्या	२०२१-२०२२ मध्ये चालू व नवीन कामांसाठी वित्तीय आवश्यकता (रु. लाखात)	
		३	४	५	६	७	८	९	१०	
१. ठाणे	३	३	४३.६०	१००	२	२	...	१	५०.००	
२. पालघर	४१	३२	३९९.७८	१३००	२२	२२	...	५	८००.००	
३. रायगड	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
४. नाशिक	१६०	२०	...	४७०.८०	...	...	...	...	५६०.००	
५. धुळे	८	७	७१.१७	७४.५०	४	६	५	७	१३५.००	
६. नंदूरबार	१६	३०	४९१.०८	३५७.१०	८	३२	१४	३२	२२४४.००	
७. जळगाव	...	११	...	६९९	११	...	१	१	१६०.००	
८. अहमदनगर	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
९. पुणे (उत्तर)	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
१०. नांदेड/भोकर	४८	३.००	...	...	...	४	४	४	८५५.००	
११. हिंगोली	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
१२. अमरावती	१४२	...	...	...	...	...	...	...	...	
१३. यवतमाळ	...	५	...	...	...	...	...	...	१५०.००	
१४. नागपूर	३	३	३४.३९	११४.३५	३	३	...	३	११४.३५	
१५. भंडारा	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
१६. गोंदिया	१	१	१११.३०	५०	१	४	...	१	१००.००	
१७. चंद्रपूर	९९	५	...	२३०	३	२	...	२	२००.००	
१८. गडचिरोली	३७५	१५	२५५.०६	१५००.००	१४	१	२५	१५	५०००.००	
१९. खामगाव	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
२०. बुलढाणा	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
२१. वाशिम	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
२२. अकोला	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
२३. वर्धा	...	...	...	...	...	...	...	...	...	

**तक्ता क्रमांक ३**  
**कार्यक्रम अंदाजपत्रक-सन २०२१-२०२२**  
**प्रशासकीय इमारती**

**सन २०२०-२०२१ व २०२१-२०२२ या वर्षात इमारतींच्या कामाकरिता केलेली आर्थिक तरतूद व कामांची प्रत्यक्ष झालेली प्रगती**

जिल्हा	वर्षाच्या सुरवातीला अस्तित्वात असलेल्या इमारतीचे क्षेत्र (चौ. मी. मध्ये) ३१-३-२०२०	सन २०२०-२०२१ साली संभाव्य क्रियाशील प्रगती				सन २०२१-२०२२ चा कार्यक्रम				
		२०२०-२०२१ मध्ये चालू असलेल्या इमारतीच्या कामाचे क्षेत्र (चौ. मी. मध्ये)	२०२०-२०२१ मध्ये इमारतीच्या कामा-करिता अर्थसंकल्पीय तरतूद (रु. लाखात)	२०२०-२०२१ मध्ये इमारतीच्या कामा-वरील संभाव्य खर्च (रु. लाखात)	रकाना ३ मधील कामांची क्रियाशील प्रगती (चौ. मी. मध्ये)	२०२०-२०२१ मध्ये प्रगती पथावर असलेल्या इमारतीचे क्षेत्र (चौ. मी. मध्ये)	२०२१-२०२२ मध्ये प्रस्तावित केलेल्या नवीन इमारतीचे क्षेत्र (चौ. मी. मध्ये)	२०२१-२०२२ मध्ये पूर्ण होणा-या इमारतींच्या कामांचे अपेक्षित क्षेत्र (चौ. मी. मध्ये)	२०२१-२०२२ मध्ये चालू व नवीन कामांसाठी वित्तीय आवश्यकता (रु. लाखात)	
		३	४	५	६	७	८	९	१०	
१. ठाणे	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
२. पालघर	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
३. रायगड	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
४. नाशिक	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
५. धुळे	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
६. नंदुरबार	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
७. जळगाव	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
८. अहमदनगर	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
९. पुणे (उत्तर)	२९७३८.७७	...	...	...	...	...	...	...	...	
१०. नांदेड/भोकर	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
११. हिंगोली	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
१२. अमरावती	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
१३. यवतमाळ	४७५९.८१	...	...	...	...	...	...	...	...	
१४. नागपूर	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
१५. भंडारा	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
१६. गोंदिया	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
१७. चंद्रपूर	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
१८. गडचिरोली	१४२३८.९४	...	...	...	...	...	...	...	...	
१९. वाशिम	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
२०. बुलढाणा	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
२१. खामगाव	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
२२. वर्धा	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
२३. अकोला	...	...	...	...	...	...	...	...	...	

**तक्ता क्रमांक ३**  
**कार्यक्रम अंदाजपत्रक-सन २०२१-२०२२**  
**(२) कार्यात्मक इमारती (अ) शैक्षणिक**

सन २०२०-२०२१ व २०२१-२०२२ या वर्षात इमारतींच्या कामाकरिता केलेली आर्थिक तरतूद व कामांची प्रत्यक्ष झालेली प्रगती

जिल्हा	वर्षाच्या सुरवातीला अस्तित्वात असलेल्या इमारतींचे क्षेत्र (३१/३/२०२०)	सन २०२०-२०२१ साली संभाव्य क्रियाशील प्रगती				सन २०२१-२०२२ चा कार्यक्रम				
		२०२०-२०२१ मध्ये चालू असलेल्या इमारतींच्या कामांचे क्षेत्र (चौ. मी. मध्ये)	२०२०-२०२१ मध्ये इमारतींच्या कामा-करिता अर्थसंकल्पीय तरतूद (रु. लाखात)	२०२०-२०२१ मध्ये इमारतींच्या कामा-वरील संभाव्य खर्च (रु. लाखात)	रकाना ३ मधील कामांची क्रियाशील प्रगती (चौ. मी. मध्ये)	२०२०-२०२१ मध्ये प्रगतीपथावर असलेल्या इमारतींचे क्षेत्र (चौ. मी. मध्ये)	२०२१-२०२२ मध्ये प्रस्तावित केलेल्या नवीन इमारतींचे क्षेत्र (चौ. मी. मध्ये)	२०२१-२०२२ मध्ये पूर्ण होणा-या इमारतींच्या कामांचे अपेक्षित क्षेत्र (चौ. मी. मध्ये)	२०२१-२०२२ मध्ये चालू व नवीन कामांसाठी वित्तीय आवश्यकता (रु. लाखात)	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	
१. ठाणे	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
२. पालघर	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
३. रायगड	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
४. नाशिक	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
५. धुळे	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
६. नंदूरबार	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
७. जळगाव	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
८. अहमदनगर	३३९००.७६	...	...	...	...	...	...	...	...	
९. पुणे (उत्तर)	४७८८९.१६	११०२६.००	४.३३	८.००	...	४.३३	...	...	...	
१०. नांदेड/भोकर	२१४९४.००	...	...	...	...	...	...	...	...	
११. हिंगोली	५४७४.३६	...	...	...	...	...	...	...	...	
१२. अमरावती	१९६७७.८७	...	...	...	...	...	...	...	...	
१३. यवतमाळ	...	२११४.१६	...	...	...	...	...	...	...	
१४. नागपूर	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
१५. भंडारा	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
१६. गोंदिया	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
१७. चंद्रपूर	१०२३.८७	...	...	...	...	...	...	...	...	
१८. गडचिरोली	५६६१०.००	...	...	...	...	...	...	...	...	
१९. बुलढाणा	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
२०. खामगाव	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
२१. अकोला	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
२२. वर्धा	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
२३. वाशिम	...	...	...	...	...	...	...	...	...	

**तक्ता क्रमांक ३**  
**कार्यक्रम अंदाजपत्रक-सन २०२१-२०२२**  
**(२) कार्यात्मक इमारती (अ) वैद्यकीय**

**सन २०२०-२०२१ व २०२१-२०२२ या वर्षात इमारतींच्या कामाकरिता केलेली आर्थिक तरतूद व कामांची प्रत्यक्ष झालेली प्रगती**

जिल्हा	वर्षाच्या सुरवातीला अस्तित्वात असलेल्या इमारतींचे क्षेत्र (३१/३/२०२०)	सन २०२०-२०२१ साली संभाव्य क्रियाशील प्रगती				सन २०२१-२०२२ चा कार्यक्रम				
		२०२०-२०२१ मध्ये चालू असलेल्या इमारतींच्या कामाचे क्षेत्र (चौ. मी. मध्ये)	२०२०-२०२१ मध्ये इमारतींच्या कामा-करिता अर्थसंकल्पीय तरतूद (रु. लाखात)	२०२०-२०२१ मध्ये इमारतींच्या कामा-वरील संभाव्य खर्च (रु. लाखात)	रकाना ३ मधील कामांची क्रियाशील प्रगती (चौ. मी. मध्ये)	२०२०-२०२१ मध्ये प्रगतीपथावर असलेल्या इमारतींचे क्षेत्र (चौ. मी. मध्ये)	२०२१-२०२२ मध्ये प्रस्तावित केलेल्या नवीन इमारतींचे क्षेत्र (चौ. मी. मध्ये)	२०२१-२०२२ मध्ये पूर्ण होणा-या इमारतींच्या कामांचे अपेक्षित क्षेत्र (चौ. मी. मध्ये)	२०२१-२०२२ मध्ये चालू व नवीन कामांसाठी वित्तीय आवश्यकता (रु. लाखात)	
		३	४	५	६	७	८	९	१०	
१. ठाणे	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
२. पालघर	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
३. रायगड	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
४. नाशिक	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
५. धुळे	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
६. नंदूरबार	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
७. जळगाव	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
८. अहमदनगर	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
९. पुणे (उत्तर)	१३२३०.१५	...	२३१२.००	२३१२.००	...	...	...	...	...	
१०. नांदेड/भोकर	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
११. हिंगोली	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
१२. अमरावती	१५६२८.४१	...	...	...	...	...	...	...	...	
१३. यवतमाळ	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
१४. नागपूर	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
१५. भंडारा	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
१६. गोंदिया	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
१७. चंद्रपूर	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
१८. गडचिरोली	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
१९. खामगाव	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
२०. वर्धा	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
२१. अकोला	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
२२. वाशिम	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
२३. बुलढाणा	...	...	...	...	...	...	...	...	...	

**तक्ता क्रमांक ३**  
**कार्यक्रम अंदाजपत्रक-सन २०२१-२०२२**  
**(२) कार्यात्मक इमारती (उ) पोलीस इमारती**

सन २०२०-२०२१ व २०२१-२०२२ या वर्षात इमारतींच्या कामाकरिता केलेली आर्थिक तरतूद व कामांची प्रत्यक्ष झालेली प्रगती

जिल्हा	वर्षाच्या सुरवातीला अस्तित्वात असलेल्या इमारतींचे क्षेत्र (३१/३/२०२०)	सन २०२०-२०२१ साली संभाव्य क्रियाशील प्रगती				सन २०२१-२०२२ चा कार्यक्रम				
		२०२०-२०२१ मध्ये चालू असलेल्या इमारतींच्या कामाचे क्षेत्र (चौ. मी. मध्ये)	२०२०-२०२१ मध्ये इमारतींच्या कामा-करिता अर्थसंकल्पीय तरतूद (रु. लाखात)	२०२०-२०२१ मध्ये इमारतींच्या कामा-वरील संभाव्य खर्च (रु. लाखात)	रकाना ३ मधील कामांची क्रियाशील प्रगती (चौ. मी. मध्ये)	२०२०-२०२१ मध्ये प्रगतीपथावर असलेल्या इमारतींचे क्षेत्र (चौ. मी. मध्ये)	२०२१-२०२२ मध्ये प्रस्तावित केलेल्या नवीन इमारतींचे क्षेत्र (चौ. मी. मध्ये)	२०२१-२०२२ मध्ये पूर्ण होणा-या इमारतींच्या कामांचे अपेक्षित क्षेत्र (चौ. मी. मध्ये)	२०२१-२०२२ मध्ये चालू व नवीन कामांसाठी वित्तीय आवश्यकता (रु. लाखात)	
		३	४	५	६	७	८	९	१०	
१. ठाणे	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
२. पालघर	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
३. रायगड	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
४. नाशिक	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
५. धुळे	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
६. नंदूरबार	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
७. जळगाव	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
८. अहमदनगर	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
९. पुणे (उत्तर)	१५८७८.९५	...	...	...	...	...	...	...	...	
१०. नांदेड/भोकर	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
११. हिंगोली	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
१२. अमरावती	८४४९.६२	...	...	...	...	...	...	...	...	
१३. यवतमाळ	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
१४. नागपूर	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
१५. भंडारा	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
१६. गोंदिया	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
१७. चंद्रपूर	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
१८. गडचिरोली	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
१९. खामगाव	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
२०. वर्धा	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
२१. अकोला	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
२२. वाशिम	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
२३. बुलढाणा	...	...	...	...	...	...	...	...	...	

**तक्ता क्रमांक ३**  
**कार्यक्रम अंदाजपत्रक-सन २०२१-२०२२**  
**(२) कार्यात्मक इमारती, (इतर)**

**सन २०२०-२०२१ व २०२१-२०२२ या वर्षात इमारतींच्या कामाकरिता केलेली आर्थिक तरतूद व कामांची प्रत्यक्ष झालेली प्रगती**

जिल्हा	वर्षाच्या सुरवातीला अस्तित्वात असलेल्या इमारतींचे क्षेत्र (३१/३/२०२०)	सन २०२०-२०२१ साली संभाव्य क्रियाशील प्रगती				सन २०२१-२०२२ चा कार्यक्रम				
		२०२०-२०२१ मध्ये चालू असलेल्या इमारतींच्या कामाचे क्षेत्र (चौ. मी. मध्ये)	२०२०-२०२१ मध्ये इमारतींच्या कामा-करिता अर्थसंकल्पीय तरतूद (रु. लाखात)	२०२०-२०२१ मध्ये इमारतींच्या कामा-वरील संभाव्य खर्च (रु. लाखात)	रकाना ३ मधील कामांची क्रियाशील प्रगती (चौ. मी. मध्ये)	२०२०-२०२१ मध्ये प्रगतीपथावर असलेल्या इमारतींचे क्षेत्र (चौ. मी. मध्ये)	२०२१-२०२२ मध्ये प्रस्तावित केलेल्या नवीन इमारतींचे क्षेत्र (चौ. मी. मध्ये)	२०२१-२०२२ मध्ये पूर्ण होणा-या इमारतींच्या कामांचे अपेक्षित क्षेत्र (चौ. मी. मध्ये)	२०२१-२०२२ मध्ये चालू व नवीन कामांसाठी वित्तीय आवश्यकता (रु. लाखात)	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	
१. ठाणे	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
२. पालघर	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
३. रायगड	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
४. नाशिक	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
५. धुळे	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
६. नंदूरबार	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
७. जळगाव	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
८. अहमदनगर	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
९. पुणे (उत्तर)	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
१०. नांदेड/भोकर	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
११. हिंगोली	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
१२. अमरावती	४३९५२.९३	...	...	...	...	...	...	...	...	
१३. यवतमाळ	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
१४. नागपूर	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
१५. भंडारा	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
१६. गोंदिया	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
१७. चंद्रपूर	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
१८. गडचिरोली	३२३३०.००	...	...	...	...	...	...	...	...	
१९. खामगाव	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
२०. वर्धा	...	...	...	...	...	...	...	...	...	

**तक्ता क्रमांक ३**  
**कार्यक्रम अंदाजपत्रक-सन २०२१-२०२२**  
**(३) निवासी इमारती**

**सन २०२०-२०२१ व २०२१-२०२२ या वर्षात इमारतींच्या कामाकरिता केलेली आर्थिक तरतूद व कामांची प्रत्यक्ष झालेली प्रगती**

जिल्हा	वर्षाच्या सुरवातीला अस्तित्वात असलेल्या इमारतींचे क्षेत्र (३१/३/२०२०)	सन २०२०-२०२१ साली संभाव्य क्रियाशील प्रगती				सन २०२१-२०२२ चा कार्यक्रम				
		२०२०-२०२१ मध्ये चालू असलेल्या इमारतींच्या कामांचे क्षेत्र (चौ. मी. मध्ये)	२०२०-२०२१ मध्ये इमारतींच्या कामा-करिता अर्थसंकल्पीय तरतूद (रु. लाखात)	२०२०-२०२१ मध्ये इमारतींच्या कामा-वरील संभाव्य खर्च (रु. लाखात)	रकाना ३ मधील कामांची क्रियाशील प्रगती (चौ. मी. मध्ये)	२०२०-२०२१ मध्ये प्रगतीपथावर असलेल्या इमारतींचे क्षेत्र (चौ. मी. मध्ये)	२०२१-२०२२ मध्ये प्रस्तावित केलेल्या नवीन इमारतींचे क्षेत्र (चौ. मी. मध्ये)	२०२१-२०२२ मध्ये पूर्ण होणा-या इमारतींच्या कामांचे अपेक्षित क्षेत्र (चौ. मी. मध्ये)	२०२१-२०२२ मध्ये चालू व नवीन कामांसाठी वित्तीय आवश्यकता (रु. लाखात)	१०
१. ठाणे	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
२. पालघर	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
३. रायगड	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
४. नाशिक	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
५. धुळे	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
६. नंदूरबार	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
७. जळगाव	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
८. अहमदनगर	१३९९१.३३	...	...	...	...	...	...	...	...	...
९. पुणे (उत्तर)	३७४३७.७३	...	१३५.३०	१३५.३०	१३५.३०	...	...	१३५.३०	...	...
१०. नांदेड/भोकर	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
११. हिंगोली	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
१२. अमरावती	२९९३०.१९	...	...	...	...	...	...	...	...	...
१३. यवतमाळ	६३११.४६	...	...	...	...	...	...	...	...	...
१४. नागपूर	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
१५. भंडारा	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
१६. गोंदिया	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
१७. चंद्रपूर	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
१८. गडचिरोली	५५३१०.००	...	...	...	...	...	...	...	...	...
१९. बुलढाणा	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
२०. खामगाव	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
२१. अकोला	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
२२. अकोला (जागतिक बँक)	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
२३. वर्धा	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
२४. वाशिम	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...

## महिला व बालविकास विभाग

### एकात्मिक बालविकास सेवायोजना (आदिवासी)

एकात्मिक बालविकास सेवा योजनेअंतर्गत राज्यात ८५ आदिवासी प्रकल्प सध्या कार्यरत असून त्यामध्ये १६०३१ अंगणवाड्या व २२७५ मिनी अंगणवाड्या मंजूर असून त्यामध्ये बालमृत्युचे प्रमाण कमी करणे, तसेच बालके, गरोदर स्त्रिया व स्तनदा माता यांच्या मधील कुपोषणाचे प्रमाण कमी करणेसाठीचे प्रमुख उद्दिष्टे आहेत. ८५ आदिवासी प्रकल्पांपैकी २४ अतिसंवेदनशील आदिवासी प्रकल्पात सन १९९७ पासून नवसंजीवन योजना कार्यान्वित करण्यात आली आहे.

वरील उद्दिष्टे साध्य करण्यासाठी प्रभावी आरोग्य विषयक सुविधा उपलब्ध करून देण्यात येतात.

**बालमृत्यु व अतिकुपोषणाचे** प्रमाण जास्त असण्यासाठी मुख्यत्वेकरून खालील बाबी कारणीभूत आहेत—

- (१) जन्मतः मुलाचे कमी वजन (२,५०० ग्रॅम पेक्षा कमी);
- (२) गरोदरपणातील आरोग्याची काळजी न घेणे;
- (३) गरोदरपणातील रक्तक्षय;
- (४) प्रसूति दरम्यान व प्रसूतिपश्चात, निर्माण झालेल्या समस्या;
- (५) मुलांचे दिर्घ आजार;
- (६) आजारपणातील उपचाराची तत्परता व गुणात्मकता;
- (७) शुध्द व निर्जंतूक पिण्याच्या पाण्याचा पुरवठा;
- (८) आदिवासी लोकांतील अनिष्ट रूढी, परंपरा व अंधश्रद्धा इत्यादी;
- (९) गरीबी;
- (१०) कमी वयात गरोदरपणात, वारंवार गर्भारपण तसेच दोन प्रसूतिमधील कमी अंतर;
- (११) महिलांमध्ये आरोग्य व पोषणविषयक शिक्षणाचा अभाव;
- (१२) जनजागृतीचा अभाव.

#### बालमृत्यु :

राज्यात उपलब्ध असलेल्या आकडेवारीनुसार सर्वसाधारणतः एकूण होणा-या सर्व बालमृत्युपैकी सुमारे ५० टक्के बालमृत्यु हे जन्मल्यापासून १ महिन्याच्या आत होतात. अशा बालमृत्युसाठी प्रमुख कारणे खालीलप्रमाणे आहेत—

१. स्त्रियांमधील शारीरिक अशक्तपणा, कुपोषणस्थिती;
२. अस्वच्छ जागी व अकुशलपणे हाताळलेली बाळंतपणे;
३. अपूर्ण दिवसाची बाळंतपणे;
४. गरोदर स्त्रियांमधील रक्तक्षय व प्रसूति दरम्यान तसेच प्रसूतिपश्चात रक्तस्त्राव;
५. नवजात अर्भकामधील आजारपण, जसे प्रसूति दरम्यान अर्भकाचे श्वास गुदमरून होणारे मृत्यु (निओनेटल अॅसफीकशीया इंड्रायुटेराइन फिटलडिसटेस), हायपोथरमिया, हायपोग्लायसेमिया सेप्टीसिमिया, जन्माचे वेळी डोक्यास इजा (मार), जन्मतः जंतूसंसर्ग इत्यादी;
६. उशीरा स्तनपानास सुरुवात करणे व बाळास निव्वळ स्तनपान न देणे;
७. मातांमधील हिक्ताप, क्षय स्तनदाह, रक्तक्षय इत्यादी आजारपण;
८. अस्वच्छता;
९. गरोदरपणात व नवजात अर्भकाचे घेण्याच्या काळजी विषयीचे अज्ञान.

#### बालमृत्यु व कुपोषण कमी करण्यासाठी नियोजन :

१. जिल्हा सरासरी पेक्षा अतिकुपोषित बालकांचे प्रमाण जास्त असलेली गावे शोधून काढणे;
२. अतिदुर्गम व पावसाळ्यामध्ये संपर्क तुटणा-या गावांची यादी तयार करणे;
३. मागील वर्षात संसर्गजन्य रोगाच्या साथी आल्या असलेल्या गावांची यादी तयार करणे;
४. श्रेणी ३ व ४ मधील बालकांची यादी तयार करणे;
५. मागील वर्षी एकदाही आरोग्य तपासणी न झालेल्या बालकांची अंगणवाडीनिहाय यादी तयार करणे;
६. तीन महिन्यापेक्षा जास्त कालावधीसाठी श्रेणी ३ व ४ कुपोषितामध्ये असलेल्या तसेच सतत आजारी असलेल्या मुलांची अंगणवाडीनिहाय यादी तयार करणे;
७. २० वर्ष वयापेक्षा कमी वय असलेल्या गरोदर स्त्रियांची अंगणवाडीनिहाय यादी तयार करणे;
८. मागील तीन वर्षांची आकडेवारी तयार करून विश्लेषणात्मक तक्ते, प्रकल्प, सेक्टर अंगणवाडीस्तरावर यादी तयार करून आढावा घेण्यासाठी त्यांचा उपयोग करणे;



९. अंगणवाडीस्तरावर तसेच प्रकल्पस्तरावर कुपोषण व बालमृत्यु दर्शविणारे नकाशे तयार करणे. यामध्ये बालमृत्युसाठी लाल रंग व कुपोषणासाठी निळा रंग वापरणे;

१०. अंगणवाडीस्तरावर खाजगी डॉक्टरांची यादी तयार करणे;

११. प्रकल्पामध्ये अस्तित्वात असलेल्या स्वयंसेवी संस्थांची यादी तयार करणे, जेणेकरून खाजगी डॉक्टर व स्वयंसेवी संस्था यांचा कार्यक्रमांमध्ये सहभाग मिळविता येईल;

१२. प्रत्येक बिटस्तरावर दिर्घ आजारी/अतिकुपोषित असलेल्या मुलांचे रोगनिदान व उपचार करण्यासाठी बालरोग विशेषज्ञ शिबिरे आयोजित करणे;

१३. महिलांमध्ये वैयक्तिक व परिसर स्वच्छता, शुध्द पिण्याचे पाणी, पोषण व आरोग्य याबाबत जाणीव निर्माण करण्यासाठी महिला मेळावे आयोजित करणे;

१४. महिलांसोबत अंतर व्यक्तिगत सुसंवाद साधण्यासाठी प्रशिक्षण शिबिरे आयोजित करून त्यामध्ये जन्मल्याबरोबर लवकर स्तनपान, पहिले सहा महिने निव्वळ स्तनपान, बाल सहा महिन्याचे होताच वरचा आहार सुरु करणे, आजारपणात स्तनपान/जेवण सुरु ठेवणे इत्यादी कुपोषण प्रतिबंधक उपाययोजना, तसेच गरोदरपणातील काळजी व नवजात अर्भकाची घरी घ्यावयाची काळजी याबाबत मातांना माहिती देणे;

१५. आरोग्य सेविका, अंगणवाडी सेविका व प्रशिक्षित दाई यांना ०-६ वर्ष मुलांमधील हगवण, अतिसाराचे आजार, श्वसनदाह (रेस्पीरेटरी ट्राक्ट इनफेक्शन) हायपोथरमिया, हायपोग्लोसिमिया, सेप्टिसिमिया, ताप इत्यादी आजारांमध्ये व्यवस्थापन करण्याच्या कौशल्यात वाढ करण्यासाठी तीन दिवसांचे प्रशिक्षण कार्यक्रम आयोजित करणे.

१६. अंगणवाडी क्षेत्रातील तीव्र कमी वजनाच्या बालकांची यादी अंगणवाडीत व ग्रामपंचायतीत लावणे.

#### पूरक पोषण आहार :

१. **घरपोच आहार (THR) :-** ६ महिने ते ३ वर्षे वयोगटातील बालके, गरोदर व स्तनदा माता, ६ महिने ते ६ वर्षे वयोगटातील तीव्र कमी वजनाची बालके तसेच ११ ते १४ वयोगटातील शाळेत न जाणा-या किशोरवयीन मुली यांना घरपोच आहार (THR) पुरवठा करण्यात येतो. घरपोच आहार (THR) मध्ये प्रति लाभार्थी प्रति दिन कच्चे धान्य व किराणा माल २ महिन्यातून एकदा ५० दिवसांसाठी देण्यात येतो. त्याची पॅकींग साईज खालीलप्रमाणे आहे.

अ.क्र.	लाभार्थी प्रकार	आहाराचा प्रकार	प्रति लाभार्थी		प्रति लाभार्थी पाकीटाची साईज (कि. ग्रॅम)		
			प्रति दिन आहार (ग्रॅम)	आहाराचे दिवस			
१.	६ महिने ते ६ वर्षे वयोगटातील सर्वसाधारण बालके	...	गहू (सरासरी)	...	५९	५०	२.९५०
		...	मसूरडाळ	...	३०	२५	०.७५०
		...	मूगडाळ	...	२६	२५	०.६५०
		...	मिरची (एगमार्क)	...	४	५०	०.२००
		...	हळदी (एगमार्क)	...	४	५०	०.२००
		...	मीठ (डबल फोर्टीफाईड)	...	८	५०	०.४००
		...	सोयाबीन तेल (फोर्टीफाईड)	...	१०	५०	०.५००
		...	चवळी	...	३०	२५	०.७५०
२.	६ महिने ते ३ वर्षे व ३ ते ६ वर्षे वयोगटातील तीव्र कमी वजनाची बालके	...	गहू (सरासरी)	...	४५	५०	२.२५०
		...	मसूरडाळ	...	१५	५०	०.७५०
		...	मिरची (एगमार्क)	...	२	५०	०.१००
		...	हळदी (एगमार्क)	...	२	५०	०.१००
		...	मीठ (डबल फोर्टीफाईड)	...	६	५०	०.३००
		...	सोयाबीन तेल (फोर्टीफाईड)	...	५	५०	०.२५०
		...	चवळी	...	१५	५०	०.७५०
		३.	गर्भवती व स्तनदा माता व ११ ते १४ वयोगटातील शाळाबाह्य किशोरवयीन मुली	...	गहू (सरासरी)	...	७५.५
...	मसूरडाळ			...	३८	२५	०.९५०
...	मूगडाळ			...	३३	२५	०.८२५
...	मिरची (एगमार्क)			...	४	५०	०.२००
...	हळदी (एगमार्क)			...	४	५०	०.२००
...	मीठ (डबल फोर्टीफाईड)			...	८	५०	०.४००
...	सोयाबीन तेल (फोर्टीफाईड)			...	१०	५०	०.५००
...	चवळी			...	४०	२५	१.०००
...	मटकी	...	३३	२५	०.८२५		

२. **गरम ताजा आहार (HCM)** :— ३ वर्षे ते ६ वर्षे वयोगटातील बालके यांना गरम ताजा आहारांतर्गत महिला मंडळ व बचत गटांमार्फत सकाळचा नास्ता व दुपारचे जेवण पुरविण्यात येते. सदरचा गरम ताजा आहार लाभार्थ्यांना अंगणवाडीतच खाऊ घालण्यात येते. तथापि, मार्च २०२० पासून राज्यात कोरोना-१९ विषाणूचा प्रादुर्भाव वाढल्याने अंगणवाडीत दिला जाणारा गरम ताजा आहार बंद करून त्याऐवजी घरपोच आहार (THR) देण्यात येत आहे. घरपोच आहार (THR) यामध्ये वरील प्रमाणे आहार देण्यात येत आहे.

३. गावकरी, महिला मंडळ यांच्या लोकसहभागातून सहकार्याने अंगणवाडीमधील पूरक पोषण आहारामध्ये पोषण मूल्ये वाढविण्यासाठी गूळ, पालक तुळशीची पाने, शेवग्याची पाने इत्यादी पौष्टिक पदार्थांचा समावेश करणे;

४. लाभार्थ्यांना पुरविण्यात येणारा (THR) चे गुणवत्तेसंबंधी संनियंत्रण करण्यासाठी नमुने, प्रयोगशाळा तपासण्यासाठी नियमितपणे पाठविणे व गुणवत्तेसंबंधी खबरदारी घेणे;

५. अंगणवाडी लाभधारकांना शासनाने विहित केलेल्या प्रमाणामध्ये पोषण मूल्ये मिळत असल्याची खात्री करणे तसेच पूरक पोषण आहार ताजा व रुचकर राहिल याबाबत खात्री करणे. यासाठी प्रत्येक अंगणवाडी परिक्षेत्रात माता समिती गठीत करण्यात येत आहे;

६. पूरक पोषण आहारामध्ये खंड पडू नये म्हणून पावसाळ्यामध्ये अतिदुर्गम व आदिवासी क्षेत्रामध्ये व डोंगराळ भागामधील गावासाठी/वाड्यामध्ये दळणवळणाचा तुटणारा संपर्क लक्षात घेता आदिवासी क्षेत्रात पावसाळ्याच्या दरम्यान जिथे बचत गट नाहीत तेथे ३ महिने पुरेल एवढा पूरक पोषण आहारासाठी आवश्यक धान्यादी मालाचा साठा तसेच २ महिने पुरेल एवढे (THR) चा साठा उपलब्ध करणे;

७. महिलांना पोषण संबंधी तसेच घरी उपलब्ध असलेल्या खाद्यादी पदार्थांमधून सकस आहार कसा तयार करता येईल व अतिकुपोषित मुलांना खाऊ घालावयाच्या आहारासंबंधी जागरूकता निर्माण करणे. या संदर्भात बचत गटांना/महिला मंडळांना प्रशिक्षण देणे सुरु आहे.

#### कोविड-१९ साठीच्या लॉकडाऊन कालावधीतील उपक्रम :

१. **पूरक पोषण आहाराचा पुरवठा** :— माहे मार्च २०२० पासून कोविड-१९ साठीच्या कालावधीत ३ वर्षे ते ६ वर्षे वयोगटातील लाभार्थी अंगणवाडीत एकत्र येऊन गरम ताजा आहार खातांना संसर्ग होऊ नये म्हणून आदिवासी क्षेत्रातील लाभार्थ्यांना घरपोच आहार (THR) अंतर्गत कच्चे धान्य व किराणा मालाचे वाटप करण्यात येत आहे. यामध्ये स्थलांतरीत (Migrate) लाभार्थ्यांचा समावेश करण्यात आलेला आहे.

२. **शालेय पूर्व शिक्षण** :— मार्च २०२० पासून कोविड-१९ संसर्गीक साठीच्या कालावधीत बालकांना कोरोनाची लागण होऊ नये म्हणून अंगणवाडीतील बालकांच्या पालकांचे व्हॉट्सअॅप ग्रुप तयार करण्यात आलेले आहेत. या व्हॉट्सअॅपमध्ये पालकांचा सहभाग आहे. या पालकांद्वारे ३ वर्षे ते ६ वर्षे वयोगटातील बालकांना पूर्व शालेय शिक्षण देण्यात येत आहे. तसेच व्हॉट्सअॅप ग्रुपद्वारे पूर्व शालेय शिक्षणांतर्गत आकार बाल शिक्षणक्रमाचे विविध थीमवर आधारित वेळापत्रक तयार करण्यात आले आहे. त्यावेळापत्रकानुसार रोज एक कृतीचा व्हिडीओ पालकांना व्हॉट्सअॅप द्वारे पाठविण्यात येत आहे. त्याप्रमाणे पालक बालकांची कृती घेत असून त्याबाबतचे व्हिडीओ या कार्यालयास पाठविण्यात येत आहेत. या उपक्रमाला अत्यंत चांगला प्रतिसाद प्राप्त होत आहे.

३. **Home Based VCDC** :— कोविड-१९ संसर्गीक साठीच्या कालावधीमध्ये बालकांना कोरोनाची लागण होऊ नये म्हणून ग्राम बाल विकास केंद्र (VCDC) चे Home Based VCDC केंद्रात रुपांतर करण्यात आलेले आहे. आदिवासी क्षेत्रातील बालकांना होम बेस्ड VCDC चा लाभ देण्यात येत असून सदर लाभार्थ्यांना Energy Dense Nutritious food (EDNF) देण्यात येत आहे.

४. **वृद्धी संनियंत्रण** :— कोविड-१९ संसर्गीक साठीच्या कालावधीमध्ये अति-तीव्र कमी वजनाच्या बालकांच्या गृहभेटींवर विशेष भर देण्यात आलेला आहे. तसेच माहे जुलै २०२० पासून सोशल डिस्टन्सींगचे पालन करून बालकांचे वजन घेणे व वृद्धीचे संनियंत्रण करणे हा कार्यक्रम सुरु करण्यात आलेला आहे.

५. **आपत्ती व्यवस्थापनात सहभाग** :— राज्य शासनाच्या आपत्ती व्यवस्थापन विभागाने दिलेल्या आदेशास अनुसरून आदिवासी क्षेत्रातील अंगणवाडी कर्मचारी यांनी लॉकडाऊन कालावधीत घराघरात जाऊन कोविड-१९ बाबतचे सर्वेक्षण करून या कामात मोठा सहभाग नोंदविलेला आहे. वरील कामात सहभागी होणा-या अंगणवाडी कर्मचारी यांना राज्याच्या ग्राम विकास विभागाने विमा संरक्षणाचे कवच दिलेले आहे. सदर कामात सहभाग नोंदविल्यामुळे अंगणवाडी सेविका व मदतनीस यांना कोविड योद्धा म्हणून सन्मानपत्र मा. मंत्री महोदया, मा. राज्यमंत्री महोदय (मबावि) यांचे स्वाक्षरीने देण्यात येत आहे.

६. **माझी कुटुंब माझी जबाबदारी** :— कोविड-१९ संसर्ग झालेल्या रुग्णांचा शोध घेण्याकरिता राज्य शासनाने आयोजित केलेल्या दिनांक १५-९-२०२० ते १५-१०-२०२० या कालावधीत माझी कुटुंब माझी जबाबदारी या मोहिमेत एकात्मिक बाल विकास सेवा योजनेंतर्गत कार्यरत असलेल्या एकूण अंगणवाडी कर्मचा-यांपैकी ८० टक्के कर्मचा-यांनी सहभाग नोंदवून ही मोहिम यशस्वी करणेसाठी आपले योगदान दिलेले आहे. ढढढढकोविड-१९ साठीच्या कालावधीत समाजात अफवा पसरवू नये याबाबत जनजागृतीसुद्धा केलेली आहे.

७. **भारतरत्न डॉ. ए. पी. जे. अब्दुल कलाम अमृत आहार योजना** :— लॉकडाऊनच्या काळात अमृत आहार योजनेंतर्गत खालील ३ पद्धतीने आहार पुरवठ्याची व्यवस्था करण्यात आलेली आहे.

(१) लाभार्थ्यांच्या घरी जाऊन जेवणाचा डब्बा पोहचविणे.

(२) स्थानिक महिला मंडळ बचत गटांमार्फत योजनेच्या शासन निर्णयानुसार लाभार्थ्यांना कच्चे धान्य व किराणा मालाचा पुरवठा करणे.

(३) DBT द्वारे लाभार्थ्यांच्या बँक खात्यामध्ये रक्कम जमा करणे.

#### अंगणवाडी लाभधारकांची आरोग्य तपासणी संदर्भसेवा :

अंगणवाडीमधील मुलांमधील आजाराचे वेळीच रोगनिदान करून योग्य तो औषधोपचार करण्यासाठी पर्यायाने बालमृत्यु व कुपोषण टाळण्याच्या उद्देशाने आरोग्य तपासणीचा मूळ उद्देश आहे—

१. आदिवासी व नवसंजीवन प्रकल्पातील अंगणवाडी लाभधारकांची आरोग्य तपासणी दर तीन महिन्यातून किमान १ वेळा व इतर क्षेत्रामधून दर महिन्यातून किमान १ वेळा करणे तसेच आजारी व अतिकुपोषित मुलांची तपासणी दर महिन्याला करणे;

२. अतितीव्र कमी वजनाच्या बालकांना ग्राम बाल विकास केंद्रामध्ये (VCDC) विशेष आहार व उपचार देणे.
३. आदिवासी तसेच दुर्गम क्षेत्रामध्ये पावसाळ्यात दळणवळण संपर्क तुटत असल्यामुळे ३० जून पूर्वी मोहिमस्तरावर कृतीबद्ध कार्यक्रम आखून १०० टक्के लाभधारकांची आरोग्य तपासणी करणे;
४. ३ महिने किंवा जास्त कालावधीकरिता सतत आजारी असलेल्या तसेच तीव्र कमी वजनाच्या लाभधारकांची यादी करून विशेष रोग निदानासाठी व विशेष उपचारासाठी आरोग्य विभागाचे बाल तज्ञांचे शिबिरे आयोजित करून योग्य तो उपचार करणे;
५. गरोदर स्त्रिया, स्तनदा माता व महिला यांचेसाठी स्त्रिरोग तज्ञांचे रोग निदान व उपचार शिबिरे आयोजित करणे;
६. अंगणवाडी लाभधारकांच्या आजारपणात तातडीने संदर्भसेवा देण्यासाठी नजिकच्या आरोग्य केंद्रात ने-आण करण्यासाठी सोयीचे व्हावे म्हणून प्राथमिक आरोग्य केंद्राचे तसेच एकात्मिक बाल विकास प्रकल्पाचे वाहन उपलब्ध करून देणे;
७. तीव्र कमी वजनाची व अतिधोक्याची बालके व आजारी मुलांची आरोग्य तपासणी व उपचार दर महिन्यात वैद्यकीय अधिकारी यांचेमार्फत करणे आवश्यक आहे;
८. आरोग्य तपासणी व उपचार करण्यासाठी पुरेशा प्रमाणात आरोग्य विभागाकडून औषधे उपलब्ध करणे.

#### गरोदर स्त्रिया व स्तनदा मातांची काळजी :

१. गरोदर स्त्रियांची यादी तयार करणे;
२. आरोग्य सेविका, प्रशिक्षित दाई व अंगणवाडी सेविका यांनी नियमितपणे गृहभेटी देऊन गरोदर स्त्रिया व स्तनदा मातांची काळजी घेणे;
३. अति धोक्याच्या गरोदर स्त्रियांचा शोध घेऊन त्यांची नियमितपणे आरोग्य तपासणी करणे;
४. गरोदर स्त्रियांना धनुर्वात प्रतिबंधक लस देणे;
५. गरोदर स्त्रियांना/स्तनदा मातांना आयर्न फोलिक ॲसिडच्या गोळ्या देणे;
६. गरोदर स्त्रिया/स्तनदा मातांना अंगणवाडी केंद्रामध्ये बसवून पूरक पोषण आहार देणे. (स्पॉट फिडिंग);
७. वारंवार होणारी बाळंतपणे, दोन मुलांमधील कमी अंतर, कमी वयात होणारी अपत्ये, गरोदरपणात योग्य ती काळजी न घेणे, गरोदरपणातील रक्तक्षय, गर्भविषबाधा इत्यादी आजार याबाबी बालमृत्यूस तसेच मातामृत्यूस कारणीभूत ठरतात. याबाबतची जाणीव महिलांमध्ये करून देणे;
८. स्तनदा मातांना स्तनपान, हगवणी ह्या आजारावर उपचार तसेच वैयक्तिक स्वच्छतेसंबंधी आरोग्य शिक्षण देणे;
९. अंगणवाडीमधील १०० टक्के लाभधारकांचे वेळापत्रकानुसार लसीकरण केल्या जातील तसेच लसीची शिट साखळी योग्यरित्या ठेवल्या जातील याबाबत खात्री बाळगणे.

#### वैयक्तिक व परिसर स्वच्छता :

१. अंगणवाडीमधील मुलांचे जेवणापूर्वी हात धुण्यासंबंधी शिस्त लावणे तसेच मातांनी अन्न शिजविण्यापूर्वी, अन्न मुलास भरविण्यापूर्वी तसेच शौचास नंतर साबणाने किंवा राखेने स्वच्छ हात धुण्यासंबंधी आरोग्य शिक्षण देणे;
२. मुलांची वैयक्तिक स्वच्छता योग्यरित्या राखण्यासाठी नखे कापणे, केस विंचरणे, नियमितपणे आंगोळ करणे, नाक स्वच्छ ठेवणे, दात स्वच्छ घासणे, इत्यादी विषयीची काळजी घेणे व याबाबत मातांना शिक्षण देणे;
३. पिण्यास शुध्द व निर्जंतूक केलेल्या पाण्याचा वापर तसेच योग्यरित्या पाणी साठवणे याबाबत आरोग्य शिक्षण देणे;
४. घरातील तसेच अंगणवाडीमधील परिसर स्वच्छता योग्य राहिल या दृष्टीने मार्गदर्शन करणे.

#### पर्यवेक्षक व सनियंत्रण :

१. प्रकल्पांतर्गत सर्व अंगणवाडी केंद्रांना वाविप्रअ/सहा. वाविप्रअ/पर्यवेक्षिका यांनी दर महिन्यात भेटी देऊन योजनेअंतर्गत सर्व मुद्यांवर आढावा घेऊन अंगणवाडी सेविकेस मार्गदर्शन करणे;
२. पावसाळ्यामध्ये साथीचे रोग जसे ताप, हगवण, गेस्ट्रो इ. चे प्रमाण वाढते अशा परिस्थितीवर तातडीने नियंत्रण करण्यासाठी वेळीच उपाययोजना करणे जेणेकरून बालमृत्यू टाळता येतील व मुले कुपोषित होण्यापासून वाचतील;
३. केंद्र शासनाकडून पुरवठा करण्यात येणा-या औषधी अंगणवाडी पेट्यांचा पुरवठा होण्यास उशीर होत असल्यास आरोग्य विभागाकडून अंगणवाडी स्तरावर प्राथमिक औषधोपचाराची औषधे उपलब्ध करून देणे;
४. मागील तीन वर्षांचे पावसाळ्याच्या कालावधीतील बालमृत्यू, अतिकुपोषण व साथीचे रोग याबाबतच्या अनिष्ट घटनांचा आढावा घेऊन त्या क्षेत्रामध्ये प्रतिबंधात्मक उपाययोजना करणे.

#### पोषण व आरोग्य शिक्षण :

१. पावसाळ्यात पिण्याचे पाणी निर्जंतूक व पिण्यास योग्य असे वापरण्यासंबंधाने;
२. पावसाळ्यामध्ये अतिसाराचे प्रमाण विशेष करून लहान बालकामध्ये जास्त असल्याकारणाने बालकांची घ्यावयाची काळजी संबंधाने आरोग्य शिक्षण देणे;
३. घरी उपलब्ध असलेल्या धान्यातून सकस आहार कसा करता येईल याबाबतचे पोषण शिक्षण तसेच प्रात्यक्षिके महिलांसाठी अंगणवाडी केंद्रामध्ये आयोजित करून पोषणाचा दर्जा वाढविण्यास मदत होईल यासाठी प्रयत्न करणे.

**समन्वय :**

१. अंगणवाडीस्तरावर सेविका व आरोग्य सेविका तसेच वैद्यकीय अधिकारी व बाल विकास प्रकल्प अधिकारी यांचेमध्ये समन्वय साधने;
२. अंगणवाडीस्तरावर आरोग्य सेविका व अंगणवाडी सेविका गृहभेटी, गरोदर स्त्रियांची तपासणी, लसीकरण, वजनवाढ देखरेख, इत्यादी कार्य सोबतीने करणे;
३. वैद्यकीय अधिकारी, बाल विकास प्रकल्प अधिकारी/सहायक बाल विकास प्रकल्प अधिकारी यांनी अंगणवाडीस संयुक्त भेटी देणे;
४. सेक्टर प्रकल्प, उपविभाग व जिल्हास्तरावर आरोग्य तसेच ए. बा. वि. से. योजनेमधील कर्मचारी व अधिका-यांनी संयुक्तपणे कार्यक्रमाचा आढावा घेणे;
५. राज्यस्तरावर आरोग्य विभाग, आदिवासी विकास विभाग १ महिला व बाल विभाग यांचेकडून आढावा घेणे;
६. एकात्मिक बाल विकास सेवा योजनेशी संबंधित आरोग्य विभागाशिवाय इतर विभाग जसे-शिक्षण विभाग, आदिवासी विकास विभाग, ग्रामीण विकास विभाग, इत्यादीसोबत समन्वय साधणे;
७. सामुदायिक वृद्धीपत्रकाचा वापर समाज जागृतीसाठी करणे.

**भारतरत्न डॉ. ए. पी. जे. अब्दुल कलाम अमृत आहार योजना :**

अनुसूचित क्षेत्रातील आहारातील उष्मांक व प्रथिनांच्या कमतरतेमुळे स्त्रियांमध्ये कमी वजनाची बालके जन्माला येण्याचे प्रमाण जास्त असून आदिवासी समाजामध्ये याचे प्रमाण ३३.१ टक्के एवढे असल्याचे निदर्शनास आले. आदिवासी स्त्रियांमध्ये गरोदरपणाच्या शेवटच्या तिमाही मध्ये वजन वाढीचे प्रमाण कमी असल्यामुळे या कालावधीत मातेचे आरोग्य व पोषण चांगले राहणे आवश्यक आहे. कारण त्याचा परिणाम जन्माला येणा-या बालकावर देखील होतो आणि म्हणून दिनांक १८ नोव्हेंबर २०१५ च्या शासन निर्णयानुसार भारतरत्न डॉ. ए. पी. जे. अब्दुल कलाम अमृत आहार योजना दिनांक १ डिसेंबर २०१५ पासून सुरु करण्यास मान्यता देण्यात आली. सदर योजनेत अनुसूचित क्षेत्रातील अंगणवाडी/मिनी अंगणवाडी क्षेत्रातील सर्व गरोदर मातांना गरोदरपणाच्या शेवटच्या तिमाहीत व स्तनदा माता यास पहिल्या तिमाहीत एक वेळ चौरस आहार देण्यात येतो. शासन निर्णय दिनांक २ ऑगस्ट २०१६ नुसार महिलांना लाभ देण्याचा कालावधी वाढवून स्त्री गरोदर असल्याचे निश्चित झाल्यापासून तिला लाभ दिला जातो तसेच स्तनदा मातेस बाळंतपणाच्या नंतर पुढील सहा महिन्यापर्यंत सदर योजनेचा लाभ दिला जातो. सदर योजना १६ आदिवासी जिल्ह्यातील ८५ एकात्मिक बाल विकास प्रकल्पांतर्गत कार्यक्षेत्रात राबविण्यात येत होती. शासन निर्णय दिनांक ३० नोव्हेंबर २०१५ नुसार हे कार्यक्षेत्र वाढवून अनुसूचित क्षेत्र व अतिरिक्त आदिवासी उपयोजना क्षेत्रातील गावे हि यात समाविष्ट केली गेली.

तसेच शासन निर्णय दिनांक ५ ऑगस्ट २०१६ नुसार अनुसूचित क्षेत्रातील व अतिरिक्त आदिवासी उपयोजना क्षेत्रातील ७ महिने ते ६ वर्ष वयोगटातील सर्व बालकांना अंडी/केळी/ऋतुमानानुसार फळे पुरवणारा टप्पा २ सुरु करण्यात आला.

**योजनेची उद्दिष्टे :**

१. अनुसूचित क्षेत्रात गरोदर स्त्रिया व स्तनदा माता यांच्या आरोग्याची काळजी घेणे;
२. कमी वजनाची बालके जन्माला येण्याचे प्रमाण कमी करणे;
३. कुपोषणाला निर्मूलन;
४. स्त्रियांमधील ऍनिमियाचे प्रमाण कमी करणे.

**योजनेचे लाभार्थी (अंगणवाडीत नोंदविलेले) :**

१. गरोदर माता;
२. स्तनदा माता;
३. ७ महिने ते ६ वर्ष वयोगटातील लाभार्थी.

**लाभाचा प्रकार :**

१. गरोदर व स्तनदा मातेस महिन्यातून २५ दिवस चौरस आहार दिला जातो.
२. ७ महिने ते ६ वर्ष वयाच्या बालकांना १ अंडी (मांसाहारी मुलांकरिता) किंवा २ केळ (शाकाहारी मुलांकरिता/ऋतुमानानुसार फळ) दिले जाते.

**प्रशासकीय बाबी :**

१. आदिवासी व अतिदुर्गम क्षेत्रातील प्रकल्पामधील सहा. बा. वि. प्र. अ./पर्यवेक्षिका/अंगणवाडी सेविका व वाहन चालक यांची रिक्त पदे पावसाळा सुरु होण्यापूर्वी तातडीने भरणे. जर प्रकल्पांचे वाहन नादुरुस्त, निकामी अथवा निर्लेखित झाले असल्यास किंवा पुरवठा करण्यात आले नसल्यास जिल्हाधिकारी यांना तातडीची बाब म्हणून वाहन पुरवठा करण्यास विनंती करणे, जेणे करून जिल्हाधिकारी पावसाळ्यापूर्वी वाहन अधिग्रहण करून प्रकल्पास पुरवठा करणे शक्य होईल;

२. अंगणवाडी केंद्रामध्ये ग्रोथचार्ट उपलब्ध नसल्यास ते पावसाळ्यापूर्वी उपलब्ध करून देण्यात यावे;
३. प्रकल्पातील सर्व बाल विकास प्रकल्प अधिकारी/सहा. बा. वि. प्र. अ./पर्यवेक्षिका यांनी मुख्यालयी राहण्याबाबत कटाक्षाने खबरदारी घेणे.

## तक्ता क्र. १

एकात्मिक बाल विकास सेवा योजनेअंतर्गत राज्यात कार्यरत असणारे आदिवासी प्रकल्प (ऑगस्ट २०२०)

अ. क्र.	जिल्हा	प्रकल्पाचे नाव	मंजूर अंगणवाडी केंद्र	कार्यरत अंगणवाडी केंद्र	मिनी अंगणवाडी केंद्र	कार्यरत मिनी अंगणवाडी केंद्र
१.	अहमदनगर	अकोले	२९६	२९६	४४	४४
२.	अहमदनगर	राजुर	२०३	२०३	५९	५९
<b>अहमदनगर एकूण—</b>			<b>४९९</b>	<b>४९९</b>	<b>१०३</b>	<b>१०३</b>
३.	अमरावती	चिखलदरा	२३५	२२९	१	१
४.	अमरावती	धारणी	२५१	२४९	...	...
<b>अमरावती एकूण—</b>			<b>४८६</b>	<b>४७८</b>	<b>१</b>	<b>१</b>
५.	चंद्रपूर	बल्लारपूर	७१	७१	२	२
६.	चंद्रपूर	ब्रम्हपुर	२२०	२२०	४	४
७.	चंद्रपूर	चंद्रपूर	२०६	२०६	६	६
८.	चंद्रपूर	चिमुर्	२७७	२७७	१०	१०
९.	चंद्रपूर	गोंडपिंपरी	१३६	१३६	६	६
१०.	चंद्रपूर	जिवती	१४३	१४३	२५	२५
११.	चंद्रपूर	कोरपना	१७२	१७२	१४	१२
१२.	चंद्रपूर	पोंभुर्णा	८७	८७	२	२
१३.	चंद्रपूर	राजुरा	१८४	१८०	१३	१३
<b>चंद्रपूर एकूण—</b>			<b>१४९६</b>	<b>१४९२</b>	<b>८२</b>	<b>८०</b>
१४.	धुळे	दहिवेल	२१४	२१४	३५	३५
१५.	धुळे	साक्री	२०२	२०२	१२	१२
१६.	धुळे	साक्री (पिंपळनेर)	२२७	२२७	५४	५४
<b>धुळे एकूण—</b>			<b>६४३</b>	<b>६४३</b>	<b>१०१</b>	<b>१०१</b>
१७.	गडचिरोली	अहेरी	१८०	१८०	७३	७३
१८.	गडचिरोली	आरमोरी	१६२	१६२	२९	२९
१९.	गडचिरोली	भामरागड	९८	९८	३५	३५
२०.	गडचिरोली	चामोशी	२८८	२८८	४३	४३
२१.	गडचिरोली	देसाईगंज (वडसा)	८२	८२	५	५
२२.	गडचिरोली	धानोरा	१५९	१५९	१३६	१३६
२३.	गडचिरोली	एटापल्ली	१५६	१५६	६४	६४
२४.	गडचिरोली	गडचिरोली	१४८	१४८	४	४
२५.	गडचिरोली	कोरची	१००	१००	५०	५०
२६.	गडचिरोली	कुरखेडा	१४१	१४१	५०	५०
२७.	गडचिरोली	मुलचेरा	१०६	१०६	१०	१०
२८.	गडचिरोली	सिरांचा	१५१	१५१	१७	१७
<b>गडचिरोली एकूण—</b>			<b>१७७१</b>	<b>१७७१</b>	<b>५१६</b>	<b>५१६</b>
२९.	गोंदिया	अर्जुनी मोर	२१७	२१७	१३	१३
३०.	गोंदिया	देवरी	१९०	१९०	२९	२९
३१.	गोंदिया	सडकअर्जुनी	१५७	१५७	३२	३२
३२.	गोंदिया	सालेकसा	१६६	१६६	३५	३५
<b>गोंदिया एकूण—</b>			<b>७३०</b>	<b>७३०</b>	<b>१०९</b>	<b>१०९</b>
३३.	जळगाव	चोपडा-२	१६२	१६२	६	६
३४.	जळगाव	चोपडा	१३२	१३२	१	१
<b>जळगाव एकूण—</b>			<b>२९४</b>	<b>२९४</b>	<b>७</b>	<b>७</b>

## तक्ता क्र. १ (चालू)

अ. क्र.	जिल्हा	प्रकल्पाचे नाव	मंजूर अंगणवाडी केंद्र	कार्यरत अंगणवाडी केंद्र	मिनी अंगणवाडी केंद्र	कार्यरत मिनी अंगणवाडी केंद्र
३५.	नागपूर	रामटेक	१९२	१९२	१०	१०
<b>नागपूर एकूण—</b>			<b>१९२</b>	<b>१९२</b>	<b>१०</b>	<b>१०</b>
३६.	नांदेड	किनवट	३७०	३७०	८३	८३
३७.	नांदेड	माहूर	१२९	१२९	४०	४०
<b>नांदेड एकूण—</b>			<b>४९९</b>	<b>४९९</b>	<b>१२३</b>	<b>१२३</b>
३८.	नंदूरबार	अक्कलकुवा	२०५	२०५	६	६
३९.	नंदूरबार	अक्कलकुवा (मोलगी)	१५१	१५१	१४	१४
४०.	नंदूरबार	अक्कलकुवा-२	८९	८९	७	७
४१.	नंदूरबार	धडगाव	१९४	१९४	१९	१९
४२.	नंदूरबार	धडगाव (कुंठामोही)	१५२	१५२	४	४
४३.	नंदूरबार	धडगाव-२	१४२	१४२	१२	१२
४४.	नंदूरबार	नंदूरबार	२४६	२४६	...	...
४५.	नंदूरबार	नंदूरबार (रनाळा)-२	१५६	१५६	...	...
४६.	नंदूरबार	नवापूर	३३७	३३७	१०	१०
४७.	नंदूरबार	शहादा (म्हसवड)-२	२६६	२६६	...	...
४८.	नंदूरबार	शहादा	१८८	१८८	...	...
४९.	नंदूरबार	तळोदा	२३८	२३८	४	४
<b>नंदूरबार एकूण—</b>			<b>२३६४</b>	<b>२३६४</b>	<b>७६</b>	<b>७६</b>
५०.	नाशिक	बागलाण	२६७	२६७	२२	२२
५१.	नाशिक	बागलाण-२	२०६	२०६	१०	१०
५२.	नाशिक	देवळा	२१२	२१२	६	६
५३.	नाशिक	दिंडोरी	१८८	१८८	४	४
५४.	नाशिक	दिंडोरी (उमराळे)-२	१७३	१७३	१	१
५५.	नाशिक	हरसुल	१९९	१९९	१०	१०
५६.	नाशिक	इगतपुरी	३२६	३२६	३४	३४
५७.	नाशिक	कळवण	१५६	१५६	२०	२०
५८.	नाशिक	कळवण-२	१३२	१३२	७	७
५९.	नाशिक	नाशिक	२०३	२०३	...	...
६०.	नाशिक	पेट	२२८	२२८	२८	२८
६१.	नाशिक	सुरगणा	१९८	१८९	४८	४०
६२.	नाशिक	सुरगणा (बा-हे)-२	१०२	१०२	३१	३१
६३.	नाशिक	त्र्यंबकेश्वर	१६२	१६२	६	६
<b>नाशिक एकूण—</b>			<b>२७५२</b>	<b>२७४३</b>	<b>२२७</b>	<b>२१९</b>
६४.	पालघर	डहाणू	२६९	२६९	१३९	१३९
६५.	पालघर	डहाणू (कासा)	१५०	१५०	८१	८१
६६.	पालघर	जव्हार-२	१४१	१४१	५०	५०
६७.	पालघर	जव्हार-१	११७	११७	३६	३६
६८.	पालघर	मोखाडा	१७८	१७८	५१	५१
६९.	पालघर	पालघर	३२७	३२७	२७	२७
७०.	पालघर	पालघर (मनोर)	२३९	२३९	२३	२३
७१.	पालघर	तलासरी	२०४	२०४	४४	४४
७२.	पालघर	विक्रमगड	२४६	२४५	६२	६१
७३.	पालघर	वाडा	११३	११३	२६	२६
७४.	पालघर	वाडा-२	२२९	२२९	४२	४२
<b>पालघर एकूण—</b>			<b>२२१३</b>	<b>२२१२</b>	<b>५८१</b>	<b>५८०</b>

## तक्ता क्र. १ (चालू)

अ. क्र.	जिल्हा	प्रकल्पाचे नाव	मंजूर अंगणवाडी केंद्र	कार्यरत अंगणवाडी केंद्र	मिनी अंगणवाडी केंद्र	कार्यरत मिनी अंगणवाडी केंद्र
७५.	पुणे	जुन्नर	३६५	३६३	४	४
७६.	पुणे	नारायणगाव	१६२	१६२	६	६
<b>पुणे एकूण—</b>			<b>५२७</b>	<b>५२५</b>	<b>१०</b>	<b>१०</b>
७७.	रायगड	कर्जत (ग्रा.)	१४२	१४०	२४	२३
७८.	रायगड	कर्जत-२	१३६	१३६	३४	३४
<b>रायगड एकूण—</b>			<b>२७८</b>	<b>२७६</b>	<b>५८</b>	<b>५७</b>
७९.	ठाणे	मुरबाड	१८५	१८५	२७	२७
८०.	ठाणे	मुरबाड-२	१८१	१८१	१३	१३
८१.	ठाणे	शहापुर	२१९	२१९	६७	६७
८२.	ठाणे	शहापुर (डोळखांब)	२१८	२१८	६५	६५
<b>ठाणे एकूण—</b>			<b>८०३</b>	<b>८०३</b>	<b>१७२</b>	<b>१७२</b>
८३.	यवतमाळ	घाटंजी	१४६	१४६	३४	२९
८४.	यवतमाळ	पांढरकवडा	१८०	१८०	३९	३९
८५.	यवतमाळ	राळेगाव	१५८	१५८	२६	२६
<b>यवतमाळ एकूण—</b>			<b>४८४</b>	<b>४८४</b>	<b>९९</b>	<b>९४</b>
<b>एकूण बेरीज—</b>			<b>१६०३१</b>	<b>१६००५</b>	<b>२२७५</b>	<b>२२५८</b>

## तक्ता क्र. २

एकात्मिक बाल विकास सेवा योजनेअंतर्गत राज्यात कार्यरत असणारे नवसंजीवन प्रकल्प (ऑगस्ट २०२०)

अ. क्र.	जिल्हा	प्रकल्पाचे नाव	मंजूर अंगणवाडी केंद्र	कार्यरत अंगणवाडी केंद्र	मिनी अंगणवाडी केंद्र	कार्यरत मिनी अंगणवाडी केंद्र
१.	अमरावती	विखलदरा	२३५	२२९	१	१
२.	अमरावती	धारणी	२५१	२४९	...	...
<b>अमरावती एकूण—</b>			<b>४८६</b>	<b>४७८</b>	<b>१</b>	<b>१</b>
३.	गडचिरोली	एटापल्ली	१५६	१५६	६४	६४
<b>गडचिरोली एकूण—</b>			<b>१५६</b>	<b>१५६</b>	<b>६४</b>	<b>६४</b>
४.	नंदूरबार	अक्कलकुवा	२०५	२०५	६	६
५.	नंदूरबार	अक्कलकुवा (मोलगी)	१५१	१५१	१४	१४
६.	नंदूरबार	अक्कलकुवा-२	८९	८९	७	७
७.	नंदूरबार	धडगाव	१९४	१९४	१९	१९
८.	नंदूरबार	धडगाव (कुंठामोही)	१५२	१५२	४	४
९.	नंदूरबार	धडगाव-२	१४२	१४२	१२	१२
१०.	नंदूरबार	तळोदा	२३८	२३८	४	४
<b>नंदूरबार एकूण—</b>			<b>११७१</b>	<b>११७१</b>	<b>६६</b>	<b>६६</b>
११.	नाशिक	हरसुल	१९९	१९९	१०	१०
१२.	नाशिक	नाशिक	२०३	२०३	...	...
<b>नाशिक एकूण—</b>			<b>४०२</b>	<b>४०२</b>	<b>१०</b>	<b>१०</b>
१३.	पालघर	डहाणू	२६९	२६९	१३९	१३९
१४.	पालघर	डहाणू (कासा)	१५०	१५०	८१	८१
१५.	पालघर	जव्हार-२	१४१	१४१	५०	५०
१६.	पालघर	जव्हार-१	११७	११७	३६	३६
१७.	पालघर	मोखाडा	१७८	१७८	५१	५१
१८.	पालघर	तलासरी	२०४	२०४	४४	४४
१९.	पालघर	वाडा	११३	११३	२६	२६
२०.	पालघर	वाडा-२	२२९	२२९	४२	४२
<b>पालघर एकूण—</b>			<b>१४०१</b>	<b>१४०१</b>	<b>४६९</b>	<b>४६९</b>
२१.	ठाणे	मुरबाड	१८५	१८५	२७	२७
२२.	ठाणे	मुरबाड-२	१८१	१८१	१३	१३
२३.	ठाणे	शहापुर	२१९	२१९	६७	६७
२४.	ठाणे	शहापुर (डोळखांब)	२१८	२१८	६५	६५
<b>ठाणे एकूण—</b>			<b>८०३</b>	<b>८०३</b>	<b>१७२</b>	<b>१७२</b>
<b>एकूण बेरीज—</b>			<b>४४१९</b>	<b>४४१९</b>	<b>७८२</b>	<b>७८२</b>



**तक्ता क्रमांक ४५**  
**एकात्मिक बाल विकास सेवा योजना (विवरणपत्र-३)**  
**आदिवासी प्रकल्पातील पूरक पोषण खाद्य सेवा (आयसीडीएस)**

अ.क्र.	जिल्ह्याचे नाव	जिल्ह्यातील एकूण प्रकल्प (आदिवासी)	अंगणवाडी केंद्राची संख्या			लक्षित लाभार्थींची एकूण संख्या			समाविष्ट झालेल्या प्रत्यक्ष लाभार्थींची संख्या			प्रमाणित ३०० दिवसांपैकी प्रत्यक्ष पोषण दिवसांची संख्या		
			२०१९-२०२० (मार्च २०)	२०२०-२०२१ (ऑगस्ट. २०)	२०२१-२०२२ (अंदाजित)	२०१९-२०२० (मार्च २०)	२०२०-२०२१ (ऑगस्ट. २०)	२०२१-२०२२ (अंदाजित)	२०१९-२०२० (मार्च २०)	२०२०-२०२१ (ऑगस्ट. २०)	२०२१-२०२२ (अंदाजित)	२०१९-२०२०	२०२०-२०२१	२०२१-२०२२
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५
१	अहमदनगर	२	४९९	४९९	४९९	२४२८८	२५२४४	२५७४९	२१५८७	२४०९७	२५२३४	३००	३००	३००
२	अमरावती	२	४८६	४८६	४८६	३८३८०	४०३९४	४१२०२	३१८८२	४०१२८	४०३७८	३००	३००	३००
३	चंद्रपूर	९	१४९६	१४९६	१४९६	७९८४६	७७१३७	७८६८०	६९८४३	७७३३३	७७१०६	३००	३००	३००
४	धुळे	३	६४३	६४३	६४३	६१४२३	६३३४४	६४६११	४५४१७	६०७६७	६३३१९	३००	३००	३००
५	गडचिरोली	१२	१७७१	१७७१	१७७१	१००४५३	१०१७४२	१०३७७७	९७१२३	१०१७२४	१०१७०१	३००	३००	३००
६	गोंदिया	४	७३०	७३०	७३०	४३१९९	४४६१०	४५५०२	३५८४५	४२८२०	४४५९२	३००	३००	३००
७	जळगाव	२	२९४	२९४	२९४	२७६८४	२८७९३	२९३६९	२१००२	२८००१	२८७८२	३००	३००	३००
८	नागपूर	१	१९२	१९२	१९२	१०७१५	११७५०	११९८५	१०४३८	१२५९८	११७४५	३००	३००	३००
९	नांदेड	२	४९९	४९९	४९९	३३७७५	३३४३१	३४१००	३२६००	३४५४४	३३४१८	३००	३००	३००
१०	नंदूरबार	१२	२३६४	२३६४	२३६४	१७८८०४	१९०७४४	१९४५५९	१६४४९४	१८८६१०	१९०६६८	३००	३००	३००
११	नाशिक	१४	२७५२	२७५२	२७५२	२३१७००	२३७१५९	२४१९०२	१७२८९४	२२०६७४	२३७०६४	३००	३००	३००
१२	पालघर	११	२२१३	२२१३	२२१३	१८७२७७	१८१६४२	१८५२७५	१३६१२८	१८०६१८	१८१५७०	३००	३००	३००
१३	पुणे	२	५२७	५२७	५२७	२६५६९	२८३००	२८८६६	१८६०५	२४६६५	२८२८९	३००	३००	३००
१४	रायगड	२	२७८	२७८	२७८	१९०२४	१९५७१	१९९६२	१३५८०	१९२३०	१९५६३	३००	३००	३००
१५	ठाणे	४	८०३	८०३	८०३	५०५६४	५३०९६	५४१५८	४३७५६	५०७५५	५३०७५	३००	३००	३००
१६	यवतमाळ	३	४८४	४८४	४८४	२९१६३	३०५६८	३११७९	२५४२८	३०२३९	३०५५५	३००	३००	३००
	एकूण	८५	१६०३१	१६०३१	१६०३१	११४२८६४	११६७५२५	११९०८७६	९४०६२२	११३६८०३	११६७०५९	३००	३००	३००

प्रपत्र क्रमांक-२

एकात्मिक बाल विकास सेवा योजना (विवरणपत्र-७)

आदिवासी प्रकल्पातील ० ते ५ वर्षे वयोगटातील मुला-मुलींच्या कुपोषणाच्या सद्यःस्थितीचे विवरणपत्रक

अ.क्र.	जिल्ह्याचे नांव	० ते ५ वर्षे वयोगटातील मुले/मुली २०१९-२०२० (मार्च २०२०)				० ते ५ वर्षे वयोगटातील मुले/मुली २०२०-२०२१ (ऑगस्ट २०२०)				० ते ५ वर्षे वयोगटातील मुले/मुली २०२१-२०२२ (अंदाजित)			
		एकूण वजन घेतलेली मुले	सर्वसाधारण	कमी वजनाची	तीव्र कमी वजनाची	एकूण वजन घेतलेली मुले	सर्वसाधारण	कमी वजनाची	तीव्र कमी वजनाची	एकूण वजन घेतलेली मुले	सर्वसाधारण	कमी वजनाची	तीव्र कमी वजनाची
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४
१	अहमदनगर	१८५५८	१४६३९	३१३३	७८६	१९८१७	१५५१७	३४८३	८१७	२००१५	१५८१२	३५१८	६८५
२	अमरावती	२८९८५	२००१२	७१८८	१७८५	३०६७७	१९७५६	८३०९	२६१२	३०९८४	२०१४०	८३९२	२४५२
३	चंद्रपूर	६०१८४	५२९१९	६१०७	११५८	६०५८१	५३६६३	५८१३	११०५	६११८७	५४४५६	५८७१	८६०
४	धुळे	४२१४७	३५८८९	५०१६	१२४२	४८५२९	४०४२८	६५२३	१५७८	४९०१४	४११७२	६५८८	१२५४
५	गडचिरोली	७६०२८	५७८०४	१४३१२	३९१२	७५८६६	५६५३१	१५१७४	४१६१	७६६२५	५७४६९	१५३२६	३८३०
६	गोंदिया	३३११९	२९१९६	३१८२	७४१	३३६४२	२९०९२	३७३६	८१४	३३९७८	२९५६१	३७७३	६४४
७	जळगाव	२११४६	१८८२२	२१०२	२२२	२०५५८	१८३७०	१९५४	२३४	२०८१४	१८६८८	१९७४	१५२
८	नागपूर	९०५६	८११०	८०८	१३८	९३७८	८५०७	७३३	१३८	९४७२	८६२०	७४०	११२
९	नांदेड	२५८९८	२४५०४	११३४	२६०	२६३९७	२५१६२	१०३१	२०४	२६७८६	२५५९५	१०४१	१५०
१०	नंदूरबार	१३०६८८	८७७४६	३३०३८	९९०४	१४४१४६	९०१७८	४०३४४	१३६२४	१४५५८७	९१७२०	४०७४७	१३१२०
११	नाशिक	१७२५१७	१४०६१९	२४९६३	६९३५	१८६०३०	१५१२०३	२७८७१	६९५६	१८७८९०	१५४०७०	२८१५०	५६७०
१२	पालघर	१३५८२४	१००१५२	२९४८०	६१९२	१४१५६६	१०२६५०	३२३६४	६५५२	१४२९८२	१०४३७७	३२६८८	५९१७
१३	पुणे	२०६५५	१८९६६	१४८२	२०७	२१८८८	२०१७५	१५००	२१३	२२२६८	२०५६०	१५१५	१९३
१४	रायगड	१४७४३	१३३९७	१०६१	२८५	१५१७३	१३८५३	१०६३	२५७	१५३६५	१४०९९	१०७४	१९२
१५	ठाणे	३८३०६	३००४९	६६२१	१६३६	४११७२	३२१५५	७०११	२००६	४१५८४	३२८५१	७०८१	१६५२
१६	यवतमाळ	२३१०९	१९२९०	३०८३	७३६	२२८८७	१९३८९	२७७८	७२०	२३११६	१९६४९	२८०६	६६१
	एकूण	८५०९६३	६७२११४	१४२७१०	३६१३९	८९८३०७	६९६६२९	१५९६८७	४१९९१	९०७६६७	७०८८३९	१६१२८४	३७५४४

## तक्ता क्र. ३

आदिवासी प्रकल्पातील ६ महिने ते ६ वर्षे वयोगटातील बालके, गरोदर व स्तनदा माता, किशोरवयीन मुली या लाभार्थ्यांना, प्रतिदिनी द्यावयाचा आहार व आर्थिक निकष तपशील खालीलप्रमाणे—

अ. क्र.	लाभार्थी प्रकार	आहाराचे प्रमाण व स्वरूप	प्रतिदिन प्रति लाभार्थी आहार खर्चाची दर मर्यादा	पूरक पोषण आहाराचा प्रकार
१.	६ महिने ते ३ वर्षे पर्यंतची सर्वसाधारण बालके	५०० उष्मांक आणि १२ ते १५ ग्रॅम प्रथिने.	रु. ८.००	आहार घरी नेवून खाण्यासाठी. (Take Home Ration).
२.	३ वर्षे ते ६ वर्षे पर्यंतची सर्वसाधारण बालके	५०० उष्मांक आणि १२ ते १५ ग्रॅम प्रथिने	रु. ८.००	सकाळचा नाश्ता, दुपारचे जेवण (अंगणवाडीत आहार खाऊ घालण्यासाठी).
३.	६ महिने ते ३ वर्षे पर्यंतची तीव्र कमी वजनाची बालके	८०० उष्मांक आणि २० ते २५ ग्रॅम प्रथिने	रु. १२.००	आहार घरी नेवून खाण्यासाठी. (Take Home Ration).
४.	३ वर्षे ते ६ वर्षे पर्यंतची तीव्र कमी वजनाची बालके	८०० उष्मांक आणि २० ते २५ ग्रॅम प्रथिने	रु. १२.००	सकाळचा नाश्ता, दुपारचे जेवण (अंगणवाडीत आहार खाऊ घालण्यासाठी). (Take Home Ration).
५.	गरोदर स्त्रिया, स्तनदा माता, तसेच ११ ते १४ वयोगटातील शाळाबाह्य किशोरवयीन मुली	६०० उष्मांक आणि १८ ते २० ग्रॅम प्रथिने	रु. ९.५०	आहार घरी नेवून खाण्यासाठी. (Take Home Ration).

तक्ता क्र. ४

नवसंजीवन प्रकल्पांतर्गत पूरक आहार योजनेची फलश्रुती

अ.क्र.	निर्देशांक	धारणी	चिखल- दरा	एट्टा- पल्ली	नाशिक	हर- सूल	अक्कल- कुवा	अक्कल- कुवा	अक्कल- कुवा-२	धड- गाव	धड- गाव	धड- गाव-२	तळोदा (कासा)	डहाणू (कासा)	डहाणू	जव्हार -२	जव्हार	मोखाडा	मुर- बाड	मुर- बाड-२	शहा- पूर	शहा- पूर	तला- सरी	वाडा -२	वाडा	एकूण			
<b>१. अतीतीव्र कमी वजनाची बालके (टक्केवारी)</b>																													
ऑगस्ट-२०१६	११.०५	९.३३	४.९२	१.७४	६.३०	३.९७	५.५२	७.५४	९.८९	८.४६	९.४९	६.०४	३.५२	४.०९	१२.८८	९.४०	५.०६	१.३१	१.९३	४.२३	२.९२	२.६०	८.५९	४.०७	५.५३				
ऑगस्ट-२०१७	८.१६	६.३८	३.३८	२.१७	७.५१	५.१०	५.३०	८.१४	८.३१	७.४०	८.८८	५.७१	३.८२	४.५१	१३.०३	१०.४४	५.८०	१.१८	२.१२	३.५१	२.९१	२.४९	७.१०	४.०१	५.२३				
ऑगस्ट-२०१८	९.२७	५.७१	४.६०	३.४१	१०.१५	५.३४	५.०३	७.००	९.९०	८.१०	१०.३८	६.३९	३.६१	४.६७	११.४८	९.०५	५.०२	१.२५	२.०६	३.६०	३.७४	२.६८	६.४६	३.१४	५.५६				
ऑगस्ट-२०१९	८.०९	८.८७	६.११	५.५९	६.५४	८.४५	१०.४४	९.६९	१०.४८	७.७०	११.०६	४.९३	३.३४	५.०१	९.४६	१२.५२	४.८१	३.०६	७.०७	३.७१	१.६९	२.५६	४.४७	४.६५	६.२६				
ऑगस्ट-२०२०	७.८७	७.५७	५.९१	४.२५	१०.१३	५.७६	५.६६	८.१७	१०.८३	९.८०	१२.२२	६.९०	३.४७	४.८६	१२.५१	८.७६	४.७४	१.९८	२.७४	४.३५	४.९५	३.८१	७.०४	३.७४	६.१५				
<b>२. बालमृत्यू दर ० ते १ वर्ष (IMR)</b>																													
ऑगस्ट-२०१६	५१	५४	३९	३९	२९	१७	१५	२१	३२	२५	३२	११	९	८	३१	२६	२९	७	९	२५	३३	१३	२८	८	२१				
ऑगस्ट-२०१७	४८	३७	६	४१	३४	१६	३०	२९	२०	१६	२८	७	१४	११	३५	१४	८	५	८	१६	११	१७	१०	६	२१				
ऑगस्ट-२०१८	५३	३७	२६	२६	२२	१९	१७	३९	२७	२४	१५	२३	१५	६	३३	१९	१२	१	८	१५	१६	१३	२१	१२	२२				
ऑगस्ट-२०१९	१७	३४	१४	२३	१६	२५	३३	२६	३५	२२	२३	११	७	...	१९	१३१	१०	१७	१९	...	...	...	६	१५	२०				
ऑगस्ट-२०२०	४३	३९	१४	१३	१३	२०	११	२९	१८	२१	२०	१९	१३	४	३५	१६	९	३	१	८	८	१०	६	१०	१७				

**तक्ता क्र. ५**  
**एकात्मिक बालविकास सेवा योजना**  
**विविध कार्यक्रमांचे सुचकांची माहिती (माहे ऑगस्ट २०१६-२०२०)**

अ. क्र.	विवरण	महिना व वर्ष	राज्य	आदिवासी	नवसंजीवन
१.	एकूण प्रकल्प संख्या	ऑगस्ट-२०२०	५५३	८५	२४
२.	मंजूर अंगणवाडी केंद्र संख्या	ऑगस्ट-२०२०	९७४७५	१६०३१	४४१९
३.	कार्यान्वित अंगणवाडी केंद्र संख्या	ऑगस्ट-२०२०	९७३७४	१६००५	४४११
४.	मंजूर मिनी अंगणवाडी केंद्र संख्या	ऑगस्ट-२०२०	१३०११	२२७५	७८२
५.	कार्यरत मिनी अंगणवाडी केंद्र संख्या	ऑगस्ट-२०२०	१२२९४	२२५८	७८२
६.	पूरक पोषण लाभार्थ्यांची संख्या	ऑगस्ट-२०१६	६६७०१२४	१०२२२३०	२९९०५३
		ऑगस्ट-२०१७	४१९९८९९	९७९६७४	२९९२५९
		ऑगस्ट-२०१८	६१८७८५८	९७३५६१	३०२२५४
		ऑगस्ट-२०१९	६१६१५९८	९३७३८३	२८१३४८
		ऑगस्ट-२०२०	७७१२०२०	११३६८०३	३४८६७०
७.	जिवंत जन्म	ऑगस्ट-२०१६	७४७११	१२८०२	४६४६
		ऑगस्ट-२०१७	८२००४	१४११७	४७००
		ऑगस्ट-२०१८	७६६९१	१२६५९	४०२८
		ऑगस्ट-२०१९	७६३०६	१२६०१	४००५
		ऑगस्ट-२०२०	८०९९०	१२९३६	४०३८
८.	बालमृत्यू ० ते १ वर्ष	ऑगस्ट-२०१६	११९३	२२१	९८
		ऑगस्ट-२०१७	९१९	१८९	९५
		ऑगस्ट-२०१८	१३४५	३१४	१४०
		ऑगस्ट-२०१९	१०७४	१९१	७९
		ऑगस्ट-२०२०	१००२	१७४	६८
९.	बालमृत्यू ० ते १ वर्ष (टक्केवारी)	ऑगस्ट-२०१६	१.६	१.७	२.१
		ऑगस्ट-२०१७	१.१	१.३	२.०
		ऑगस्ट-२०१८	१.८	२.५	३.५
		ऑगस्ट-२०१९	१.४१	१.५२	१.९७
		ऑगस्ट-२०२०	१.२४	१.३५	१.६८
१०.	मृत्यू १ ते ५ वर्ष	ऑगस्ट-२०१६	३९५	९८	३७
		ऑगस्ट-२०१७	३३८	७२	३८
		ऑगस्ट-२०१८	३०१	६९	२४
		ऑगस्ट-२०१९	३१४	७९	३७
		ऑगस्ट-२०२०	२६८	७३	३८
११.	मृत्यू १ ते ५ वर्ष (टक्केवारी)	ऑगस्ट-२०१६	०.५३	०.७७	०.८०
		ऑगस्ट-२०१७	०.४१	०.५६	०.८१
		ऑगस्ट-२०१८	०.३९	०.५५	०.६०
		ऑगस्ट-२०१९	०.४१	०.६३	०.९२
		ऑगस्ट-२०२०	०.३३	०.५६	०.९४
१२.	एकूण वजन घेतलेली मुले	ऑगस्ट-२०१६	६२८४८२९	९००१०३	२७१२०३
		ऑगस्ट-२०१७	५९६०५९२	८९४२८२	२६६४४३
		ऑगस्ट-२०१८	५९०९१६०	८७९२२१	२६५९८९
		ऑगस्ट-२०१९	५८६४८०७	८६८२०७	२६१२६९
		ऑगस्ट-२०२०	५७३४३७०	८९८३०७	२७१७०७

## तक्ता क्र. ५ (चालु)

अ. क्र.	विवरण	महिना व वर्ष	राज्य	आदिवासी	नवसंजीवन
१३.	सर्वसाधारण श्रेणीमधील मुले	ऑगस्ट-२०१६	५५९०८९८	७२३७०५	१९४३९४
		ऑगस्ट-२०१७	५३३३९१६	७२६६०२	१९२४२५
		ऑगस्ट-२०१८	५२४५११६	६९२९४८	१८८८३८
		ऑगस्ट-२०१९	५१३७२०४	६८०४४३	१८१९३२
		ऑगस्ट-२०२०	५०७३८८०	६९६६२९	१८२९०७
१४.	मध्यम कमी वजनाची	ऑगस्ट-२०१६	५९८१९४	१४२७७०	६१८०७
		ऑगस्ट-२०१७	५४२६०१	१३६८८७	६००९१
		ऑगस्ट-२०१८	५७३०६३	१४५७५०	६२३४९
		ऑगस्ट-२०१९	६०९८६५	१४८६१४	६२९९३
		ऑगस्ट-२०२०	५५०६५३	१५९६८७	७००७४
१५.	तीव्र कमी वजनाची	ऑगस्ट-२०१६	९५७४३	३३६२८	१५००२
		ऑगस्ट-२०१७	८४०७५	३०७९३	१३९२७
		ऑगस्ट-२०१८	९०९८१	३४२२३	१४८०२
		ऑगस्ट-२०१९	११७७३८	३९१५०	१६३४४
		ऑगस्ट-२०२०	११०१६७	४१९९१	१८७२६
१६.	तीव्र कमी वजनाची (टक्केवारी)	ऑगस्ट-२०१६	१.५२	३.७४	५.५३
		ऑगस्ट-२०१७	१.४१	३.४४	५.५२
		ऑगस्ट-२०१८	१.५४	३.९२	५.५६
		ऑगस्ट-२०१९	२.०१	४.५१	६.२६
		ऑगस्ट-२०२०	१.९२	४.६७	६.८९

## जलसंपदा विभाग

### सूर्या प्रकल्प

#### प्रस्तावना :

सूर्या प्रकल्पास जानेवारी २००४ मध्ये रु. ३७९२६.०० लक्ष एवढ्या रकमेस पाचवी सुधारित प्रशासकीय मान्यता मिळालेली आहे. सदरहू प्रकल्प हा बांधकामाधीन प्रकल्प आहे. प्रकल्पातील धरण व उन्नेयी बंधारा पूर्ण झालेला असून कालव्याची कामे अपूर्ण आहेत.

प्रकल्पाचे कालवे वनजमिनीतून जात असल्याने वनजमीन संपादनातील अडचणीमुळे डावा तीर कालव्याची कामे अपूर्ण आहेत. प्रकल्पात जून २०१७ अखेर १२४९० हेक्टर सिंचनक्षमता निर्माण झाली असून प्रकल्पाची एकूण क्षमता १४६९६ हेक्टर आहे. सूर्या प्रकल्पांतर्गत २२६.९३ द.ल.घ.मी. पाणी साठा बिगरसिंचनासाठी आरक्षित झाल्याने प्रकल्पाचा सुधारित जलनियोजन प्रस्ताव [६६६४ हे. (४५ टक्के) सिंचन क्षमता कपात] कोंकण पाटबंधारे विकास महामंडळ, ठाणे यांचे पत्र क्र. कोंपाविमं/तां. ५/सूर्या/१३६२/सन २०१७, दि. ८-५-२०१७ अन्वये मान्यतेच्या पुढील कार्यवाहीस्तव शासनास सादर करण्यात आला आहे.

सन २०२०-२०२१ चा बांधकाम कार्यक्रम रु. १००.०० लक्ष होता. सन २०२१-२०२२ चा कार्यक्रम रु. २००.०० लक्ष इतक्या व्याप्तीचा करण्यात आलेला आहे.

विभागाकडील प्रगतीपथावरील १ मोठा प्रकल्प (पाचवे सुधारित प्रशासकीय मान्यता प्राप्त) व निधी अभावी प्रलंबित कामे करण्याकरिता सन २०२१-२०२२ मध्ये खालीलप्रमाणे निकडीची कामे करणे आवश्यक आहेत.

१. वनजमीन हस्तांतरण प्रस्ताव अंतिम मान्यता मिळणेस्तव वन विभागास उर्वरीत १४८.०९ हे. पर्यायी जमीनीचे हस्तांतरण करणे.
२. प्रलंबित खाजगी भूसंपादन प्रस्ताव रक्कम रु. ४५,००० लक्ष.
३. प्रलंबित देयके रु. १६२.३२ लक्ष.
४. सूर्या डावा तीर कालवा कि.मी. ३३ ते ४७ वरील बंदिस्त नलिका वितरण प्रणालीचे काम ३००० लक्ष.

या व्यतिरिक्त प्रकल्पास सन २००३ मध्ये केंद्र शासनाकडून वनजमीन संपादन प्रस्तावास तत्त्वतः मान्यता मिळालेली आहे. केंद्र शासन, वन व पर्यावरण विभागाचे पत्र जा.क्र. F-No. 8-52/89-FC, दि. २५-४-२००३ पूर्तता प्रगतीपथावर असून वनविभागास नक्त वर्तमान मूल्य पर्यायी वनीकरण व दंडणीय वनीकरणाची एकूण रक्कम रुपये २७,०१३.१९ लक्ष अदा करण्यात आली आहे. याअनुषंगाने सदर प्रकल्पास फेर मान्यता प्राप्ततेच्या अनुषंगाने अपेक्षित कार्यवाही प्रगतीपथावर आहे.

सर्वोच्च न्यायालयाच्या निर्णयानुसार सूर्या प्रकल्पाचे वन जमिनीपोटी रक्कम रु. ९६.३३ कोटी जलसंपदा विभागाने वन खात्यास भरावयाची होती. सदरहू रक्कम एम.एम.आर.डी.ए. चे माध्यमातून भरण्यास शासनाने मान्यता दिल्याने वन खात्यास रु. ८५.०० कोटी रक्कम अदा केली असून उर्वरीत १०९.८३ द.ल.घ.मी. पाणी साठा करणेसाठी धरणाचे गेट दिनांक २०-८-२००९ पासून बंद केलेले आहेत. त्यामुळे २८६.३१ द.ल.घ.मी. पाणी साठा करण्यात आला आहे.

सदरहू रक्कम प्राप्त झाल्यास सूर्या प्रकल्पाच्या प्रलंबित भूसंपादन प्रश्न मार्गी लागणे तसेच प्रकल्पाची उर्वरीत कामे पूर्ण करणे शक्य होईल व प्रकल्प पूर्ण होईल.

पूर्ण साठा व पूर्ण प्रकल्प सिंचनक्षमता वाढीमुळे मिळणारे सर्व फायदे मिळून शासकीय महसुलात भरिव वाढ होईल.

बांधकामे व आस्थापना मिळून सन २०२१-२०२२ करीता कार्यक्रम अंदाजपत्रकास रु. ४८९६२.३२ लक्ष एवढी मागणी करण्यात येत आहे.

## (जनजाती क्षेत्र उपयोजना)

## कार्यालयीन अंदाजपत्रक

जनजाती क्षेत्र उपयोजनेखाली असलेल्या मोठ्या पाटबंधारे प्रकल्पाची प्रस्तावना (सूर्या प्रकल्प)

१.	प्रकल्पाचे नाव	...	...	...	...	सूर्या प्रकल्प
२.	नदीचे नाव	...	...	...	...	सूर्या नदी
३.	गाव (धरण स्थळ)	...	...	...	...	धामणी
४.	तालुका	...	...	...	...	विक्रमगड
५.	जिल्हा	...	...	...	...	पालघर
६.	धरणाचा प्रकार	...	...	...	...	दगडी धरण
७.	प्रशासकीय मान्यता (महिना व वर्ष)...	...	...	...	...	जानेवारी १९७४
८.	मूळ किंमत (रु. लक्ष) (जानेवारी १९७४)	...	...	...	...	रु. १,८९०.८३ लक्ष
९.	सुधारित प्रशासकीय मान्यतेनुसार किंमत (रु. लक्ष)	...	...	...	...	रु. ३७,९२५.८३ लक्ष
१०.	केंद्रीय जल आयोगाची मान्यता (महिना/वर्ष)	...	...	...	...	सप्टेंबर १९७५
११.	३१ मार्च २०२० पर्यंतचा एकूण खर्च (रु. लक्ष)	...	...	...	...	रु. ६३४४०.०० लक्ष
१२.	प्रकल्प पूर्ण झाल्यावर निर्माण होणारी सिंचन क्षमता (हेक्टर)	...	...	...	...	२७,१८८ हेक्टर (कपात प्रस्तावित १२,३२८ हे.)
१३.	३० जून २०२० पर्यंत निर्माण झालेली एकूण सिंचन क्षमता (हेक्टर)...	...	...	...	...	२३,१०७ हेक्टर (कपात प्रस्तावित ८२४७ हे.)
१४.	३० जून २०२१ पर्यंत निर्माण होणारी अतिरिक्त संभाव्य सिंचन क्षमता (हेक्टर)	...	...	...	...	६५० हेक्टर
१५.	पाण्याचा नियोजित एकूण वापर तलांक ११८.६० मी....	...	...	...	...	२८६.३१ द.ल.घ.मी.
१६.	२०१९-२०२० मध्ये एकूण सिंचित झालेले क्षेत्र (हेक्टर)...	...	...	...	...	१२१२२.३ हेक्टर
१७.	डाव्या कालव्याची लांबी (कि. मी.)...	...	...	...	...	४७ कि. मी. (मुख्य) [कि.मी. ३४ च्या पुढे कपात प्रस्तावित]
१८.	उजव्या कालव्याची लांबी (कि. मी.)...	...	...	...	...	२८.५१ कि. मी.
१९.	प्रकल्पबाधित गावांची संख्या	...	...	...	...	११ गावे
२०.	जनजाती क्षेत्रात किती लाभ आहे	...	...	...	...	१४८५१.८० हेक्टर (पीकक्षेत्र)
२१.	नियंत्रक अधिकारी	...	...	...	...	अधीक्षक अभियंता, ठाणे पाटबंधारे मंडळ, ठाणे



कोंकण पाटबंधारे विकास महामंडळ, ठाणे

सूर्या प्रकल्प

तक्ता एक

(दोन) वित्तीय आवश्यकता :

(रुपये लाखात)

अ. क्र.	वर्गीकरण	प्रत्यक्ष खर्च, २०१९-२०२०			अर्थसंकल्प, २०२०-२०२१			सुधारित अंदाज, २०२०-२०२१			अर्थसंकल्प, २०२१-२०२२			
		योजनांतर्गत	योजनेतर	एकूण	योजनांतर्गत	योजनेतर	एकूण	योजनांतर्गत	योजनेतर	एकूण	योजनांतर्गत	योजनेतर	एकूण	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	
<b>(अ)-कार्याचे वर्गीकरण-</b>														
१.	मोठा प्रकल्प-सूर्या प्रकल्प	...	...	...	१.००	...	१.००	१.००	...	१.००	४८१६२.३२	...	४८१६२.३२	
२.	मध्यम प्रकल्प	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
	एकूण-(अ)	२६.८३	...	...	१.००	...	१.००	१.००	...	१.००	४८१६२.३२	...	४८१६२.३२	
<b>(ब)-उद्दिष्टवार वर्गीकरण-</b>														
नवनिर्मित पालघर जिल्ह्यातील सिंचन व्यवस्थापनासाठी निर्मित पालघर पाटबंधारे विभाग, मनोर या विभागाच्या आस्थापनेचे वेतन मुख्य लेखाशीर्ष २७०१ मोठे व मध्यम पाटबंधारे, ८० सर्वसाधारण, ००१ संचालन व प्रशासन, (०४) व्यवस्थापन आस्थापना या प्रधान लेखाशीर्षांतर्गत अदा केले जाते.														
१.	वेतन	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
२.	प्रवास खर्च	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
३.	कार्यालयीन खर्च	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
४.	इतर खर्च	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
५.	महामंडळातील कर्मचारी, से. नि. वे. अंशराशीकरण, रजा रोखीकरण	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
६.	कर्ज मुद्दल	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
७.	रोख्यावरील व्याज	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
८.	कमिशन, कर्ज रोखे	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
९.	उभारणीचे खर्च	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
१०.	आंतरलेखा बदल	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
११.	अनुदान (हमी शुल्क)	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
	वजा	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
	निलंबन	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
	एकूण (ब) (निव्वळ)	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	

तक्ता एक (चालू)

१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४
<b>(क)-वित्तलब्धीची साधने :</b>													
१. शासनाकडून अपेक्षित अंशदान ३० टक्के (कामासाठी व आस्थापनेसाठी) आकस्मिकता निधीमधून प्राप्त झालेले शा. अंशदान	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
२. अ. आय. बी. पी.	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
३. मा. पा. वि. सं. म.(SPV)	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
४. एल. आय. सी.	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
५. हुडको	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
६. नाबार्ड	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
७. व्याजासाठी	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
८. मुद्दलासाठी	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
९. पाणीपट्टी व इतर जमा	...	१८०६.००	...	१८०६.००	२८००	...	२८००	२८००	...	२८००	३१५०.३४	...	३१५०.३४
१०. म.कृ.खो.वि.मं. कडून प्राप्त होणारी व्याजाची रक्कम	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
११. भाग भांडवली अंशदान (सिडको)...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण (क) (स्थूल)	१८०६.००	...	१८०६.००	२८००	...	२८००	२८००	२८००	...	२८००	...	...	...
वजा (३४५१ कडून २७०१ कडे वर्ग)	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
एकूण (क) (निव्वळ)	१८०६.००	...	१८०६.००	२८००	...	२८००	२८००	२८००	...	२८००	...	...	...

## कर्मचारी गोषवा-यातील पदे व वेतनश्रेणी दर्शविणारे विवरणपत्र

(R. T.)

अ.क्र.	पदनाम	सुधारित वेतनसंरचना		एकूण पदे		
		वेतन बॅन्ड	ग्रेड वेतन	२०१८-१९	२०१९-२०	२०२०-२१
१	२	३	४	५	६	७
<b>राजपत्रित</b>						
१.	कार्यकारी अभियंता	६७,७००-२,०८,७००	६,६००	१	१	१
२.	उपकार्यकारी अभियंता/सहा. अभियंता श्रेणी-१/ उपविभागीय अभियंता/अधिकारी	५६,१००-१,७७,५००	५,४००	५	५	५
३.	शाखा अभियंता/	४१,८००-१,३२,३००	४,४००	१९	१९	१९
<b>अराजपत्रित वर्ग-३</b>						
१.	कनिष्ठ अभियंता	३५,४००-१,१२,४००	...	...	...	...
२.	विभागीय लेखापाल	४४,९००-१,४२,४००	...	१	१	१
३.	प्रथम लिपिक	३५,४००-१,१२,४००	...	१	१	१
४.	वरिष्ठ लिपिक	२५,५००-८१,१००	...	९	९	९
५.	कनिष्ठ लिपिक/टंकलेखक/संगणक	१९,९००-६३,२००	...	२०	२०	२०
६.	भांडारपाल	३५,४००-१,१२,४००	...	१	१	१
७.	सहायक भांडारपाल	१९,९००-६३,२००	...	१	१	१
८.	स्था. अभियांत्रिकी सहायक...	२५,५००-८१,१००	...	८	८	८
९.	लघुलेखक (निम्नश्रेणी)	३८,६००-१,२२,८००	...	१	१	१
१०.	आरेखक (श्रेणी-१)	३५,४००-१,१२,४००	...	१	१	१
११.	आरेखक (३)	२५,५००-८१,१००	...	४	४	४
१२.	वाहन चालक	१९,९००-६३,२००	...	४	४	४
१३.	दप्तर कारकून	१९,९००-६३,२००	...	६	६	६
१४.	मोजणीदार	१९,९००-६३,२००	...	८	८	८
१५.	संदेशक	२१,७००-६९,१००	...	२	२	२
१६.	कालवा निरीक्षक	१९,९००-६३,२००	...	१६	१६	१६
<b>अराजपत्रित वर्ग-४</b>						
१.	नाईक	१६,६००-५२,४००	...	१	१	१
२.	शिपाई	१५,०००-४७,६००	...	१५	१५	१५
३.	चौकीदार	१५,०००-४७,६००	...	५	५	५
४.	कालवा टपाली	१५,०००-४७,६००	...	२	२	२
५.	कालवा चौकीदार	१५,०००-४७,६००	...	६	६	६
एकूण				१३७	१३७	१३७

## कर्मचारी गोषवा-यातील पदे व वेतनश्रेणी दर्शविणारे विवरणपत्र

रुपांतरित अस्थायी पदे (C. R. T.)

अ.क्र.	पदनाम	सुधारित वेतनसंरचना		एकूण पदे			
		वेतन बॅन्ड	ग्रेड वेतन	२०१८-१९	२०१९-२०	२०२०-२१	
१	२	३	४	५	६	७	
<b>अराजपत्रित वर्ग-३</b>							
१.	हजेरी लिपिक	...	१९,९००-६३,२००	...	१	१	...
२.	वाहन चालक	...	१९,९००-६३,२००	...	९	६	५
३.	कारकून	...	२५,५००-८१,१००	...	३	३	...
४.	रोजनॉद वहीपाल	...	१९,९००-६३,२००	...	१	१	१
५.	विजतंत्री यंत्रचालक	...	२५,५००-८१,१००	...	३	३	२
६.	मीटर वाचक	...	१९,९००-६३,२००	...	१	१	...
७.	कालवा निरीक्षक	...	१९,९००-६३,२००	...	३	३	२
८.	सुतार	...	१९,९००-६३,२००	...	१	१	१
<b>अराजपत्रित वर्ग-४</b>							
१.	मुकादम	...	१६,६००-५२,४००	...	३	४	...
२.	मदतनीस	...	१६,६००-५२,४००	...	६	५	४
३.	प्रयोगशाळा परिचर	...	१६,६००-५२,४००	...	३	१	१
४.	चौकीदार	...	१६,६००-५२,४००	...	१७	१४	११
५.	मजूर	...	१६,६००-५२,४००	...	४३	३२	२६
				एकूण	९५	७५	५३

## तक्ता दोन

TABLE-II

(तीन) कार्यक्रमांच्या कार्यभाराचा गोषवारा (मोठे प्रकल्प)

(III) Programme Work-load Summary (Major Project)

(रुपये लाखात)

अ. क्र. Serial No.	कार्य/बाब Activity/Item	प्रकल्पाचे नाव सूर्या Surya			
1	2	3			
१)	भूसंपादन—				
1)	Land Acquisition---				
	(अ) खाजगी क्षेत्र				
	(a) Private Land	...	...	...	...
	एकूण (हेक्टर)				
	Total (He.)	...	...	...	...
	३१-३-२०२० पर्यंत प्रगती				
	Progress upto 31-3-2020	...	...	1935.30 He.	...
	२०२०-२०२१ मधील अंदाजित प्रगती				
	Estimated Progress in 2020-2021	...	...	...	...
	(ब) सरकारी क्षेत्र				
	(c) Government Land	...	...	...	...
	एकूण (हेक्टर)				
	Total (He.)	...	...	...	...
	३१-३-२०२० पर्यंत प्रगती				
	Progress upto 31-3-2020...	...	275.03 He.	...	...
	२०२०-२०२१ मधील अंदाजित प्रगती				
	Estimated Progress in 2020-2021	...	...	...	...
	(क) वन क्षेत्र				
	(c) Forest Land	...	...	...	...
	एकूण (हेक्टर)				
	Total (He.)	...	...	...	...
	३१-३-२०२० पर्यंत प्रगती				
	Progress upto 31-3-2020	...	...	1419.94 He.	...
	२०२०-२०२१ मधील अंदाजित प्रगती				
	Estimated Progress in 2020-2021	...	...	...	...
२)	शीर्ष कामे—				
2)	Head Works---				
	(अ) खोदकाम				
	(a) Excavation	...	...	...	...
	एकूण (घ. मी.)				
	Total (cu. m.)	...	...	...	...
	३१-३-२०२० पर्यंत प्रगती				
	Progress upto 31-3-2020	...	...	455050.00	...
	२०२०-२०२१ मधील अंदाजित प्रगती				
	Estimated Progress in 2020-2021	...	...	...	...
	(ब) दगडी काम				
	(b) Masonry	...	...	...	...
	एकूण (घ. मी.)				
	Total (cu. m.)	...	...	...	...
	३१-३-२०२० पर्यंत प्रगती				
	Progress upto 31-3-2020	...	...	625270.00	...
	२०२०-२०२१ मधील अंदाजित प्रगती				
	Estimated Progress in 2020-2021	...	...	...	...
	(क) संधानक				
	(c) Concrete	...	...	...	...
	एकूण (घ. मी.)				
	Total (cu. m.)	...	...	...	...
	३१-३-२०२० पर्यंत प्रगती				
	Progress upto 31-3-2020	...	...	31625.00	...
	२०२०-२०२१ मधील अंदाजित प्रगती				
	Estimated Progress in 2020-2021	...	...	...	...

## तक्ता दोन (चालू)

1	2	3
(ड) मातीकाम		
(d) Earth work		
एकूण (घ. मी.)		
Total (cu. m.)	...	...
३१-३-२०२० पर्यंत प्रगती	...	...
Progress upto 31-3-2020	...	568305.00
२०२०-२०२१ मधील अंदाजित प्रगती	...	...
Estimated Progress in 2020-2021	...	...
(इ) दरवाजे		
(e) Gates		
एकूण (संख्या)		
Total (Numbers)	...	5 Nos.
३१-३-२०२० पर्यंत प्रगती	...	...
Progress upto 31-3-2020	...	...
२०२०-२०२१ मधील अंदाजित प्रगती	...	...
Estimated Progress in 2020-2021	...	...
३) कालवे व शाखा—		
3) Canal and branches---		
(अ) खोदकाम		
(a) Excavation	...	...
एकूण (घ. मी.)		
Total (cu. m.)	...	...
३१-३-२०२० पर्यंत प्रगती	...	...
Progress upto 31-3-2020	...	10100.00
२०२०-२०२१ मधील अंदाजित प्रगती	...	...
Estimated Progress in 2020-2021	...	...
(ब) भराव		
(b) Embankment		
एकूण (घ. मी.)		
Total (cu. m.)	...	3019921.00
३१-३-२०२० पर्यंत प्रगती	...	...
Progress upto 31-3-2020	...	...
२०२०-२०२१ मधील अंदाजित प्रगती	...	...
Estimated Progress in 2020-2021	...	...
(क) अस्तर		
(c) Lining		
एकूण (चौ. मी.)		
Total (Sq. meters)	...	1178968.00
३१-३-२०२० पर्यंत प्रगती	...	...
Progress upto 31-3-2020	...	...
२०२०-२०२१ मधील अंदाजित प्रगती	...	...
Estimated Progress in 2020-2021	...	...
(ड) कालव्यावरील बांधकामे		
(d) C. D. Works		
एकूण (संख्या)		
Total (Numbers)	...	931
३१-३-२०२० पर्यंत प्रगती	...	...
Progress upto 31-3-2020	...	824
२०२०-२०२१ मधील अंदाजित प्रगती	...	...
Estimated Progress in 2020-2021	...	100
४) वितरिका—		
4) Distributories---		
वितरण व्यवस्था (हेक्टर)—		
Distribution System (He.)---	...	14696.49

**तापी पाटबंधारे विकास महामंडळ, जळगाव**

(जनजाती क्षेत्र उपयोजना)

**कार्यक्रम अंदाजपत्रक**

जनजाती क्षेत्र उपयोजनेखाली असलेल्या मोठ्या पाटबंधारे प्रकल्पाची प्रस्तावना

अ.क्र.	प्रकल्पाचे नाव	पुनंद
१.	प्रकल्पाचे नाव	पुनंद प्रकल्प
२.	नदीचे नाव	पुनंद नदी
३.	गाव (धरण स्थळ)	सुपळे दिगर
४.	तालुका	कळवण
५.	जिल्हा	नाशिक
६.	धरणाचा प्रकार	माती धरण, नदीपात्रात द्वारसहित, दगडी सांडवा.
७.	प्रशासकीय मान्यता (महिना व वर्ष)	मूळ मे १९८१, प्रथम सुप्रमा-जानेवारी १९९९ द्वितीय सुधारित दि. ४-११-२००८. तृतीय सु. प्र. मा. प्रस्तावित.
८.	मूळ किंमत	रु. ९१४.५२ लक्ष
९.	सुधारित प्रशासकीय मान्यतेनुसार किंमत	रु. ४६२१६.७० लक्ष
१०.	केंद्रीय जल आयोगाची मान्यता (महिना व वर्ष)	मे २००९
११.	दिनांक ३१ मार्च २०२० पर्यंत एकूण खर्च (इटीपी सह)	रु. ४४७७५.४५० लक्ष (पीकक्षेत्र)
१२.	प्रकल्प पूर्ण झाल्यावर निर्माण होणारी सिंचन क्षमता	१२६६२ हेक्टर
१३.	दिनांक ३० जून २०२० पर्यंत निर्माण झालेली एकूण सिंचन क्षमता	१०९७५ हेक्टर
१४.	दिनांक ३० जून २०२१ पर्यंत निर्माण होणारी संभाव्य एकूण सिंचन क्षमता	१५० हेक्टर
१५.	पाण्याचा नियोजित एकूण वापर	३६.९९ द.ल.घ.मी.
१६.	२०१८-२०१९ मध्ये एकूण सिंचित क्षेत्र	१९६० हेक्टर
१७.	डाव्या कालव्याची लांबी	५८.४० कि. मी.
१८.	उजव्या कालव्याची लांबी	१०१.६७ कि. मी.
१९.	प्रकल्पबाधित गावांची संख्या	३ गावे, ४ पाडे
२०.	जनजाती क्षेत्रात किती लाभ आहे	७२२७.९८ हेक्टर
२१.	नियंत्रक अधिकारी	अधीक्षक अभियंता, धुळे पाटबंधारे प्रकल्प मंडळ, धुळे.

**तापी पाटबंधारे विकास महामंडळ, जळगाव**  
**तक्ता दोन**

(दोन) वित्तीय आवश्यकता :

(रुपये लाखात)

अ. क्र.	वर्गीकरण	प्रत्यक्ष खर्च, २०१९-२०२०			अर्थसंकल्प, २०२०-२०२१			सुधारित अंदाज, २०२०-२०२१			अर्थसंकल्प, २०२१-२०२२			
		योजनांतर्गत	योजनेतर	एकूण	योजनांतर्गत	योजनेतर	एकूण	योजनांतर्गत	योजनेतर	एकूण	योजनांतर्गत	योजनेतर	एकूण	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	
<b>(अ)-कार्याचे वर्गीकरण-</b>														
	१. जनजाती क्षेत्र उपयोजना (लघु पाटबंधारे)	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	एकूण-(अ)	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
<b>(ब)-उद्दिष्टवार वर्गीकरण-</b>														
	१. वेतन	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	२. मजुरी	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	३. प्रवास खर्च	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	४. कार्यालयीन खर्च	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	५. पेट्रोल	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	६. बांधकामे	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	७. हत्यारे व संयंत्रे	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	८. परिरक्षण	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	९. आंतरलेखा बदल	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	१०. निलंबन	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	एकूण-(ब) (स्थूल)	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	वजा	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	निलंबन	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	जमा व वसुली	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	एकूण (ब) (निव्वळ)	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
<b>(क) वित्त व्यवस्थेची साधने</b>														
	१) २७०१	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	२) २७०२	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	३) ४७०२	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	एकूण-(क) (स्थूल)	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	वजा	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	४७०२	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	एकूण (क) (निव्वळ)	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...



**तापी पाटबंधारे विकास महामंडळ, जळगाव**  
**तक्ता दोन**

(दोन) वित्तीय आवश्यकता :

(रुपये लाखात)

अ. क्र.	वर्गीकरण	प्रत्यक्ष खर्च, २०१९-२०२०			अर्थसंकल्प, २०२०-२०२१			सुधारित अंदाज, २०२०-२०२१			अर्थसंकल्प, २०२१-२०२२			
		योजनांतर्गत	योजनेतर	एकूण	योजनांतर्गत	योजनेतर	एकूण	योजनांतर्गत	योजनेतर	एकूण	योजनांतर्गत	योजनेतर	एकूण	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	
(अ)-कार्याचे वर्गीकरण-														
	पुनंद प्रकल्प	...	२८४४.४७	...	२८४४.४७	१०००.००	...	१०००.००	...	...	...	२५००.००	...	२५००.००
	एकूण-(अ)	...	२८४४.४७	...	२८४४.४७	१०००.००	...	१०००.००	...	...	...	२५००.००	...	२५००.००
(ब)-उद्दिष्टवार वर्गीकरण-														
	१. आस्थापना	...	७५९.९२	...	७५९.९२	...	...	...	८००.००	...	८००.००	८००.००	...	८००.००
	२. हत्यारे व संयंत्रे	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	३. बांधकामे व भूसंपादन	...	२०८५.३५	...	२०८५.३५	...	...	...	...	...	...	२५००.००	...	२५००.००
	४. आंतरलेखा बदल	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	५. निलंबन	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	एकूण-(ब) (स्थूल)	...	२८४४.४७	...	२८४४.४७	...	...	...	८००.००	...	८००.००	३३००.००	...	३३००.००
	निलंबन	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	जमा व वसुली	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	आस्थापना	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	कामे	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	एकूण (ब) (निव्वळ)	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
(क) वित्त व्यवस्थेची साधने														
	४७०१	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	एकूण-(क) (स्थूल)	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	वजा	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	४७०१	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
	एकूण (क) (निव्वळ)	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...

**तापी पाटबंधारे विकास महामंडळ, जळगाव**  
**तक्ता दोन**

(दोन) वित्तीय आवश्यकता :

(रुपये लाखात)

अ. क्र.	वर्गीकरण	प्रत्यक्ष खर्च, २०१९-२०२०			अर्थसंकल्प, २०२०-२०२१			सुधारित अंदाज, २०२०-२०२१			अर्थसंकल्प, २०२१-२०२२				
		योजनांतर्गत	योजनेतर	एकूण	योजनांतर्गत	योजनेतर	एकूण	योजनांतर्गत	योजनेतर	एकूण	योजनांतर्गत	योजनेतर	एकूण		
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४		
जनजाती क्षेत्र उपयोजना—															
१.	हरणबारी (डावा कालवा)	...	३.८९	...	३.८९	...	...	...	...	...	...	...	२०००.००	...	२०००.००
२.	कोरडी नाला	...	१९२.६६	...	१९२.६६	२००.००	...	२००.००	६००.००	...	६००.००	१८००.००	...	१८००.००	
३.	देहली	...	३१६७.५१	...	३१६७.५१	१०००.००	...	१०००.००	१५९१.००	...	१५९१.००	३६९७.००	...	३६९७.००	
४.	नागन	...	३२०.२४	...	३२०.२४	५००.००	...	५००.००	...	...	...	५००.००	...	५००.००	
५.	दरा	...	१२२.२६	...	१२२.२६	०.४७२	...	०.४७२	१०४६.६०	...	१०४६.६०	०.२४४०	...	०.२४४०	
एकूण (स्थूल)		३८०६.५६	...	३८०६.५६	१७००.४७२	...	१७००.४७२	३२३७.६०	...	३२३७.६०	५९९७.२४	...	५९९७.२४		

## तापी पाटबंधारे विकास महामंडळ, जळगाव

(दोन) कार्यक्रमांच्या कार्यभाराचा गोषवारा (मोठे प्रकल्प)

## (II) Programme Work-load Summary (Major Project)

अ. क्र. Serial No.	कार्य/बाब Activity/Item					पुनंद Punand
1	2					3
१)	भू-संपादन—					
1)	Land Acquisition---					
	(अ) खाजगी क्षेत्र					
	(a) Private Land	...	...	...	...	...
	एकूण (हेक्टर)					
	Total (He.)	...	...	...	...	830.00 हे.
	३१-३-२०२० पर्यंत प्रगती					
	Progress upto 31-3-2020	...	...	...	...	697.83 हे.
	२०२०-२०२१ मधील अंदाजित प्रगती					
	Estimated Progress in 2020-2021	...	...	...	...	66.00
	(ब) सरकारी क्षेत्र					
	(c) Government Land	...	...	...	...	13.87 हे.
	एकूण (हेक्टर)					
	Total (He.)	...	...	...	...	13.87 हे.
	३१-३-२०२० पर्यंत प्रगती					
	Progress upto 31-3-2020	...	...	...	...	15.94
	२०२०-२०२१ मधील अंदाजित प्रगती					
	Estimated Progress in 2020-2021	...	...	...	...	15.94
	(क) वन क्षेत्र					
	(c) Forest Land	...	...	...	...	59.76
	एकूण (हेक्टर)					
	Total (He.)	...	...	...	...	59.76
	३१-३-२०२० पर्यंत प्रगती					
	Progress upto 31-3-2020	...	...	...	...	...
	२०२०-२०२१ मधील अंदाजित प्रगती					
	Estimated Progress in 2020-2021	...	...	...	...	...
२)	शीर्ष कामे—					
2)	Head Works---					
	(अ) खोदकाम					
	(a) Excavation	...	...	...	...	455500
	एकूण (घ. मी.)					
	Total (cu. m.)	...	...	...	...	...
	३१-३-२०२० पर्यंत प्रगती					
	Progress upto 31-3-2020	...	...	...	...	446040
	२०२०-२०२१ मधील अंदाजित प्रगती					
	Estimated Progress in 2020-2021	...	...	...	...	...
	(ब) दगडी काम					
	(b) Masonry	...	...	...	...	...
	एकूण (घ. मी.)					
	Total (cu. m.)	...	...	...	...	162690
	३१-३-२०२० पर्यंत प्रगती					
	Progress upto 31-3-2020	...	...	...	...	162690
	२०२०-२०२१ मधील अंदाजित प्रगती					
	Estimated Progress in 2020-2021	...	...	...	...	...
	(क) संधानक					
	(c) Concrete	...	...	...	...	...
	एकूण (घ. मी.)					
	Total (cu. m.)	...	...	...	...	22650
	३१-३-२०२० पर्यंत प्रगती					
	Progress upto 31-3-2020	...	...	...	...	22144
	२०२०-२०२१ मधील अंदाजित प्रगती					
	Estimated Progress in 2020-2021	...	...	...	...	300

1	2	3
(ड) मातीकाम		
(d) Earth work		
एकूण (घ. मी.)		
Total (cu. m.)	...	1466680
३१-३-२०२० पर्यंत प्रगती	...	
Progress upto 31-3-2020	...	1466680
२०२०-२०२१ मधील अंदाजित प्रगती	...	
Estimated Progress in 2020-2021	...	...
(इ) दरवाजे		
(e) Gates	...	...
एकूण (संख्या)		
Total (Numbers)	...	4
३१-३-२०२० पर्यंत प्रगती	...	
Progress upto 31-3-2020	...	4
२०२०-२०२१ मधील अंदाजित प्रगती	...	
Estimated Progress in 2020-2021	...	...
३) कालवे व शाखा—		
3) Canal and branches---		
(अ) खोदकाम		
(a) Excavation	...	2421110.00
एकूण (घ. मी.)		
Total (cu. m.)	...	2222.04
३१-३-२०२० पर्यंत प्रगती	...	
Progress upto 31-3-2020	...	6860.69
२०२०-२०२१ मधील अंदाजित प्रगती	...	
Estimated Progress in 2020-2021	...	97000.00
(ब) भराव		
(b) Embankment	...	...
एकूण (घ. मी.)		
Total (cu. m.)	...	1816650
३१-३-२०२० पर्यंत प्रगती	...	
Progress upto 31-3-2020	...	1431808
२०२०-२०२१ मधील अंदाजित प्रगती	...	
Estimated Progress in 2020-2021	...	1752
(क) अस्तर		
(c) Lining	...	...
एकूण (चौ. मी.)		
Total (Sq. metre)	...	...
३१-३-२०२० पर्यंत प्रगती	...	
Progress upto 31-3-2020	...	...
२०२०-२०२१ मधील अंदाजित प्रगती	...	
Estimated Progress in 2020-2021	...	...
(ड) कालव्यावरील बांधकामे		
(d) C. D. Works	...	...
एकूण (संख्या)		
Total (Numbers)	...	1044
३१-३-२०२० पर्यंत प्रगती	...	
Progress upto 31-3-2020	...	970
२०२०-२०२१ मधील अंदाजित प्रगती	...	
Estimated Progress in 2020-2021	...	30
४) वितरिका—		
4) Distributories---	...	64
वितरण व्यवस्था (हेक्टर)—		
Distribution System (Ha.)---	...	12662 हे.
३१-३-२०२० पर्यंत प्रगती	...	
Progress upto 31-3-2020	...	10975 हे.
२०२०-२०२१ मधील अंदाजित प्रगती	...	
Estimated Progress in 2020-2021	...	150 हे.

(३) कार्यक्रमाच्या कार्यभाराचा गोषवारा व वित्तीय आवश्यकतांचे स्पष्टीकरण : मध्यम प्रकल्प

**(III) Programme workload summary and explanation of financial requirements : Medium Project**

(अ) खालील तक्त्यामध्ये प्रकल्पावरील प्रगती दर्शविली आहे—

(a) The following table gives the physical progress of the projects--

**तक्ता दोन-(अ)**

**TABLE II--(A)**

कार्य/बाब (प्रकल्प)	मूळ अंदाजित खर्च (रुपये लाखांत)	अगदी अलिकडचा सुधारित खर्च (रुपये लाखांत)	३१-३-२०२० पर्यंत पूर्ण झालेल्या कामाची टक्केवारी	२०२०-२०२१ मधील चालू बांधकामाची अंदाजित टक्केवारी	२०२०-२०२१ सुधारित अंदाजित टक्केवारी	२०२१-२०२२ मधील चालू बांधकामाची अंदाजित टक्केवारी	२०२१-२०२२ मधील चालू बांधकामाची अंदाजित टक्केवारी	शेरा जनजाती क्षेत्रातील कामाची रकाना नं. ७ ची टक्केवारी
Activity (Project)	Original estimated cost in lakhs of Rs.	Latest received cost in lakhs of Rs.	Percentage of work completed upto 31-3-2020	Estimated percentage of progress of work during 2020-2021	Revised estimated percentage of progress of work during 2020-2021	Estimated percentage of progress of work during 2021-2022	Estimated percentage of progress of work during 2021-2022	Remarks percentage of Col. (7) for Tribal Sub-Plan works
1	2	3	4	5	6	7	8	

प्रकल्प क्षेत्रास आंशिक/पूर्ण फायदा मिळणारे प्रकल्प—

Projects fully or partially benefitting the Tribal Area----

देहली	395.10	24649.00	Dam 80%	20	...	...	100%
1. Dehli	...	...	Canal 90%	10	...	...	100%
	...	...	Dy Nil	10	...	50%	100%
हरणबारी							
1. Haranbari	Project is completed and with S. E. and Admn. Command Area Development Authority, Jalgaon						
रंगावली							
1. Rangavali	...	...	...	...	...	...	...
नागन	709.13	9262.35	Dam 98%	2%	1%	1%	100%
1. Nagan	...	...	Canal 35%	40%	30%	50%	100%
	...	...	Dy 5%	20%	10%	85%	100%
दरा	609.00	11761.70	Dam 100%	...	...	...	...
1. Dara	...	...	Canal 25%	...	...	75	100%
	...	...	Dy 0%	...	...	100	100%

**मध्यम प्रकल्प**

जनजाती क्षेत्र योजना

**तक्ता दोन (अ)**

जिल्हा	प्रकल्पाची संख्या	प्रकल्पाचे नाव	अंतिम सिंचन क्षमता (हे.)	जनजाती क्षेत्रास मिळणा-या फायद्याची टक्केवारी	बांधकाम मंडळ
नाशिक	१	हरणबारी	...	...	Project is Completed and with S. E. and Admn. Command Area Development Authority, Nashik.
धुळे	४	पांझण डावा कालवा	...	...	Project is Completed and with S. E. and Admn. Command Area Development Authority, Nashik.
		अनेर	...	...	...
		रंगावली	...	...	...
		देहली	३४८१-००	१०० टक्के	Dhule Irrigation Project Circle, Dhule.

सुप्रमा मान्यता दिल्यानंतर केलेल्या भौतिक प्रगती दर्शविणारा तक्ता (कालावधी १ ऑक्टोबर २०१४ ते २३ जून २०१८)

अ.क्र.	महामंडळाचे/प्रकल्पाचे नाव	मंजूर सुप्रमा किंमत (रु. कोटी)	मंजूर दिनांक	एकूण सिंचन क्षेत्र (हेक्टर)			प्रकल्पावर सद्यःस्थितीत झालेली भौतिक प्रगती	शेरा
				एकूण	उर्वरीत	सुप्रमा दिल्यानंतर निर्मित क्षेत्र		
१.	शेळगाव बॅरेज मध्यम प्रकल्प ता. व जि. जळगाव	९६८.९७	०९-०९-२०१९	GCA-९९७५ Hq. CCA-९५८९ Hq. ICA-९१२८ Hq.	GCA-९९७५ Hq. CCA-९५८९ Hq. ICA-९१२८ Hq.	...	(१) मातीधरण— (अ) डाव्या तीरावरील भरावाचे काम - ९५ टक्के काम पूर्ण. (ब) उजव्या तीरावरील भरावाचे काम - ८५ टक्के काम पूर्ण. (२) सांडवा काम-१६३.२४ मी. - १०० टक्के काम पूर्ण. (३) प्रस्तंभ— (अ) १ ते ४ प्रस्तंभांचे काम-१८९.०० मी. तलांका पर्यंत पूर्ण. (ब) ५ - ६ प्रस्तंभांचे काम-१८७.०० मी. तलांका पर्यंत पूर्ण. (४) जलक्षोभनाशक रचना (E.D.A.) - (क) ६ ते १९ प्रस्तंभांचे काम १८१.०० मी. तलांक पर्यंत पूर्ण. (५) विभाजक भित्त (Divide Wall) - १०० टक्के काम पूर्ण. (६) गुंताव भित्त (Key Wall)-मार्गदर्शक भित्त (Guide Wall) - १०० टक्के काम पूर्ण.	प्रकल्प बांधकामावरथेत असून मुख्य धरणाचे बांधकाम भौतिकदृष्ट्या ८४ टक्के पूर्ण झालेले आहे. (अ) मुख्य धरण खर्च— मार्गदर्शक भित्त- रु. ४४६.७१ कोटी (ब) भूसंपादन- रु. १४१.४६ कोटी (क) पुल संकल्पन-रु. ३८.०८ कोटी (ड) ई.टी.पी.- रु.५२.३१ कोटी  एकूण -रु. ६७८.५६ कोटी
२.	दिधी-३	१४.९८	०३-१०-२०१६	३३८	...	३३८	धरण पूर्ण, साठवण तलाव असल्यामुळे कालवे व वितरण प्रणाली नाही.	
३.	अटलगाव्हाण	२१.०२	२३-११-२०१६	३४०	...	३४०	धरण पूर्ण, साठवण तलाव असल्यामुळे कालवे व वितरण प्रणाली नाही.	
४.	नशिराबाद (मुर्दापूर)	२३.९८	०२-०५-२०१५	९४२	५८५	३५७	धरण पूर्ण, पूर्वीची सिंचन प्रणाली पूर्ण, मा.का.सं. ता.पा.वि.म.जळगाव यांचे तोंडी निर्देशान्वये चंचीवाढ रद्द करणेबाबत नियामक मंडळ बैठकीचा प्रस्ताव महामंडळात सादर.	
	निम्नपाझरा (अक्कलपाडा) मध्यम प्रकल्प, ता. साक्री, जि. धुळे	५५६.२९	१२-०९-२०१६	७५८५	४३६६	३२१९	धरण पूर्ण, धरण कालवा पूर्ण, वितरण प्रणाली ९५ टक्के सिंचन क्षमता पूर्ण विकसित.	
६.	देहली मध्यम प्रकल्प ता. अक्कलकुवा, जि. नंदुरबार	२४६.४९	१२-०९-२०१६	३४८१	३४८१	...	प्रकल्पाचे माती धरणाचे ८० टक्के, सांडवा १०० टक्के विमोचक ९५ टक्के, कालवा ५० टक्के, पुनर्वसन ८५ टक्के काम झालेले आहे.	घळभरणी सन २०१९-२० मध्ये प्रस्तावित.
७.	ल.पा.यो. धनपूर ता. तळोदा, जि. नंदुरबार	२१.२१	३०-०५-२०१५	४९०	४९०	...	प्रकल्पाची घळभरणी पूर्ण झाली असून बंदिस्त नलिका वितरण प्रणालीद्वारे वितरण व्यवस्थेची कामे हाती घेण्याच्या अनुषंगाने आवश्यक कार्यवाही सुरु.	धरण ३.१८ दलघमी पाणी साठ्यासाठी साठवणक्षम झाले आहे.

## सार्वजनिक आरोग्य विभाग

आरोग्य सेवा

(आदिवासी उपयोजना)

प्रास्ताविक :-

आदिवासी लोकांना पुरेशा प्रमाणात आरोग्य सेवा उपलब्ध व्हाव्यात म्हणून १९७६ सालापासून शासनाने आदिवासी उपयोजना स्वतंत्रपणे राज्यातील १५ जिल्ह्यात राबविण्याचे ठरविले आहे.

**आदिवासी योजना राबविण्याची ध्येय व साध्ये खालीलप्रमाणे आहेत :-**

१) आदिवासी लोकांचे जीवनमान सुधारणे.

२) आदिवासी विभाग व इतर विभाग यातील विकासातील तफावत कमी करणे.

वरील उद्दिष्टे व साध्ये गाठण्याकरीता तसेच पुरेशा आरोग्य सेवा पुरविण्याकरीता खालील आरोग्य सेवांचे प्रमाण ठरविण्यात आलेले आहे :-

१) प्रत्येक पाचव्या प्रा. आ. केंद्रामागे ३० खाटा असलेले एक ग्रामीण रुग्णालय स्थापन करणे.

२) २०,००० आदिवासी व डोंगरी लोकसंख्येमागे एक प्रा. आ. केंद्र स्थापन करणे.

३) ३,००० आदिवासी व डोंगरी लोकसंख्येमागे एक उपकेंद्र स्थापन करणे.

४) १,००० आदिवासी लोकसंख्येस किंवा प्रत्येक खेड्यामागे एक आरोग्य मार्गदर्शक नेमणे.

५) प्रत्येक खेड्यामागे एका दार्डस प्रशिक्षण देणे.

**राज्यात आदिवासी उपयोजना १९७६ पासून स्वतंत्रपणे राबविण्यात आल्यापासून खालील आरोग्य सेवा कार्यान्वित आहेत :-**

१) ग्रामीण रुग्णालय स्थापन करणे.

२) प्राथमिक आरोग्य केंद्रे स्थापन करणे.

३) प्राथमिक आरोग्य पथके स्थापन करणे.

४) फिरत्या आरोग्य पथकांची स्थापना करणे.

४)-(अ) केंद्रीय आरोग्य पथकाची स्थापना.

५) उपकेंद्राची स्थापना करणे.

६) आरोग्य संस्थांची बांधकामे करणे.

७) राष्ट्रीय आरोग्य कार्यक्रम राबविणे.

८) साथरोगांचे नियंत्रण करणे.

९) आश्रम शाळेतील विद्यार्थ्यांची वैद्यकीय तपासणी करणे.

१०) आदिवासी विद्यार्थ्यांना सुश्रुषा, क्ष-किरण व प्रयोगशाळा यांचे खास प्रशिक्षण देणे.

११) फिरत्या दुरुस्ती व काळजीवाहू वाहन पथकाची स्थापना करणे.

१२) विशेष कृती कार्यक्रम राबविणे.

१३) अतिदुर्गम गावांना आरोग्य सुविधा पुरविणे.

१४) दुर्गम, अतिदुर्गम, डोंगराळ भागातील गावात आरोग्य संस्था मंजूर करणे.

१५) संवेदनशील एकात्मिक आदिवासी विकास प्रकल्प.

१६) जनजाती क्षेत्राबाहेरील उपयोजना.

१७) अतिदुर्गम संवेदनशील क्षेत्रातील ग्रामीण रुग्णालयात पाणी नमुने तपासणीसाठी प्रयोगशाळांची स्थापना.

१८) आदिवासी क्षेत्रातील प्राथमिक आरोग्य केंद्रात प्रयोगशाळा सुविधा मंजूर करणे.

१९) पाणी शुद्धीकरणासाठी पाड्यापाड्यात स्वयंसेवकांची नेमणूक करणे.

२०) अतिसंवेदनशील (आयटीडीपी) क्षेत्रात मानधनावर वैद्यकीय अधिका-यांची नेमणूक करणे.

२१) अति संवेदनशील आदिवासी विकास प्रकल्पांतर्गत—

(अ) गर्भवती स्त्रियांना मातृत्व अनुदान नियुक्ती.

(ब) मानसेवी बालरोग तज्ञांची नियुक्ती.

(क) दार्ड्या मासिक सभा.

(ड) धारणी, चिखलदरा (जि. अमरावती) येथील मानसेवी बालरोगी तज्ञांना मानधन.

(इ) आय. टी. डी. पी. क्षेत्रात ग्रामीण रुग्णालये/प्रा. आ. कें. औषधी अनुदानात वाढ.

(फ) प्रा. आ. केंद्राच्या इंधन दुरुस्ती अनुदानात वाढ.

(स) आदिवासी क्षेत्रातील आंतररुग्ण बालकांच्या एका नातेवाईकास प्रति दिन रु. ४० प्रमाणे रोजगार रक्कम अदा करणे.

(म) ज्या आरोग्य संस्थांमध्ये वाहने नाहीत अशा आरोग्य संस्थांना कंत्राटी पद्धतीने वाहने पुरविणे.

## आरोग्य सेवा

### समग्र कार्यक्रम

बिगर आदिवासी विभागामध्ये किंवा विशेषप्रकारे आदिवासी विभागातील लोकांच्या आरोग्याची काळजी घेणे हे आरोग्य सेवा खात्याचे प्रमुख कार्य आहे. आरोग्य दक्षतेद्वारे आदिवासी विभागातील लोकांची उन्नती करणे हा कल्याणकारी राज्याचा प्रमुख घटक आहे.

आदिवासी उपयोजनेखाली राबविल्या जाणा-या आरोग्य कार्यक्रमांची ध्येये आणि उद्दिष्टे खालीलप्रमाणे आहेत :-

- १) बिगर आदिवासी भागातील विकास व आदिवासी भागातील विकास यामधील दरी कमी करणे.
- २) आदिवासी समाजाचे राहणीमान उंचावण्याच्या दृष्टीने प्रयत्न करणे.
- ३) मूळ आदिवासी भागात आरोग्य सुविधा उपलब्ध करून देणे.
- ४) बिगर आदिवासी भागात विखुरलेल्या आदिवासींना आरोग्य सुविधा उपलब्ध करणे.
- ५) ग्रामीण आरोग्याची दक्षता व हिवताप, क्षय, कुष्ठरोग इ. रोगांचे निर्मूलन यावर अधिक भर देणे.
- ६) माता बाल संगोपन कार्यक्रमांतर्गत भरपूर सोयी उपलब्ध करून देणे.
- ७) लोकसंख्येच्या प्रमाणात आरोग्य सुखसोयी देणा-या संस्थांतील कमतरता दूर करणे.

महत्वाच्या कार्यक्रमांवरील गोषवारा खालीलप्रमाणे आहे—

#### (१) प्राथमिक आरोग्य पथके/प्राथमिक आरोग्य केंद्रे :-

आदिवासी विभागात प्राथमिक आरोग्य पथके, प्राथमिक आरोग्य केंद्रे, इत्यादीद्वारे आरोग्य सेवा उपलब्ध होतात. संस्था जिल्हा आरोग्य अधिकारी जिल्हा परिषदेच्या नियंत्रणाखाली काम करत असतात आणि जिल्हा परिषदेच्या आरोग्य खात्यावर संचालक, आरोग्य सेवा संचालनालय, मुंबई यांचे नियंत्रण असते. खालील तक्त्यात थोडक्यात कार्यक्रमाचा गोषवारा वर्षानुरूप दिलेला आहे :-

अ.क्र.	बाब	२०१७-२०१८	२०१८-२०१९	२०१९-२०२०	२०२०-२०२१ (नोव्हेंबर अखेर)
१.	एकूण आंतररुग्ण	१७५९३८७	७९१९८४	११७७६९५	३३८९४०
२.	एकूण बाह्यरुग्ण	२७८१०११८	१६१८७९३९	१८९५६८५९	७०५७३७०

उपरोक्त आरोग्य सुविधाव्यतिरिक्त आदिवासी उपयोजनेखाली हिवताप, हत्तीरोग, पटकी, नारू व कुष्ठरोग इत्यादी रोगांच्या नियंत्रणाखाली प्रतिबंधात्मक उपायांची अंमलबजावणी व रोगोत्तर सेवा उपलब्ध करून दिल्या जातात.

#### खालील तक्त्यात थोडक्यात कार्यक्रमानुरूप व वर्षानुरूप कार्याचा गोषवारा दिला आहे.

#### (२) राष्ट्रीय हिवताप निर्मूलन योजना :-

देशातील आदिवासी उपयोजनेसह सर्व भारतात हिवतापाचे पुनरागमन ही एक चिंतेची बाब अलिकडील वर्षात झाली आहे. चंद्रपूर, ठाणे, नाशिक, धुळे, अमरावती, पुणे, अहमदनगर आणि इतर जिल्ह्यात दिसून येते. भारत सरकारने हिवताप निर्मूलनासाठी ही उपयोजना आखली त्यात फवारणीवर योग्य देखरेख व इतर प्रतिबंधक उपाय यांचा समावेश आहे.

अ.क्र.	बाब	२०१८-२०१९	२०१९-२०२०	२०२०-२०२१ (नोव्हें. अखेर)	
१.	गोळा केलेल्या एकूण रक्त नमुन्यांची संख्या	...	१६५७९६०१	१७२९३९३५	६८४११५६
२.	एकूण रक्त नमुने तपासलेले	...	१६५८२०७५	१७२९३९३५	६८४११५६
३.	एकूण हिवताप रुग्ण आढळलेले	...	१०२३१	९४९१	११७५७

#### (३) राष्ट्रीय हत्तीरोग नियंत्रण योजना :-

संचालक राष्ट्रीय, हिवताप निर्मूलन योजना, दिल्ली यांचेकडून मिळालेल्या आदेशानुसार सहसंचालक, आरोग्य सेवा (हिवताप व हत्तीरोग), पुणे यांच्या मार्गदर्शनाखाली ही योजना राबविली जाते. सहायक संचालक (हत्तीरोग), पुणे हे पथकाचे कार्य समन्वित करतात.

अ.क्र.	बाब	२०१८-२०१९	२०१९-२०२०	२०२०-२०२१ (नोव्हें. अखेर)	
१.	रक्तदूषित रोगी (बाह्य लक्षणयुक्त)	...	१४७४	११८७	३२८
२.	आढळून आलेल्या रुग्णांपैकी औषधोपचारीत रुग्णांची आकडेवारी.	...	१४७४	११८७	३२८



**(४) पटकी नियंत्रण कार्यक्रम :-**

या योजनेचे मूळ उद्दिष्ट असे आहे की, पटकी रोगाचा प्रादुर्भाव इतका कमी करावयाचा आहे की, तो सार्वजनिक आरोग्याचा प्रश्न राहणार नाही. हे उद्दिष्ट साध्य करण्याकरीता संनिरीक्षण, पिण्याच्या पाणी पुरवठ्याचे नियमित शुध्दीकरण, निदानांच्या सोयी, तातडीने उपाययोजना प्रतिबंधक लस टोचणी इत्यादी उपाययोजना करण्यात येतात.

अ.क्र.	पटकी	२०१८-२०१९	२०१९-२०२०	२०२०-२०२१ (नोव्हें. अखेर)
१.	पटकी लागण संख्या	...	३५६	२४५
२.	पटकी मृतांची संख्या	...	४	३

**(५) राष्ट्रीय कुष्ठरोग निर्मूलन कार्यक्रम :-**

या योजनेचा मुख्य कार्यभाग म्हणजे (१) सर्व कुष्ठरुग्णांना प्राथमिक अवस्थेत आणि विकृती येण्यापूर्वी शोधून काढणे, (२) त्यांच्यावर बहुविध औषधोपचार करणे की, जेणेकरून समाजामधील कुष्ठरोगाच्या संसर्गाचे प्रमाण कमी होईल. सदर कार्य कुष्ठरोग नियंत्रण योजनांतर्गत राज्य शासन, स्थानिक स्वराज्य संस्था व सेवाभावी संस्थांमार्फत करण्यात येते.

अ.क्र.	निर्देशांक	२०१८-२०१९	२०१९-२०२०	२०२०-२०२१ (नोव्हें. अखेर)
१.	एकूण शिल्लक कुष्ठरुग्ण	...	२२७२	२८७५
२.	कुष्ठरुग्णांचे दर दहा हजार लोकसंख्येमागे प्रमाण	...	२.२९	२.७८
३.	नवीन शोधलेले कुष्ठरुग्ण	...	३७१४	४४९८
४.	नवीन शोधलेल्या कुष्ठरुग्णांचे दर एक लाख लोकसंख्येमागे प्रमाण	...	३७.५१	४३.४२
५.	नवीन शोधलेल्या कुष्ठरुग्णांपैकी—			
	(अ) मुलांचे शेकडा प्रमाण	...	११.३९	१२.७२
	(ब) सांसर्गिक रुग्णांचे शेकडा प्रमाण	...	२.२१	१.६६
	(क) स्त्रियांचे शेकडा प्रमाण	...	४९.९७	५०.८१
	(ड) दृश्य स्वरूपात विकृती असलेल्यांचे शेकडा प्रमाण	...	४७.८२	४८.९७
६.	एकूण बरे झालेले कुष्ठरुग्ण	...	३८१९	४७२७

**(६) शालेय आरोग्य तपासणी :-**

महाराष्ट्रात एप्रिल ते जून दरम्यान सर्व शाळांना उन्हाळी सुट्ट्या असतात. त्यामुळे राष्ट्रीय बाल स्वास्थ्य कार्यक्रम सर्व शाळांमध्ये जुलै पासून सुरु करण्यात आलेला आहे. जून २०१९ ते मार्च २०२० अखेर ४४४०१ शाळांची तपासणी झालेली असून तपासलेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या (६ ते १८) वयोगटात आहे. कोविड संसर्ग परिस्थितीमुळे राज्यातील शाळा बंद होत्या. यास्तव माहे जून २०२० ते ऑक्टोबर २०२० अखेर तपासलेल्या मुलांची संख्या निरंक आहे.

बाब	२०१७-२०१८	२०१८-२०१९	२०१९-२०२०	२०२०-२०२१
किती विद्यार्थी तपासले	...	३६१११०७	३१८२२१६	६३१६४०४

**(७) माता व बालसंगोपन कार्यक्रम :-**

अ.क्र.	प्रशिक्षित व्यक्तींमार्फत प्रसूति सेवा	२०१९-२०२०	२०२०-२०२१ (ऑक्टो. २०२० पर्यंत)
१.	प्रशिक्षित दाई	...	४३१३
२.	परिचारिका/डॉक्टर	...	३६५५
३.	एकूण घरी झालेल्या प्रसूति (१+२)	...	७९६८
४.	दवाखाना	...	८५९७१४
	एकूण प्रसूति (३+४)	...	८६७६८२

**(८) राज्य आरोग्य परिवहन संघटना :-**

या संघटनेमार्फत राज्यातील वैद्यकीय आणि सार्वजनिक आरोग्य विभागाच्या व बिगर आदिवासी विभागातील वाहनांची नियमित देखभाल व तपासणी करण्यात येते. आदिवासी उपयोजनेखालील वाहनांची स्थिती खालीलप्रमाणे आहे. (आकडे पूर्ण संख्येत)

अ.क्र.	बाब	२०१८-२०१९	२०१९-२०२०	२०२०-२०२१ (डिसेंबर २०२० अखेर)
१.	आदिवासी उपयोजनेखालील वाहने	...	८५१	८७१
२.	रस्त्यावर धावणारी	...	८१४	७३१
३.	रस्त्यावर न धावू शकणारी	...	३७	१४०

## वैद्यकीय

## कुटीर रुग्णालये :-

सद्यःस्थितीला आदिवासी उपयोजनेखालील सहा कुटीर रुग्णालये कार्यरत आहेत. त्यांच्यामार्फत आदिवासी लोकांना रोगोत्तर सेवेचा लाभ मिळतो. प्राथमिक पथके प्राथमिक आरोग्य केंद्रे इत्यादीमार्फत निर्देशित केलेल्या रुग्णावर विशेष उपचार केले जातात. खालील तक्त्यात थोडक्यात कार्यभाराचा गोषवारा दिलेला आहे:

(आकडे पूर्ण संख्येत)

अ.क्र.	रुग्णालयाचे नाव	बाह्यरुग्ण		आंतररुग्ण	
		२०१९-२०२०	२०२०-२०२१ (नोव्हें. २०२०)	२०१९-२०२०	२०२०-२०२१ (नोव्हें. २०२०)
१.	जव्हार	...	१६५१७४	२५४००	८५५१
२.	तळोदा	...	५६८८	१०२४	२८५५
	एकूण	...	१७०८६२	२६४२४	११४०६

## जनजाती उपयोजना

(रुपये लाखात)

अ.क्र.	योजनेचे नाव		अर्थसंकल्पित अंदाज २०१९-२०२०	सुधारित अंदाज २०१९-२०२०	अर्थसंकल्पित अंदाज २०२०-२०२१
१	२		३	४	५
१.	(०१) (०४) राष्ट्रीय नागरी आरोग्य अभियान (राज्य हिस्सा) (२२१० एफ ८६३)	...	९०८.२३	१५४५.८१	१०१०.९५
२.	(०१) (०५) राष्ट्रीय आयुष अभियान (केंद्र हिस्सा) (२२१० एफ ९८१)	...	२००.३६	४१३.१२	४१३.००
३.	(०१) (१६) राष्ट्रीय ग्रामीण आरोग्य अभियान राज्य आरोग्य संस्थांना सहायक अनुदान योजना (२२१० ई ४५५)	...	०.०१	०.०१	९२००.००
४.	(०७) आयुष्यमान भारत कार्यक्रम (०७) (०१) प्रधानमंत्री जन आरोग्य योजना (२२१० जी ४९४)	...	...	...	२०००.००
५.	१०३, माता व बाल आरोग्य (०२) प्रधानमंत्री सुरक्षित मातृत्व सहयोग कार्यक्रम (०२) (०१) प्रधानमंत्री मातृत्व वंदना योजना जनजाती क्षेत्राबाहेरील उपयोजना (२२११ १४४१)	...	...	२३४८.६५	१६४३.९८
६.	महात्मा ज्योतिबा फुले जन आरोग्य योजना (२२१० जी २८९)	...	१५००.००	१०५०.००	१५००.००
७.	राष्ट्रीय आरोग्य अभियान (केंद्र हिस्सा) (२२१० एफ ७३८)	...	१०९७६.९७	१०४६५.३५	१३८६९.३२
८.	राष्ट्रीय नागरी आरोग्य अभियान (केंद्र हिस्सा) (२२१० एफ ७४७)	...	१३६२.३५	१५२५.००	१५१६.४२
	<b>एकूण</b>	...	१४९४७.९२	१७३४७.९४	३११५३.६७

## (३) कार्यक्रम कार्यभाराचा सारांश व वित्तीय आवश्यकतांचे स्पष्टीकरण

## तक्ता क्र. एक

१ एप्रिल २०२० रोजी अस्तित्वात असलेल्या संस्थांचे जिल्हावार वितरण खालील तक्त्यात दिलेले आहे.

अनु.क्र. १	जिल्हाचे नाव २	एकूण प्राथमिक आरोग्य पथके ३	एकूण ऑलोपॅथिक दवाखाने ४	एकूण फिरती आरोग्य पथके ५
१.	ठाणे	...	...	...
२.	रायगड	...	...	२
३.	नाशिक	...	...	७
४.	धुळे	...	...	...
५.	नंदूरबार	...	३	२
६.	जळगाव	...	...	...
७.	अहमदनगर	...	...	...
८.	गोंदिया	...	...	...
९.	पुणे	...	११	८
१०.	नांदेड	...	११	५
११.	अमरावती	...	...	६
१२.	यवतमाळ	...	१	२
१३.	नागपूर	...	१	३
१४.	चंद्रपूर	...	१	७
१५.	गडचिरोली	...	३४	३
१६.	पालघर	...	१८	४
एकूण		...	९९	४९





तक्ता क्रमांक ३

माता बाल संगोपण कार्यक्रम (सन २०२०-२०२१)—संख्या लाखांत

अनु. क्रमांक	जिल्ह्याचे नाव	वर्ष	गरोदर माता नोंदणी		१२ आठवड्यांच्या आत		प्रसुतीची माहिती			
			उद्दिष्ट	साध्य	उद्दिष्ट	साध्य	उद्दिष्ट	साध्य	संस्थेत झालेल्या प्रसुती	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	
१.	टाणे	२०१९-२०२०	...	३९३७२	५८१७१	३५४३५	५५०७९	३५९७२	११९३७१	११९३३१
	झालेले काम (ऑक्टो. २०२० अखेर) (A)	२०२०-२०२१	...	९७८६०	९६५७४	८८०७४	७८०७०	८९४०९	८७५७८	८६१९०
	अपेक्षित काम (नोव्हें. ते मार्च २०२१) (E)	२०२०-२०२१	...	६९९००	६८९८१	६२९१०	५५७६४	६३८६४	६२५५६	६१५६४
	अंदाजित काम	२०२१-२०२२	...	१८४५३६	...	१६६०८२	...	१६८६००	...	...
२.	पालघर	२०१९-२०२०	...	३७५२८	३६७०७	३३७७५	३२७८६	३४२८७	४४५८०	४४२५७
	झालेले काम (ऑक्टो. २०२० अखेर) (A)	२०२०-२०२१	...	३८६५०	३४८६२	३४७८५	३१११७	३५३१२	३२९३४	३२६७८
	अपेक्षित काम (नोव्हें. ते मार्च २०२१) (E)	२०२०-२०२१	...	२७६०७	२४९०१	२४८४६	२२२८४	२५२२३	२३५२४	२३३४१
	अंदाजित काम	२०२१-२०२२	...	७२८८३	...	६५५९५	...	६६५८८	...	...
३.	रायगड	२०१९-२०२०	...	४३८४७	४५०७८	३९४६२	३७११८	४००६०	४०४४९	४०११९
	झालेले काम (ऑक्टो. २०२० अखेर) (A)	२०२०-२०२१	...	२५५७७	२५६६७	२३०२०	१६६१७	२३३६९	२५८१९	२५५५५
	अपेक्षित काम (नोव्हें. ते मार्च २०२१) (E)	२०२०-२०२१	...	१८२६९	१८३३४	१६४४३	११९२६	१६६९२	१८४४२	१८२५४
	अंदाजित काम	२०२१-२०२२	...	४८२३१	...	४३४०९	...	४४०६७	...	...
४.	नाशिक	२०१९-२०२०	...	८५३२९	८५४७५	७६४९६	७७५६३	७७९६०	९२८२९	९२५१५
	झालेले काम (ऑक्टो. २०२० अखेर) (A)	२०२०-२०२१	...	७४०७१	७३३८९	६६६६४	५६६८८	६७६७४	५६४८४	५५५२७
	अपेक्षित काम (नोव्हें. ते मार्च २०२१) (E)	२०२०-२०२१	...	५२९०८	५२४२१	४७६१७	४०४९१	४८३३९	४०३४६	३९६६२
	अंदाजित काम	२०२१-२०२२	...	१३९६७७	...	१२५७०९	...	१२७६१४	...	...
५.	धुळे	२०१९-२०२०	...	३६०६७	३६४६९	३२४६०	३३२५३	३२९५२	२५८८५	२५८०६
	झालेले काम (ऑक्टो. २०२० अखेर) (A)	२०२०-२०२१	...	२४९९४	२६८३६	२२४९५	२२५६५	२२८३५	२१८२२	२१७०६
	अपेक्षित काम (नोव्हें. ते मार्च २०२१) (E)	२०२०-२०२१	...	१७८५३	१९१६९	१६०६८	१६११८	१६३११	१५५८७	१५५०४
	अंदाजित काम	२०२१-२०२२	...	४७१३२	...	४२४१९	...	४३०६०	...	...
६.	नंदुरबार	२०१९-२०२०	...	३५७९०	३८२१८	३२२११	३४३८२	३२६९९	३१२८५	२६६६२
	झालेले काम (ऑक्टो. २०२० अखेर) (A)	२०२०-२०२१	...	२०८७७	२५०६०	१८७९०	२११३२	१९०७४	१७८६३	१४८०९
	अपेक्षित काम (नोव्हें. ते मार्च २०२१) (E)	२०२०-२०२१	...	१४९१२	१७९००	१३४२१	१५०९४	१३६२४	१२७५९	१०५७८
	अंदाजित काम	२०२१-२०२२	...	३९३६८	...	३५४३३	...	३५९६८	...	...
७.	जळगाव	२०१९-२०२०	...	७२७८६	७४६३६	६५५०७	७०५०५	६६५००	७२७१५	७२७०१
	झालेले काम (ऑक्टो. २०२० अखेर) (A)	२०२०-२०२१	...	४७६६१	४४६२९	४२८९५	४०८३६	४३५४५	३३७९२	३३७८३
	अपेक्षित काम (नोव्हें. ते मार्च २०२१) (E)	२०२०-२०२१	...	३४०४४	३१८७८	३०६३९	२९१६९	३११०४	२४१३७	२४१३१
	अंदाजित काम	२०२१-२०२२	...	८९८७५	...	८०८८८	...	८२११३	...	...

तक्ता क्रमांक ३ (चालू)

१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	
८.	अहमदनगर	२०१९-२०२०	...	७५१५४	७५७४६	६७६३९	६८९८८	६८६६४	७१५३५	७१४७४
	झालेले काम (ऑक्टो. २०२० अखेर) (A)	२०२०-२०२१	...	४७६१२	५०३३५	४२८५१	४५००३	४३५००	४००२७	३९९६८
	अपेक्षित काम (नोव्हें. ते मार्च २०२१) (E)	२०२०-२०२१	...	३४००९	३५९५४	३०६०८	३२१४५	३१०७१	२८५९१	२८५४९
	अंदाजित काम	२०२१-२०२२	...	८९७८३	...	८०८०५	...	८२०२९	...	...
९.	पुणे	२०१९-२०२०	...	८५६३२	१२६३२१	७७०६९	११६२४७	७८२३६	१२५११५	१२५११३
	झालेले काम (ऑक्टो. २०२० अखेर) (A)	२०२०-२०२१	...	१११२२५	११५६७४	१००१०३	९४४९३	१०१६१९	८८०५४	८८०४४
	अपेक्षित काम (नोव्हें. ते मार्च २०२१) (E)	२०२०-२०२१	...	७९४४६	८२६२४	७१५०२	६७४९५	७२५८५	६२८९६	६२८८९
	अंदाजित काम	२०२१-२०२२	...	२०९७३९	...	१८८७६६	...	१९१६२४	...	...
१०.	नांदेड	२०१९-२०२०	...	५५९५३	५६३२६	५०३५८	५१३०३	५११२१	६०३३२	६०३१२
	झालेले काम (ऑक्टो. २०२० अखेर) (A)	२०२०-२०२१	...	३८९३१	३७९०८	३५०३८	३३५८५	३५५६९	३४५१०	३४४९२
	अपेक्षित काम (नोव्हें. ते मार्च २०२१) (E)	२०२०-२०२१	...	२७८०८	२७०७७	२५०२७	२३९८९	२५४०६	२४६५०	२४६३७
	अंदाजित काम	२०२१-२०२२	...	७३४१३	...	६६०७२	...	६७०७३	...	...
११.	अमरावती	२०१९-२०२०	...	४०८९३	३४०३१	३६८०४	२९९७६	३७३६२	४१०६५	३९८५३
	झालेले काम (ऑक्टो. २०२० अखेर) (A)	२०२०-२०२१	...	३०९३२	२४९५८	२७८३९	२१५७३	२८२६१	२२०७९	२१३७१
	अपेक्षित काम (नोव्हें. ते मार्च २०२१) (E)	२०२०-२०२१	...	२२०९४	१७८२७	१९८८५	१५४०९	२०१८६	१५७७१	१५२६५
	अंदाजित काम	२०२१-२०२२	...	५८३२९	...	५२४९६	...	५३२९२	...	...
१२.	यवतमाळ	२०१९-२०२०	...	४९९६१	४५४२४	४४९६५	४३३९७	४५६४६	४१५२४	४१५१७
	झालेले काम (ऑक्टो. २०२० अखेर) (A)	२०२०-२०२१	...	२९१४४	२४४३२	२६२२९	२२६३०	२६६२७	२१२८१	२१२७०
	अपेक्षित काम (नोव्हें. ते मार्च २०२१) (E)	२०२०-२०२१	...	२०८१७	१७४५१	१८७३५	१६१६४	१९०१९	१५२०१	१५१९३
	अंदाजित काम	२०२१-२०२२	...	५४९५७	...	४९४६०	...	५०२११	...	...
१३.	नागपूर	२०१९-२०२०	...	४०३५२	४०६५९	३६३१७	३७९२९	३६८६७	३९५५६	३९५३४
	झालेले काम (ऑक्टो. २०२० अखेर) (A)	२०२०-२०२१	...	४९८००	४१९०७	४४८२०	३५८०३	४५४९९	३६८४६	३६८१५
	अपेक्षित काम (नोव्हें. ते मार्च २०२१) (E)	२०२०-२०२१	...	३५५७१	२९९३४	३२०१४	२५५७४	३२४९९	२६३१९	२६२९६
	अंदाजित काम	२०२१-२०२२	...	९३९०९	...	८४५१८	...	८५७९८	...	...
१४.	गोंदिया	२०१९-२०२०	...	२१३६०	२००२१	१९२२४	१८१२१	१९५१५	१७४६८	१७४५१
	झालेले काम (ऑक्टो. २०२० अखेर) (A)	२०२०-२०२१	...	१२४६०	११४२४	११२१४	१०३९४	११३८४	९५८९	९५८५
	अपेक्षित काम (नोव्हें. ते मार्च २०२१) (E)	२०२०-२०२१	...	८९००	८१६०	८०१०	७४२४	८१३१	६८४९	६८४६
	अंदाजित काम	२०२१-२०२२	...	२३४९६	...	२११४६	...	२१४६७	...	...
१५.	चंद्रपूर	२०१९-२०२०	...	३०५०८	२६५७१	२७४५७	२५०३८	२७८७३	२७४७९	२७४१८
	झालेले काम (ऑक्टो. २०२० अखेर) (A)	२०२०-२०२१	...	२११८९	१७५३२	१९०७०	१५९७३	१९३५९	१५६७८	१५६४०
	अपेक्षित काम (नोव्हें. ते मार्च २०२१) (E)	२०२०-२०२१	...	१५१३५	१२५२३	१३६२१	११४०९	१३८२८	१११९९	१११७१
	अंदाजित काम	२०२१-२०२२	...	३९९५६	...	३५९६१	...	३६५०६	...	...
१६.	गडचिरोली	२०१९-२०२०	...	२०२२९	१९१८४	१८२०६	१७८३०	१८४८२	१६४९४	१५६५१
	झालेले काम (ऑक्टो. २०२० अखेर) (A)	२०२०-२०२१	...	११८००	१०९०६	१०६२०	१०२४९	१०७८१	९९९६	९५०५
	अपेक्षित काम (नोव्हें. ते मार्च २०२१) (E)	२०२०-२०२१	...	८४२९	७७९०	७५८६	७३२१	७७०१	७१४०	६७८९
	अंदाजित काम	२०२१-२०२२	...	२२२५१	...	२००२६	...	२०३३०	...	...



## तक्ता क्रमांक चार

TABLE No. IV

आदिवासी भागातील प्रयोगशाळा, रेडिओलॉजी व भौतिकोपचार सेवांविषयी माहिती दर्शविणारा तक्ता-  
Statement showing Districtwise Information of Laboratory Services Rendered in the Institutions in Tribal Area

अनु. क्र. Sr. No.	जिल्हा District	वर्ष Year	प्रयोगशाळेतील तपासणी Laboratory Examination					स्क्रीनिंग तपासणी Screening Test		भौतिकोपचार दिलेल्या रुग्णांची संख्या	
			लघवी Urine	रक्त Blood	थुंकी Sputum	मल Stools	एकूण Total	एक्स रे X-ray	सोनोग्राफी Sonography		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
अमरावती											
1.	Amravati	2019-2020	...	15276	415018	1317	10	431621	1340	3865	...
		2020-2021	...	9003	194673	1536	8	205220	1409	5238	...
अहमदनगर											
2.	Ahmednager	2019-2020	...	19548	456399	2821	1	478769	1227	553	...
		2020-2021	...	16324	280630	3189	...	300143	875	440	...
चंद्रपूर											
3.	Chandrapur	2019-2020	...	29669	899773	9397	5	938844	4762	2162	...
		2020-2021	...	12941	496395	3612	12	512960	3520	3002	...
धुळे											
4.	Dhule	2019-2020	...	13874	293309	5982	...	313165	709	2751	21842
		2020-2021	...	11952	172258	3991	...	188201	688	1671	18851
गडचिरोली											
5.	Gadchiroli	2019-2020	...	75197	758696	22798	40	856731	21651	14297	6450
		2020-2021	...	66861	741901	125942	10	934714	19112	14268	5161
गोंदिया											
6.	Gondia	2019-2020	...	59572	1101064	12851	6761	1180248	25065	22867	2873
		2020-2021	...	41305	667799	10493	4344	723941	15865	13600	1822
जळगाव											
7.	Jalgaon	2019-2020	...	30506	568693	3146	1	602346	14265	7334	2500
		2020-2021	...	19550	328793	3854	...	352197	578	5960	2871
नंदुरबार											
8.	Nandurbar	2019-2020	...	56005	969370	21430	7	1046812	20168	4096	2218
		2020-2021	...	46410	773223	21857	...	841490	18245	6745	2367
नाशिक											
9.	Nashik	2019-2020	...	137450	1087553	12715	159	1237877	8136	20	52229
		2020-2021	...	132103	839540	9380	32	981055	8778	84	56410
नांदेड											
10.	Nanded	2019-2020	...	25876	391125	4528	108	421637	12827	3275	3340
		2020-2021	...	13949	181434	4047	147	199577	1193	1413	2700
नागपूर											
11.	Nagpur	2019-2020	...	15199	308363	879	4	324445	576	...	...
		2020-2021	...	11172	147762	803	23	159760	354	...	...
पालघर											
12.	Palghar	2019-2020	...	193528	1435246	27059	199	1656032	15455	2721	4712
		2020-2021	...	82686	645298	16300	41	744325	7905	1851	19060
पुणे											
13.	Pune	2019-2020	...	24733	558287	6206	30	589256	3278	1664	347511
		2020-2021	...	8682	246750	553	46	256031	1912	...	...
ठाणे											
14.	Thane	2019-2020	...	37373	356899	4242	50	398564	5873	3216	1790
		2020-2021	...	26055	277875	2938	1	306869	2520	156	1654
यवतमाळ											
15.	Yavatmal	2019-2020	...	9676	483369	7088	29	500162	1018	...	73
		2020-2021	...	7081	242424	4198	...	253703	39	...	6
रायगड											
16.	Raigad	2019-2020	...	27112	285258	948	6	313324	294	...	...
		2020-2021	...	10718	126560	647	...	137925	355	...	...
एकूण											
	...	2019-2020	...	770594	10368422	143407	7410	11289833	136644	68821	445538
		2020-2021	...	516792	6363315	213340	4664	7098111	83348	54428	110902

टिप - उपरोक्त प्रयोगशाळेत चाचणी केलेल्या नमुन्यात Hindustan Latex Limited (HLL) येथे चाचणी केलेल्या नमुन्यांचा देखील समावेश आहे.

तक्ता क्रमांक ५  
राष्ट्रीय हत्तीरोग नियंत्रण योजना, महाराष्ट्र राज्य

आदिवासी विभागातील कार्य २०१८-२०१९, २०१९-२०२० व २०२०-२०२१ (नोव्हेंबर अखेर)

अ. क्र.	जिल्ह्याचे नाव	आदिवासी विभागाची लोकसंख्या	वर्ष	तपासण्यात आलेल्या व्यक्ती	हत्तीरोग संबंधी पाहणी केलेल्या लोकसंख्येची टक्केवारी	दूषित व बाहय लक्षणेयुक्त रुग्ण	उपचारीत रुग्ण	रात्र चिकित्सालयात उपचार करण्यात आलेले रुग्ण
१	२	३	४	५	६	७	८	९
१.	ठाणे (वसई)	११७००० (नोव्हेंबर अखेर)	२०१८-२०१९ २०१९-२०२० २०२०-२०२१	२१६८२ २०७०० ७६०२	१८.५३ १७.६९ ६.५०	४ ४ ...	४ ४ ...	... ... ...
२.	ठाणे (पालघर)	११७००१ (नोव्हेंबर अखेर)	२०१८-२०१९ २०१९-२०२० २०२०-२०२१	७२४३ ६५६२ २२४६	६.१९ ५.६१ १.९२	२७ १२ ...	२७ १२ ...	... ... ...
३.	नांदेड	६०८००० (नोव्हेंबर अखेर)	२०१८-२०१९ २०१९-२०२० २०२०-२०२१	६८९६१ ६५९०२ ३३८७५	११.३४ १०.८४ ५.५७	१०२ ४४ २४	१०२ ४४ २४	१४ २२ ५
४.	अमरावती	६५२००० (नोव्हेंबर अखेर)	२०१८-२०१९ २०१९-२०२० २०२०-२०२१	७०८९७ ६९८४८ ४६३४९	१०.८७ १०.७१ ७.११	७ ९ २	७ ९ २	१३ २ १
५.	भंडारा	६८५००० (नोव्हेंबर अखेर)	२०१८-२०१९ २०१९-२०२० २०२०-२०२१	४४३२९ ४३९८७ २०४२१	६.४७ ६.४२ २.९८	९ ५१ १६	९ ५१ १६	७३ ६४ ५
६.	भंडारा (पवनी)	९१००० (नोव्हेंबर अखेर)	२०१८-२०१९ २०१९-२०२० २०२०-२०२१	७३३९ ४८६१ ३६४२	८.०६ ५.३४ ४.००	१ १ ...	१ १ ...	... ... ...
७.	चंद्रपूर (राजुरा)	२९४००० (नोव्हेंबर अखेर)	२०१८-२०१९ २०१९-२०२० २०२०-२०२१	३२३९२ ३१५४० १८०६६	११.०२ १०.७३ ६.१४	... १० ९	... १० ९	... ... ...
८.	चंद्रपूर (चंद्रपूर)	१०३५७५५ (नोव्हेंबर अखेर)	२०१८-२०१९ २०१९-२०२० २०२०-२०२१	६८७८६ ६५९५६ ३८३९८	६.६४ ६.३७ ३.७१	३८१ ३३६ १०७	३८१ ३३६ १०७	३४८ २२१ ३२
९.	गडचिरोली (गडचिरोली)	४८०००० (नोव्हेंबर अखेर)	२०१८-२०१९ २०१९-२०२० २०२०-२०२१	४४४०४ ४३९०४ २८८६४	९.२५ ९.१५ ६.०१	३८१ ३०६ ७५	३८१ ३०६ ७५	... ... ...
१०.	गडचिरोली (धानोरा)	२६३००० (नोव्हेंबर अखेर)	२०१८-२०१९ २०१९-२०२० २०२०-२०२१	२९०७९ ३३२३२ २०३९०	११.०६ १२.६४ ७.७५	३१ ४८ ४	३१ ४८ ४	... ... ...
११.	नागपूर	६३६००० (नोव्हेंबर अखेर)	२०१८-२०१९ २०१९-२०२० २०२०-२०२१	६६७९२ ६२६२० ३८००६	१०.५० ९.८५ ५.९८	७ ११ ३	७ ११ ३	३४ ११ ४
१२.	नागपूर (उमरेंड)	५८००० (नोव्हेंबर अखेर)	२०१८-२०१९ २०१९-२०२० २०२०-२०२१	७४१० ६८०५ ३७९४	१२.८७ ११.७३ ६.५४	१ ... १	१ ... १	... ... ...
राज्य एकूण		....	२०१८-२०१९ २०१९-२०२० २०२०-२०२१	४६९३१४ ४५५९१७ २६१६५३	९.३२ ९.०५ ५.१९	९५१ ८३२ २४१	९५१ ८३२ २४१	४८२ ३२० ४७

तक्ता क्र. ६

राष्ट्रीय हिवताप निर्मूलन योजना, महाराष्ट्र राज्य

राष्ट्रीय हिवताप प्रतिरोध योजनेतील आदिवासी भागातील कार्य-२०१८-२०१९, २०१९-२०२० व २०२०-२०२१ (नोव्हेंबर अखेर)

अ. क्र.	जिल्ह्याचे नाव	वर्ष	आदिवासी लोकसंख्या	गोळा केलेल्या रक्त नमुन्यांची संख्या			तपासलेल्या रक्त नमुन्यांची संख्या			हिवताप रुग्णांचे प्रतिशत प्रमाण	१५ दिवसांचे आत समूळ उपचार केलेल्या हिवताप रुग्णांची संख्या	हिवतापाने झालेले मृत्यु
				प्रत्यक्ष/ अप्रत्यक्ष सर्वेक्षणांतर्गत	संबंधित सामुदायिक व भटके	एकूण	तपासलेले एकूण रक्तनमुने	गोळा केल्यापासून १५ दिवसांत तपासलेले	आढळून आलेले एकूण हिवताप रुग्ण			
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३
१.	रायगड	२०१८-२०१९	३०५१२५	१६५३०	१८	१६५४८	१६५४८	१६५४८	७	०.०४	७	...
		२०१९-२०२०		१६७६७	४	१६७७१	१६७७१	१६७७१	३	०.०२	३	...
		२०२०-२०२१ (नोव्हेंबर अखेर)		७३६४	...	७३६४	७३६४	७३६४	...	...	...	...
२.	ठाणे	२०१८-२०१९	४२४४४३	१२३५७६	१३८	१२३७१४	१२३७१४	१२३७१४	३५	०.०३	३५	...
		२०१९-२०२०		१३३२३३	८४	१३३३१७	१३३३१७	१३३३१७	१९	०.०१	१८	...
		२०२०-२०२१ (नोव्हेंबर अखेर)		४०८७६	३२	४०९०८	४०९०८	४०९०८	४	०.०१	४	...
३.	पालघर	२०१८-२०१९	१११८००८	३३७४२१	४९५	३३७९१६	३३७९१६	३३७९१६	८२	०.०२	८०	२
		२०१९-२०२०		३५३२२८	७९२	३५४०२०	३५४०२०	३५४०२०	४४	०.०१	४३	...
		२०२०-२०२१ (नोव्हेंबर अखेर)		१९२९०४	६१४६	१९९०५०	२०५१९६	४०४२४६	१०	...	९	...
४.	धुळे	२०१८-२०१९	६४७३१५	८२३३४	५०	८२३८४	८२३८४	८२३८४	५	०.०१	५	...
		२०१९-२०२०		९३३६७	४२	९३४०९	९३४०९	९३४०९	१	...	१	...
		२०२०-२०२१ (नोव्हेंबर अखेर)		४८०३७	२९	४८०६६	४८०६६	४८०६६	४	०.०१	४	...
५.	नंदुरबार	२०१८-२०१९	११४१९३३	२७५८४३	६१६	२७६४५९	२७६४५९	२७६४५९	३७	०.०१	३६	...
		२०१९-२०२०		२८६३४५	९१९	२८७२६४	२८७२६४	२८७२६४	२४	०.०१	२४	...
		२०२०-२०२१ (नोव्हेंबर अखेर)		१२०३७०	९०	१२०४६०	१२०४६०	१२०४६०	५	...	५	...
६.	जळगाव	२०१८-२०१९	६०४३६७	६९९९	...	६९९९	६९९९	६९९९	...	...	...	...
		२०१९-२०२०		१००९४	...	१००९४	१००९४	१००९४	...	...	...	...
		२०२०-२०२१ (नोव्हेंबर अखेर)		६१०४	...	६१०४	६१०४	१२२०८	...	...	...	...
७.	नाशिक	२०१८-२०१९	१५६४३६९	३६१४३०	७५	३६१५०५	३६१५०५	३६१५०५	३	...	३	...
		२०१९-२०२०		३८५३३६	७०	३८५४०६	३८५४०६	३८५४०६	२	...	२	...
		२०२०-२०२१ (नोव्हेंबर अखेर)		१८३०४१	...	१८३०४१	१८३०४१	१८३०४१	...	...	...	...
८.	अहमदनगर	२०१८-२०१९	३७८२३०	७८१४८	१००	७८२४८	७८२४८	७८२४८	१	...	१	...
		२०१९-२०२०		७३६३८	...	७३६३८	७३६३८	७३६३८	...	...	...	...
		२०२०-२०२१ (नोव्हेंबर अखेर)		३३८५७	...	३३८५७	३३८५७	३३८५७	...	...	...	...



तक्ता क्रमांक ७

कार्यक्रम अंदाजपत्रक २०२१-२०२२

पटकी व अतिसार नियंत्रण कार्यक्रमाखाली आदिवासी भागातील कार्य

अनु- क्रमांक	जिल्ह्याचे नाव	पटकी झालेले रुग्ण						अतिसार झालेले रुग्ण						
		सन २०१८		सन २०१९		सन २०२० (नोव्हेंबर २०)		सन २०१८		सन २०१९		सन २०२० (नोव्हेंबर २०)		
		लागण	मृत्यू	लागण	मृत्यू	लागण	मृत्यू	लागण	मृत्यू	लागण	मृत्यू	लागण	मृत्यू	
१.	ठाणे	...	७	...	...	...	...	...	३८४१	...	४६२३	...	४०७३	...
२.	पालघर	...	...	...	...	...	...	...	३५२२	...	२९७०	...	१९०८	...
३.	रायगड	...	...	...	...	...	...	...	७३८	...	६१५	...	४५९	...
४.	जळगाव	...	...	...	...	...	...	...	१६७८७	...	२०९७२	...	९६६२	...
५.	धुळे	...	...	...	३	...	५	...	९५७६	...	१०४०४	...	५६६०	...
६.	नंदूरबार	...	...	...	४	१	...	...	२४४८	...	२५७९	...	३४३१	...
७.	नाशिक	...	१९५	२	२८९	...	...	...	...	...	...	...	१७४०८	...
८.	अहमदनगर	...	...	...	...	...	...	...	...	...	६०२०	...	४८८७	...
९.	पुणे	...	...	...	...	...	...	...	२९४०८	...	२९१८७	...	७७९	...
१०.	नांदेड	...	...	...	...	...	...	...	५२८६	...	५७२६	...	४१२०	...
११.	यवतमाळ	...	३३	...	...	...	...	...	५०६५	...	१६१८२	...	४११६	...
१२.	अमरावती	...	...	...	...	...	...	...	९१३२	...	८०१०	...	५७२३	...
१३.	नागपूर	...	...	...	४	...	...	...	१५५	...	...	...	४७	...
१४.	चंद्रपूर	...	...	...	...	...	...	...	९१८६	...	५६७८	...	७८	...
१५.	गडचिरोली	...	...	...	...	...	...	...	६४३८	...	८९४०	...	२७८२७	...
१६.	भंडारा	...	...	...	...	...	...	...	३९२५	...	२६७४	...	११४२	...
१७.	गोंदिया	...	...	...	...	...	...	...	८१८	...	३१३८	...	२२१२	...
		एकूण	२३५	२	३००	१	५	...	१०६३२५	...	१२७७१८	...	९३५३२	...

तक्ता क्र. ८

राष्ट्रीय कुष्ठरोग निर्मूलन कार्यक्रम

नवीन सुलभ माहिती पद्धतीवर आधारित निर्देशकानुसार माहिती

अ. क्र.	जिल्हा	वर्ष	आदिवासी लोकसंख्या	एकूण शिल्लक कुष्ठरुग्ण	कुष्ठरुग्णांचे दर दहा हजार लोकसंख्येमागे प्रमाण	नवीन शोधलेले कुष्ठरुग्ण	नवीन कुष्ठरुग्णांचे दर एक लक्ष लोकसंख्येमागे प्रमाण	नवीन शोधलेल्या कुष्ठरुग्णांपैकी				एकूण बरे झालेले कुष्ठरुग्ण
								मुलांचे शेकडा प्रमाण	दृश्य स्वरूपात विकृती असलेल्यांचे शेकडा प्रमाण	सांसर्गिक रुग्णांचे शेकडा प्रमाण	स्त्रियांचे शेकडा प्रमाण	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३
१. अमरावती		२०१८-२०१९		४१	१.३१	५०	१६.०३	८.००	...	७०.००	४४.००	४४
		२०१९-२०२०		५२	१.६३	५७	१७.९०	१.३३	१.३३	७८.९५	४२.११	५२
		२०२०-२०२१ (Upto Nov. 20)	४०४१२८	४८	१.५१	५४	१६.९५	०.६७	०.६७	७४.४७	४३.०५	४८
		२०२१-२०२२ (Estimated)		४७	१.४६	५३	१६.४७	०.६७	०.६७	७४.४७	४३.०५	४८
२. अहमदनगर		२०१८-२०१९		१३	०.४५	२०	६.९६	५.००	१०.००	७५.००	३०.००	२०
		२०१९-२०२०		८	०.२६	१८	५.८२	११.११	...	४४.४४	५५.६०	१६
		२०२०-२०२१ (Upto Nov. 20)	३७८२३०	७	०.२२	७	२.२५	१४.२९	...	१००.००	५७.००	१
		२०२१-२०२२ (Estimated)		१०	०.३२	१६	५.१०	९.९२	२.९०	७४.२३	४६.२३	१४
३. चंद्रपूर		२०१८-२०१९		७५	२.३८	१३०	४१.३३	९.२३	...	४४.६२	४६.९२	१२७
		२०१९-२०२०		६७	२.१३	१२७	४०.३८	५.५१	...	३७.००	४०.९४	१००
		२०२०-२०२१ (Upto Nov. 20)	३८९४४१	५५	१.७५	६८	२१.६२	११.७६	...	३६.७६	३८.२३	१००
		२०२१-२०२२ (Estimated)		६५	२.०७	१०८	३४.३३	८.८३	...	३९.४६	४२.०३	१००
४. धुळे		२०१८-२०१९		११५	१.८९	१६८	२७.६१	४.७६	१.७९	७६.७९	४५.२४	१९०
		२०१९-२०२०		१२३	२.०२	१७२	२८.२७	५.८१	...	८१.९८	४८.२५	१५२
		२०२०-२०२१ (Upto Nov. 20)	६४७३१५	११९	१.९६	१७०	२७.९४	१८.७५	...	८१.२५	५६.२५	१११
		२०२१-२०२२ (Estimated)		११९	१.९६	१७०	२७.९४	९.७७	...	८०.०१	४९.९०	१५१
५. गडचिरोली		२०१८-२०१९		४२८	३.६९	७०७	६०.८९	९.०५	१.९८	३९.६०	४५.४०	७५२
		२०१९-२०२०		५२८	४.५१	१००८	८६.०६	९.५२	२.०८	३९.६८	४७.१२	९३९
		२०२०-२०२१ (Upto Nov. 20)	४१५३०६	५००	४.०२	८८१	७०.९०	९.२१	२.३०	३९.८०	४६.३१	८५९
		२०२१-२०२२ (Estimated)		५००	४.०२	८८१	७०.९०	९.२१	२.३०	३९.८०	४६.३१	८५९
६. गोंदिया		२०१८-२०१९		१५१	२.६५	१९७	३४.६२	८.६३	२.५४	६०.९१	४४.६७	१८१
		२०१९-२०२०		५९	२.३०	८८	३४.२५	९.६९	२.२७	७३.००	४५.००	८७
		२०२०-२०२१ (Upto Nov. 20)	२१४२५३	५४	२.१०	८०	३१.१४	८.७५	२.५०	७६.००	४३.००	७९
		२०२१-२०२२ (Estimated)		५२	२.०२	७२	२८.०३	८.५७	१.२८	६३.००	४१.००	७७
७. जळगाव		२०१८-२०१९		९	१.६३	१३	२३.४९	३०.७७	...	६१.५४	६१.५४	१८
		२०१९-२०२०		१०	१.३३	२२	२९.२८	३६.११	...	९४.४४	९४.४४	१०
		२०२०-२०२१ (Upto Nov. 20)	६०४३६७	२	०.२६	१	१.३२	...	...	...	...	२
		२०२१-२०२२ (Estimated)		२	०.२६	२	२.६०	...	...	...	...	२

तक्ता क्र. ८ (चालू)

१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३
८.	नागपूर	२०१८-२०१९		१७	१.४४	३४	२८.७४	८.८२	...	४१.१८	४७.०६	३०
		२०१९-२०२०		१९	१.२९	४१	२७.७६	...	२.४०	४३.९०	५३.६५	४५
		२०२०-२०२१ (Upto Nov. 20)	४३७५७१	१३	०.८०	१२	७.३९	...	...	५८.३३	३३.३३	२०
		२०२१-२०२२ (Estimated)		१७	०.९५	३३	१८.४६	७.३०	२.४०	४८.७१	४५.२३	३६
९.	नांदेड	२०१८-२०१९		२४	०.६५	४१	११.०८	४.८८	...	५६.१०	४१.४६	५४
		२०१९-२०२०		२६	०.७०	५७	१५.४१	१.७५	...	४३.८५	३८.५९	५८
		२०२०-२०२१ (Upto Nov. 20)	२८१६९५	८	०.२२	७	१.८९	...	...	४२.८५	५७.१४	२५
		२०२१-२०२२ (Estimated)		२०	०.५४	३६	९.८२	२.०६	...	४८.९०	४५.२४	४७
१०.	नंदूरबार	२०१८-२०१९		२९९	२.०१	४७३	३१.७३	७.१९	५.०७	६३.८५	४४.४०	४६१
		२०१९-२०२०		३१८	२.१३	५४१	३६.२९	७.५८	२.४०	५८.२३	४६.७७	५५३
		२०२०-२०२१ (Upto Nov. 20)	११४१९३३	३२६	२.१९	५४०	३६.२३	७.३२	४.०८	६१.२१	४५.५६	५३६
		२०२१-२०२२ (Estimated)		३२६	२.१९	५४०	३६.२३	७.३२	४.०८	६१.२१	४५.५६	५३६
११.	नाशिक	२०१८-२०१९		२४८	१.६७	३८५	२५.९०	९.३५	२.०८	६४.४२	४८.३१	३४६
		२०१९-२०२०		३०३	२.००	४८८	३२.१५	९.८४	२.५९	६१.२७	४८.५७	६४७
		२०२०-२०२१ (Upto Nov. 20)	१५६४३६९	२८८	१.८७	३५०	२२.७२	९.५३	२.५९	६२.१९	४९.९७	४८२
		२०२१-२०२२ (Estimated)		२८७	१.८४	३९५	२५.२६	९.५३	२.५९	६२.१९	४९.९७	४८२
१२.	पुणे	२०१८-२०१९		१२	०.५५	१५	६.८५	२०.००	२६.६७	८०.००	४६.६७	१७
		२०१९-२०२०		७३	१.८८	७९	२०.३१	२०.२५	५.०६	७७.२१	२९.११	५६
		२०२०-२०२१ (Upto Nov. 20)	३४८८७६	७४	१.८८	८३	२१.१२	१८.१७	५.२२	८०.९६	३७.३३	६७
		२०२१-२०२२ (Estimated)		६७	१.६९	७८	१९.६६	१७.३७	५.२५	८१.४९	३९.३३	६३
१३.	रायगड	२०१८-२०१९		१८	२.५५	३५	४९.४९	१४.२९	...	५४.२९	४०.००	३३
		२०१९-२०२०		३४	२.२९	६६	४४.५२	१८.१८	...	५४.५५	५०.००	३०
		२०२०-२०२१ (Upto Nov. 20)	३०५१२५	३७	२.४८	४६	३०.८८	१९.५७	२.१७	५२.१७	४७.८३	२२
		२०२१-२०२२ (Estimated)		३६	२.४०	५८	३८.७४	१०.३४	३.४५	५१.७२	४८.२८	३२
१४.	ठाणे	२०१८-२०१९		१३३	२.२०	२३७	३९.१८	२१.५२	...	४७.६८	५३.१६	२७१
		२०१९-२०२०		५०५	३.९४	३४८	२७.१३	३८.२२	२.०१	७२.४१	५५.४६	८१८
		२०२०-२०२१ (Upto Nov. 20)	४२४४४३	१९४	१.५१	१४५	११.३०	९.६६	...	५७.९३	४२.७६	४५२
		२०२१-२०२२ (Estimated)		३८३	२.९९	२७०	२१.०५	९.६५	४.२२	६९.९५	५३.०३	७०२
१५.	पालघर	२०१८-२०१९		६०६	३.७४	१०७८	६६.५५	१६.१४	१.८६	३७.४८	५१.९५	११५४
		२०१९-२०२०		६४१	४.६७	१२१२	८८.३६	१५.०८	१.००	३८.३३	५३.००	१०९९
		२०२०-२०२१ (Upto Nov. 20)	१११८००८	३२४	२.२६	२६३	१८.३१	१४.८३	०.७६	४५.६३	५६.०७	५७५
		२०२१-२०२२ (Estimated)		५२३	३.६४	८५१	५९.२५	१५.३५	१.२१	४०.४८	५३.५७	९४३
१६.	यवतमाळ	२०१८-२०१९		८३	१.३५	१३१	२१.३३	३.८२	१.५३	५८.०२	४४.२७	१२१
		२०१९-२०२०		१०९	१.८६	१७४	२९.६३	३.४५	०.५७	५१.१५	४१.९५	६५
		२०२०-२०२१ (Upto Nov. 20)	५१४०५७	५६	०.९५	४७	८.००	६.३८	...	५९.५७	४६.८१	१०२
		२०२१-२०२२ (Estimated)		८४	१.४३	१२०	२०.४४	२.५०	०.१९	५५.४८	४२.९२	७३
एकूण		२०१८-२०१९		२२७२	२.२९	३७१४	३७.५१	११.३९	२.२१	४९.९७	४७.८२	३८१९
		२०१९-२०२०		२८७५	२.७८	४४९८	४३.४२	१२.७२	१.६६	५०.८१	४८.९७	४७२७
		२०२०-२०२१ (Upto Nov. 20)	९१८९११७	२१०५	२.००	२७५४	२६.१३	१०.२५	२.२२	५४.५८	४७.३७	३४८१
		२०२१-२०२२ (Estimated)		२५३८	२.४०	३६८२	३४.७७	१०.१८	२.२६	५२.४०	४८.३९	४१६५

तक्ता क्रमांक ९

आदिवासी विभागातील फिरती कार्यशाळेचे कार्य दर्शविणारा तक्ता

अनु. क्रमांक	ठिकाण	वर्ष	वाहनांची संख्या	महिना	किती कि.मी. धावली	किती गाड्यांची तपासणी व		किती किरकोळ दुरुस्त्या		किती मुख्य व किरकोळ दुरुस्त्या		यांत्रिकी दुरुस्त्या		किती किरकोळ बाँडीच्या		किती टचअप	
						सर्व्हिसींग केलेले		केल्या		करून बदल केले		किती		दुरुस्त्या		केल्या	
						एकूण संख्या	एकूण खर्च	एकूण संख्या	एकूण खर्च	एकूण संख्या	एकूण खर्च	एकूण संख्या	एकूण खर्च	एकूण संख्या	एकूण खर्च	एकूण संख्या	एकूण खर्च
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
१. टाणे		2018-2019	138	12	3312000	649	162353	207	155250	66	165600	923	483203	66	99360	66	165600
		2019-2020	138	12	3312000	649	162353	207	155250	66	165600	923	483203	66	99360	66	165600
		(Upto Dec.) 2020-2021	33	9	594000	116	29118	37	27844	12	29700	165	86661	12	17820	12	29700
		(Estimated) 2021-2022	22	12	528000	104	25882	33	24750	11	26400	147	77032	11	15840	11	26400
२. रायगड		2018-2019	7	12	168000	33	8235	11	7875	3	8400	47	24510	3	5040	3	8400
		2019-2020	6	12	444000	28	7059	9	6750	3	7200	40	21009	3	4320	3	7200
		(Upto Dec.) 2020-2021	6	9	108000	21	5294	7	506205	2	5400	30	15757	2	3240	2	5400
		(Estimated) 2021-2022	5	12	120000	24	5882	8	5625	2	6000	33	17507	2	3600	2	6000
३. नाशिक		2018-2019	117	12	2808000	551	137647	176	131625	56	140400	782	409672	56	84240	56	140400
		2019-2020	118	12	2832000	555	138824	177	132750	57	141600	789	413174	57	84960	57	141600
		(Upto Dec.) 2020-2021	118	9	2124000	416	104118	133	9956205	42	106200	592	309880	42	63720	42	106200
		(Estimated) 2021-2022	118	12	2832000	555	138824	177	132750	57	141600	789	413174	57	84960	57	141600
४. धुळे		2018-2019	23	12	552000	108	27059	35	25875	11	27600	154	80534	11	16560	11	27600
		2019-2020	19	12	456000	89	22353	29	21375	9	22800	127	66528	9	13680	9	22800
		(Upto Dec.) 2020-2021	19	9	342000	67	16765	21	16031025	7	17100	95	49896	7	10260	7	17100
		(Estimated) 2021-2022	19	12	456000	89	22353	29	21375	9	22800	127	66528	9	13680	9	22800
५. नंदुरबार		2018-2019	142	12	3408000	668	167059	213	159750	68	170400	949	497209	68	102240	68	170400
		2019-2020	143	12	3432000	673	168235	215	160875	69	171600	956	500710	69	102960	69	171600
		(Upto Dec.) 2020-2021	143	9	2574000	505	126176	161	12065603	51	128700	717	375533	51	77220	51	128700
		(Estimated) 2021-2022	144	12	3456000	678	169412	216	162000	69	172800	963	504212	69	103680	69	172800
६. जळगाव		2018-2019	13	12	312000	61	15294	20	14625	6	15600	87	45519	6	9360	6	15600
		2019-2020	13	12	312000	61	15294	20	14625	6	15600	87	45519	6	9360	6	15600
		(Upto Dec.) 2020-2021	13	9	234000	46	11471	15	10968075	5	11700	65	34139	5	7020	5	11700
		(Estimated) 2021-2022	13	12	312000	61	15294	20	14625	6	15600	87	45519	6	9360	6	15600
७. अहमदनगर		2018-2019	27	12	648000	127	31765	41	30375	13	32400	181	94540	13	19440	13	32400
		2019-2020	18	12	432000	85	21176	27	20250	9	21600	120	63026	9	12960	9	21600
		(Upto Dec.) 2020-2021	18	9	324000	64	15882	20	1518705	6	16200	90	47270	6	9720	6	16200
		(Estimated) 2021-2022	17	12	408000	80	20000	26	19125	8	20400	114	59525	8	12240	8	20400



तक्ता क्रमांक ९ (चालू)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
८. पुणे	2018-2019		23	12	552000	108	27059	35	25875	11	27600	154	80534	11	16560	11	27600
	2019-2020		10	12	240000	47	11765	15	11250	5	12000	67	35015	5	7200	5	12000
	(Upto Dec.) 2020-2021		10	9	180000	35	8824	11	843705	4	9000	50	26261	4	5400	4	9000
	(Estimated) 2021-2022		16	12	384000	75	18824	24	18000	8	19200	107	56024	8	11520	8	19200
९. नांदेड	2018-2019		28	12	672000	132	32941	42	31500	13	33600	187	98041	13	20160	13	33600
	2019-2020		28	12	672000	132	32941	42	31500	13	33600	187	98041	13	20160	13	33600
	(Upto Dec.) 2020-2021		28	9	504000	99	24706	32	23625	10	25200	140	73531	10	15120	10	25200
	(Estimated) 2021-2022		28	12	672000	132	32941	42	31500	13	33600	187	98041	13	20160	13	33600
१०. अमरावती	2018-2019		50	12	1200000	235	58824	75	56250	24	60000	334	175074	24	36000	24	60000
	2019-2020		53	12	1272000	249	62353	80	59625	25	63600	354	185578	25	38160	25	63600
	(Upto Dec.) 2020-2021		53	9	954000	187	46765	60	44718075	19	47700	266	139183	19	28620	19	47700
	(Estimated) 2021-2022		51	12	1224000	240	60000	77	57375	24	61200	341	178575	24	36720	24	61200
११. यवतमाळ	2018-2019		36	12	864000	169	42353	54	40500	17	43200	241	126053	17	25920	17	43200
	2019-2020		31	12	744000	146	36471	47	34875	15	37200	207	108546	15	22320	15	37200
	(Upto Dec.) 2020-2021		31	9	558000	109	27353	35	26156025	11	27900	155	81409	11	16740	11	27900
	(Estimated) 2021-2022		31	12	744000	146	36471	47	34875	15	37200	207	108546	15	22320	15	37200
१२. गोंदिया	2018-2019		64	12	1536000	301	75294	96	72000	31	76800	428	224094	31	46080	31	76800
	2019-2020		118	12	2832000	555	138824	177	132750	57	141600	789	41174	57	84960	57	141600
	(Upto Dec.) 2020-2021		118	9	2124000	416	104118	133	9956205	42	106200	592	309880	42	63720	42	106200
	(Estimated) 2021-2022		120	12	2880000	565	141176	180	135000	58	144000	802	42076	58	86400	58	144000
१३. चंद्रपूर	2018-2019		31	12	744000	146	36471	47	34875	15	37200	207	108546	15	22320	15	37200
	2019-2020		14	12	336000	66	16471	21	15750	7	16800	94	49021	7	10080	7	16800
	(Upto Dec.) 2020-2021		14	9	252000	49	12353	16	1181205	5	12600	70	36765	5	7560	5	12600
	(Estimated) 2021-2022		14	12	336000	66	16471	21	15750	7	16800	94	49021	7	10080	7	16800
१४. गडचिरोली	2018-2019		151	12	3624000	711	177647	227	169875	72	181200	1010	528722	72	108720	72	181200
	2019-2020		165	12	3960000	776	194118	248	185625	79	198000	1103	577743	79	118800	79	198000
	(Upto Dec.) 2020-2021		165	9	2970000	582	145588	186	13921808	59	148500	827	433307	59	89100	59	148500
	(Estimated) 2021-2022		177	12	4248000	833	208235	266	199125	85	212400	1183	619760	85	127440	85	212400
१५. नागपूर	2018-2019		1	12	24000	5	1176	2	1125	...	1200	7	3501	...	720	...	1200
	2019-2020		7	12	168000	33	8235	11	7875	3	8400	47	24510	3	5040	3	8400
	(Upto Dec.) 2020-2021		7	9	126000	25	6176	8	5906025	3	6300	35	18383	3	3780	3	6300
	(Estimated) 2021-2022		10	12	240000	47	11765	15	11250	5	12000	67	35015	5	7200	5	12000
१६. पालघर	(Upto Dec.) 2020-2021		103	9	1854000	364	90882	116	86906025	37	92700	516	270489	37	55620	37	92700
	(Estimated) 2021-2022		86	12	2064000	405	101176	129	96750	41	103200	575	301126	41	61920	41	103200
एकूण	2018-2019		851	12	20424000	4005	1001176	1277	957375	408	1021200	5690	2979751	408	612720	408	1021200
	2019-2020		871	12	20904000	4146	1036471	1322	991125	423	1057200	5890	3084796	423	634320	423	1057200
	(Upto Dec.) 2020-2021		766	9	13788000	2739	682706	873	654750	279	698400	3891	2037856	279	419040	279	698400
	(Estimated) 2021-2022		769	12	484556000	3694	923529	1178	883125	377	942000	5248	2748654	377	565200	377	942000

तक्ता क्रमांक १०  
TABLE No. X

आदिवासी विभागातील रस्त्यावर धावू न शकणा-या गाड्यांची स्थिती दर्शविणारा तक्ता

अ. क्र.	जिल्हा	वर्ष	आदिवासी विभागातील एकूण गाड्यांची संख्या	धावू न शकणा-या गाड्यांची आकडेवारी No. of Off Road Vehicles					अपघात झालेल्या गाड्यांची संख्या	धावू न शकणा-या	धावू शकणा-या
				० ते १५ दिवस	१६ ते ३० दिवस	३० दिवसां- पेक्षा जास्त	रुग्ण- वाहिका	अपघात झालेल्या गाड्यांची संख्या			
Sr. No.	District	Year	Total No. of Vehicles in Tribal Areas	0 to 15 days	16 to 30 days	More than 30 days	Ambu- lance	No. of Vehicles met with accident	Off Road	On Road	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
१. ठाणे Thane	2018-2019		138	...	...	...	1	...	1	137	
	2019-2020		138	1	2	...	1	2	6	132	
	2020-2021 (Upto Dec.)		33	...	...	2	2	...	4	29	
	2021-2022 (Estimated)		22	...	...	...	1	...	1	21	
२. रायगड Raigad	2018-2019		7	...	...	...	...	...	...	7	
	2019-2020		6	...	...	...	2	...	2	4	
	2020-2021 (Upto Dec.)		6	...	...	...	2	...	2	4	
	2021-2022 (Estimated)		5	...	...	...	1	...	1	4	
३. नाशिक Nashik	2018-2019		117	...	...	1	1	2	4	113	
	2019-2020		118	...	...	...	...	...	...	118	
	2020-2021 (Upto Dec.)		118	...	...	...	...	...	...	118	
	2021-2022 (Estimated)		118	...	...	33	8	...	41	77	
४. धुळे Dhule	2018-2019		23	...	...	...	...	...	...	23	
	2019-2020		19	...	...	4	...	...	4	15	
	2020-2021 (Upto Dec.)		19	...	...	4	...	...	4	15	
	2021-2022 (Estimated)		19	...	...	3	1	...	4	15	
५. नंदुरबार Nandurbar	2018-2019		142	...	1	1	1	...	3	139	
	2019-2020		143	...	...	30	3	...	33	110	
	2020-2021 (Upto Dec.)		143	...	...	30	3	...	33	110	
	2021-2022 (Estimated)		144	...	...	27	5	...	32	112	
६. जळगाव Jalgaon	2018-2019		13	...	...	...	...	...	...	13	
	2019-2020		13	...	...	...	...	...	...	13	
	2020-2021 (Upto Dec.)		13	...	...	...	...	...	...	13	
	2021-2022 (Estimated)		13	...	...	...	...	...	...	13	
७. अहमदनगर Ahmednagar	2018-2019		27	...	...	...	...	...	...	27	
	2019-2020		18	...	...	2	...	...	2	16	
	2020-2021 (Upto Dec.)		18	...	...	2	...	...	2	16	
	2021-2022 (Estimated)		17	...	...	1	2	...	3	14	
८. पुणे Pune	2018-2019		23	...	...	2	1	...	3	20	
	2019-2020		10	...	...	...	...	...	...	10	
	2020-2021 (Upto Dec.)		10	...	...	...	...	...	...	10	
	2021-2022 (Estimated)		16	...	...	...	1	...	1	15	
९. नांदेड Nanded	2018-2019		28	...	...	1	...	...	1	27	
	2019-2020		28	2	...	2	...	...	4	24	
	2020-2021 (Upto Dec.)		28	2	...	2	...	...	4	24	
	2021-2022 (Estimated)		28	...	...	...	...	1	1	27	
१०. अमरावती Amravati	2018-2019		50	...	...	3	1	...	4	46	
	2019-2020		53	...	...	3	5	...	8	45	
	2020-2021 (Upto Dec.)		53	...	...	3	5	...	8	45	
	2021-2022 (Estimated)		51	...	...	2	5	...	7	44	
११. यवतमाळ Yavatmal	2018-2019		36	...	...	1	...	...	1	35	
	2019-2020		31	...	...	...	8	...	8	23	
	2020-2021 (Upto Dec.)		31	...	...	...	8	...	8	23	
	2021-2022 (Estimated)		31	...	...	...	7	...	7	24	
१२. गोंदिया Gondia	2018-2019		64	...	...	3	2	1	6	58	
	2019-2020		118	3	...	20	5	...	28	90	
	2020-2021 (Upto Dec.)		118	3	...	20	5	...	28	90	
	2021-2022 (Estimated)		120	...	...	2	12	1	15	105	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
१३.	चंद्रपुर	2018-2019	31	...	...	...	...	...	...	31
	Chandrapur	2019-2020	14	1	...	...	...	...	1	13
		2020-2021 (Upto Dec.)	14	1	...	...	...	...	1	13
		2021-2022 (Estimated)	14	...	...	1	3	...	4	10
१४.	गडचिरोली	2018-2019	151	...	...	10	1	3	14	137
	Gadchiroli	2019-2020	165	...	...	...	37	5	42	123
		2020-2021 (Upto Dec.)	165	...	...	...	37	5	42	123
		2021-2022 (Estimated)	177	2	...	...	40	5	47	130
१५.	नागपूर	2018-2019	1	...	...	...	...	...	...	1
	Nagpur	2019-2020	7	1	...	...	1	...	2	5
		2020-2021 (Upto Dec.)	7	1	...	...	1	...	2	5
		2021-2022 (Estimated)	10	...	...	1	2	1	4	6
	एकूण	...	851	...	1	22	8	6	37	814
	Total	...	871	8	2	61	62	7	140	731
		2020-2021 (Upto Dec.)	766	7	...	63	63	5	138	628
		2021-2022 (Estimated)	769	2	...	70	87	8	167	602

---

---

तक्ता क्रमांक ११

---

---

तक्ता क्र.  
TABLE  
आदिवासी विभागातील  
Information of Vehicles

अनु.क्र. Sr. No.	जिल्ह्याचे नाव Name of District	वर्ष Years	वाहनांची संख्या No. of Vehicles	किती केंद्रासाठी वाहने मिळाली No. of centres to which Vehicles are allotted	गाड्यांची स्थिती Conditions of Vehicles		वर्षात किती कि. मी. धावली Kilometres Covered during the Year
					धावू न शकणा-या Off Road	धावू शकणा-या On Road	
1	2	3	4	5	6	7	8
१. ठाणे Thane		2018-2019	138	...	1	137	3288000
		2019-2020	138	...	6	132	3168000
		2020-2021 (Upto Dec.)	33	...	4	29	522000
		2021-2022 (Estimated)	22	...	1	21	504000
२. रायगड Raigad		2018-2019	7	...	...	7	168000
		2019-2020	6	...	2	4	96000
		2020-2021 (Upto Dec.)	6	...	2	4	72000
		2021-2022 (Estimated)	5	...	1	4	96000
३. नाशिक Nashik		2018-2019	117	1	4	113	2712000
		2019-2020	118	...	...	118	2832000
		2020-2021 (Upto Dec.)	118	...	...	118	2124000
		2021-2022 (Estimated)	118	...	41	77	1848000
४. धुळे Dhule		2018-2019	23	...	...	23	552000
		2019-2020	19	...	4	15	360000
		2020-2021 (Upto Dec.)	19	...	4	15	270000
		2021-2022 (Estimated)	19	...	4	15	360000
५. नंदुरबार Nandurbar		2018-2019	142	...	3	139	3336000
		2019-2020	143	...	33	110	2640000
		2020-2021 (Upto Dec.)	143	...	33	110	1980000
		2021-2022 (Estimated)	144	...	32	112	2688000
६. जळगाव Jalgaon		2018-2019	13	...	...	13	312000
		2019-2020	13	...	...	13	312000
		2020-2021 (Upto Dec.)	13	...	...	13	234000
		2021-2022 (Estimated)	13	...	...	13	312000
७. अहमदनगर Ahmednagar		2018-2019	27	...	...	27	648000
		2019-2020	18	...	2	16	384000
		2020-2021 (Upto Dec.)	18	...	2	16	288000
		2021-2022 (Estimated)	17	...	3	14	336000
८. पुणे Pune		2018-2019	23	...	3	20	480000
		2019-2020	10	...	...	10	240000
		2020-2021 (Upto Dec.)	10	6	...	10	180000
		2021-2022 (Estimated)	16	...	1	15	360000
९. नांदेड Nanded		2018-2019	28	...	1	27	648000
		2019-2020	28	...	4	24	576000
		2020-2021 (Upto Dec.)	28	...	4	24	432000
		2021-2022 (Estimated)	28	...	1	27	648000
१०. अमरावती Amravati		2018-2019	50	3	4	46	1104000
		2019-2020	53	...	8	45	1080000
		2020-2021 (Upto Dec.)	53	...	8	45	810000
		2021-2022 (Estimated)	51	...	7	44	1056000

११

XI

वाहनांची माहिती

in Tribal Area (Health Services) :

वर्षात पेट्रोल/डिझेल किती लागले (लिटरमध्ये) Petrol/Diesel consumed during the year (Litre)		वर्षात वंगण किती लागले (लिटरमध्ये) Oil consumed during the year (Litre)		वर्षातील खर्च Expenditure during the year				
परिमाण Quantity	किंमत रु. Cost Rs.	परिमाण Quantity	किंमत रु. Cost Rs.	दुरुस्ती/बदलणे Repairs and Replacement	पेट्रोल/तेल/वंगण Petrol/Oil Lubricant	वेतन Salary	एकूण खर्च Total Expenditure	एका कि.मि. चा खर्च Per Kilometre
9	10	11	12	13	14	15	16	17
328800	26304000	2192	438400	4932000	26742400	...	31674400	9.63
316800	25344000	2112	422400	4752000	25766400	...	30518400	9.63
52200	4176000	348	69600	783000	4245600	...	5028600	9.63
50400	4032000	336	67200	756000	4099200	...	4855200	9.63
16800	1344000	112	22400	252000	1366400	...	1618400	9.63
9600	768000	64	12800	144000	780800	...	924800	9.63
7200	576000	48	9600	108000	585600	...	693600	9.63
9600	768000	64	12800	144000	780800	...	924800	9.63
271200	21696000	1808	361600	4068000	22057600	...	26125600	9.63
283200	22656000	1888	377600	4248000	23033600	...	27281600	9.63
212400	16992000	1416	283200	3186000	17275200	...	20461200	9.63
184800	14784000	1232	246400	2772000	15030400	...	17802400	9.63
55200	4416000	368	73600	828000	4489600	...	5317600	9.63
36000	2880000	240	48000	540000	2928000	...	346800	9.63
27000	2160000	180	36000	405000	2196000	...	2601000	9.63
36000	2880000	240	48000	540000	2928000	...	3468000	9.63
333600	26688000	2224	444800	5004000	27132800	...	32136800	9.63
264000	21120000	1760	352000	3960000	21472000	...	25432000	9.63
198000	15840000	1320	264000	2970000	16104000	...	19074000	9.63
268800	21504000	1792	358400	4032000	21862400	...	25894400	9.63
31200	2496000	208	41600	468000	2537600	...	3005600	9.63
31200	2496000	208	41600	468000	2537600	...	3005600	9.63
23400	1872000	156	31200	351000	1903200	...	2254200	9.63
31200	2496000	208	41600	468000	2537600	...	3005600	9.63
64800	5184000	432	86400	972000	5270400	...	6242400	9.63
38400	3072000	256	51200	576000	3123200	...	3699200	9.63
28800	2304000	192	38400	432000	2342400	...	2774400	9.63
33600	2688000	224	44800	504000	2732800	...	3236800	9.63
48000	3840000	320	64000	720000	3904000	...	4624000	9.63
24000	1920000	160	32000	360000	1952000	...	2312000	9.63
18000	1440000	120	24000	270000	1464000	...	1734000	9.63
36000	2880000	240	48000	540000	2928000	...	3468000	9.63
64800	5184000	432	86400	972000	5270400	...	6242400	9.63
57600	4608000	384	76800	864000	4684800	...	5548800	9.63
43200	3456000	288	57600	648000	3513600	...	4161600	9.63
64800	5184000	432	86400	972000	5270400	...	6242400	9.63
110400	8832000	736	147200	1656000	8979200	...	10635200	9.63
108000	8640000	720	144000	1620000	8784000	...	10404000	9.63
81000	6480000	540	108000	1215000	6588000	...	7803000	9.63
105600	8448000	704	140800	1584000	8588800	...	10172800	9.63

1	2	3	4	5	6	7	8
११.	यवतमाळ Yavatmal	2018-2019	36	...	1	35	840000
		2019-2020	31	...	8	23	552000
		2020-2021 (Upto Dec.)	31	...	8	23	414000
		2021-2022 (Estimated)	31	...	7	24	576000
१२.	गोंदिया Gondia	2018-2019	64	54	6	58	1392000
		2019-2020	118	...	28	90	2160000
		2020-2021 (Upto Dec.)	118	2	28	90	1620000
		2021-2022 (Estimated)	120	...	15	105	2520000
१३.	चंद्रपुर Chandrapur	2018-2019	31	...	...	31	744000
		2019-2020	14	...	1	13	312000
		2020-2021 (Upto Dec.)	14	...	1	13	234000
		2021-2022 (Estimated)	14	...	4	10	240000
१४.	गडचिरोली Gadchiroli	2018-2019	151	14	14	137	3288000
		2019-2020	165	...	42	123	2952000
		2020-2021 (Upto Dec.)	165	12	42	123	2214000
		2021-2022 (Estimated)	177	...	47	130	3120000
१५.	नागपूर Nagpur	2018-2019	1	6	...	1	24000
		2019-2020	7	...	2	5	120000
		2020-2021 (Upto Dec.)	7	3	2	5	90000
		2021-2022 (Estimated)	10	1	4	6	144000
१६.	पालघर Palghar	2020-2021 (Upto Dec.)	103	...	25	78	1404000
		2021-2022 (Estimated)	86	...	18	68	1632000
	एकूण Total	2018-2019	851	78	34	794	19536000
		2019-2020	871	...	140	731	17784000
		2020-2021 (Upto Dec.)	766	23	138	628	11484000
		2021-2022 (Estimated)	769	18	167	602	14808000

वरील माहिती देतांना खालीलप्रमाणे बाबी गृहीत धरण्यात आलेल्या आहेत.

- (१) वाहनाची सरासरी धाव प्रतिमाह २००० कि. मी. प्रति वाहन विचारात घेण्यात आली आहे.
- (२) वाहनाची प्रति लिटर इंधनात होणारी सरासरी धाव १० कि. मी. धरण्यात आलेली आहे. इंधनाचा अंदाजे दर प्रति लिटर रु. ८० धरण्यात आलेला आहे.
- (३) सरासरी १५०० कि. मी. ला १ लिटर इंजिन ऑईल खपत होते, असे धरण्यात आलेले आहे.
- (४) इंजिन ऑईलचा एक लिटरचा दर रु. २०० धरण्यात आलेला आहे.
- (५) वाहन चालकाचा वेतन खर्च या कार्यालयाशी निगडित नसल्याने त्याचा उल्लेख करण्यात आलेला नाही.
- (६) एकूण खर्चामध्ये फक्त इंधन, वंगन व दुरुस्ती खर्च विचारात घेण्यात आलेला आहे. त्यानुसार प्रति कि.मी. खर्च काढण्यात आलेला आहे.
- (७) दुरुस्तीचा खर्च रु. १.५० प्रति कि. मी. धरण्यात आलेला आहे.

११ (चालू)  
XI (contd.)

9	10	11	12	13	14	15	16	17
84000	6720000	560	112000	1260000	6832000	...	8092000	9.63
55200	4416000	368	73600	828000	4489600	...	5317600	9.63
41400	3312000	276	55200	621000	3367200	...	3988200	9.63
57600	4608000	384	76800	864000	4684800	...	5548800	9.63
139200	11136000	928	185600	2088000	11321600	...	13409600	9.63
216000	17280000	1440	288000	3240000	17568000	...	20808000	9.63
162000	12960000	1080	216000	2430000	13176000	...	15606000	9.63
252000	20160000	1680	336000	3780000	24496000	...	24276000	9.63
74400	5952000	496	99200	1116000	6051200	...	7167200	9.63
31200	2496000	208	41600	468000	2537600	...	3005600	9.63
23400	1872000	156	31200	351000	1903200	...	2254200	9.63
24000	1920000	160	32000	360000	1952000	...	2312000	9.63
328800	26304000	2192	438400	4932000	26742400	...	31674400	9.63
295200	23616000	1968	393600	4438000	24009600	...	28437600	9.63
221400	17712000	1476	295200	3321000	18007200	...	26328200	9.63
312000	24960000	2080	416000	4680000	25376000	...	30056000	9.63
2400	192000	16	3200	36000	195200	...	231200	9.63
12000	960000	80	16000	180000	976000	...	1156000	9.63
9000	720000	60	12000	135000	732000	...	867000	9.63
14400	1152000	96	19200	216000	1171200	...	1387200	9.63
140400	11232000	936	187200	2106000	11419200	...	13525200	9.63
163200	13056000	1088	217600	2448000	13273600	...	15721600	9.63
1953600	156288000	13024	2604800	29304000	158892800	...	188196800	9.63
1778400	142272000	11856	2371200	26676000	144643200	...	171319200	9.63
1148400	91872000	7656	1531200	17226000	93403200	...	110629200	9.63
1480800	118464000	9872	1974400	22212000	120438400	...	142650400	9.63



**सहसंचालक आरोग्य सेवा (हिहवजरो) पुणे-१**  
**आदिवासी विकास विभागाचे कार्यक्रम अंदाजपत्रक प्राप्त माहिती**  
**सन २०१९-२०२० या वर्षातील कार्यक्रम अंदाजपत्रक प्रशासनातील पृष्ठ क्र. २९८ मधील मुद्यांची सुधारित माहिती**

अ. क्र.	पदाचे नाव	पे बॅण्ड	पदसंख्या
१	२	३	४
<b>राजपत्रित</b>			
<b>वैद्यकीय अधिकारी, गट-अ</b>			
१.	वैद्यकीय अधिकारी, गट-अ	...	...
<b>अराजपत्रित (वर्ग ३)</b>			
२.	वैद्यकीय अधिकारी, गट-ब	एस-१६ : ४४,९००-१,४२,४००	४५१
३.	परिसेविका	एस-१४ : ३८,६००-१,२२,८००	७५
४.	अधिपरिचारिका	एस-१३ : ३५,४००-१,१२,४००	९२९
५.	लिपिक टंकलेखक/कनिष्ठ लिपिक	एस-६ : १९,९००-६३,२००	१८८
६.	औषध निर्माण अधिकारी	एस-१० : २९,२००-९२,३००	१६०
७.	वाहन चालक	एस-६ : १९,९००-६३,२००	९२
८.	आरोग्य सहायक	एस-९ : २६,४००-८३,६००	६५७
९.	सहायक परिचारिका प्रसाविका	एस-१० : २९,२००-९२,३००	२
१०.	बहुउद्देशीय आरोग्य कर्मचारी	एस-८ : २५,५००-८१,१००	३३४७
एकूण			५९०१
<b>अराजपत्रित (वर्ग ४)</b>			
१.	इतर वर्ग-४ कर्मचारी	एस-१ : १५,०००-४७,६००	१४८
<b>सामान्य राज्य सेवा गट-ब संवर्ग पदे</b>			
१.	प्रशासकीय अधिकारी	एस-१५ : ४१,८००-१,३२,३००	

सार्वजनिक आरोग्य (आदिवासी उपयोजना)  
Public Health (Tribal Area Sub-Plan)

(चार) कर्मचारीविषयक गोषवारा  
(iv) Personnel Summary

अ. क्र.	पदाचे नाव	पे बँड	पदसंख्या			
			सन २०१८	सन २०१९	सन २०२०	
<b>राजपत्रित</b>						
१.	सहायक संचालक, आरोग्य सेवा ... (कुष्ठरोग, आदिवासी उपयोजना)	एस-२३ :	६७,७००-२,०८,७०० ...	१	१	१
२.	वैद्यकीय अधिकारी (वर्ग २) ...	एस-२० :	५६,१००-१,७७,५०० ...	६३०	६३०	६८२
		एकूण	...	६३१	६३१	६८३
<b>अराजपत्रित (वर्ग ३)</b>						
१.	वैद्यकीय अधिकारी, गट-ब ...	एस-१६ :	४४,९००-१,४२,४०० ...	४५१	४५१	४५१
२.	परिसेविका ...	एस-१४ :	३८,६००-१,२२,८०० ...	७५	७५	७५
३.	अधिपरिचारिका ...	एस-१३ :	३५,४००-१,१२,४०० ...	९२९	९२९	९२९
४.	लिपिक टंकलेखक/क. लिपिक ...	एस-६ :	१९,९००-६३,२०० ...	१८८	१८८	१८८
५.	औषध निर्माण अधिकारी ...	एस-१० :	२९,२००-९२,३०० ...	१६०	१६०	१६०
६.	वाहन चालक ...	एस-६ :	१९,९००-६३,२०० ...	९२	९२	९२
७.	आरोग्य सहायक ...	एस-९ :	२६,४००-८३,६०० ...	६५७	६५७	६५७
८.	सहायक परिचारिका प्रसविका ...	एस-१० :	२९,२००-९२,३०० ...	२	२	२
९.	बहुउद्देशीय आरोग्य कर्मचारी ...	एस-८ :	२५,५००-८१,१०० ...	३३४७	३३४७	३३४७
		एकूण	...	५९०१	५९०१	५९०१
<b>अराजपत्रित (वर्ग ४)</b>						
१.	इतर वर्ग-४ कर्मचारी ...	एस-१ :	१५,०००-४७,६०० ...	१४८	१४८	१४८
		एकूण बेरीज	...	६६८०	६६८०	६७३२
<b>सामान्य राज्य सेवा गट-ब संवर्ग पदे</b>						
अ. क्र.	पदाचे नाव	पे बँड	पदसंख्या			
			सन २०१८	सन २०१९	सन २०२०	
१.	प्रशासकीय अधिकारी ...	एस-१५ :	४१,८००-१,३२,३०० ...	१०	१०	१०
२.	सांख्यिकी अधिकारी ...	एस-१५ :	४१,८००-१,३२,३०० ...	६	६	६
३.	संशोधन अधिकारी ...	एस-१५ :	४१,८००-१,३२,३०० ...	१	१	१
४.	लेखा अधिकारी ...	एस-१६ :	४४,९००-१,४२,४०० ...	१	१	१
		एकूण	...	१८	१८	१८

अ. क्र.	रुग्णालयाचे नाव व वर्ष	मंजूर झालेल्या खाटा	बाह्य-रुग्णांची एकूण संख्या	बाह्य-रुग्णांची रोजची सरासरी	बाह्यरुग्णांचा औषधावरील एकूण खर्च	प्रत्येक बाह्यरुग्णांवरील औषधाचा प्रतिदिन सरासरी खर्च	संपूर्ण वर्षात प्रत्यक्षात नोंदणी झालेले आंतररुग्ण	संपूर्ण वर्षातील एकूण आंतररुग्ण
१	२	३	४	५	६	७	८	९

**कुटीर रुग्णालये-**

१.	जव्हार (नोव्हें. २०)	२०१९-२०२० २०२०-२०२१	१०० १००	१६५१७४ ९६९०	४५१ ४०	२२५५०० २००००	६१८ ५५	२५४०० ८५५१	२५४०० ८५५१
२.	तळोदा (नोव्हें. २०)	२०१९-२०२० २०२०-२०२१	५० ५०	५६८८ ८०५५	१६ ३४	८००० १७०००	२२ ४७	१०२४ २८५५	१०२४ २८५५
	एकूण...	२०१९-२०२० २०२०-२०२१	१५० १५०	१७०८६२ १७७४५	४६७ ७४	२३३५०० ३७०००	६४० १०१	२६४२४ ११४०६	२६४२४ ११४०६

तेरा

माहिती दर्शविणारा तक्ता

(BOR)	आंतररुग्णां- वरील औषधांचा एकूण खर्च	औषधांचा प्रत्येक आंतररुग्णा- वरील प्रतिदिन सरासरी खर्च	जेवण घेतलेल्या रुग्णांची संख्या	जेवणावरील एकूण वार्षिक खर्च	जेवण घेणा-या प्रत्येक रुग्णा- वरील प्रतिदिन सरासरी खर्च	संपूर्ण वर्षात उपचार केलेल्या रुग्णांची संख्या	मोटया शस्त्रक्रिया केल्याची संख्या	लहान शस्त्रक्रिया केल्याची संख्या
१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८
१२८	८४४८०००	२३१४५	२५४००	३०४८०००	१२०	१९०५७४	४८५	२०४२
२७	१७८२०००	४८८२	८५५१	१०२६१२०	१२०	१८२४१	९८	६२१
२	१३२०००	३६२	१०२४	१२२८८०	१२०	६७१२	५	३७
२९	१९१४०००	५२४४	२८५५	३४२६००	१२०	१०९१०	२१	३४०
१३०	८५८००००	२३५०७	२६४२४	३१७०८८०	२४०	१९७२८६	४९०	२०७९
५६	३६९६०००	१०१२६	११४०६	१३६८७२०	२४०	२९१५१	११९	९६१

## तक्ता क्रमांक १४

प्रयोगशाळा, रेडिओलॉजी व भौतिकोपचार सेवांविषयी माहिती दर्शविणारा तक्ता

अनु- क्रमांक	रुग्णालयाचे नाव	वर्ष	प्रयोगशाळेतील केलेली तपासणी एकूण	स्क्रिनींग केलेली क्ष-किरण एकूण
१	२	३	४	५
<b>कुटीर रुग्णालये—</b>				
१.	जव्हार	२०१९-२०२०	१३९८५७	५१२९
	(नोव्हेंबर २०२०)	२०२०-२०२१	२६०३५	१९२२
२.	तळोदा	२०१९-२०२०	२७२९	२४७
	(नोव्हेंबर २०२०)	२०२०-२०२१	७८२६	१३६
	एकूण...	२०१९-२०२०	१४२५८६	५३७६
	(नोव्हेंबर २०२०)	२०२०-२०२१	३३८६१	२०५८

## कार्यक्रम अंदाजपत्रक (ग्रामीण रुग्णालये) सन २०२०-२०२१

(नोव्हेंबर २०२० अखेर)

अ. क्र.	जिल्हा रुग्णालयाचे नाव	वर्ष	ग्रामीण रुग्णालये कार्यक्रम अंदाजपत्रक		
			बाह्यरुग्ण	आंतररुग्ण	एकूण
१	२	३	४	५	६
<b>जिल्हा ठाणे</b>					
१.	उपजिल्हा रुग्णालय शहापूर	२०१९-२०२० २०२०-२०२१	२०१५०१ १६७४६	१५८९६ ८७५	२१७३९७ १७६२१
२.	ग्रामीण रुग्णालय मुरबाड	२०१९-२०२० २०२०-२०२१	७२६७१ १९९७४	६१८३ ३४७१	७८८५४ २३४४५
३.	ग्रामीण रुग्णालय गोवेली	२०१९-२०२० २०२०-२०२१	५२४०६ २२३४६	३४६३ १८४१	५५८६९ २४१८७
४.	ग्रामीण रुग्णालय बदलापूर	२०१९-२०२० २०२०-२०२१	५३७७८ १३५३८	२५३५ ७०६	५६३१३ १४२४४
५.	ग्रामीण रुग्णालय अंबाडीफाटा	२०१९-२०२० २०२०-२०२१	२६५४४ ८१९९	... ...	२६५४४ ८१९९
६.	ग्रामीण रुग्णालय खर्डी	२०१९-२०२० २०२०-२०२१	३८१८२ १०८६६	४९७९ १८७७	४३१६१ १२७४३
७.	ग्रामीण रुग्णालय टोकवडे	२०१९-२०२० २०२०-२०२१	२८०४४ १००५०	२१६८ १२२४	३०२१२ ११२७४
	एकूण ...	२०१९-२०२० २०२०-२०२१	४७३१२६ १०१७१९	३५२२४ ९९९४	५०८३५० १११७१३
<b>जिल्हा पालघर</b>					
१.	उपजिल्हा रुग्णालय जव्हार	२०१९-२०२० २०२०-२०२१	१६५१७४ ९६९०	२५४०० ८५५१	१९०५७४ १८२४१
२.	उपजिल्हा रुग्णालय डहाणू	२०१९-२०२० २०२०-२०२१	६७४६७ ३७०८३	१०८८९ ५८२५	७८३५६ ४२९०८
३.	उपजिल्हा रुग्णालय कासा	२०१९-२०२० २०२०-२०२१	५३२७७ ९७०१	१०९२३ ४६६६	६४२०० १४३६७
४.	ग्रामीण रुग्णालय वाडा	२०१९-२०२० २०२०-२०२१	६४००२ १६२३७	५१२९ ३१५८	६९१३१ १९३९५
५.	ग्रामीण रुग्णालय मोखाडा	२०१९-२०२० २०२०-२०२१	५६८३३ १४०४६	४१६७ २४५३	६१००० १६४९९
६.	ग्रामीण रुग्णालय तलासरी	२०१९-२०२० २०२०-२०२१	३१२३७ ११०००	५२३८ २९८८	३६४७५ १३९८८
७.	ग्रामीण रुग्णालय विरार	२०१९-२०२० २०२०-२०२१	५१५२४ १३४३९	१४२२ २३१	५२९४६ १३६७०
८.	ग्रामीण रुग्णालय मनोर	२०१९-२०२० २०२०-२०२१	३७२७६ १३०८५	७००४ ३७८३	४४२८० १६८६८
९.	ग्रामीण रुग्णालय पालघर	२०१९-२०२० २०२०-२०२१	९८९९७ ३०८९६	५००२ ८०२	१०३९९९ ३१६९८
१०.	ग्रामीण रुग्णालय विक्रमगड	२०१९-२०२० २०२०-२०२१	७११३६ १३२०६	८७९६ ३९३९	७९९३२ १७१४५
११.	ग्रामीण रुग्णालय वाणगाव	२०१९-२०२० २०२०-२०२१	२७९३८ ८१८५	४८१ ५०९	२८४१९ ८६९४
	एकूण ...	२०१९-२०२० २०२०-२०२१	७२४८६१ १७६५६८	८४४५१ ३६९०५	८०९३१२ २१३४७३

## तक्ता (चालू)

१	२	३	४	५	६
<b>जिल्हा रायगड</b>					
१.	उपजिल्हा रुग्णालय श्रीवर्धन	२०१९-२०२० २०२०-२०२१	२४८९६ १२२३५	२३९७ १६६४	२७२९३ १३८९९
२.	उपजिल्हा रुग्णालय माणगाव	२०१९-२०२० २०२०-२०२१	४९६९४ १७१४५	६२७० २८५४	५५९६४ १९९९९
३.	उपजिल्हा रुग्णालय पेण	२०१९-२०२० २०२०-२०२१	७९७७२ ३४९८४	५०१० १७५३	८४७८२ ३६७३७
४.	उपजिल्हा रुग्णालय कर्जत	२०१९-२०२० २०२०-२०२१	८३९५२ २०१११	३८७३ २६०२	८७८२५ २२७१३
५.	ग्रामीण रुग्णालय पोलादपुर	२०१९-२०२० २०२०-२०२१	३१८४६ ९६३६	२०८० ७२०	३३९२६ १०३५६
६.	ग्रामीण रुग्णालय जसवली	२०१९-२०२० २०२०-२०२१	३७९७ १५५२	४८४ ७६	४२८१ १६२८
७.	ग्रामीण रुग्णालय महाड	२०१९-२०२० २०२०-२०२१	५२३७८ १८२७९	३५५० २७५५	५५९२८ २१०३४
८.	उपजिल्हा रुग्णालय रोहा	२०१९-२०२० २०२०-२०२१	४३४७२ १२४१३	१७२९ ११८६	४५२०१ १३५९९
९.	ग्रामीण रुग्णालय कशेळी	२०१९-२०२० २०२०-२०२१	२९३७२ ९८६९	१९७६ ७४६	३१३४८ १०६१५
१०.	ग्रामीण रुग्णालय चौक	२०१९-२०२० २०२०-२०२१	२१३४३ ६४७३	१०६५ ४४९	२२४०८ ६९२२
११.	ग्रामीण रुग्णालय उरण	२०१९-२०२० २०२०-२०२१	५८११० १७२२०	१०३७ ४०६	५९१४७ १७६२६
१२.	ग्रामीण रुग्णालय पनवेल	२०१९-२०२० २०२०-२०२१	८६२३८ १७३९९	३००९ ३४००	८९२४७ २०७९९
१३.	ग्रामीण रुग्णालय मुरुड	२०१९-२०२० २०२०-२०२१	१८१२१ ९५७२	८९१ २६३	१९०१२ ९८३५
	एकूण ...	२०१९-२०२० २०२०-२०२१	५८२९९१ १८६८८८	३३३७१ १८८७४	६१६३६२ २०५७६२

## नवसंजीवनी योजना

### मातृत्व अनुदान योजना :-

गरोदर मातांची नियमित आरोग्य तपासणी व्हावी व त्यांना सुयोग्य आहार वेळेत उपलब्ध व्हावा तसेच त्यांना गरोदरपणात व नंतर विश्रांती मिळावी त्यादृष्टीने शासनाने मातृत्व अनुदान योजना १९९७-९८ पासून १६ आदिवासी जिल्ह्यांत मंजूर केलेली आहे. या योजनेमध्ये गरोदरपणामध्ये रुपये ४०० रोखीने व रुपये ४०० ची औषधे याप्रमाणे प्रत्येक लाभार्थीला एकूण रुपये ८०० चा लाभ या योजनेखाली दिला जातो. सदर योजनेचा लाभ ह्यात दोन मुले व सद्या गरोदर मातांसाठी देय आहे. सन २०२०-२१ माहे ऑक्टोबर, २०२० अखेर मातृत्व अनुदान योजनेअंतर्गत ५९,०५८ पैकी १०,३३३ मातांना या योजनेचा लाभ देण्यात आला आहे. या योजनेसाठी मंजूर अनुदान रु. १०५.११ लक्ष असून झालेला खर्च रु. ४१.३३ लक्ष झालेला आहे.

### मानसेवी डॉक्टर योजना :-

दुर्गम भागात राहणा-या आदिवासी जनतेला विशेष करून माता व बालकांना औषधोपचार वेळीच व नजीकच उपलब्ध व्हावेत त्या दृष्टीने शासनाने १९९६-९७ पासून प्रतिवर्षी एप्रिल ते मार्च अखेर रुपये ६,००० प्रतिमाह मानधनावर व रुपये २,००० प्रति महिना प्रति पथक औषधाकरिता अनुदान मंजूर करण्यात येते. तसेच, सन २०१६-१७ च्या आर.सी.एच.पी.आय.पी.(एन.एच.एम.) मधून रु. १८,००० मानधन तरतूद केली असून २८१ वैद्यकीय अधिकारी नियुक्ति करण्याची योजना कार्यान्वित केली आहे. प्रत्येक वैद्यकीय अधिका-यांसोबत अन्य दोन कर्मचारी प्रतिनियुक्तीवर देण्यात येऊन ही भरारी पथके म्हणून तपासणी व औषधोपचाराचे काम करतात.

शासन निर्णय क्र. संकीर्ण - २०१६/प्र. क्र. २५२/आरोग्य-३, दिनांक ९ फेब्रुवारी २०१७ नुसार राज्यातील पालघर, पुणे, नाशिक, धुळे, नंदुरबार, नांदेड, गोंदिया व चंद्रपूर या जिल्ह्यांत १०८ भरारी पथके मंजूर करण्यात आली आहेत. माहे ऑक्टोबर, २०२० अखेर भरारी पथक योजनेअंतर्गत २८१ मानसेवी डॉक्टरांपैकी २२५ भरारी पथके कार्यरत आहे. या योजनेसाठी मंजूर अनुदान रु. ५२८.३६ लक्ष असून झालेला खर्च रु. २७३.३७ लक्ष झालेला आहे.

### दाई बैठक योजना :-

आदिवासी व दुर्गम भागातील गरोदर स्त्रियांना बाळंतपणे दाईमार्फत केली जातात. अशा बाळंतपणाची व नवजात शिशुंची १०० टक्के नोंदणी करणे, जोखिमयुक्त मातांच्या व नवजात बालकांच्या आरोग्याचे सर्वेक्षण करणे, त्यावर नियंत्रण ठेवणे व त्यांना कृतीशिल करणे याबाबत दाई बैठका घेऊन दाईंचे ज्ञानामध्ये वाढ होईल याकरिता प्राथमिक आरोग्य केंद्राद्वारे दाईंच्या नियमित बैठका घेण्यात येतात. सन २०१९-२० मध्ये माहे ऑक्टोबर २०२० अखेर २,२८२ दाई बैठका आयोजित करण्यात आलेल्या असून ९,९०१ दाई या बैठकीसाठी उपस्थित होत्या. या योजनेसाठी मंजूर अनुदान रु. ४.०० लक्ष असून झालेला खर्च रु. १.६७ लक्ष झालेला आहे.

### मान्सूनपूर्व उपाययोजना :-

पावसाळी कालावधीत बालमृत्यू व साथीचे रोग टाळण्याकरिता प्रतिबंधक उपाययोजना म्हणून मे ते जून मध्ये वैद्यकीय पथके दुर्गम भागात पाठवून त्यांचे मार्फत प्रत्येक गावांत उपचार, बाळांची तपासणी व उपचार, लसिकरण, संदर्भ सेवा, साथरोग प्रतिबंधक उपाय योजना इतर आजारांचे सर्वेक्षण इत्यादि कामे करून घेण्यात येतात, ब्लीचींग पावडर त्वरित उपलब्ध करणेबाबत मुख्य कार्यकारी अधिकारी व जिल्हा आरोग्य अधिकारी यांना सूचना देण्यात आल्या आहे. पाण्याचे नमूने दूषित आढळून आलेल्या ठिकाणी नियमित शुद्धीकरण आवश्यक ती कार्यवाही त्वरीत करण्याबाबत सूचना देण्यात आल्या आहे.

### आदिवासी विभागासाठी आरसीएच कार्यक्रम :-

या शीर्षाखालील योजनांची अंमलबजावणी ठाणे, पालघर, नाशिक, गडचिरोली, नंदूरबार, अमरावती, रायगड, अहमदनगर, जळगाव, धुळे, पुणे, नांदेड, यवतमाळ, नागपूर, चंद्रपूर व गोंदिया या १६ नवसंजीवनी कार्यक्रमातील जिल्ह्यांमध्ये केली जाते. त्यामध्ये पुढील योजनांचा समावेश होतो.

- भरारी पथकातील वैद्यकीय अधिका-यांसाठी दरमहा रुपये १८,००० अतिरिक्त भत्ता (Hardship Allowance)
- अमरावती जिल्ह्यामधील मेळघाट भागामध्ये आरसीएच कार्यक्रमांच्या अंमलबजावणी संनियंत्रण करणे.
- मेळघाट भागात काम करणा-या अतिरिक्त जिल्हा आरोग्य अधिकारी व तालुका वैद्यकीय अधिकारी यांना विशेष मेहनताना भत्ता देणे.
- अतिरिक्त भागातील वैद्यकीय अधिका-यांसाठी निरंतर प्रशिक्षण कार्यक्रम.



## महाराष्ट्र राज्य ग्रामीण जीवोन्नती अभियान

केंद्र शासनाने सन २०१० मध्ये स्वर्णजयंती ग्राम स्वरोजगार योजनेचे रुपांतर राष्ट्रीय ग्रामीण जीवोन्नती अभियानात (National Rural Livelihoods Mission) (NRLM) केले.

राज्यात ग्रामविकास व जलसंधारण विभागाच्या दिनांक १८ जुलै २०११ च्या शासन निर्णयाद्वारे “महाराष्ट्र राज्य ग्रामीण जीवोन्नती अभियान” (MSRLM) राबविण्याचा निर्णय शासनाने घेतला आहे. सदर अभियान केंद्र शासन ६० टक्के व राज्य शासन ४० टक्के पुरस्कृत आहे.

“तळागाळातील गरीबांसाठी मजबूत अशा संस्थांची बांधणी करून त्याद्वारे लाभदायक स्वयंरोजगार व कुशल वेतनी रोजगाराची संधी मिळविणे गरीब कुटुंबांना शक्य व्हावे व त्याद्वारे दारिद्र्य कमी करणे, परिणामी कायमस्वरूपी तत्वावर त्यांच्या उपजीविकेत उल्लेखनीय सुधारणा करणे” हा अभियानांचा उद्देश आहे.

महाराष्ट्र राज्य ग्रामीण जीवोन्नती अभियानाची खालील मार्गदर्शक तत्वे आहेत.

१. दारिद्र्यातून बाहेर येण्याची गरीबांची प्रबळ इच्छाशक्ती आहे आणि ते करण्याची त्यांच्याकडे अंगभूत क्षमता आहे.
२. सामाजिक संघटन करण्यास, संस्थांची बांधणी करण्यास व त्यांचे सक्षमीकरण करण्याची प्रक्रिया करण्यास प्रेरणा देण्यासाठी बाह्य समर्पित व संवेदनक्षम आधारभूत रचना आवश्यक आहे.
३. ज्ञानाचा प्रसार, कौशल्य बांधणी, पतपुरवठा, बाजारपेठ आणि उपजीविकेच्या इतर सेवा उपलब्ध झाल्यास, या वाढत्या संघटनास खालून आधार मिळेल.

महाराष्ट्र राज्य ग्रामीण जीवोन्नती अभियानाची खालील केंद्रभूत मुल्ये आहेत.

१. गरीबातील गरीबांचा अंतर्भाव व सर्व प्रक्रियांमध्ये त्यांची अर्थपूर्ण भूमिका,
२. पारदर्शकता,
३. उत्तरदायित्व,
४. समानता-दुर्बल गटातील विशेषतः महिला व असुरक्षित गट,
५. भागीदारी,
६. नियोजन, अंमलबजावणी व संनियंत्रणाच्या सर्व टप्प्यांमध्ये गरीबांचा व त्यांच्या संस्थांचा मालकी हक्क व ठोस भूमिका.

राज्यातील सर्वात कमी मानवी विकास निर्देशांक असलेल्या अहमदनगर, अकोला, अमरावती, औरंगाबाद, बीड, भंडारा, बुलढाणा, चंद्रपूर, धुळे, गडचिरोली, गोंदिया, हिंगोली, जळगाव, जालना, कोल्हापूर, लातूर, नागपूर, नांदेड, नंदूरबार, नाशिक, उस्मानाबाद, पालघर, परभणी, पुणे, रायगड, रत्नागिरी, सांगली, सातारा, सिंधुदुर्ग, सोलापूर, ठाणे, वर्धा, वाशिम, यवतमाळ या ३४ जिल्ह्यातील ३५१ तालुके निवडून तेथे राज्य ग्रामीण जीवोन्नती अभियान Intensive पध्दतीने राबविण्यात येत आहे.

अशा प्रकारे या योजनेअंतर्गत वरील ३४ जिल्ह्यांमधील ३५१ तालुक्यांकरिता सदर योजना NRLM Intensive पध्दतीने राबविण्यात येणार आहे.

सन २०२०-२१ या वर्षाकरिता शासनाने NRLM करिता रु. ८६०.३१ कोटींची खालीलप्रमाणे तरतूद केलेली आहे.

(रुपये कोटीमध्ये)

हिस्सा	(Non-Tribal)	(SCP)	(TSP)	(OTSP)	एकूण
केंद्र	३१५.६०	१४७.९०	१०७.१०	...	५७०.६०
राज्य	२१०.४०	७८.३६	७१.४०	...	३६०.१६

परिशिष्ट-ब

## महाराष्ट्र राज्य ग्रामीण जीवोन्नती अभियान

प्रगती अहवाल (एप्रिल २०२० ते डिसेंबर २०२०)

अ. क्र.	तपशील	भौतिक प्रगती (इन्टेंसिव्ह)		टक्केवारी	
		उद्दिष्ट	साध्य		
१.	अभियानांतर्गत कार्यरत स्वयं सहाय्यता समूह संख्या	...	१,४२,२२३	४३.२२५	३०.३९
२.	अभियानांतर्गत सहाय्य करण्यात आलेल्या कुटुंबांची संख्या	...	१५,४२,४५३	४,२४,४८७	२७.५२
३.	स्थापन करण्यात आलेले ग्रामसंघ	...	७,७३५	१,९४४	२५.१३
४.	स्थापन करण्यात आलेले प्रभागसंघ	...	४६२	४५	९.७४
५.	फिरता निधी प्राप्त झालेल्या गटांची संख्या	...	१,०६,८९७	११,०१८	१०.३१
६.	फिरता निधी वितरीत रक्कम (रु. लाखात)	...	१५,५००	१,६४८.४५	१०.६४
७.	समुदाय गुंतवणूक निधी (CIF) प्राप्त गटांची संख्या	...	२८,९३३	२,९८०	१०.३०
८.	समुदाय गुंतवणूक निधी (CIF) वितरीत रक्कम (रु. लाखात)	...	१७,३६०	१,७२०.६६	९.९१

### दिनदयाल उपाध्याय ग्रामीण कौशल्य योजना (DDUGKY)

आपल्या देशात ग्रामीण भागात बरेच युवक व युवती हे अनेक कारणांमुळे शालेय शिक्षणानंतर उच्च शिक्षणापासून वंचित राहतात. त्यामुळे त्यांच्याकडे रोजगार मिळविण्याच्या दृष्टीने योग्य कौशल्ये नसतात. त्यामुळे बेरोजगारीचे प्रमाण वाढत आहे. तरी केंद्र शासनाने दिनदयाल उपाध्याय ग्रामीण कौशल्य योजनेअंतर्गत ग्रामीण भागातील गरीब कुटुंबातील युवक व युवतींना कमी कालावधीचे (तीन महिने ते एक वर्षाचे ) कौशल्य प्रशिक्षण देवून त्यांना रोजगार उपलब्ध करून देण्यास सुरवात केलेली आहे. हा कार्यक्रम PPP (Public Private Partnership) च्या माध्यमातून राबविला जातो. ग्रामीण भागातील गरीब कुटुंबांचे उत्पन्न वाढीसाठी प्रयत्न करण्याचा या योजनेचा उद्देश आहे. यासाठी ग्रामीण भागातील दारिद्र्य रेषेखालील ८ वी पास बेरोजगार युवक-युवतींना त्यांच्या इच्छेनुसार प्रशिक्षण देऊन किमान रु. ६००० मासिक वेतनाचे रोजगार उपलब्ध करून देण्याचे काम करण्यात येत आहे.

#### योजनेची ठळक वैशिष्ट्ये—

- पूर्णपणे मोफत असे ३ महिन्याचे निवासी प्रशिक्षण.
- मार्केटनुसार तसेच नोकरीची शाश्वती असलेले प्रशिक्षण.
- ७० टक्के प्रशिक्षणार्थींना नोकरीची हमी.
- ग्रामीण युवकांना १८ ते ३५ वयोगटातील तसेच आदिवासी, विधवा, वेढबिगारी ह्यांच्यासाठी वरील वयोमर्यादा ४५ एवढी शिथिल करण्यात आलेली आहे.
- एस. सी.-३१ टक्के, एस. टी.-२५ टक्के, अल्पसंख्याक-२० टक्के, महिला-३३ टक्के यांचे अनिवार्य सामाजिक समावेशन केले आहे.

हिस्सा	(Non-Tribal)	(SCP)	(TSP)	(OTSP)	एकूण
केंद्र	१२०.००	६९.६०	५०.४०	...	२४०.००
राज्य	८०.००	४६.६०	३३.६०	...	१६०.२०

- सहभागी प्रकल्प अंमलबजावणी संस्था व प्रकल्प : ३१९
- सध्या कार्यरत प्रकल्प अंमलबजावणी संस्था व प्रकल्प : ८४ (मार्च २०२० पर्यंत)  
४८ (एप्रिल २०२० ते जानेवारी २०२१ पर्यंत)
- प्रशिक्षित युवक-युवतींची संख्या : ४५,८७३
- प्रशिक्षित आदिवासी युवक-युवतींची संख्या : ११,१२२
- सध्या प्रशिक्षण घेत असलेले : ६,८७५
- रोजगार उपलब्ध युवक-युवतींची संख्या : ३९,९६५

#### ग्रामीण स्वयंरोजगार प्रशिक्षण संस्था (RSETI)—

आरसेटी ही योजना सन २००९ मध्ये केंद्र शासनामार्फत सुरु करण्यात आली. आरसेटीची संकल्पना ही कर्नाटक येथे श्री क्षेत्र धर्मस्थळ एज्युकेशन ट्रस्ट यांच्या तर्फे राबविलेल्या (RUDSETI) यावर आधारित आहे. या योजनेअंतर्गत ग्रामीण भागातील दारिद्र्य रेषेखालील व १८ ते ४५ वयोगटातील युवक-युवतींना स्वयंरोजगारासाठी १० ते ४५ दिवसांचे विविध व्यवसायांचे (शेती व बिगर शेती) निवासी व विनामूल्य/मोफत प्रशिक्षण दिले जाते. हे प्रशिक्षण केंद्र चालविण्याची पूर्ण जबाबदारी त्या त्या जिल्ह्यातील Lead Bank कडे सोपविण्यात आलेली आहे. प्रशिक्षण केंद्र स्थापन करण्यासाठी राज्य शासनाने प्रत्येक जिल्ह्यात किमान एक एकर जमीन बँकेला उपलब्ध करून देणे आवश्यक आहे. महाराष्ट्र राज्यात एकूण ३५ (RSETIs) आहेत. प्रत्येक प्रशिक्षण केंद्रात दरवर्षी किमान ७५० प्रशिक्षणार्थींना प्रशिक्षण देण्यासाठी केंद्र शासन प्रशिक्षणाने निर्गमित केलेल्या Common Cost Norms Notification नुसार अनुदान अदा केले जाते. माहे जानेवारी २०२१ अखेर खालील प्रमाणे प्रगती आहे.

- प्रशिक्षित युवक-युवतींची संख्या : १,८३,६९८
- रोजगार उपलब्ध युवक-युवतींची संख्या : १,३५,१५२
- सन २०२०-२१ मध्ये प्रशिक्षण घेतलेले : १,०९८
- एकूण स्वयंरोजगार प्राप्त २०२०-२१ मधील : २,६३१
- सन २०२०-२१ या वर्षाकरिता रु. १४.६७ कोटी एवढ्या निधीची तरतूद केलेली आहे.

-----

---

---

मध्यवर्ती कारागृह मुद्रणालय  
वर्धा रोड, नागपूर ४४० ०२०

---

---